จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทุนวิจัย
งบประมาณแผ่นดิน

รายงานวิจัย
การสร้างและคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีไทย ภาคอีสานใต้และภาคกลาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผือน

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องด้วยความอนุเคราะห์ทุนอุดหนุนการวิจัยจากทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๔๙ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายวิจัย คณาจารย์และเจ้าหน้าที่สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้ความสนับสนุน ประสานงานและเป็นกำลังใจในการทำงานวิจัยตลอดมา

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยได้เลย หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากศิลปินและช่างทำเครื่องดนตรีในภาคอีสานใต้และภาคกลางทั้ง ๒๖ จังหวัด ได้แก่ นายศิลา บุญมี อาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล นางพา ชมเมือง นายพูน สามสี นายก่วง เกตุพงษ์ นายเหียบ สมพรสิริ อาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์ นายสมพร นวมระวี นายสมชัย ชำพาลี อาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ นายวาทิต ไทรวิมาน นายเล็ก ระวิโรจน์ นายสม คงแก้ว นายสิน อารักษ์ประชาดี นางลออง เกตุแจ่ม นายสุวรรณ์ โพธิปิน นางพลอย ราชประโคน นายสงบ ยืนตะโคน นายลบ ประรุนรัมย์ นางคำเรียบ สุทันรัมย์ นายบุญถึง ปานะโปย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขำคม พรประสิทธิ์ อาจารย์ณรงค์ เขียนทองกุล อาจารย์สมบูรณ์ บุญวงษ์ อาจารย์ระวีวรรณ ทับทิมศรี อาจารย์เกษม ทองอร่าม อาจารย์ธีรวุฒิ กลิ่นด้วง อาจารย์สมาน น้อยนิตย์ อาจารย์สองเมือง พันธุรัตน์ และอาจารย์บุญช่วย แสงอนันต์

หากความรู้และข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้มีคุณค่าต่อวงวิชาการและสังคมดนตรีไทยบ้าง ผู้วิจัยขอมอบคุณค่าเหล่านั้นเป็นวิทยบูชาแด่ครูช่างนักดนตรีทุกท่าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสร้างเครื่องดนตรีในภาคอีสานใต้และภาคกลาง เพื่อทราบถึงกรรมวิธีการสร้างเครื่องดนตรีของช่างทำเครื่องดนตรีในแต่ละท้องถิ่น โดยมุ่งศึกษาเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด ได้แก่ กระจับปี่และจะเข้ รวมถึงกลองที่เป็นที่นิยมในภาคอีสานใต้และภาคกลาง ได้แก่ กลองกันตรึมและกลองยาว จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกระจับปี่ พบว่าช่างทำกระจับปี่ที่มีชื่อเสียง ๒ ท่าน มีกรรมวิธีที่แตกต่างกันโดยเฉพาะในเรื่องความทันสมัยของเครื่องมือ และวัสดุที่ใช้ในการขึ้นสาย ซึ่งส่งผลให้ได้คุณภาพเสียงกระจับปี่ที่มีความดังต่างกัน

จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึมพบว่าช่างทำกลองกันตรึมส่วนใหญ่มักเลือกใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่มักทำหุ่นกลองจากไม้และหนังด้วยหนังงูเหลือม ยกเว้นกลองที่ใช้ในพิธีทรงแม่มดรักษาโรคนั้นต้องทำจากดินเผาและขึ้นหน้ากลองด้วยหนังตะกวด ตามความเชื่อว่าจะทำให้พิธีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่วนกรรมวิธีการสร้างนั้นมีทั้งที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย

จากการศึกษาวิธีการสร้างจะเข้พบว่าช่างทำจะเข้ส่วนใหญ่มักเป็นเจ้าของโรงงานทำเครื่องดนตรีขนาดใหญ่ซึ่งมีเครื่องไม้เครื่องมือที่ทันสมัย ทำให้มีกรรมวิธีการสร้างและการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ทว่าในบรรดาช่างทำจะเข้ทั้ง ๔ ท่านนั้นมีช่างทำจะเข้ท่านหนึ่งที่มีกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างแตกต่างออกไป โดยให้ความพิถีพิถันเป็นพิเศษในขั้นตอนการตกแต่งเสียง ซึ่งอาศัยระยะเวลาในการผลิตค่อนข้างมากและเลือกใช้วัสดุที่แตกต่างไปจากช่างท่านอื่น

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองยาวพบว่าอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เป็นหมู่บ้านทำกลองที่มีช่างทำกลองอาศัยอยู่มากที่สุด ซึ่งช่างส่วนใหญ่ได้สืบทอดวิชาชีพการทำกลองมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งพบช่างทำกลองยาวที่มีชื่อเสียงอยู่ในจังหวัดปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และฉะเชิงเทราอยู่บ้าง โดยช่างทำกลองยาวที่ผู้วิจัยทำการศึกษาในครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นช่างทำผลิตกลองรายใหญ่ทำให้มีเครื่องมือและกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างทันสมัย ทว่ามีช่างบางท่านยังคงใช้เครื่องมือขนาดเล็ก บางท่านได้สั่งทำหุ่นกลองจากอำเภอป่าโมกมาขึ้นหน้าเอง และจากการศึกษาเรื่องวัสดุที่ใช้ในการทำกลองยาวพบว่าช่างส่วนใหญ่เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกัน จะแตกต่างกันตรงที่ขนาดและรูปทรงของกลองซึ่งเป็นไปตามความชอบของช่างแต่ละท่าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

The purpose of this research is to study the process of making musical instruments in the southern area of E-sarn region and the central region of Thailand. The scope of this research includes two types of musical instruments: the lutes and the drums found in the southern area of E-sarn region and the central part of Thailand. Four instruments are the subjects of this research project: (1) the kracapi of the southern E-sarn region; (2) the kantruem drum of the southern E-sarn region; (3) the Jakhay of the central part; and (4) the long drum of the central part of Thailand. According to the research findings, two masters of making the kracapi are found. Their making process is different. They use modern tools, which result in the differences of sound quality.

The makers of kantruem drums in the southern E-sarn region usually obtain tools within their community. The body of the drum is made from wood. The drumhead is made of snake skin. Only the healing drum used in the Songmod Ritual is made of ceramics, and most importantly, the drumhead is made of lizard hide. The healers believe that the lizard drumhead would make the ritual more powerful. The instrument makers use both local techniques and modern tools.

In the central part of Thailand, the Jakhays are made by the instrument factories. The Jakhay makers use modern tools in the large factories. Amongst the four instrument makers, one Jakhay maker has the different process of making the instrument. His process takes much time more than other instrument makers because each process is much more time-consuming.

In the southern area of E-sarn region, the long drum makers are found in Pamok district of Anghong province more than other areas. They learned the process of making long drums from their ancestors. The famous long drum makers are also found in Pathumthanee, Ayuthaya, and Chacheongsao. The research findings show that the long drum makers prefer to use modern tools. Some long drum makers still use small tools. In conclusion, most instrument makers use similar tools but the size of drums and instruments are different according to the preference of each maker.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ.....ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ค
สารบัญ.....ง
บทที่ ๑ บทนำ.....๑
บทที่ ๒ เครื่องดนตรีภาคอีสานใต้และภาคกลาง.....๕
บทที่ ๓ การสร้างเครื่องดนตรีภาคอีสานใต้และภาคกลาง.....๓๔
บทที่ ๔ การประเมินคุณภาพเสียงเครื่องดนตรีภาคอีสานใต้และภาคกลาง.....๒๒๘
บทที่ ๕ บทสรุป.....๒๘๓
บรรณานุกรม.....๒๘๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๑
บทนำ

บทเพลงอันไพเราะย่อมกำเนิดด้วยศิลปินผู้มากด้วยทักษะ ที่บรรจงถ่ายทอดเสียงเพลงอย่างพิถีพิถันผ่านทางเครื่องดนตรีให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงค่าความงามของเสียงนั้น ทว่าคีตกรรมอันทรงคุณค่าย่อมจะสำเร็จไม่ได้หากมีแต่ศิลปินชั้นเยี่ยมแต่ขาดเครื่องดนตรีชั้นยอด ฉะนั้นนักดนตรีจึงต่างแสวงหาเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพ เพื่อให้ตนได้บรรลุความตั้งใจที่จะทำเสียงดนตรีให้ดีได้ดังปรารถนา เครื่องดนตรีจึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างสรรค์ความงามทางคีตศิลป์

เครื่องดนตรีที่พบอยู่ในประเทศไทยมีมากมายหลายชนิด ทั้งชนิดที่อยู่ในวงดนตรีของราชสำนักและเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่ใช้เล่นเพื่อการรื่นเริงในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเครื่องดนตรีเหล่านี้หาซื้อได้จากโรงงานทำเครื่องดนตรีหรือร้านขายเครื่องดนตรี ทว่าเครื่องดนตรีไทยที่มีจำหน่ายทั่วไปตามท้องตลาดในปัจจุบันยังขาดการควบคุมคุณภาพเสียงและขาดการศึกษากรรมวิธีการผลิตกันอย่างจริงจัง ทำให้มาตรฐานในการผลิตเครื่องดนตรีไทยยังไม่เป็นที่ยอมรับเท่าที่ควร โดยเฉพาะการผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านนั้นปรากฏว่ามีผู้ทำการศึกษาไว้ไม่มากนัก อีกทั้งปัจจุบันยังพบว่ามีปัญหาความขาดแคลนช่างทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงผู้สืบทอดกรรมวิธีการผลิตจากช่างรุ่นเก่านั้นเริ่มลดน้อยลง ทำให้เป็นที่น่าวิตกว่าหากไม่เร่งศึกษาข้อมูลดังกล่าว อาจทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิมเกิดการเลอะเลือนและสูญหายไปในที่สุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาวัฒนธรรมการผลิตเครื่องดนตรีซึ่งเป็นภูมิปัญญาของช่างทำเครื่องดนตรีภาคกลางทั้ง ๒๐ จังหวัด ได้แก่ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา กาญจนบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานคร รวมทั้งศึกษาภูมิปัญญาการผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านของช่างทำเครื่องดนตรีในเขตอีสานใต้ทั้ง ๖ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และสระแก้ว

โดยมุ่งศึกษาถึงกรรมวิธีการสร้าง วัสดุที่ใช้ และคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดและกลองที่เป็นเครื่องดนตรีประจำท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งภาคกลางผู้วิจัยได้เลือกศึกษาวิธีการสร้างจะเข้และกลองยาว ส่วนภาคอีสานใต้ผู้วิจัยเลือกศึกษาวิธีการสร้างกระจับปี่และกลอง

กันตรึม นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ส่วนประกอบ และระบบเสียงของเครื่องดนตรีทั้ง ๔ ชนิดเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะเดินทางออกเก็บข้อมูลภาคสนามตามสถานที่ต่าง ๆ ในเขตภาคกลางและภาคอีสานใต้ด้วย

๑.๑ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๑.๑ เพื่อศึกษาองค์ประกอบสำคัญของเครื่องดนตรีที่เป็นสัญลักษณ์ของภาคอีสานใต้และภาคกลาง โดยเฉพาะเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องดีดและกลองที่สัมพันธ์กับนิเวศน์วิทยากับวัฒนธรรมของถิ่นนั้น

๑.๑.๒ เพื่อศึกษาวัสดุที่ใช้ในการผลิตเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดประจำภาค

๑.๑.๓ เพื่อศึกษาสัดส่วนและมาตรฐานการผลิตที่นำไปสู่เรื่องคุณภาพเสียง

๑.๑.๔ เพื่อศึกษากรรมวิธีและขั้นตอนในการผลิต

๑.๒ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ รวมรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดต่าง ๆ ได้แก่

- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
- ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร

๑.๒.๒ ศึกษาข้อมูลจากแหล่งวัฒนธรรมภูมิภาคจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในพื้นที่ภาคอีสานใต้ทั้ง ๖ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และสระแก้ว รวมถึงสำนักงานวัฒนธรรมของจังหวัดในภาคกลางทั้ง ๒๐ จังหวัด ได้แก่ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา กาญจนบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานคร

๑.๒.๓ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปินแห่งชาติ ครูภูมิปัญญาไทย ศิลปินประจำท้องถิ่น พื้นที่ภาคอีสานใต้และภาคกลาง ดังมีรายนามต่อไปนี้

- นายศิลา บุญมี	ช่างทำกระจับปี่จังหวัดบุรีรัมย์
- อาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล	ช่างทำกระจับปี่จังหวัดบุรีรัมย์
- นางพา ชมเมือง	ช่างทำกลองกันตรึมจังหวัดศรีสะเกษ
- นายพูน สามสี	ช่างทำกลองกันตรึมจังหวัดสุรินทร์
- นายก่วง เกตุพงษ์	ช่างทำกลองกันตรึมจังหวัดสระแก้ว
- นายเหียบ สมพรสิริ	ช่างทำกลองกันตรึมจังหวัดบุรีรัมย์
- อาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์	ช่างทำกลองกันตรึมจังหวัดบุรีรัมย์
- นายสมพร นวมระวี	ช่างทำจะเข้และกลองยาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- นายสมชัย ชำพาลี	ช่างทำจะเข้จังหวัดกาญจนบุรี
- อาจารย์ศิวศิษฎ์ นิลสุวรรณ	ช่างทำจะเข้จังหวัดสิงห์บุรี
- นายวาทิต ไทรวิมาน	ช่างทำจะเข้จังหวัดสมุทรปราการ
- นายเล็ก ระวิโรจน์	ช่างทำกลองยาวจังหวัดฉะเชิงเทรา
- นายสม คงแก้ว	ช่างทำกลองยาวจังหวัดราชบุรี
- นายสิน อารักษ์ประชาดี	ช่างทำกลองยาวจังหวัดปทุมธานี
- นางลออง เกตุแจ่ม	ช่างทำกลองยาวจังหวัดอ่างทอง
- นายสุวรรณ์ โพธิปิน	ช่างทำกลองยาวจังหวัดอ่างทอง
- นางพลอย ราชประโคน	ผู้เชี่ยวชาญกระจับปี่จังหวัดบุรีรัมย์
- นายสงบ ยืนตะโคน	ผู้เชี่ยวชาญกลองกันตรึม จังหวัดบุรีรัมย์
- นายลบ ประรุนรัมย์	ผู้เชี่ยวชาญกลองกันตรึม จังหวัดบุรีรัมย์
- นางคำเรียบ สุทันรัมย์	ผู้เชี่ยวชาญกลองกันตรึม จังหวัดบุรีรัมย์
- นายบุญถึง ปานะโปย	ผู้เชี่ยวชาญกลองกันตรึม จังหวัดบุรีรัมย์
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขำคม พรประสิทธิ์	ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินจะเข้
- อาจารย์ณรงค์ เขียนทองกุล	ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินจะเข้
- อาจารย์สมบูรณ์ บุญวงษ์	ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินจะเข้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- อาจารย์ระวีวรรณ ทับทิมศรี ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินจะเข้
- อาจารย์เกษม ทองอร่าม ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินกลองยาว
- อาจารย์ธีรวุฒิ กลิ่นด้วง ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินกลองยาว
- อาจารย์สมาน น้อยนิตย์ ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินกลองยาว
- อาจารย์สองเมือง พันธุรัตน์ ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินกลองยาว
- อาจารย์บุญช่วย แสงอนันต์ ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินกลองยาว

๑.๒.๔ รวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล

๑.๒.๕ รายงานผลการวิจัยและสรุป เสนอแนะ จัดพิมพ์รายงานฉบับสมบูรณ์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัยและระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

๑.๓.๑ ศึกษาวัฒนธรรมการสร้างเครื่องดนตรีอีสานใต้และภาคกลาง โดยกำหนดเครื่องดนตรีที่ศึกษาดังนี้

- ภาคอีสานใต้ : กระจับปี่ และกลองกันตรึม
- ภาคกลาง : จะเข้ และกลองยาว

๑.๓.๒ ศึกษาวัฒนธรรมการสร้างกระจับปี่และกลองกันตรึมในพื้นที่ภาคอีสานใต้ทั้ง ๖ จังหวัด คือ นครราชศรีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และสระแก้ว และศึกษาวัฒนธรรมการสร้างจะเข้และกลองยาวในพื้นที่ภาคกลางทั้ง ๒๐ จังหวัด ได้แก่ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา กาญจนบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานคร

๑.๓.๓ ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑ ปี ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.๔.๑ ทราบองค์ประกอบสำคัญของเครื่องดนตรีที่เป็นสัญลักษณ์ของภาคอีสานใต้และภาคกลาง โดยเฉพาะเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องดีดและกลองที่สัมพันธ์กับนิเวศน์วิทยากับวัฒนธรรมของถิ่นนั้น

๑.๔.๒ ทราบวัสดุที่ใช้ในการผลิตเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดประจำภาค

๑.๔.๓ ทราบสัดส่วนและมาตรฐานการผลิตที่นำไปสู่เรื่องคุณภาพเสียง

๑.๔.๔ ทราบกรรมวิธีและขั้นตอนในการผลิต

บทที่ ๒
เครื่องดนตรีภาคอีสานใต้และภาคกลาง

การสร้างและคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีไทยภาคอีสานใต้ ได้แก่ กระจับปี่ กลองกันตรึม และเครื่องดนตรีภาคกลาง ได้แก่ จะเข้ กลองยาว นั้น นอกจากจะต้องทราบถึงกรรมวิธีการผลิตและวัสดุที่ใช้แล้ว ย่อมต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับที่มาของชื่อ ประวัติความเป็นมา ส่วนประกอบ ระบบเสียง โอกาสในการบรรเลง และความเชื่อในการสร้างเครื่องดนตรีแต่ละชนิดด้วย ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวไว้โดยลำดับ ดังนี้

๒.๑ กระจับปี่

๑) คำว่า "กระจับปี่"

คำว่ากระจับปี่มีต้นเค้ามาจากคำบาลีว่า กจฺฉโป และคำสันสกฤตว่า กจฺฉป ซึ่งแปลว่า เต่า ดังที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของกระจับปี่ไว้ว่า "กระจับปี่ น.พิณ ๔ สาย. (ข.จาก ส.กจฺฉปี, อธิบายว่า มีรูปคล้ายเต่า)." (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๒๓) และดังที่นายธนิต อยู่โพธิ์ กล่าวไว้ในเรื่องเครื่องดนตรีไทยว่า

> *"ที่เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า กระจับปี่ นั้น ว่ากันว่าเพี้ยนมาจาก กัจฉปี ซึ่งเป็นคำขวา และว่า กัจฉปี ก็เพี้ยนมาอีกต่อหนึ่งจากคำในภาษาบาลีและสันสกฤตว่า กัจฉปะ ซึ่งแปลว่า เต่า บางทีแต่เดิมจะเห็นกันว่าตัวกะโหลกนั้น รูปร่างคล้ายกระดองเต่ากระมัง แต่เหตุใดจึงไปนำเอาคำขวามาเรียกหรือเมื่อเริ่มแรกเราจะได้รับแบบฉบับมาจากขวา เป็นเรื่องน่าสงสัยแต่อาจผ่านเข้ามาทางเขมรในสมัยอาณาจักรศรีวิชัยก็ได้ เพราะกระจับปี่คงจะมีใช้มานาน..."* (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๔๔: ๙๔)

ดังนั้น กระจับปี่จึงเป็นคำที่ใช้เรียกเครื่องดนตรีจำพวกพิณ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและยังไม่สามารถสรุปได้ว่ากระจับปี่เป็นเครื่องดนตรีที่มีกำเนิดมาจากที่ใด ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่องประวัติความเป็นมาของกระจับปี่ดังที่จะกล่าวไว้ในลำดับต่อไป

๒) ประวัติความเป็นมาของกระจับปี่

รศ.ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี กล่าวไว้ในบทความเรื่องกระจับปี่ว่า กระจับปี่เป็นเครื่องดนตรีที่ไทยรับอารยธรรมมาจากต่างชาติทั้งตัวเครื่องและชื่อเรียก ครั้นใช้บรรเลงกันมาเป็นระยะเวลานานก็ปรับเปลี่ยนระบบเสียงและทำนองเพลงให้เป็นอย่างไทย จนกลายเป็นกระจับปี่ที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน โดยตั้งข้อสันนิษฐานว่าไทยรับแบบอย่างกระจับปี่มาจากอินเดีย ซึ่งหลั่งไหลเข้ามาสู่ดินแดนแห่งนี้พร้อมกับศาสนาพราหมณ์ด้วยกัน ๓ ทาง คือ ผ่านเข้ามาทางพม่า ผ่านเข้ามาทางเขมร หรือผ่านเข้ามาทางชวา (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, ๒๕๓๑: ๕๕-๘๐)

กระจับปี่จึงเป็นเครื่องดนตรีที่ปรากฏอยู่ในดินแดนแห่งนี้มาช้านานนับตั้งแต่สมัยทวารวดี ดังปรากฏหลักฐานภาพประติมากรรมปูนปั้นคูบัว จังหวัดราชบุรี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ ศิลปะสมัยทวารวดี เป็นภาพนักดนตรีหญิง ๕ คน เกล้าผมสูงไม่สวมเสื้อ มีผ้าสไบพาดบ่าใส่ต่างหู นั่งพับเพียบ แต่ละคนแสดงท่าบรรเลงเครื่องดนตรีอันประกอบด้วย พิณน้ำเต้า พิณ ๕ สาย ฉิ่ง กรับ และนักร้อง สังเกตได้ว่าพิณ ๕ สายที่ว่ามีลักษณะคล้ายกระจับปี่มาก ทว่าแตกต่างกันที่ความยาวของคอพิณและจำนวนสาย โดยเรื่องนี้ รศ.ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี ได้ให้คำอธิบายไว้เป็นที่น่าสนใจว่า หากคอพิณสั้นจะวางนมได้น้อย ถ้าต้องการให้มีหลายเสียง จำเป็นต้องมีหลายสาย แต่หากคอพิณยาวจะวางนมได้มากทำให้มีเสียงหลายเสียง จึงน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดการปรับปรุงรูปร่างของกระจับปี่ให้มีคอยาวขึ้นและลดจำนวนสายให้น้อยลงในภายหลัง (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, ๒๕๓๕: ๖๘)

ภาพปูนปั้น ศิลปะสมัยทวารวดี ถ้ำคูบัว จังหวัดราชบุรี (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘: ๑๒๘)

ต่อมาในสมัยสุโขทัยยังไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับกระจับปี่ ปรากฏเพียงคำว่าพิณในจารึกต่าง ๆ ซึ่งครูมนตรี ตราโมทได้กล่าวไว้ในหนังสือโสมส่องแสงว่า ได้พบภาพปูนปั้นที่หน้าบันวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย เป็นภาพเทวดาดีดพิณ พิณนี้มีรูปร่างลักษณะเหมือนกระจับปี่ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าไม่ได้มีการบันทึกภาพไว้ ปัจจุบันภาพนี้ได้กะเทาะลบเลือนไปจนไม่เห็นภาพแล้ว (มนตรี ตราโมท, ๒๕๒๗: ๗)

และในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานกฎมณเทียรบาลกล่าวถึงกระจับปี่ว่า "อนึ่งในท่อน้ำสระแก้ว ผู้ใดขี่เรือคฤ เรือปทุน เรือกูบหรือเรือมีศัสตราวุธและใส่หมวกคลุมหัวนอนมาชายหญิงมานั่งด้วยกัน อนึ่งชเลาะตีด่ากัน ร้องเพลงเรือ เป่าปี่ เป่าขลุ่ย สีซอ ดีดจะเข้ กระจับปี่ตีโทนทับ โห่ร้องนี่นั่น..." (คุรุสภา, ๒๕๐๕: ๗๕-๗๖) และมีหลักฐานภาพแกะสลักบนฝาตู้ไม้จำหลัก เป็นภาพการบรรเลงมโหรีเครื่องสี่ประกอบด้วย กระจับปี่ ซอสามสาย ทับ (โทน) และคนร้องตีกรับพวงด้วย (อุดม อรุณรัตน์, ๒๕๒๙: ๑๐๓)

นอกจากนั้นในบทเพลงยาวไหว้ครูมโหรี ซึ่งสันนิษฐานว่ามีมาแต่ครั้งกรุงเก่าในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์ หรืออาจจะเป็นของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัณฑ์, ๒๕๒๓: ๑๐) มีข้อความกล่าวถึงการบรรเลงกระจับปี่ในวงมโหรีว่า

"ขอพระเดชเดชานุภาพเดชาภูวนาถ พระบาทปกเกล้าเกศี
ข้าผู้จำเรียงเรื่องมโหรี ขอกรับกระจับปี่รำมะนา
โทนขลุ่ยฉิ่งฉาบระนาดฆ้อง ประลองเพลงขับกล่อมพร้อมหน้า
ขอเจริญศรีสวัสดิ์ทุกเวลา ให้ปรีชาชาญเชี่ยวในเชิงพิณ"

กระจับปี่จึงเป็นเครื่องดนตรีที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และเป็นที่แพร่หลายมาตั้งแต่สมัยก่อนที่อาณาจักรต่าง ๆ จะรวมกันเป็นสยามประเทศ วิวัฒนาการจากเครื่องดนตรีที่บรรเลงเดี่ยว ๆ เพื่อขับกล่อมเข้ามามีบทบาทในวงมโหรีราชสำนัก และได้รับความนิยมเรื่อยมาพร้อมกับวงมโหรี จวบจนกระทั่งกระจับปี่ได้หมดความสำคัญลงเนื่องจากวงมโหรีได้ใช้จะเข้ที่มีเสียงดังชัดเจนกว่าเข้าแทนที่ ปัจจุบันกระจับปี่จึงกลายเป็นเครื่องดนตรีที่เสื่อมความนิยมลง หาผู้ที่จะศึกษาและฝึกหัดอย่างจริงจังได้ไม่มากนัก

๓) ส่วนประกอบของกระจับปี่

โครงสร้างของกระจับปี่แบ่งออกได้ ๒ ส่วนใหญ่ คือ กะโหลกเสียงและคันทวน

- กะโหลกเสียง คือ ส่วนที่เป็นกล่องเสียง มีลักษณะเป็นกล่องแบนรูปกลมรี ด้านหน้าเจาะรูหรือแกะให้สวยงามทำเป็นช่องให้เสียงออกกังวาน ด้านล่างของกะโหลกเสียงมีชิ้นไม้หรือโลหะรองรับสายไว้เรียกว่า "หย่อง" ทำหน้าที่ถ่ายทอดแรงสะเทือนจากการดีดสายลงมาสู่ตัวกะโหลกเสียง

- คันทวน คือ ส่วนที่เป็นด้ามหรือคอ มีลักษณะเป็นก้านเรียวยาวและกลมกลึง มีสัดส่วนสวยงามพอดีกับขนาดของกะโหลกเสียง ตอนปลายทวนมีลักษณะแบนและงอนโค้งไปด้านหลัง ตอนปลายทวนมีลูกบิดสำหรับขึ้นสาย สายของกระจับปี่ส่วนมากมักทำด้วยสายเอ็นหรือลวดทองเหลือง ตลอดแนวทวนด้านหน้าทำเป็นนมสำหรับกดสาย ๑๑ นม (คนอีสานใต้เรียกว่า ขั้น)

กล่าวถึงกระจับปี่ที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยนั้นมีตั้งแต่ ๒ สายไปจนถึง ๔ สาย กระจับปี่ที่บรรเลงอยู่ในวงมโหรีราชสำนักมีสายทั้งหมด ๔ สาย ตามแบบกระจับปี่ที่นายจรูญ คชแสง ช่างประจำกรมศิลปากรเป็นผู้สร้างขึ้น โดยวัดสัดส่วนและลอกแบบมาจากกระจับปี่ซึ่งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สายของกระจับปี่ที่มี ๔ สายนี้จะแบ่งออกเป็น ๒ คู่ ๆ ละ ๒ สาย

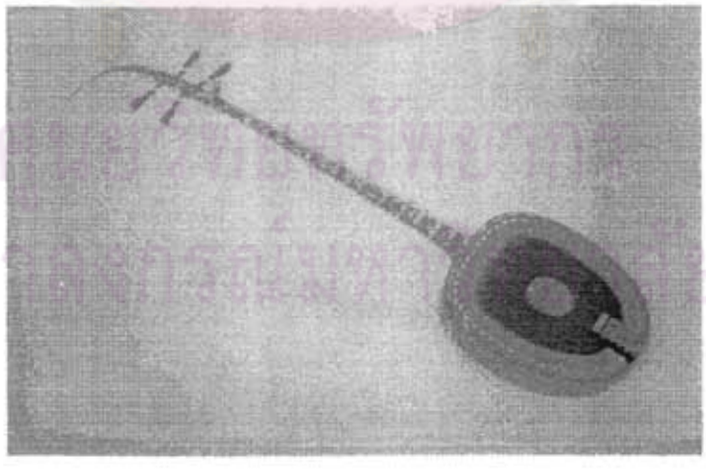

ภาพกระจับปี่ภาคกลาง (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗: ๕๗)

ส่วนกระจับปี่ที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านทางภาคอีสานใต้หรือกระจับปี่เขมรนั้น มีทั้งแบบ ๒ สายและ ๓ สาย ดังที่นางพลอย ราชประโคน ศิลปินดีเด่นจังหวัดบุรีรัมย์และผู้เชี่ยวชาญในการบรรเลงกระจับปี่เขมร กล่าวว่า "เมื่อก่อนจับเปย (กระจับปี่เขมร) มี ๓ สาย ตอนนี้เปลี่ยนมาใช้ ๒ สายแล้ว" (พลอย ราชประโคน, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๙) ซึ่งจากการศึกษาเครื่องดนตรีในภูมิภาคอีสานใต้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่ากระจับปี่ที่ช่างทำกระจับปี่พื้นบ้านทำกันอยู่ในขณะนี้มีสายเพียง ๒ สายเท่านั้น

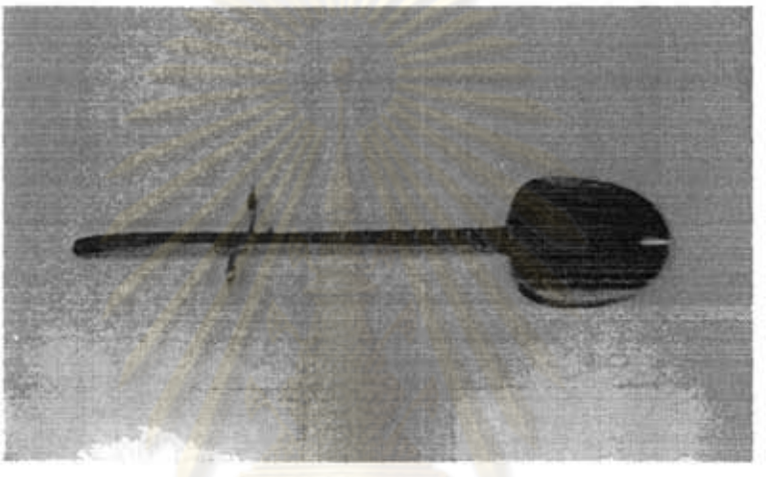

ภาพกระจับปี่เขมรฝีมือนายสุวัฒน์ อยู่แท้กูล

นอกจากนั้นข้อมูลเกี่ยวกับกระจับปี่จากเว็บไซต์ชื่อ "Atlas of Plucked Instruments" ได้กล่าวถึงการขึ้นสายของ Grajappi ไว้ว่า "There are two courses of nylon strings, which can be single, or double or only one double..." (http://www.atlasofplucked instruments.com/se_asia. htm) แปลว่า "มีสายไนลอน ๒ ชุด แต่ละชุดอาจมีสายเดียวหรือสองสายคู่ หรือแม้แต่มีสายเดียวหนึ่งชุดและสายคู่หนึ่งชุด" ซึ่งสามารถตีความได้ว่าจำนวนสายของกระจับปี่นั้นมีได้ ๓ แบบ ดังนี้

- แบบที่หนึ่ง มีสาย ๒ สาย โดยที่แต่ละชุดมีสายเดียว
- แบบที่สอง มีสาย ๔ สาย โดยที่แต่ละชุดมีสาย ๒ สายคู่กัน
- แบบที่สาม มีสาย ๓ สาย ชุดหนึ่งมี ๒ สายคู่กัน ส่วนอีกชุดหนึ่งมีสายเดียว

นอกจากตัวกระจับปี่แล้ว การบรรเลงกระจับปี่ผู้บรรเลงจะต้องมีไม้ดีดสำหรับใช้ในการดีดเขี่ยสายให้สั่นสะเทือนเกิดเป็นเสียง โดยทั่วไปไม้ดีดกระจับปี่มักทำด้วยเขาสัตว์ หรือวัสดุอื่น ๆ ที่มีลักษณะแบนและบาง ขนาดจะใหญ่หรือเล็กนั้นขึ้นอยู่กับความชอบและความถนัดของผู้บรรเลง

๔) ระบบเสียงของกระจับปี่

จากคำบอกเล่าของครูกมล เกตุศิริ ผู้เชี่ยวชาญกระจับปี่ ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการดีดกระจับปี่ให้แก่ผู้วิจัย ได้กล่าวถึงวิธีการเทียบเสียงของกระจับปี่ไว้ว่า "การเทียบกระจับปี่นั้นควรเทียบเป็นคู่ ๔ เวลาที่เดินนิ้ว (การใช้นิ้ว) จะสะดวกกว่า และเอื้อประโยชน์ต่อการดีดกระทบสายเปล่าด้วย" และจากการที่ผู้วิจัยบรรเลงกระจับปี่มาเป็นเวลากว่า ๔๐ ปี พบว่าการเทียบสายกระจับปี่เป็นคู่ ๔ นั้น เป็นการอำนวยความสะดวกแก่การใช้นิ้ว การปรับเปลี่ยนนิ้ว รวมถึงช่วยให้สามารถดีดกระทบสายเปล่า (การดีด ๒ สายพร้อมกันทำให้เกิดเสียงประสาน) ได้ง่ายกว่าการเทียบสายกระจับปี่เป็นคู่ ๕ อีกทั้งยังทำให้เกิดคู่เสียงที่ไพเราะน่าฟัง วิธีการเทียบสายนั้นทำได้โดยเทียบสายเอกกับสายทุ้มให้ห่างกันเป็นคู่ ๔ ยกตัวอย่างเมื่อเทียบสายเอกตรงกับเสียงโด จะต้องเทียบสายทุ้มให้ตรงกับเสียงซอลต่ำ เป็นต้น

ผู้บรรเลงบางท่านอาจเทียบเสียงกระจับปี่เป็นคู่ ๕ ซึ่งมักพบในกลุ่มผู้บรรเลงที่ถนัดการบรรเลงซอด้วงหรือซออู้ ดังที่ปถมา เอี่ยมสอาดกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า "แต่กระจับปี่ในปัจจุบันการเทียบเสียงจะเป็นไปตามความถนัดของผู้บรรเลง กล่าวคือ บางท่านเทียบคู่ ๕ บางท่านเทียบคู่ ๔" (ปถมา เอี่ยมสอาด, ๒๕๓๙: ๑๐๔) ทั้งนี้การเทียบสายกระจับทั้งสองวิธีนั้นจะมีระบบเสียงของกระจับปี่ที่แตกต่างกันดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๑ ระบบเสียงของกระจับปี่เมื่อเทียบเสียงระหว่างสายเอกกับสายทุ้มเป็นคู่ ๔

นมที่ / สายกระจับปี่	๐	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
เสียงสายเอก	ด	ร	ม	ฟ	ซ	ล	ท	ด̊	ร̊	ม̊	ฟ̊	ซ̊
เสียงสายทุ้ม	ซ̣	ล̣	ท̣	ด	ร	ม	ฟ	ซ	ล	ท	ด̊	ร̊

๐ หมายถึง สายเปล่า, ส่วนที่แรเงาคือเสียงของสายทุ้มที่ซ้ำกับสายเอก, สมมติให้สายเอกเป็นเสียงโดและสายทุ้มเป็นเสียงซอลต่ำ, ด = โด, ร = เร, ม = มี, ฟ = ฟา, ซ = ซอล, ล = ลา, ท = ที, นิคหิต (˚) = เสียงสูง, พินทุ (̣) = เสียงต่ำ

ตารางที่ ๒ ระบบเสียงของกระจับปี่เมื่อเทียบเสียงระหว่างสายเอกกับสายทุ้มเป็นคู่ ๕

นมที่ / สายกระจับปี่	๐	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
เสียงสายเอก	ร	ม	ฟ	ซ	ล	ท	ด̇	ร̇	ม̇	ฟ̇	ซ̇	ล̇
เสียงสายทุ้ม	ซ̣	ล̣	ท̣	ด	ร	ม	ฟ	ซ	ล	ท	ด̇	ร̇

๐ หมายถึง สายเปล่า, ส่วนที่แรเงาคือเสียงของสายทุ้มที่ซ้ำกับสายเอก, สมมติให้สายเอกเป็นเสียงเรและสายทุ้มเป็นเสียงซอลต่ำ, ด = โด, ร = เร, ม = มี, ฟ = ฟา, ซ = ซอล, ล = ลา, ท = ที, นิคหิต (˚) = เสียงสูง, พินทุ (̣) = เสียงต่ำ

แสดงให้เห็นว่ากระจับปี่มีขอบเขตเสียงทั้งสิ้น ๑๕ เสียง (ตั้งแต่เสียงซ̣ – ซ̇) ในกรณีที่เทียบเสียงระหว่างสายเอกกับสายทุ้มเป็นคู่ ๔ และมีขอบเขตเสียง ๑๖ เสียง (ตั้งแต่เสียงซ̣ – ล̇) ในกรณีที่เทียบเสียงระหว่างสายเอกกับสายทุ้มเป็นคู่ ๕ เมื่อไม่นับระดับเสียงที่ซ้ำกัน

๕) โอกาสในการบรรเลงกระจับปี่

เดิมกระจับปี่เป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลงอยู่ในวงมโหรีเครื่องสี่ในสมัยสุโขทัยซึ่งประกอบด้วย กระจับปี่ ซอสามสาย ทับ (โทน) และคนขับลำนำ (ตีกรับพวงด้วย) ต่อมาในสมัยอยุธยาวงมโหรีได้เพิ่มเครื่องดนตรีเข้าไปจนเป็นมโหรีเครื่อง ๖ ครั้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ วงมโหรีได้พัฒนาขึ้นเป็นมโหรีเครื่อง ๘ แล้วพัฒนาเป็นมโหรีเครื่อง ๙ และ ๑๒ ในรัชสมัยของรัชกาลที่ ๒ และ ๓ โดยลำดับ จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๔ วงมโหรีวิวัฒนาการขึ้นจนเป็นมโหรีเครื่อง ๑๔ ซึ่งตลอดระยะเวลาหลายร้อยปีที่วงมโหรีได้วิวัฒนาการและเพิ่มเติมเครื่องดนตรีต่าง ๆ เข้ามา กระจับปี่ก็ยังคงเป็นเครื่องดนตรีที่บทบาทอยู่ในวงมโหรีเสมอมา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

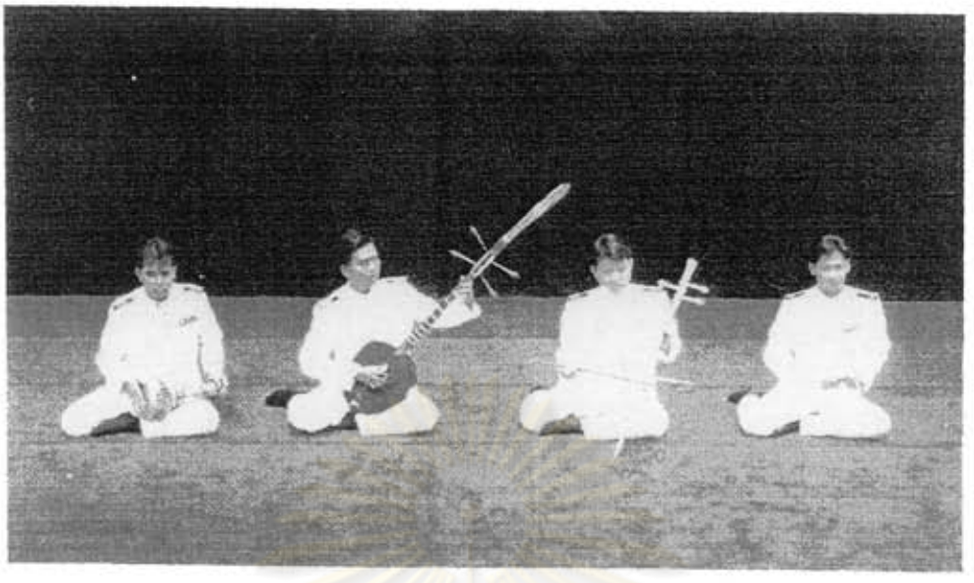

ภาพมโหรีเครื่องสี่ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๒๒๒)

จวบจนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ กระจับปี่กลายเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่ได้รับความนิยมในการนำมาเล่นในวงมโหรีเหมือนดังเช่นในอดีต เนื่องจากมีเสียงเบาและบรรเลงได้ยาก ทำให้จะเข้ซึ่งมีเสียงดังชัดเจนและบรรเลงได้สะดวกกว่าเริ่มเข้ามาแทนที่ ภายหลังกระจับปี่จึงหมดหน้าที่ในวงมโหรีไปในที่สุด ปัจจุบันกรมศิลปากรได้นำกระจับปี่มาบรรเลงในวงดนตรีสำหรับประกอบการรำโบราณคดีชุดต่าง ๆ ได้แก่ ชุดศรีวิชัย ชุดลพบุรี และชุดสุโขทัย (ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน, ๒๕๔๖: ๕๕-๕๖)

ส่วนกระจับปี่เขมรที่นิยมบรรเลงกันอยู่ในอีสานใต้นั้นเป็นเครื่องดีดที่บรรเลงอยู่ในวงมโหรีเขมร แต่ในปัจจุบันหาชมได้ยากเต็มที ที่ยังพอมีให้เห็นกันบ้างจะพบได้ในการละเล่นที่เรียกว่าเจรียงเปย ซึ่งเป็นการดีดกระจับปี่ประกอบการขับลำนำด้วยทำนองพื้นบ้าน (เจริญชัย ชน-ไพโรจน์, ๒๕๔๐: ๑๑๑) นอกจากนั้นขณะที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์พบว่ามีผู้นำเอากระจับปี่บรรเลงในวงกันตรึมด้วย ได้แก่ วงกันตรึมของแม่พลอย ราชประโคน เป็นต้น ซึ่งมีหลักฐานที่กล่าวถึงกระจับปี่ในวงกันตรึมว่า "กระจับปี่ของชาวเมืองสุรินทร์ผู้บรรเลงนิยมเล่นเป็นเอกเทศ แต่จังหวัดบุรีรัมย์ได้นำกระจับปี่เข้ามาผสมในวงกันตรึม" (พิมพ์ใจ ศิริสาคร, ๒๕๒๘: ๒๙) กระจับปี่เขมรจึงเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นคนเดียวโดยเอกเทศหรือจะบรรเลงรวมวงก็ได้

๖) ความเชื่อในการสร้างกระจับปี่

จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกระจับปี่อีสานใต้หรือกระจับปี่เขมร ผู้วิจัยได้เดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่อีสานใต้ พบว่ามีช่างทำกระจับปี่อาศัยอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์เพียง ๒ ท่านเท่านั้น ได้แก่ นายศิลา บุญมี และอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล และพบว่าในกระบวนการสร้างกระจับปี่ของนายศิลานั้นยังคงเคร่งครัดอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อบางประการ

ภาพของไหว้ที่นายศิลา บุญมี ใช้ในการตั้งครู

กล่าวคือ นายศิลามีความเชื่อว่าก่อนที่จะลงมือทำกระจับปี่นั้นจะต้องไหว้ครูหรือตั้งครูเสียก่อนเพื่อให้บังเกิดสิริมงคลในการสร้าง โดยนำของไหว้ ได้แก่ เหล้าขาว ผ้าขาว เงิน ๒๖ บาท ดอกไม้ธูปเทียน หมากพลู กรวยใบตอง ๕ กรวยมาจัดใส่พาน จากนั้นตั้งนโม ๓ จบ แล้วบริกรรมคาถาให้เกิดสิริมงคลดลบันดาลให้อย่าได้มีอุปสรรคในการทำเครื่องดนตรี ถือเป็นอันสิ้นสุดพิธี หลังจากนั้นนายศิลาจะคัดเลือกไม้สำหรับทำกระจับปี่แล้วประพรมน้ำมนต์ที่ท่อนไม้เพื่อเป็นสิริมงคลก่อนที่จะลงมือทำกระจับปี่ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าความเชื่อเรื่องการไหว้ครูและการประพรมน้ำมนต์ของนายศิลานั้นเป็นประเพณีที่ดีงาม อีกทั้งยังเป็นเครื่องบำรุงขวัญและกำลังใจของผู้ให้เกิดความตั้งใจและมั่นใจในการสร้างเครื่องดนตรีอีกด้วย

๒.๒ กลองกันตรึม

๑) คำว่า "กลองกันตรึม"

กลองเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นที่นิยม ไม่ว่าชาติใดภาษาใดก็ย่อมมีกลองเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติของตน ซึ่งกลองที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้นมีหลายชนิด เช่น กลองแขก กลองทัด กลองโทนรำมะนา กลองยาว กลองสองหน้า กลองหาง ฯลฯ โดยความหมายที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ให้ไว้ กลองหมายถึงเครื่องตีที่ทำด้วยไม้ มีลักษณะกลม กลวง ขึงด้วยหนัง ซึ่งด้วยกันหลายชนิด (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๗๖)

ส่วนคำว่า "กันตรึม" พิมพ์ใจ ศิริสาคร ได้อธิบายความหมายไว้ว่า

> *"กันตรึมเป็นการเรียกเลียนเสียงการตีโทนแบบพื้นบ้านชาวสุรินทร์พร้อม ๆ กัน ๒ ใบ หูคนไทยภาคกลางอาจได้ยินว่า ตรึง ตรึง ถ้าหูของชาวตะวันตกอาจจะได้ยินว่า ดรัม ดรัม (Drum Drum) แต่หูของชาวสุรินทร์และชาวบุรีรัมย์ได้ยินว่า ตรึม ตรึม ส่วนคำว่า กัน ที่นำหน้านั้นไม่มีความหมาย แต่ชาวสุรินทร์และชาวบุรีรัมย์เอาคำบางคำมาปะข้างหน้า เพื่อให้เกิดเป็น ๒ พยางค์ตามความนิยมหรือตามความเคยชิน"* (พิมพ์ใจ ศิริสาคร, ๒๕๒๘: ๒๗)

นอกจากนั้นสงบ บุญคล้อยได้กล่าวไว้ว่า "คำว่ากันตรึม หรือ กันโจ๊ะกันตรึม ยังเป็นคำที่ใช้เรียกดนตรีของกลุ่มวัฒนธรรรมเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์" (สงบ บุญคล้อย, ๒๕๓๙: ๑๑) และในหนังสือลักษณะไทยกล่าวถึงคำว่ากันตรึมไว้ว่าหมายถึงกลองขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายโทนทางภาคกลาง แต่มีความยาวมากกว่า (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., ๒๕๔๑: ๓๙๙)

กลองกันตรึมจึงเป็นกลองพื้นบ้านที่มีรูปร่างลักษณะภายนอกคล้ายโทนของภาคกลาง แต่มีขนาดยาวกว่า ใช้เล่นในวงกันตรึมซึ่งนิยมเล่นกันในแถบอีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) ประวัติความเป็นมาของกลองกันตรึม

กลองกันตรึมเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ที่ไม่มีผู้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาไว้ไม่มากนัก เพียงกล่าวไว้ว่ากันตรึมเป็นดนตรีที่มีบทบาทกับชีวิตประจำวันของคนอีสานใต้มานานแล้ว เพราะเป็นดนตรีที่มักใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ เสมอ โดยเชื่อกันว่าเป็นการละเล่นที่ไทยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของขอม ดังที่คณะวิจัยวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ดกล่าวถึงที่มาของกันตรึมไว้ว่า "ประวัติการเล่นกันตรึมไม่มีที่มาแน่นอน แต่ก็มีความเชื่อกันว่าการเล่นกันตรึมได้รับการถ่ายทอดมาจากขอม ... แต่เดิมทีการละเล่นแบบนี้ใช้สำหรับขับประกอบการเซ่นบวงสรวงเวลามีการทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งในปัจจุบันกันตรึมใช้เป็นการละเล่นเพื่อความบันเทิงโดยทั่วไป" (วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด, ๒๕๔๗: ๑๙๒)

และข้อความที่กล่าวไว้ในหนังสือลักษณะไทยว่า

> *"ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ดินแดนในเขตสามจังหวัดนี้ (สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ) เคยเป็นเขตที่อยู่อาศัยของชนชาติขอมมาก่อน เมื่อประมาณ ๒๐๐๐ ปีมาแล้ว ต่อมาในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ขอมเสื่อมอำนาจลง อาณาจักรสุโขทัยเริ่มมีอำนาจขึ้น และสามารถครอบครองพื้นที่ในภาคอีสานทั้งหมด รวมทั้งดินแดนอันเป็นที่ตั้งของจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษด้วย ขอมจึงต้องถอยร่นข้ามเทือกเขาพนมดงรัก ไปอยู่ในดินแดนอันเป็นประเทศเขมรในปัจจุบัน ด้วยเหตุดังกล่าวศิลปะทางด้านต่าง ๆ ในแถบอีสานใต้ จึงมีร่องรอยรับทอดมาจากขอมด้วย..."* (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., ๒๕๔๑: ๒๒๒)

ที่ได้กล่าวมานั้นไม่ได้หมายความว่ากลองที่ใช้ในวงกันตรึมจะต้องเป็นกลองที่ชาวอีสานได้รับสืบทอดมาจากขอมอย่างเดียวเท่านั้น เพราะกลองกันตรึมอาจเป็นกลองชนิดที่มีใช้อยู่ในดินแดนนี้มาก่อนแล้วค่อยเข้าไปอยู่ในวงกันตรึมในภายหลังก็ได้ ดังที่นายภูมิจิต เรืองเดชได้เสนอความคิดถึงที่มาของเพลงกันตรึมไว้ว่า "การสืบสาวถึงวิวัฒนาการของเพลงกันตรึม อาจพิจารณาได้ดังต่อไปนี้ ... ๒.วิวัฒนาการจากการใช้กลอง (สกวล หรือ สโกล) บรรเลงประกอบความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น การบวงสรวงเข้าทรงโจลมะม็วด (การทรงเข้าผี) หรือการเล่นบ็องบ็อด (การเข้าทรงแม่มด) ..." (ภูมิจิต เรืองเดช, ๒๕๒๙: ๙) จนทำให้คิดไปได้ว่ากลองชนิดที่เราเรียกว่ากลองกันตรึมในปัจจุบัน เดิมอาจเป็นเพียงกลองหรือสกวลที่ใช้อยู่ในพิธีทรงเจ้าเข้าทรง ต่อมาถูกนำมา

รวมเข้ากับการร้องรำทำให้เกิดเป็นแบบแผนการบรรเลงดนตรีชนิดใหม่ขึ้นที่เรียกว่า "วงกันตรึม" ซึ่งมีชื่อเรียกตามเสียงกลอง ภายหลังจึงเรียกชื่อกลองชนิดนี้ว่า "กลองกันตรึม" ตามชื่อวงด้วย ก็อาจเป็นได้

๓) ส่วนประกอบของกลองกันตรึม

โดยปกติการละเล่นกันตรึมมักมีกลองกันตรึม ๒ ใบคู่กัน ซึ่งคนเฒ่าคนแก่ในแถบอีสานใต้มักพูดว่ากลองกันตรึมมีชื่อเรียกว่าตัวผู้และตัวเมีย (เกรียงศักดิ์ ปะรุณรัมย์, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๙) ซึ่งทั้งคู่มีขนาดเท่ากัน แต่เรียกชื่อให้แตกต่างกันที่ระดับเสียงทุ้มแหลมที่เกิดจากการขึงหนังกลองให้ตึงมากน้อยแตกต่างกัน ทว่าเรื่องนี้ยังเป็นที่สับสนกันอยู่เพราะบางคนก็ว่าตัวผู้มีเสียงสูงกว่าตัวเมีย บางคนก็ว่าตัวเมียมีเสียงสูงกว่าตัวผู้ จึงยังหาข้อสรุปในเรื่องนี้ไม่ได้

ภาพกลองกันตรึม

กลองกันตรึมประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ส่วน คือ หัว ตัว และก้น

- ส่วนหัว ใช้เรียกแทนส่วนที่คลอบคลุมตั้งแต่หน้ากลองมาจนถึงคอ ด้วยรูปทรงที่มีลักษณะป่องกว้างมากที่สุดมากที่สุด สำหรับคอหรือเอวกลองนั้นเป็นส่วนคอดที่อยู่ระหว่างหัวกับตัวกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ส่วนตัว เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากคอหรือเอวมาจนถึงส่วนที่เว้าคอดก่อนถึงปลายปากลำโพง
- ส่วนก้นหรือตูดกลอง คือส่วนที่อยู่ถัดจากตัวกลองมาจนถึงปลายปากลำโพง

๔) เสียงของกลองกันตรึม

ภาพการสัมภาษณ์นางคำเรียบ สุทันรัมย์

กลองกันตรึมเป็นกลองที่ตีด้วยมือเปล่า กลองกันตรึม ๑ คู่จะต้องใช้ผู้เล่น ๒ คน ตีคนละใบไปพร้อม ๆ กันในจังหวะและหน้าทับเดียวกัน โดยกลอง ๒ ใบนี้จะแบ่งเป็นกลองตัวผู้และกลองตัวเมียที่มีเสียงสูงต่ำแตกต่างกัน ซึ่งเสียงของกลองกันตรึมนั้นสามารถทำได้หลายเสียง ดังที่นางคำเรียบ สุทันรัมย์ ผู้เชี่ยวชาญการตีกลองกันตรึมกล่าวว่า "กลองกันตรึมนั้นมีหลายเสียง แต่เสียงที่ใช้อยู่เป็นประจำมีเสียงโจ๊ะ กัน ติง เทิ่ง" (คำเรียบ สุทันรัมย์, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๙) ดังนี้

- เสียงโจ๊ะ คือ เสียงตีที่ขอบกลองโดยไม่ใช้มืออุดที่ก้นกลอง
- เสียงกัน คือ เสียงแตะที่ขอบกลองเบาเป็นเสียงขัดขณะตีหน้าทับ
- เสียงติง คือ เสียงตีที่กึ่งกลางของหน้ากลองโดยใช้มืออุดที่ก้นกลอง
- เสียงเทิ่ง คือเสียงตีที่กึ่งกลางของหน้ากลองโดยไม่ใช้มืออุดที่ก้นกลอง

ยกตัวอย่างหน้าทับหนึ่งที่ใช้ตีประกอบการเล่นกันตรึม ดังนี้

- โจ๊ะ - -	กัน ติง - เทิ่ง

กลองกันตรึมจึงเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทกับวิถีชีวิตของชาวอีสานใต้มาเป็นเวลานาน และยังคงเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมในกลุ่มชาวอีสานใต้มาจนกระทั่งปัจจุบัน ด้วยความเชื่อและค่านิยมที่หยั่งรากลึกลงในจิตใจของชาวอีสานใต้ ที่มั่นคงอยู่ในศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของตน ทำให้พวกเขาไม่เคยละเลยที่จะรักษาศิลปะที่บรรพชนได้สร้างไว้ เพื่อสืบต่อให้ลูกหลานได้รับรู้คุณค่าของสิ่งเหล่านั้น

๕) โอกาสในการบรรเลงกลองกันตรึม

กลองกันตรึมเป็นกลองที่ใช้บรรเลงประจำในวงกันตรึม โดยวงกันตรึมที่มีเครื่องดนตรีครบชุดจะประกอบด้วยเครื่องดนตรี ๗ ชนิด กลองกันตรึม ๑ คู่ซอตรัวเอก ปี่อ้อ ขลุ่ย ฉิ่ง ฉาบ กรับ และมีนักร้องชายหญิงอีก ๒ คู่ แต่ถ้าหากเครื่องดนตรีไม่ครบดังที่กล่าวไว้ วงกันตรึมบางคณะอาจมีเครื่องดนตรีเพียง ๔ ชิ้นก็ได้ คือ กลองกันตรึม ซอ ฉิ่ง และฉาบ โดยมีนักร้องชายหญิง ๑ คู่ (ภูมิจิต เรืองเดช, ๒๕๒๙: ๑๓) การแสดงกันตรึมนั้นมีลักษณะคล้ายเพลงฉ่อย เพลงลำตัด หรือเพลงปฏิพากษ์ชนิดอื่น ๆ ของภาคกลาง แต่มีทำนองและเนื้อร้องเป็นภาษาเขมรสูง ผู้รำจะต้องทำท่าทางประกอบในการร้องด้วย โดยเน้นความไพเราะที่เสียงของผู้ร้องและเสียงดนตรีมากกว่าท่าทางที่ร่ายรำ

ภาพวงกันตรึมของนายพูน สามสี ในพิธีโจลมาม็วด

ภาพพิธีโจลมาม็วด

วงกันตรึมเป็นดนตรีที่สามารถใช้บรรเลงได้ในทุกโอกาส เนื่องจากเป็นการละเล่นที่มีความสำคัญท้องถิ่นอีสานใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นดนตรีที่ได้รับความนิยมว่าไพเราะสามารถบรรเลงได้ทั้งในงานมงคล งานอวมงคล และการบรรเลงประกอบพิธีไสยศาสตร์ เช่น งานบวช งานแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ งานกฐิน งานผ้าป่า งานศพ การโจลมาม็วด (การเข้าทรงเพื่อรักษาโรค) ฯลฯ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., ๒๕๔๑: ๔๐๑) ซึ่งจังหวะลีลาในการแสดงจะแตกต่างกันออกไปตามพิธีของแต่ละงาน และอาจมีเครื่องดนตรีประกอบการแสดงกันตรึมแตกต่างกันออกไปตามพิธีของแต่ละงานด้วย เช่น การแสดงในงานศพจะใช้ปี่อ้อมาบรรเลง ถ้าเป็นงานแต่งงานก็จะใช้ปี่เตรียงหรือปี่เญ็นแทนปี่อ้อ ส่วนเนื้อร้องก็เปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับแต่ละงาน (วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด, ๒๕๔๗: ๙๑)

๖) ความเชื่อในการสร้างกลองกันตรึม

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ช่างทำกลองกันตรึมหลายท่านในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ พบว่ามีช่างทำกลองกันตรึมหลายท่านที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับการสร้างกลองกันตรึม ซึ่งช่างแต่ละท่านมีประเพณีและความเชื่อในการสร้างกลองกันตรึมที่แตกต่างกันดังนี้

นายพูน สามสี กล่าวว่าก่อนที่จะเริ่มลงมือทำกันตรึมนั้นจะต้องไหว้ครูเพื่อเป็นการบอกกล่าวแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์และเพื่อให้บังเกิดความเป็นสิริมงคลขึ้น ของไหว้ประกอบด้วย เหล้าขาวหรือเบียร์หนึ่งขวดกับธูปเทียนหนึ่งชุด ช่างจะกล่าวคำขอทำกลองกันตรึมเป็นภาษาเขมร เนื้อความ

เป็นการบอกกล่าวว่าจะทำกลองกันตรึมและขออย่าให้มีอุปสรรคในการทำ จากนั้นให้เทเบียร์ลงในวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ (นายพูน สามสี, ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๙)

ภาพของไหว้ในการไหว้ครูทำกลองกันตรึมของนายพูน สามสี

ภาพพิธีไหว้ครูในการทำกลองกันตรึมของนายพูน สามสี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางพา ชมเมือง กล่าวว่าหนังที่นำมาใช้ขึ้นกลองกันตรึมจะมี ๒ ชนิด คือ หนังงูและหนังตะกวด หากเป็นกลองที่ใช้ในการทรงเจ้าจะต้องขึ้นหน้าด้วยหนังตะกวด เพราะนอกจากจะมีหนังที่มีเหนียวและทนกว่าหนังชนิดอื่น คนอีสานใต้ยังมีความเชื่อว่าหนังตะกวดจะทำให้ทรงแม่มดได้เร็วยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถป้องกันวิญญาณผีฟ้าไม่ให้เข้ามารบกวนในพิธีได้ด้วย โดยกลองที่ขึ้นจากหนังตะกวดนี้เป็นที่นิยมใช้ในพิธีแก้บนในพื้นที่อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษอย่างมาก (พา ชมเมือง, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๙)

นายศิลา บุญมี กล่าวว่าการคัดเลือกหนังงูเหลือมสำหรับขึ้นหน้ากลองนั้น ต้องพิจารณาลายของหนังว่าจะเอาส่วนใดไว้ตรงกลางส่วนใดไว้ที่ริมขอบกลอง การขึ้นหน้ากลองไม่ควรให้ลายหนังขาด ต้องเลือกเอาลาย (ส่วนที่เป็นสีดำ) ไว้ตรงกลาง เอาส่วนที่ไม่ใช่ลาย (ส่วนที่เป็นสีขาว) ไว้ที่ขอบ จึงจะเป็นสิริมงคล

และนายเหียบ สมพรสิริ กล่าวว่าควรใช้หนังงูหรือหนังตะกวดมาขึ้นเป็นหน้ากลองเพราะถือว่าเป็นหนังที่มีความขลัง (นางเหียบ สมพรสิริ, ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๙)

จากความเชื่อของช่างทำกลองกันตรึมทุกท่านที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าชาวอีสานใต้ยังคงรักษาไว้ซึ่งประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภูตผีปีศาจ ไม่ว่าจะเป็นการไหว้ครู การทรงเจ้าเข้าทรง การนับถือผี ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ทำให้เกิดความมั่นใจในอันที่ทำกิจกรรมใด ๆ อีกทั้งเป็นเครื่องบำรุงขวัญและกำลังใจของช่างให้เกิดความมั่นใจในการสร้างเครื่องดนตรีอีกด้วย

๒.๓ จะเข้

๑) คำว่า "จะเข้"

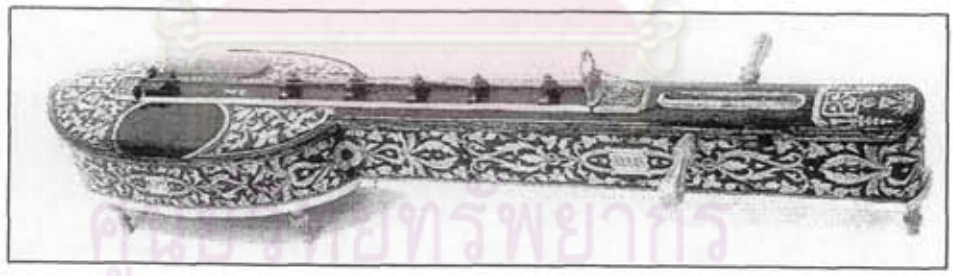

ภาพจะเข้ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๑๙๘)

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่าจะเข้ไว้ว่า "จะเข้ น. เครื่องดนตรีไทยชนิดหนึ่ง มีรูปร่างคล้ายตัวจระเข้ ตัวเป็นโพรง วางยาวไปกับพื้น มีสาย ๓ สาย นมเป็นฐานรองรับสาย เมื่อกดนิ้วขณะดีดทำให้มีเสียงสูงต่ำ มีขา ๕ ขา ใช้บรรเลงผสมอยู่ในวงเครื่องสายและมโหรี, ลักษณะนามเรียก ตัว." (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๒๙๕) นอกจากนั้นนายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร กล่าวถึงที่มาของชื่อจะเข้ว่า

"เข้าใจว่าแก้ไขมาจากพิณทำให้วางราบไปตามพื้น เพื่อให้นั่งดีดได้สะดวกและไพเราะ โดยเหตุที่ตัวพีณแต่เดิมทำเป็นรูปร่างอย่างจระเข้ แต่ขุดให้กลวงเป็นโพรงข้างในเพื่อช่วยให้เสียงก้องกังวานจึงเรียกชื่อเครื่องดนตรีชนิดนี้ตามรูปร่างว่า จะเข้ ... เช่นเดียวกับพีณของอินเดียที่ทำตอนตัวพีณเป็นรูปนกยูง ตอนปลายเป็นหางนกยูง ก็เรียกพิณชนิดนั้นว่า มยูรี แต่จะเข้ที่สร้างในตอนหลังนี้ ได้คิดปรับปรุงแก้ไขกันขึ้นใหม่ ไม่ทำเป็นรูปจะเข้ทีเดียว แต่ถ้าพิจารณาด้วยมีความคิดคำนึงเข้าช่วยด้วยก็มีเค้าคล้าย ๆ จระเข้" (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๔๔: ๙๗)

จึงพอจะกล่าวได้ว่าจะเข้นั้นเป็นเครื่องดนตรีที่เรียกชื่อตามรูปทรงของเครื่องดนตรีซึ่งมีลักษณะคล้ายจระเข้ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะเข้จะมีรูปร่างไม่เหมือนจระเข้เสียทีเดียวก็ตาม

๒) ประวัติความเป็นมาของจะเข้

จะเข้เกิดขึ้นเมื่อใดนั้นไม่เป็นที่แน่ชัด บางท่านสันนิษฐานว่าจะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่รับวัฒนธรรมมาจากมอญ ดังที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ว่า "จะเข้แต่เดิมเป็นเครื่องสังคีตของมอญ" (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๔๔: ๙๘) และนายธนิต อยู่โพธิ์ ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า "จะเข้เขมรก็มีเค้าทำรูปร่างอย่างจระเข้" (เรื่องเดียวกัน) ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าอาจเป็นไปได้ เพราะสังเกตจากรูปร่างลักษณะรวมถึงวิธีการเล่นของจะเข้มอญและจะเข้เขมรแล้วก็พอจะเห็นร่องรอยความสัมพันธ์กับจะเข้ไทย ฉะนั้นเครื่องดนตรีทั้งสามชนิด ได้แก่ จะเข้ไทย จะเข้มอญ และจะเข้เขมร จึงน่าจะมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

ภาพจะเข้เรือหรือจะเข้มอญของนายมงคล สมประสงค์

อย่างไรก็ตามจะเข้ก็ถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่มีเล่นกันในดินแดนแห่งนี้มาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งในยุคแรกเป็นเพียงเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นโดยลำพังเพราะไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่ามีผู้นำมาบรรเลงเข้าวง เพียงแต่ปรากฏว่าเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นกันทั่วไปในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังที่มีข้อความกล่าวถึงจะเข้ไว้ในกฎมณเฑียรบาลครั้งกรุงศรีอยุธยาความว่า "อนึ่งในท่อน้ำสระแก้ว ผู้ใดขี่เรือคฤ เรือปทุน เรือกูบหรือเรือมีศัสตราวุธและใส่หมวกคลุมหัวนอนมา ชายหญิงมานั่งด้วยกัน อนึ่งชเลาะตีด่ากัน ร้องเพลงเรือ เป่าปี่ เป่าขลุ่ย สีซอ ดีดจะเข้ กระจับปี่ ตีโทนทับ โห่ร้องนี่นั่น..." (คุรุสภา, ๒๕๐๕: ๗๕-๗๖) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นที่นิยมและรู้จักกันแพร่หลายในสมัยนั้น

ภาพจะเข้เขมร (Mr.Yun Khean, Mr.Keo Dorivan, Mr.Y Lina and Ms.Mao Lenna, ๒๐๐๔: ๑)

ต่อมาจะเข้ได้ถูกนำมาประสมอยู่ในวงมโหรีคู่กับกระจับปี่ ภายหลังจะเข้ได้ลดบทบาทของกระจับปี่ลงด้วยจะเข้นั้นมีเสียงดังแจ่มใสกว่าและกลายเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นที่นิยมในที่สุด ดังข้อความที่ นายธนิต อยู่โพธิ์กล่าวไว้ว่า "เดิมวงมโหรีของไทยมีเครื่องบรรเลงเพียง ๔ อย่าง คือ ซอสามสาย กระจับปี่ ทับ (โทน) และกรับพวง (ซึ่งผู้ขับร้องเป็นผู้ตี) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้นำเอาจะเข้เข้ามาผสมแทนกระจับปี่ เพราะมีเสียงดีกว่า ดีดได้สะดวกกว่า และการบรรเลงทำนองก็คล่องแคล่วกว้างขวางกว่า จะเข้จึงได้เข้ามาร่วมอยู่ในวงมโหรีและวงเครื่องสายจนถึงปัจจุบัน" (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๕๐)

๓) ส่วนประกอบของจะเข้

จะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่วางดีดตามแนวนอน ทำด้วยไม้ท่อนขุดเป็นโพรงอยู่ภายใน มีขาอยู่ตอนหัว ๔ ขา ตอนท้าย ๑ ขา รวมเป็น ๕ ขา มีสาย ๓ สาย คือ สายเอก สายกลางหรือสายทุ้ม ทั้งสองสายนี้ทำด้วยเอ็นหรือไหมฟั่นเป็นเกลียว และสายลวดทำด้วยลวดทองเหลือง ทั้งสามสาย

ซึ่งจากหลักตอนหัวผ่าน โต๊ะ (กล่องทองเหลืองกลวง) ไปพาดกับหย่อง แล้วสอดพันเข้ากับลูกบิด ซึ่งทำด้วยไม้หรืองา โต๊ะนี้ทำหน้าที่ขยายเสียงของจะเข้ให้คมชัดขึ้น

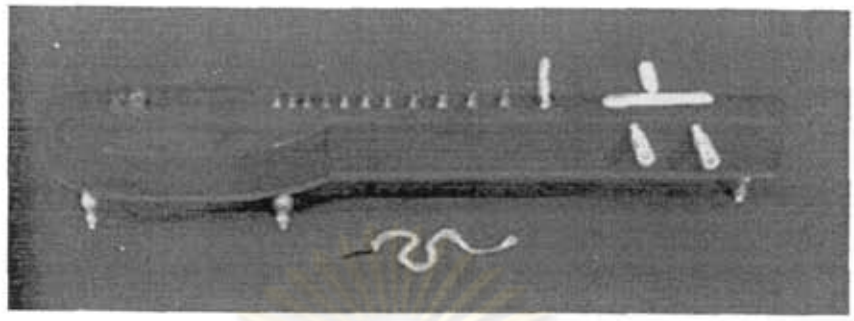

ภาพจะเข้และไม้ดีด

ส่วนประกอบอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยทำให้เกิดเสียงเรียกว่า "แหน" ซึ่งทำจากชิ้นไม้ไผ่เล็ก ๆ แบน ๆ สอดไว้ระหว่างสายจะเข้กับผิวด้านบนของโต๊ะ ในการขึ้นสายจะเข้นั้นจะต้องปรับเลื่อนแหนให้อยู่ตำแหน่งที่เหมาะเพื่อให้จะเข้มีเสียงกังวานใสที่เรียกกันว่า "กินแหน" ระหว่างรางด้านบนกับสายจะเข้จะมีชิ้นไม้เล็ก ๆ ทำเป็นสันหนาเรียกว่า "นม" มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๑ นม วางเรียงไปตามแนวยาวเพื่อรองรับการกดจากนิ้วมือขณะบรรเลง นมนี้จะมีขนาดสูงต่ำลดหลั่นกันไป นมที่ทำให้เกิดเสียงสูงจะอยู่ค่อนไปทางด้านหัวของจะเข้หรือทางด้านขวามือของผู้บรรเลง เรียงลำดับไปจนถึงนมที่ทำให้เกิดเสียงต่ำสุดซึ่งอยู่ซ้ายมือของผู้บรรเลง

๔) เสียงของจะเข้

การเทียบเสียงจะเข้โดยปกติจะเทียบให้ตรงกับระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออ โดยมีวิธีการเทียบเสียงจะเข้ ดังนี้

- สายเอกเทียบให้ตรงกับเสียงโดของขลุ่ยเพียงออ
- สายทุ้มเทียบให้ต่ำลงจากสายเอกเป็นคู่สี่คือเสียงซอลต่ำ
- สายลวดเทียบให้ลดลงจากเสียงสายเอกเป็นคู่แปดคือเสียงโดต่ำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากนั้นจึงเทียบความแม่นยำของการเทียบเสียงโดยการทดสอบคู่ประสานเป็นคู่แปด ดังนี้

- ดีดสายเอกสายเปล่าพร้อมกับกดสายทุ้มนมที่สามจะได้คู่เสียงโด
- ดีดสายทุ้มสายเปล่าพร้อมกับกดสายลวดนมที่สี่จะได้คู่เสียงซอล
- ดีดสายเอกสายเปล่าและสายทุ้มสายเปล่าพร้อมกับกดสายทุ้มนมที่สามจะได้คู่เสียงโดครบทั้งสามสาย

ตารางที่ ๓ ระบบเสียงของจะเข้

นมที่ / สายจะเข้	๐	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
เสียงสายเอก	ด	ร	ม	ฟ	ซ	ล	ท	ด̊	ร̊	ม̊	ฟ̊	ซ̊
เสียงสายทุ้ม	ซ̣	ล̣	ท̣	ด	ร	ม	ฟ	ซ	ล	ท	ด̊	ร̊
เสียงสายลวด	ด̣	ร̣	ม̣	ฟ̣	ซ̣	ล̣	ท̣	ด	ร	ม	ฟ	ซ

๐ หมายถึง สายเปล่า, ส่วนที่แรเงาคือเสียงที่ซ้ำกัน, สมมติให้สายเอกเป็นเสียงโด สายทุ้มเป็นเสียงซอลต่ำ และสายลวดเป็นเสียงโดต่ำ, ด = โด, ร = เร, ม = มี, ฟ = ฟา, ซ = ซอล, ล = ลา, ท = ที, นิคหิต (̊) = เสียงสูง, พินทุ (̣) = เสียงต่ำ

แสดงให้เห็นว่าจะเข้มีขอบเขตเสียงทั้งสิ้น ๑๙ เสียง (ตั้งแต่เสียง ด̣ – ซ) เมื่อเทียบเสียงตามระบบเสียงเพียงออและไม่นับเสียงที่ซ้ำกัน

จะเข้จึงเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมมานาน และสันนิษฐานว่าแพร่หลายมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เพิ่งจะมีผู้นำจะเข้มาร่วมบรรเลงในวงมโหรีเมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปัจจุบันจะเข้ยังคงเป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลงอยู่ในวงมโหรีและมีบทบาทอย่างมากในวงเครื่องสายทุกประเภท

๕) โอกาสในการบรรเลงจะเข้

นายธนิต อยู่โพธิ์กล่าวว่า "ไทยเราเห็นจะรู้จักเล่นจะเข้มานานไม่น้อยกว่าสมัยแรกตั้งกรุงศรีอยุธยา จึงมีกล่าวถึงในกฎมณเทียรบาลครั้งกรุงศรีอยุธยา แต่ปรากฏว่าเพิ่งนำเข้าผสมวงเครื่องสายและมโหรีเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง ที่จะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงทั้งในวงเครื่องสายและวงมโหรี" (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๔๔: ๙๘)

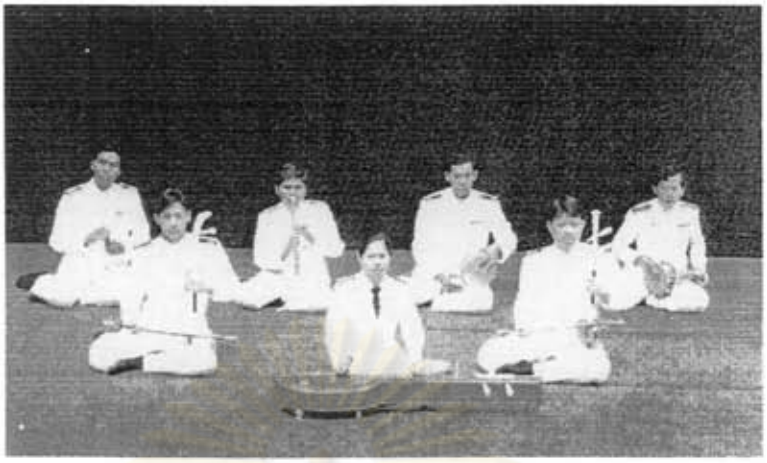

ภาพวงเครื่องสายเครื่องเดี่ยว (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๒๑๓)

จะเข้จึงเป็นเครื่องดนตรีที่มีมานานแล้วแต่เพิ่งจะถูกนำเข้ามาประสมวงเมื่อในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่นั้นจะเข้ก็กลายเป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลงอยู่ประจำในวงเครื่องสายและวงมโหรีเรื่อยมาตราบจนกระทั่งปัจจุบัน

ภาพวงมโหรีเครื่องเดี่ยว (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๒๒๔)

๖) ความเชื่อในการสร้างจะเข้

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างจะเข้ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศนั้น พบว่าเป็นมีกรรมวิธีที่ทันสมัยและมักผลิตในโรงงานขนาดใหญ่ จึงทำให้ไม่พบว่ามีช่างทำจะเข้ประกอบพิธีกรรมทางด้านความเชื่อในการสร้างจะเข้เลย จะมีเพียงแต่การจัดงานไหว้ครูประจำปีซึ่งจัดอยู่

แล้วเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นเป็นความเชื่อทั่วไป เช่น ไม่ควรข้ามเครื่องดนตรีหรือไม่ควรนำไม้ตกน้ำมันมาทำเป็นเครื่องดนตรีเพราะทำได้ยากและจะเป็นอัปมงคล เป็นต้น

๑) คำว่า "กลองยาว"

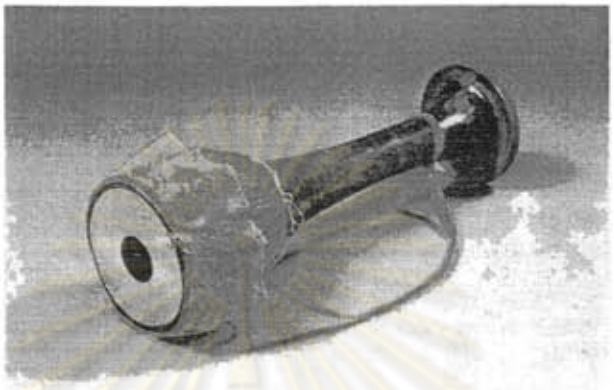

ภาพกลองยาว (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๑๘๗)

กลองยาวเป็นกลองที่พบได้ทั่วไปในภาคกลาง ส่วนใหญ่อยู่ในพิธีแห่ต่าง ๆ โดยเฉพาะงานบุญ เช่น งานบวช งานแต่งงาน และงานฉลองสมโภช คำว่ากลองยาวนั้นเป็นการเรียกชื่อของกลองตามรูปลักษณะของกลอง ซึ่งเดิมมีชื่อเรียกว่า "เท้งบ้องกลองยาว" (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๔๔: ๕๕) บางครั้งก็เรียกกลองยาวอีกอย่างว่า "กลองเถิดเทิง" (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๑๑) กลองยาวจึงเป็นคำที่ใช้เรียกกลองชนิดหนึ่งที่มีหางยาว

๒) ประวัติความเป็นมาของกลองยาว

กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าไทยรับแบบอย่างมาจากพม่าหรือพม่ารับแบบอย่างไปจากไทย ดังที่นายธนิต อยู่โพธิ์ กล่าวถึงความเป็นมาของกลองยาวไว้ว่า

> *"บางท่านกล่าวว่าได้แบบอย่างมาเมื่อราวสมัยกรุงธนบุรีหรือต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยที่ไทยกับพม่ากำลังทำสงครามกัน เวลาพักรบพวกทหารก็เล่นกลองยาวกันสนุกสนาน พวกชาวไทยได้เห็นก็จำแบบอย่างมาเล่นบ้าง แต่บางท่านก็เล่าว่า กลองยาวของพม่านี้มีชาวพม่าพวกหนึ่งนำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์"* (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๔๔: ๕๖)

ภาพกลองโอสี (www.indiana.edu/~mathers/collections/music/burma.html)

และกล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า กลองยาวของพม่าที่มีชื่อเรียกว่า "โอสี" (Ozi) กับกลองยาวของชาวไทยอาหมในแคว้นอัสสัมนั้นมีลักษณะคล้ายกัน แต่กลองของชาวไทยอาหมรูปร่างคล้ายตะโพน คือ หัวท้ายเล็ก ป่องกลาง และเล็กกว่าตะโพน ขึ้นหนังสองข้าง ผูกสายสะพายตีได้ กลองทั้งสองชนิดนี้มีวิธีการเล่นคล้ายคลึงกัน ซึ่งนายธนิต อยู่โพธิ์สันนิษฐานว่าอาจเลียนอย่างจากกันและกันได้ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๙ นายธนิต อยู่โพธิ์และคณะนาฏศิลปของกรมศิลปากรได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ไปแสดงเพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรี ณ นครย่างกุ้ง และมัณฑเลย์ ประเทศพม่า นายธนิตได้สอบถามนักโบราณคดีพม่าท่านหนึ่งได้ความว่า พม่าได้รับแบบอย่างของกลองยาวมาจากไทยใหญ่อีกต่อหนึ่ง

ภาพการตีกลองก้นยาวของชาวไตหรือชาวไทใหญ่ อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่

(ณรงค์ สมิทธิธรรม, ๒๕๔๕: ๖๗)

ส่วนอาจารย์สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา ได้กล่าวถึงกลองยาวของชาวไทยใหญ่ทางภาคเหนือของประเทศไทยไว้ว่า

> *"เป็นกลองที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกลองยาวทางภาคกลางมาก ชาวไทยใหญ่เรียกกลองชนิดนี้ว่า กลองพุเจ่ ใช้ตีร่วมกับฉาบใหญ่ และโหม่ง ๒ ใบ ประกอบจังหวะการแสดงฟ้อนดาบของทางภาคเหนือ กลองพุเจ่นี้มีวิธีการตีเช่นเดียวกับกลองยาว แต่จังหวะที่ใช้ตีมีเพียงไม่กี่จังหวะ มุ่งประกอบการแสดงเป็นใหญ่ จังหวะจะเน้นความรุกเร้า..."* (สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, ๒๕๔๙, ๒-๓)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นออกเป็นสองประเด็น ประเด็นแรกเป็นไปได้ว่าพม่าอาจนำเอากลองพุเจ่ของชาวไทยใหญ่ไปปรับปรุงเป็นกลองโอสิของตนแล้วนำเอากลับมาเผยแพร่ให้กับชาวไทยในภาคกลาง ประเด็นที่สอง ชาวไทยอาจจะรับแบบอย่าง การเล่นกลองยาวมาจากชาวไทยใหญ่โดยตรงก็เป็นได้ แต่ได้ปรับปรุงและพัฒนารูปร่างของกลองและรูปแบบในการบรรเลงให้แตกต่างออกไปตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นเรื่องยังหาข้อสรุปไม่ได้

๓) ส่วนประกอบของกลองยาว

กลองยาวเป็นกลองหน้าเดียวโยงสายเร่งเสียงด้วยหนังเรียด ตัวกลองที่เรียกว่า หุ่นกลอง ซึ่งมีด้วยกันหลายขนาดตั้งแต่เล็กจนใหญ่ โดยปกติมักจะเรียกขนาดของกลองตามความกว้างของหน้ากลอง เช่น หน้ากลองที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางกว้าง ๙ นิ้วจะเรียกว่ากลองหน้า ๙ เป็นต้น โดยนิยมใช้กันตั้งแต่หน้า ๙ ไปจนถึงหน้า ๑๒

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

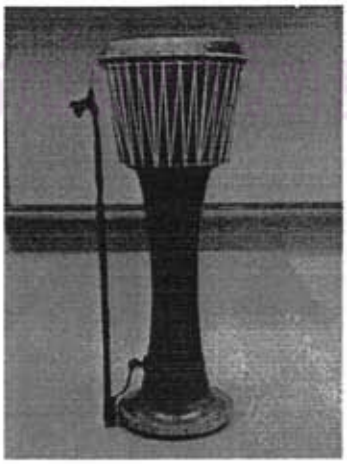

ภาพกลองยาว

ลักษณะโดยทั่วไปของกลองยาว คือเป็นกลองทรงกลมยาวเจาะทะลุเป็นโพรงตลอดทั้งลูก ตอนบนตั้งแต่หน้ากลองลงมาจนถึงคอคอด เป็นกระพุ้งอุ้งเสียงทรงกลม บริเวณกระพุ้งนี้จะใช้หนังเรียดโยงหน้ากลองเพื่อเร่งเสียง เป็นลักษณะห่าง ๆ โดยรอบกระพุ้ง ตอนกลางถัดจากกระพุ้งลงมาจะค่อย ๆ เรียวคอดลงไปจนถึงปลาย แล้วจึงค่อย ๆ ผายบานเป็นรูปดอกลำโพง เรียกส่วนปลายที่บานนี้ว่า ลำโพงกลองยาว

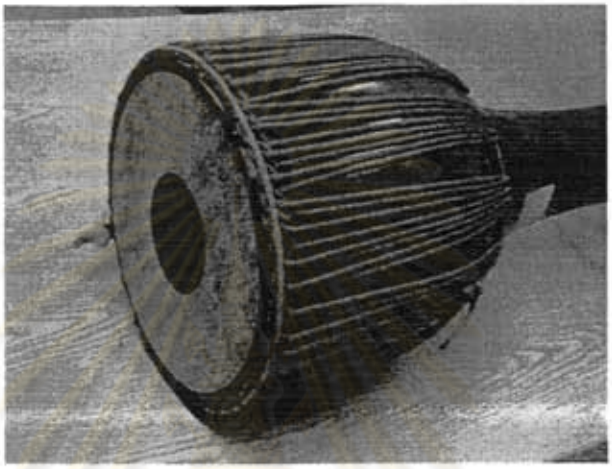

ภาพหน้าและกระพุ้งกลองยาว

โดยปกติหุ่นกลองยาวตรงบริเวณกระพุ้งมักจะนิยมตกแต่งด้วยผ้าสีสด ๆ หรือผ้าลายดอกสวยงาม เรียกผ้าที่หุ้มกลองนี้ว่า "กระโปรงกลองยาว" และมีสายสะพายผูกข้างหนึ่งที่หูห่วงริมขอบหน้ากลอง อีกข้างหนึ่งผูกไว้ที่ตอนกลางหุ่นกลองตรงบริเวณที่เรียวคอด สำหรับใช้คล้องสะพายบ่าเวลายืนตี ก่อนที่จะตีตรงกึ่งกลางหน้ากลองที่มียางรักทาเป็นวงกลมเล็ก ๆ นั้น จะต้องติดข้าวสุกบดผสมขี้เถ้าฟืนเพื่อถ่วงเสียงให้ได้เสียงตามความต้องการ สำหรับยางรักที่ทาเป็นวงกลมตรงบริเวณกึ่งกลางหน้ากลองนั้น ทาไว้เพื่อเป็นการรักษาหนังบริเวณนั้น เมื่อเวลาเลือกตีจะต้องขูดข้าวสุกออก และนอกจากนั้นยังทายางรักบริเวณริมขอบหน้ากลองโดยรอบอีกด้วย (สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, ๒๕๔๙, ๓-๔)

ภาพกลองยาวที่ใส่กระโปรง

๔) เสียงของกลองยาว

กลองยาวเป็นกลองชนิดที่ตีด้วยมือเปล่า โดยกลองยาว ๑ ใบนั้นสามารถทำเสียงกลองได้หลายเสียง เช่น เปิง ป๊ะ บ่อม เปิด นะ เพริ่ง พรู (สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, ๒๕๔๙, ๔-๕) ซึ่งเสียงแต่ละเสียงของกลองยาวมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันดังนี้

- เสียงเปิงหรือเพิ่ง เป็นเสียงที่เกิดจากการใช้มือขวาครึ่งมือส่วนนอก (นิ้วทั้งสี่เรียงชิดติดกัน) ตีลงที่มุมของหน้ากลองยาว เมื่อตีแล้วต้องเปิดมือขึ้นจากหน้ากลองเล็กน้อย

- เสียงป๊ะ เป็นเสียงที่เกิดจากการใช้มือขวาตั้งแต่ปลายนิ้วมือทั้ง ๔ นิ้ว ตีกดลงไปบนหน้ากลองตรงส่วนล่างของหน้ากลองยาวบริเวณที่ติดข้าวสุกส่วนล่าง

- เสียงบ่อม เป็นเสียงที่เกิดจากการกำมือขวาแล้วตีลงบนหน้ากลองบริเวณที่ติดข้าวสุก เมื่อตีแล้วให้ผู้ตียกมือขึ้นเล็กน้อยจากหน้ากลอง เพื่อช่วยให้เสียงที่ตีแล้วกังวานขึ้น

- เสียงเปิด หรือที่ได้ยินกันว่า เฉิด เป็นเสียงที่เกิดจากการใช้มือขวาบริเวณครึ่งมือส่วนนอก (นิ้วทั้งสี่เรียงชิดกัน) ตีลงที่มุมของหน้ากลองยาว เมื่อตีแล้วผู้ตีต้องกดปลายนิ้วทั้งสี่ลงบน

หน้ากลองด้วย หรืออีกวิธีหนึ่งคือ ใช้มือขวาตีเป็นเสียงอย่างเสียงเปิง แล้วใช้มือซ้ายปิดมือกดหน้ากลองไว้

- เสียงนะ เป็นเสียงกลองยาวที่เกิดขึ้นเบา ๆ จากมือซ้ายซึ่งตียืนจังหวะให้กับเสียงเปิงซึ่งตีด้วยมือขวา

- เสียงเพริ่ง คือการใช้ทั้งมือขวาและมือซ้ายตีเสียงที่มีน้ำหนักเท่ากัน อาจใช้มือขวาตีก่อนแล้วตามด้วยมือซ้าย หรือจะใช้มือซ้ายแล้วตามด้วยมือขวาก็ได้

- เสียงพรู เป็นเสียงที่เกิดจากการใช้มือซ้ายและมือขวาตีรัว หรือตีสองมือสลับกันถี่ ๆ จะสั้นหรือยาวสุดแท้แต่ความต้องการ เสียงพรูนั้นปกติเป็นเสียงที่ใช้ในการเล่นกลองยาว ซึ่งปกติจะต้องขึ้นต้นเสียงโห่สามลา แต่ละลาก็ต้องรับท้ายจากโห่เสร็จว่า ฮิ้ว พร้อมกับตีกลองยาวเป็นเสียงพรู

๕) โอกาสในการบรรเลงกลองยาว

คนไทยนิยมนำกลองยาวมาเล่นในงานที่มีกระบวนแห่ เช่น บวชนาค แต่งงาน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า แห่เทียนพรรษา และนิยมเล่นเป็นการรื่นเริงในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งวงกลองยาววงหนึ่งอาจจะมีกลองยาวหลายลูกก็ได้ โดยมีฉิ่ง ฉาบ กรับ และโหม่งเป็นเครื่องประกอบจังหวะ ส่งเสริมให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้น ทว่าการเล่นกลองยาวมิได้มีเล่นเพียงแต่ในกระบวนแห่หรืองานนักขัตฤกษ์เท่านั้น ยังมีผู้นำกลองยาวมาใช้ในการแสดงละครด้วย ดังที่ครั้งหนึ่งคณะละครของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล วังท่าเตียน) ได้นำเอาวิธีการเล่นกลองยาวมาใช้ในการแสดงละครพันทาง เรื่องราชาธิราช ตอนยกทัพพม่า และเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายเพชรพลายบัวออกศึก ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นอกจากนั้นในการแสดงละครอิงประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เรื่องเจ้าหญิงแสนหวี ณ โรงละครกรมศิลปากร ก็ได้นำเอาวิธีการเล่นกลองยาวมาประกอบเป็นระบำไว้ในละครด้วย เรียกว่า "ชุดกลองยาวเขมรัฐ" (สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, ๒๕๔๙, ๑) จนมีผู้นำแบบอย่างการเล่นกลองยาวประกอบการแสดงมาใช้กันอย่างแพร่หลายในระยะเวลาต่อมา

และครั้งหนึ่งในสมัยที่นายธนิต อยู่โพธิ์เป็นอธิบดีกรมศิลปากร ได้นำการเล่นเทิ้งบ่องกลองยาวของชาวบ้านมาปรับปรุงให้เป็นชุดการแสดงชุดใหม่ เรียกว่า รำเถิดเทิง ต่อมานายธนิต อยู่โพธิ์ ได้ทราบว่าที่หมู่บ้านเก่า ตำบลจระเข้เผือก จังหวัดกาญจนบุรี มีการเล่นกลองยาวที่สืบทอดกันมาช้านานคือ การรำเหย่ย หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่ารำพาดผ้า จึงได้ส่งคณะครู ศิลปิน และนักเรียนไปศึกษา เพื่อศึกษาการรำเหย่ยไว้มิให้สูญหาย จนทำให้การเล่นเถิดเทิงและรำเหย่ยกลายเป็นการละเล่นที่ได้รับความนิยมมาจนกระทั่งในปัจจุบัน (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๔๔: ๕๕)

๖) ความเชื่อในการสร้างกลองยาว

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ กล่าวถึงความเชื่อในการทำกลองของชาวบ้านปากน้ำ อำเภอเอกราช จังหวัดอ่างทอง ไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางว่า มีพิธีกรรมและข้อห้ามเกี่ยวกับการทำกลองไว้ว่า "ย่านทำกลองบ้านปากน้ำ อำเภอเอกราช จังหวัดอ่างทอง เป็นสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และนับถือบูชาครู การทำกลองมีพิธีกลองและความเชื่อโดยเฉพาะ ซึ่งมีการสืบทอดต่อกันมาจนเป็นประเพณีของแหล่งทำกลองบ้านปากน้ำ

สำหรับผู้เริ่มหัดทำกลองเป็นครั้งแรกจะต้องประกอบพิธี ยกครูกลอง ผู้ทำพิธีคือ ครูโขน ซึ่งเป็นชายที่สามารถท่องจำและอ่านบทสวดได้และเป็นที่นับถือของคนทั่วไป เครื่องเซ่น ได้แก่ หัวหมู เป็ด ไก่ มะพร้าว กล้วย ข้าวตอก ไข่ เหล้า ขนมหวาน และดอกไม้ กระทำพิธีในวันพฤหัสบดี เดือนเก้า ข้างแรม จะเป็นแรมกี่ค่ำก็ได้แล้วแต่ความสะดวก นอกจากนี้ยังมีพิธีไหว้ครูกลอง ทุก ๆ ปีจะต้องมีการไหว้ครูกลองครั้งหนึ่ง โดยชาวบ้านที่มีอาชีพในการทำกลอง ต้องทำพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดี มีเครื่องเซ่นเช่นเดียวกับพิธียกครูกลอง มีการนัดหมายจัดร่วมกันที่บ้านใดบ้านหนึ่ง ซึ่งนับเป็นงานพิธีที่ทำให้เกิดความสามัคคีอีกด้วย

มีข้อห้ามที่ผู้มีอาชีพทำกลองในหมู่บ้านทำกลองจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งถือเป็นสิ่งได้เริ่มปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายแล้วคือ ห้ามข้ามกลองและเครื่องมือทำกลอง เพราะถือว่าเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นอุปกรณ์ที่ใช้ทำมาหากิน จะทำให้ไม่เป็นสิริมงคลกับตัวเอง ห้ามนำไม้จากศาลเจ้าพ่อในหมู่บ้านมาทำกลอง ห้ามนำไม้ตกน้ำมัน เช่น ไม้ตะเคียนมาทำกลอง เพราะเชื่อว่ามีวิญญาณสิงอยู่ในไม้เหล่านี้ และห้ามนำไม้ที่มีลักษณะต้องห้าม ที่เรียกว่า ไม้โพรงบาตรหลวม คือไม้ที่มีโพรงด้านในจนสามารถใส่บาตรพระลงไปได้มาใช้ทำกลองโดยเด็ดขาด เพราะถือว่าจะทำให้กลองนั้นเป็นสิ่งอัปมงคล ข้อห้ามดังกล่าวเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในหมู่ผู้ทำกลอง" (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, ๒๕๔๒: ๑๘๒-๑๘๓)

บทที่ ๓
การสร้างเครื่องดนตรีไทย ภาคอีสานใต้และภาคกลาง

การศึกษาเรื่องการสร้างเครื่องดนตรีไทยในภาคอีสานใต้และภาคกลางในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดและกลอง ได้แก่ กระจับปี่ กลองกันตรึม จะเข้ และกลองยาว เป็นสำคัญ โดยได้ศึกษาถึงขั้นตอนการสร้าง ขนาดสัดส่วน รวมถึงวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำด้วย ดังที่จะกล่าวไว้โดยลำดับดังนี้

๓.๑ การสร้างกระจับปี่

การศึกษาวิธีการสร้างกระจับปี่ในเขตพื้นที่ ๖ จังหวัดภาคอีสานใต้ ได้แก่ นครราชศรีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และสระแก้วในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลจากช่างทำกระจับปี่ที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคอีสานใต้ ๒ ท่าน ได้แก่ นายศิลา บุญมี อาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล โดยช่างทำกระจับปี่ทั้งสองท่านมีกรรมวิธีการสร้าง การกำหนดสัดส่วน และการเลือกใช้วัสดุ ดังนี้

๓.๑.๑ การสร้างกระจับปี่ของนายศิลา บุญมี

นายศิลา บุญมี ปัจจุบันมีอายุ ๖๙ ปี พักอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๕๖/๒ หมู่ ๑๔ ตำบลโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ นายศิลามีอาชีพทำนาและรับจ้างทั่วไป นายศิลาทำกระจับปี่เพราะชอบเสียงของกระจับปี่ จึงเริ่มหัดทำกระจับปี่โดยอาศัยดูแบบจากกระจับปี่ที่พบเห็นมาทดลองทำ ซึ่งนายศิลากล่าวว่าภายหลังได้ขอดูแบบกระจับปี่มาจากกระจับปี่ของคุณแม่พลอย ราชประโคน ศิลปินผู้เชี่ยวชาญในการบรรเลงจเปยหรือกระจับปี่เขมร แล้วนำสัดส่วนรูปทรงที่ได้มาดัดแปลงเล็กน้อยทำเป็นกระจับปี่ในแบบฉบับของตน (ศิลา บุญมี, สัมภาษณ์, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๙)

ภาพนายศิลา บุญมี

ภาพบรรยากาศหน้าบ้านนายศิลา บุญมี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

นายศิลากล่าวว่าสัดส่วนที่ทำนายศิลาใช้เป็นต้นแบบในการสร้างกระจับปี่นั้นเป็นสัดส่วนที่ได้มาจากกระจับปี่ของคุณแม่พลอย ราชประโคน ศิลปินผู้เชี่ยวชาญในการบรรเลงกระจับปี่ ซึ่งนายศิลาได้ดัดแปลงสัดส่วนไปเล็กน้อยตามความเหมาะสมกับขนาดไม้ที่มี โดยกระจับปี่ที่นายศิลาทำมีขนาดและสัดส่วนดังต่อไปนี้

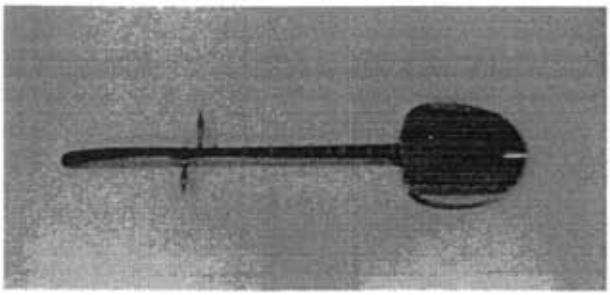

ภาพกระจับปี่ของนายศิลา บุญมี

ความยาวจากปลายทวนถึงปลายกะโหลก	๑	เมตร
กะโหลกยาว	๓๕	เซนติเมตร
กะโหลกกว้าง	๓๐	เซนติเมตร
กะโหลกหนา	๗	เซนติเมตร
คอ (คันทวน)	๔๙.๕	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหย่องหน้าถึงหย่องหลัง	๖๘	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหลักถึงหย่องหน้า	๑๗	เซนติเมตร
ปลายทวนพิณหนา	๓.๕	เซนติเมตร
ความกว้างคอพิณส่วนที่อยู่ติดกับกะโหลก	๔	เซนติเมตร
ความกว้างคอพิณส่วนที่อยู่ติดกับปลายทวน	๒.๕	เซนติเมตร
ปลายทวนกว้าง	๓.๕	เซนติเมตร
ปลายทวนยาว	๑๕.๕	เซนติเมตร
ความห่างระหว่างสาย	๑	เซนติเมตร
ส่วนที่ลูกบิดยื่นออกมาจากคอกระจับปี่	๙	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง

จากการสัมภาษณ์ถึงวิธีการสร้างกระจับปี่ของนายศิลาพบว่า วิธีการสร้างกระจับปี่ของนายศิลานั้นมิได้ใช้เครื่องจักรหรือเครื่องมือที่ทันสมัย เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือช่างไม้ที่หาได้ทั่วไปในท้องถิ่น เช่น ขวาน เลื่อย ค้อน มีดพร้า สิ่ว ตะไบ กระดาษทราย คีม เป็นต้น จะมีก็เพียงแต่เครื่องขัดที่ใช้มอเตอร์ไฟฟ้าเป็นตัวหมุนเพียงตัวเดียวเท่านั้นที่นายศิลาใช้ลดระยะเวลาในการขัดแต่งผิวกระจับปี่

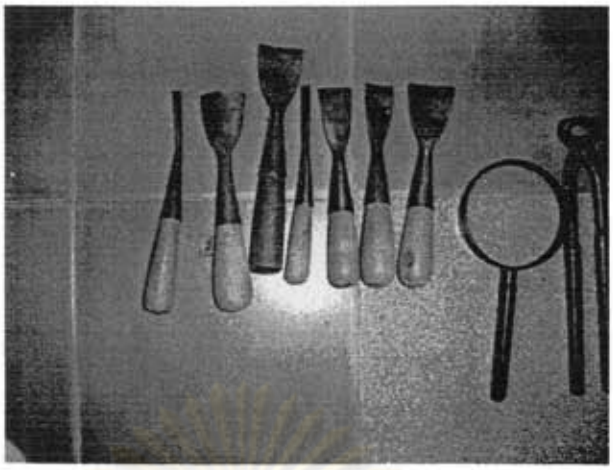

ภาพสิ่วขนาดต่าง ๆ

ภาพค้อน พร้า พร้าด้ามยาว และตะไบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพเลื่อยมือ

ภาพมอเตอร์ไฟฟ้า

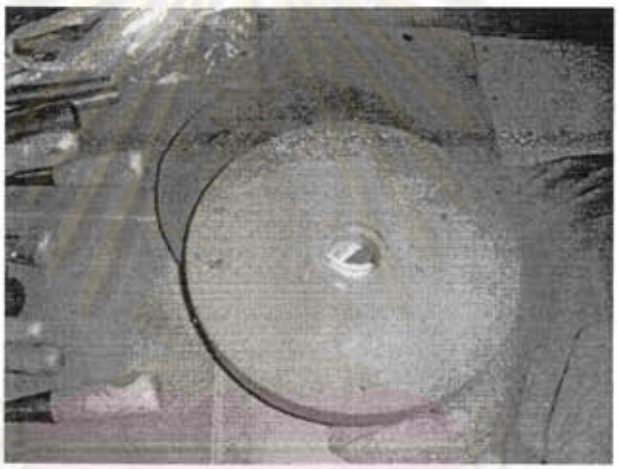

ภาพหินขัดที่ใช้ประกอบเข้ากับมอเตอร์ไฟฟ้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัสดุที่ใช้ในการสร้างกระจับปี่นั้นวัสดุที่สำคัญคือ ไม้ ซึ่งไม้ที่นายศิลาใช้ทำกระจับปี่นั้นเป็นไม้ขนุน เนื่องจากเป็นไม้ที่มีน้ำหนักเบาและมีลายสวย ส่วนสายกระจับปี่ที่นายศิลาใช้นั้นเป็นสายไหม ด้วยนายศิลาเห็นว่ากระจับปี่นั้นใช้สายไหมมาแต่เดิม จึงยังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้

๓) ขั้นตอนการสร้าง

นายศิลากล่าวว่าอันดับแรกก่อนที่จะสร้างกระจับปี่ควรต้องตั้งครู (ไหว้ครู) ก่อน โดยนำของไหว้มาจัดใส่พาน ได้แก่ เหล้าขาว ผ้าขาว เงิน ๒๖ บาท ดอกไม้ธูปเทียน หมากพลู กรวย ใบตอง ๕ กรวย จากนั้นตั้งนโม ๓ จบ แล้วบริกรรมคาถาให้เกิดสิริมงคลดลบันดาลให้อย่าได้มีอุปสรรคในการทำกลองเป็นอันสิ้นสุดพิธี ขั้นตอนต่อไปเป็นการคัดเลือกไม้ ซึ่งต้องเลือกไม้ที่มี

ขนาดใหญ่พอที่จะทำขุดเป็นกระจับปี่ได้ทั้งตัว เนื่องจากนายศิลามีวิธีการสร้างกระจับปี่ที่มิได้แยกทำกระจับปี่เป็นส่วน ๆ แล้วค่อยนำมา แต่กระจับปี่ของนายศิลาขุดขึ้นจากไม้ท่อนเดียว ทั้งนี้หลังจากไหว้ครูและคัดเลือกไม้มาแล้วนายศิลาจะประพรมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลก่อนที่จะลงมือทำกระจับปี่

การทำตัวกระจับปี่

นำท่อนไม้ที่มีขนาดพอเหมาะถากไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออกด้วยพร้าให้มีขนาดใหญ่กว่าสัดส่วนจริงเล็กน้อย ใช้ดินสอร่างสัดส่วนกระจับปี่ลงบนไม้ จากนั้นใช้เลื่อยมือเลื่อยแผ่นไม้บริเวณด้านหน้ากะโหลกออกให้มีความหนาประมาณ ๑ นิ้วนำไปแยกไว้ต่างหาก จากนั้นขัดเนื้อไม้บริเวณคันทวนออกจนได้สัดส่วนโค้งมนตามที่ร่างแบบไว้ ใช้สว่านเจาะรังไหมที่บริเวณคันทวนด้านบน

การขุดกะโหลก

นำตัวกระจับปี่มาขุดภายในกะโหลกโดยใช้สิ่วกับค้อนค่อย ๆ สกัดเนื้อไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออกแล้วขัดตกแต่งผิวภายในกะโหลกด้วยเครื่องขัด ให้เหลือความหนาของกะโหลกไว้ประมาณครึ่งนิ้ว นำไม้ส่วนที่เลื่อยแยกไว้มาปิดบริเวณกะโหลกด้านหน้าแล้วขัดผิวให้เรียบเสมอกัน ใช้สว่านมือเจาะรูลำโพงบริเวณด้านหน้ากะโหลกประมาณ ๑๐-๑๕ รู ให้เป็นรูปดอกจัน ทั้งนี้นายศิลากล่าวว่าสามารถเจาะรูลำโพงเพิ่มได้อีกในภายหลังเพื่อเป็นการตกแต่งเสียง (ดังเช่นกระจับปี่ที่ผู้วิจัยซื้อจากนายศิลานั้นมีรูลำโพงด้วยกันทั้งสิ้น ๒)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

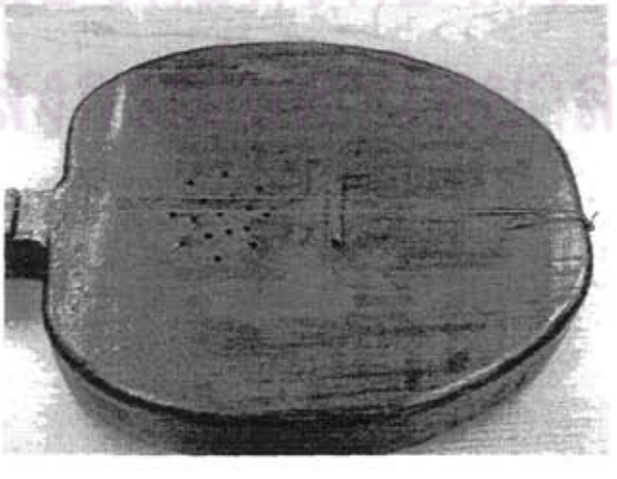

ภาพกะโหลกกระจับปี่

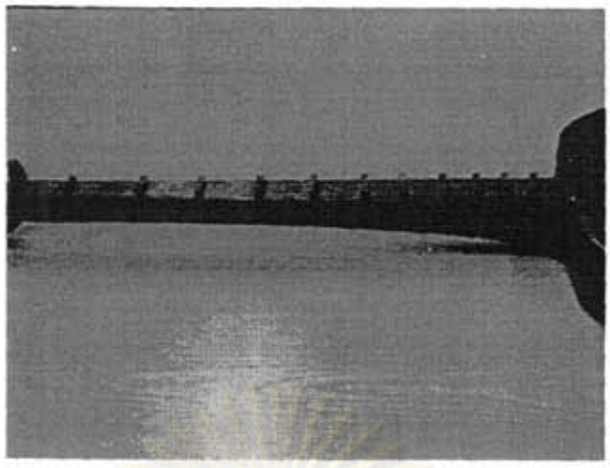

ภาพคันทวนกระจับปี่

ภาพปลายทวนกระจับปี่

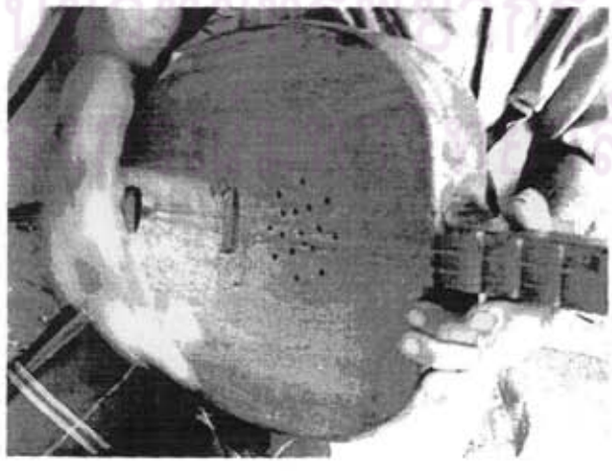

ภาพรูลำโพงกระจับปี่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำส่วนประกอบย่อย

ส่วนประกอบย่อย ได้แก่ ลูกบิด หลัก และขั้น (นม) นั้นทำขึ้นจากเศษไม้ส่วนที่เหลือจากการทำตัวกระจับปี่ โดยใช้เศษไม้มาเหลาด้วยใช้พร้าด้ามยาวที่มีใบโค้งแหลม บรรจงเหลาและควั่นเนื้อไม้ให้ได้รูป ขัดตกแต่งผิวให้เรียบด้วยกระดาษทราย

การประกอบ

นำส่วนประกอบต่าง ๆ มาประกอบเข้ากับตัวกระจับปี่ โดยเริ่มจากเจาะรูสำหรับใส่ลูกบิดที่บริเวณปลายทวนด้านบนก่อน จากนั้นใส่ตะปูห่วงเล็ก ๆ ที่ด้านท้ายของกะโหลกสำหรับผูกสาย แล้วเจาะช่องใส่หย่องที่บริเวณคอ นำสายไหม ๒ สายมาผูกเข้ากับตะปูห่วง สอดสายไหมแต่ละสายผ่านช่องด้านข้างหย่องทั้งสองด้านโยงผูกเข้ากับลูกบิดที่ช่องรังไหม บิดลูกบิดขึงสายให้ตึงพอประมาณ จากนั้นนำขั้นทั้ง ๑๑ ขั้นมาทากาวติดลงที่คันทวนให้ขั้นที่อยู่ติดกับหลักมีความสูงที่สุดในจำนวนขั้นทั้งหมดและมีความสูงลดหลั่นกันไปตามลำดับ ซึ่งจะต้องติดขั้นไปพลางทดลองดีดไปพลางเพื่อฟังเสียงทีละเสียง

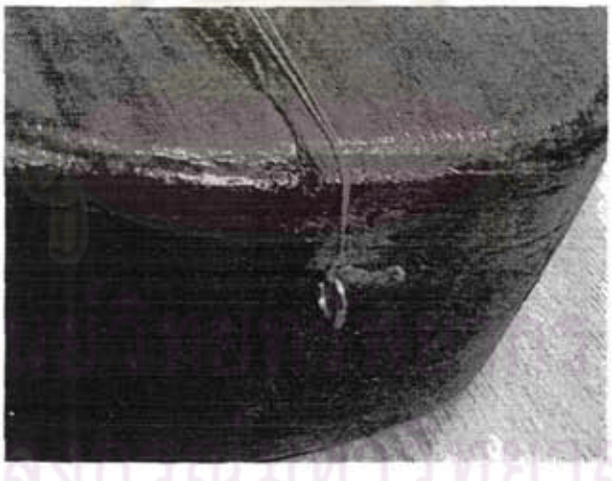

ภาพตะปูห่วงสำหรับผูกสายไหม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

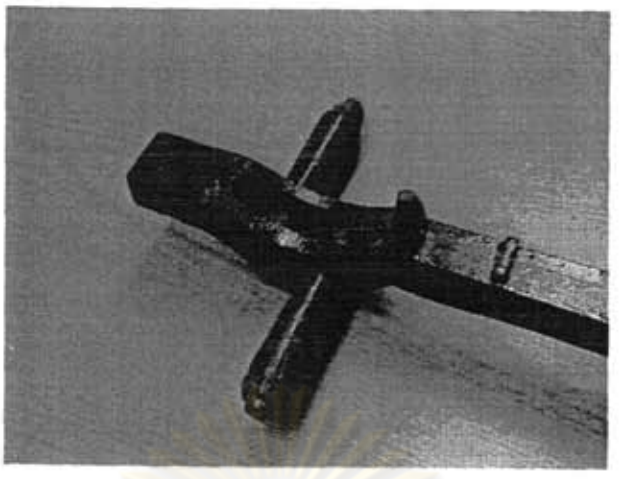

ภาพลูกบิด

ภาพหลัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

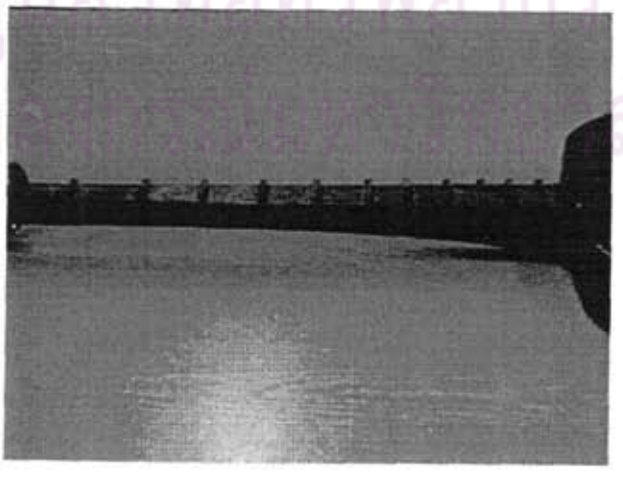

ภาพขั้น

การเคลือบผิว

เมื่อใส่สายและติดขั้นเรียบร้อยแล้วจะต้องขัดตกแต่งผิวโดยละเอียดอีกครั้งด้วยกระดาษทราย ทำความสะอาด แล้วทาด้วยแลกเกอร์เคลือบเงา รอให้แห้งจึงจะนำไปบรรเลงได้

ภาพนายศิลา บุญมี มอบกระจับปี่ให้ผู้วิจัย

จากการศึกษาวิธีการสร้างกระจับปี่ของนายศิลา บุญมี จะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการสร้างกระจับปี่ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยอาศัยการสังเกตจากกระจับปี่ของผู้อื่นแล้วนำประยุกต์ดัดแปลงสร้างขึ้นเป็นกระจับปี่ด้วยวิธีการที่ตนถนัดด้วยเครื่องไม้เครื่องมือที่หาได้ในท้องถิ่น

นอกจากนี้จากการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยอย่างใกล้ชิดกับนายศิลาผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านายศิลาเป็นผู้มีร่างกายไม่สมบูรณ์เหมือนคนปกติทั่วไป เนื่องจากนายศิลาประสบอุบัติเหตุทำให้นิ้วมือข้างขวาของนายศิลาด้วนกุดหมดทุกนิ้ว จึงทำให้นายศิลาต้องอาศัยระยะเวลานานมากในการทำเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น ทว่ากลับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่านายศิลาเป็นช่างทำเครื่องดนตรีที่มีความวิริยอุตสาหะด้วยมีใจรักในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของตนอย่างแท้จริง

๓.๑.๒ การสร้างกระจับปี่ของอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

อาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล เป็นบุตรคนโตของนายสงัดกับนางทองม้วน อยู่แท้กูล เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๑๔ ปัจจุบันอายุ ๓๕ ปี ปัจจุบันพักอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๔๗ หมู่ ๗ ตำบลทุ่งกระตาดพัฒนา อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ (สุวัฒน์ อยู่แท้กูล, สัมภาษณ์, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๙)

ภาพอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

กล่าวถึงเส้นทางที่อาจารย์สุวัฒน์ก้าวเข้ามาเป็นช่างทำเครื่องดนตรีนั้น เริ่มจากวัยเด็ก อาจารย์สุวัฒน์มีนิสัยชอบการประดิษฐ์ เช่น ทำปี่จากซังข้าว ทำปี่จากซังกล้วยหรือใบมะพร้าว และชอบงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น พัด ตะกร้า กระด้ง ลอบ กระชัง ซึ่งอาจารย์สุวัฒน์หัดทำงานจักสานเหล่านี้มาตั้งแต่สมัยที่เรียนอยู่ชั้น ป.๒ จนกระทั่งเรียนอยู่ชั้น ป.๕ ก็เริ่มมีความสนใจเกี่ยวกับเครื่องดนตรี จึงได้ลองหัดทำขลุ่ยไม้ไผ่ซึ่งทำจากด้ามไม้กวาด โดยผู้ที่สอนให้ทำนั้นคือ คุณตาแชก ตามสันเทียะ ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นอาจารย์สุวัฒน์ยังเป่าขลุ่ยไม่เป็น

ต่อมาอาจารย์สุวัฒน์เริ่มสนใจเครื่องดนตรีพื้นบ้านจำพวก พิณ แคน ซอ กลองยาว ซึ่งเห็นในงานบุญต่าง ๆ จึงทดลองทำซอกระป๋อง พิณไม้อัด และกลองหนังกบขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถเล่นดนตรีได้ จึงได้เริ่มหัดสีซอด้วยตนเอง พออายุได้ ๑๕ ปีจึงขอเรียนซอเพิ่มเติมจากนายก้าน สุบงกช จนสามารถบรรเลงเข้ากับวงได้ และหัดเป่าแคนกับนายสี ศรีนาเมือง

ภายหลังอาจารย์สุวัฒน์ได้ศึกษาการบรรเลงและการทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านจากวิทยุ การศึกษานอกโรงเรียน (ขณะนั้นกำลังเรียนอยู่มัธยมศึกษาตอนปลาย) จึงได้หัดทำโหวดขึ้นจากลำไม้ไผ่เล็ก ๆ ทำโปงลางจากตอไม้ไผ่ และหัดเล่นจะสามารถเล่นได้ ต่อมาอาจารย์สุวัฒน์ได้เข้าศึกษาที่วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วิชาเอกดนตรีศึกษา เอกซอด้วง จึงเป็นหนทางที่ได้ศึกษาถึงวิธีการสร้างเครื่องดนตรีเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จนมีความรู้ความชำนาญในการทำเครื่องดนตรีมากขึ้น อาจารย์สุวัฒน์จบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖ และรับราชการครูที่โรงเรียนบ้านขามน้อย ตำบลเย้ยปราสาท อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ มาจนถึงปัจจุบัน

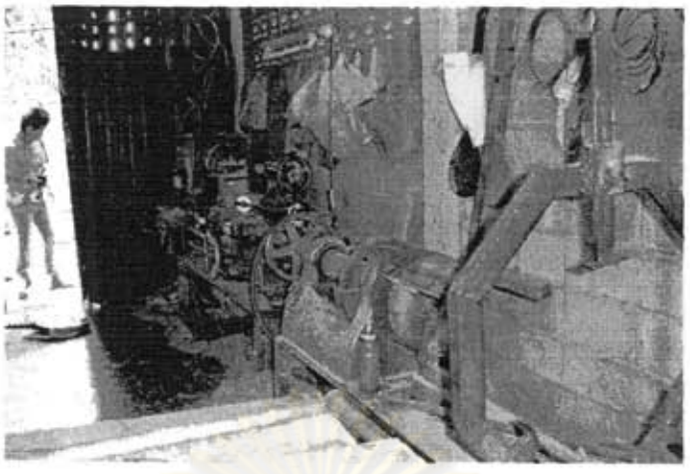

ภาพบรรยากาศในโรงงานของอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

อาจารย์สุวัฒน์นอกจากจะมีความสามารถทางด้านการสร้างเครื่องดนตรีแล้วอาจารย์สุวัฒน์ยังมีความสามารถในการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสานได้ดีอีกด้วย จนอาจารย์สุวัฒน์ได้รับรางวัลเกียรติคุณทางด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานหลายรางวัล เช่น

- รางวัลขนะเลิศการประกวดดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ พ.ศ.๒๕๓๔
- รางวัลเชิดชูเกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขานันทนาการ จากสภาวัฒนธรรมจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๒
- รางวัลเชิดชูเกียรติศิลปินอีสาน สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สาขาสื่อสร้างสรรค์ (ดนตรีพื้นบ้านเพื่อการศึกษา) พ.ศ.๒๕๔๘

ปัจจุบันโรงงานผลิตเครื่องดนตรีของอาจารย์สุวัฒน์ตั้งอยู่ ณ บริเวณหลังบ้านของอาจารย์สุวัฒน์ จากการเดินทางไปเยี่ยมชมโรงงานของอาจารย์สุวัฒน์พบว่าอาจารย์สุวัฒน์รับทำและจำหน่ายเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานทุกชนิด รวมถึงเครื่องดนตรีไทยภาคกลางด้วย ผู้วิจัยจึงขอสัมภาษณ์ข้อมูล พร้อมทั้งเก็บภาพตัวอย่างการทำกระจับปี่เพื่อนำมาอธิบายถึงวิธีการสร้างกระจับปี่ไว้ในวิจัยฉบับนี้ด้วย อีกทั้งได้ขอซื้อกระจับปี่ของอาจารย์สุวัฒน์เพื่อนำมาประเมินคุณภาพด้วยจำนวน ๑ ตัว ซึ่งเป็นกระจับปี่ตัวที่ ๑๐ ที่อาจารย์สุวัฒน์ทำขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

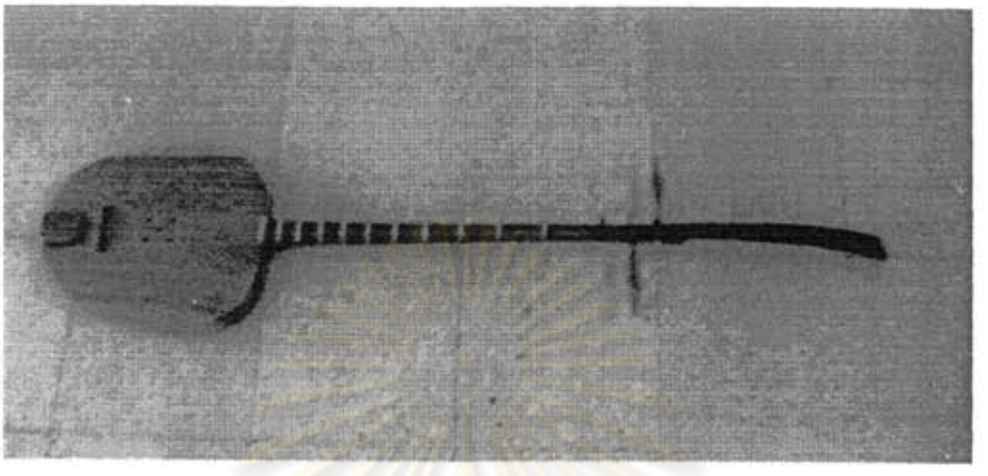

ภาพกระจับปี่ของอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

ความยาวจากปลายทวนถึงปลายกะโหลก	๑.๓๒	เมตร
กะโหลกยาว	๓๕	เซนติเมตร
กะโหลกกว้าง	๒๙	เซนติเมตร
กะโหลกหนา	๕.๕	เซนติเมตร
คอ (คันทวน)	๕๑	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหย่องหน้าถึงหย่องหลัง	๗๖	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหลักถึงหย่องหน้า	๕	เซนติเมตร
ปลายทวนพิณหนา	๒.๕	เซนติเมตร
ความกว้างคอพิณส่วนที่อยู่ติดกับกะโหลก	๔	เซนติเมตร
ความกว้างคอพิณส่วนที่อยู่ติดกับปลายทวน	๒.๕	เซนติเมตร
ปลายทวนกว้าง	๔	เซนติเมตร
ปลายทวนยาว	๔๖	เซนติเมตร
ความห่างระหว่างสาย	๑.๕-๒.๕	เซนติเมตร
ส่วนที่ลูกบิดยื่นออกมาจากคอกระจับปี่	๑๑	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง

โรงงานของอาจารย์สุวัฒน์เป็นโรงงานที่มีเครื่องไม้เครื่องมือค่อนข้างทันสมัย มีเครื่องจักรไฟฟ้าขนาดย่อมหลายชนิดเพื่อทุ่นแรง เช่น เลื่อยไฟฟ้า เครื่องเจาะ เครื่องตัด เครื่องกลึง เครื่องเจียร สว่านไฟฟ้า สำหรับงานตัด งานเจาะ งานกลึง และงานขัด ที่ไม่ต้องการรายละเอียดมากนัก ส่วนงานที่ต้องอาศัยฝีมือนั้นจะใช้เครื่องไม้เครื่องมือช่างที่ใช้สำหรับงานไม้ทั่วไป เช่น สิ่ว ค้อน ไข ควง กระดาษทราย เป็นต้น

สำหรับวัสดุที่ใช้ในการสร้างกระจับปี่นั้นส่วนที่สำคัญที่สุดคือ ไม้ ซึ่งอาจารย์สุวัฒน์นิยมใช้ไม้ขนุนในการทำกระจับปี่ เนื่องจากเป็นไม้ที่สามารถกลึงขึ้นรูปได้ง่ายและมีน้ำหนักเบา วัสดุอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้ไม้คือ สาย ซึ่งอาจารย์สุวัฒน์เลือกใช้สายโลหะเนื่องจากหาได้ง่าย ทนทาน และให้เสียงดังกว่าสายไหม แต่จะด้อยตรงสายไหมตรงที่สายไหมให้คุณภาพเสียงที่นุ่มนวลกว่า

ภาพเครื่องตัดไม้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพเครื่องกลึง

ภาพเครื่องเจาะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การสร้างกระจับปี่ของอาจารย์สุวัฒน์นั้นจะแยกทำกะโหลกกับคันทวนต่างหากกันแล้วค่อยนำมาประกอบกันทีหลัง ซึ่งแตกต่างกับวิธีการทำกระจับปี่ของนายศิลาที่ทำกระจับปี่ขึ้นจากไม้ท่อนเดียว ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ถึงขั้นตอนการสร้างกระจับปี่ของอาจารย์สุวัฒน์ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอนใหญ่ คือ การทำกะโหลก การทำคันทวน การทำส่วนประกอบย่อย การประกอบ และการขัดแต่งเคลือบเงา ดังจะอธิบายไว้โดยละเอียดนี้

การทำกะโหลก

เริ่มจากคัดเลือกไม้ที่มีขนาดพอเหมาะที่จะทำกระจับปี่ได้ทั้งตัวเพื่อให้กระจับปี่มีเนื้อไม้เหมือนกันตลอดทั้งตัว จากนั้นเลื่อยท่อนส่วนหนึ่งให้มีเส้นผ่านศูนย์กลางพอที่จะทำกะโหลกกระจับปี่ได้ โดยคำนวณให้มีขนาดพอที่จะทำได้ทั้งตัวกะโหลกและฝาปิดกะโหลก จากนั้นเลื่อยท่อนไม้ให้เป็นรูปวงรีอย่างคร่าว ๆ เจาะภายในด้วยสว่านดอกใหญ่ให้ได้ความลึกพอประมาณอย่าให้ลึกมาก ขัดตกแต่งด้านในให้เรียบด้วยเครื่องเจียร โดยเหลือขอบแต่ละด้านไว้ให้หนาประมาณ ๑-๒ เซนติเมตร ซึ่งกะโหลกที่ขุดแล้วจะมีรูปร่างคล้ายถาดก้นลึกรูปวงรี จากนั้นขัดตกแต่งผิวด้านในให้เรียบ

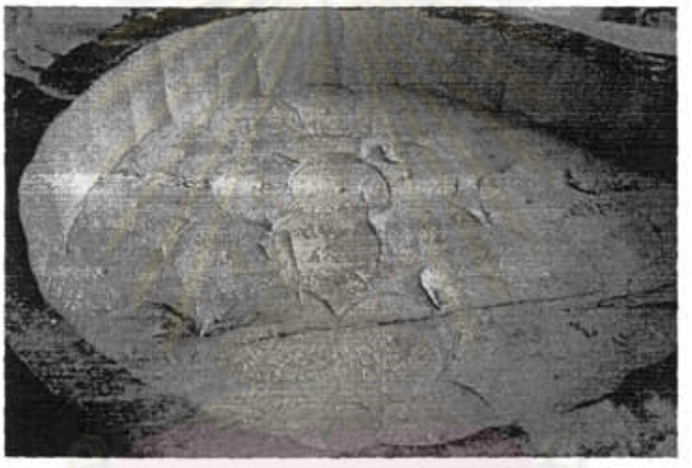

ภาพกะโหลกกระจับปี่ที่ขุดภายใน

การทำคันทวน

คันทวนของอาจารย์สุวัฒน์จะมีลักษณะแบนโค้งงอนและมีปลายทวนค่อนข้างยาว การใช้ไม้ท่อนเดียวในการทำทวนนั้นถือเป็นเรื่องยากและต้องอาศัยความระมัดระวังค่อนข้างมาก เนื่องจากการใช้ไม้ท่อนเดียวทำคันทวนนั้นจะทำให้ชำรุดได้ง่ายเพราะส่วนที่โค้งงอนนั้นเป็นส่วนเปลาะบาง อีกทั้งเป็นการสิ้นเปลืองไม้ด้วย

การทำส่วนประกอบย่อย

ส่วนประกอบย่อยของกระจับปี่ได้แก่ หย่อง ขั้น หลัก และลูกบิด เป็นส่วนที่แยกทำต่างหากกับตัวกระจับปี่ โดยใช้เศษไม้ขนาดเล็กมากลึง เหลา และขัดให้ได้รูป เพื่อนำไปประกอบเข้ากับกะโหลกและคันทวน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

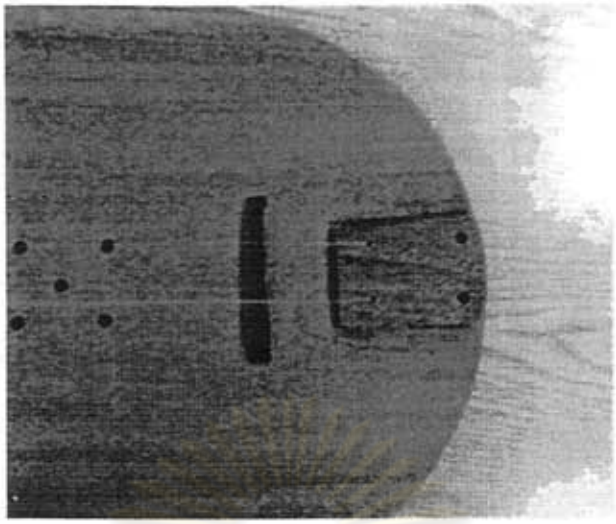

ภาพหย่อง

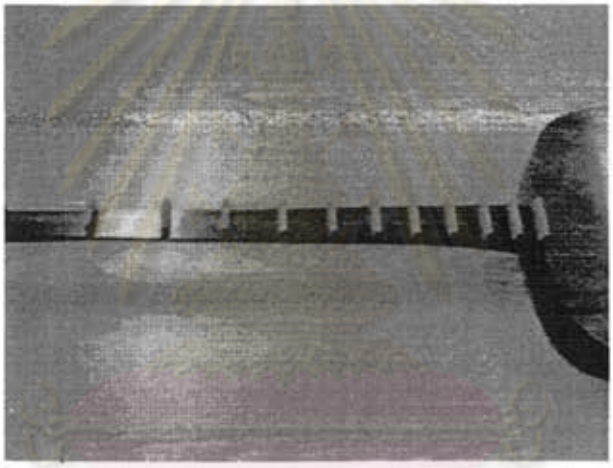

ภาพขั้น

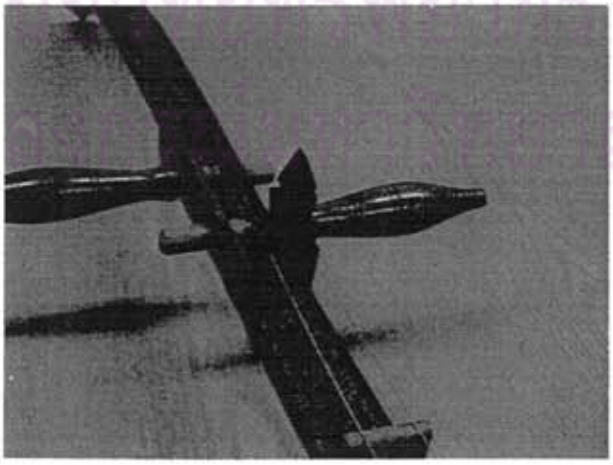

ภาพหลัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

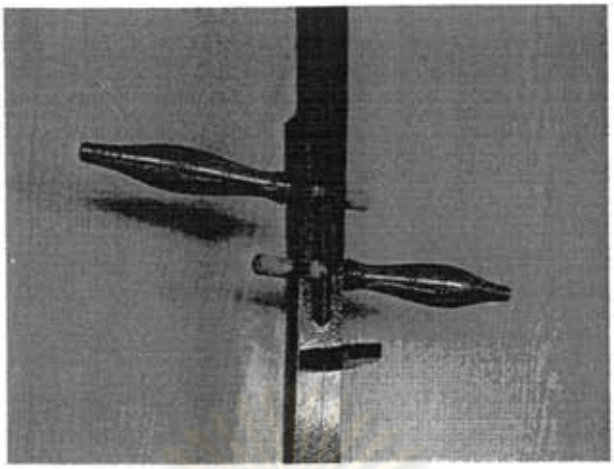

ภาพลูกบิด

การประกอบ

อาจารย์สุวัฒน์กล่าวว่าเดิมการต่อกะโหลกกับคันทวนจะมีลิ่มเสียบต่อให้กะโหลกกับคันทวนต่อกันโดยไม่ต้องใส่กาว แต่อาจารย์สุวัฒน์เห็นว่าเพื่อความคงทนจึงขันด้วยตะปูควงแล้วใส่กาวยางอัดเข้าไปอีกชั้นหนึ่งให้แน่นหนา จากนั้นนำแผ่นไม้ที่มีความหนาประมาณ ๑ เซนติเมตร จำนวน ๓ แผ่นมาปิดที่ด้านหน้าของกะโหลก เลื่อยไม้ส่วนที่เกินออกไปด้านข้างออกให้มีขนาดเท่ากับกะโหลก ใช้ดอกสว่านขนาดเล็กเจาะที่ตรงกลางกะโหลกด้านหน้าเพื่อทำรูลำโพงประมาณ ๕ รู จากนั้นขัดตกแต่งผิวกระจับปี่ให้เรียบเนียนทั้งตัว ทาแล็กเกอร์เคลือบเงาตลอดทั้งตัว

นำหย่อง หลัก และลูกบิดใส่เข้ากับตัวกระจับปี่ นำสายโลหะ ๒ สายมาผูกเข้ากับช่องใส่สายบริเวณหย่อง โยงสายผ่านหย่องและหลัก ร้อยสายเข้ากับลูกบิดแล้วขึงให้ตึงพอประมาณ นำขั้นที่ทำแยกไว้ ๑๑ ขั้นมาติดลงบนคันทวนด้านหน้า โดยให้ขั้นแต่ละขั้นมีระดับความสูงลดหลั่นกันไป ซึ่งขณะติดขั้นอาจารย์สุวัฒน์จะทดลองดีดเพื่อฟังเสียงไปด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

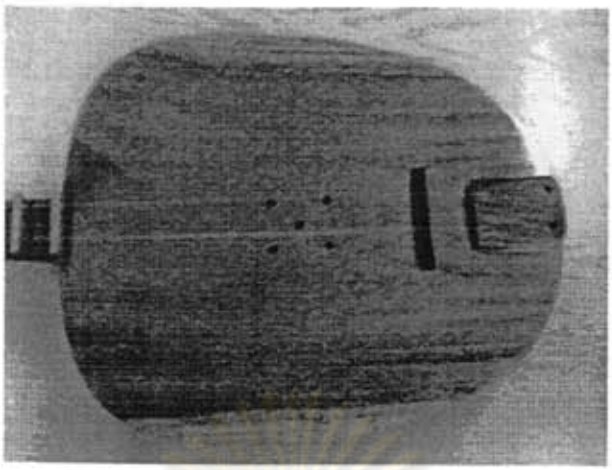

ภาพรูลำโพงกระจับปี่

ภาพการใส่สายกระจับปี่

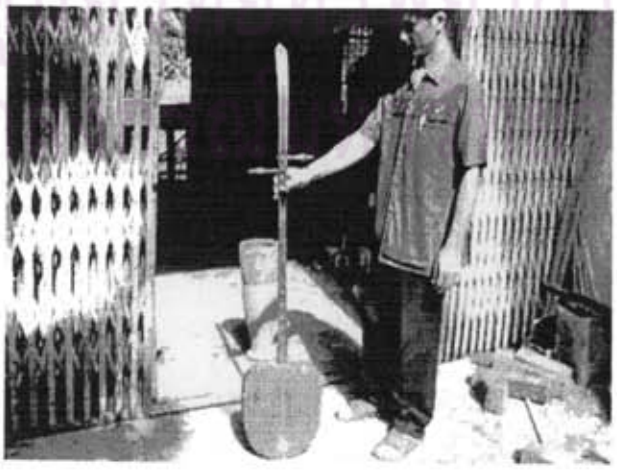

ภาพกระจับปี่ที่ทำเสร็จสมบูรณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพอาจารย์สุวัฒน์มอบกระจับปี่ให้ผู้วิจัย

จะเห็นได้ว่าวิธีการสร้างกระจับปี่ของอาจารย์สุวัฒน์เป็นวิธีที่นำเอาเครื่องไม้เครื่องมือที่ทันสมัยมาช่วยลดระยะเวลาการผลิต โดยมุ่งให้เครื่องดนตรีที่ผลิตมีรูปทรงที่สวยงามและมีคุณภาพเสียงที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ด้วยอาจารย์สุวัฒน์เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์และพยายามที่จะพัฒนาปรับปรุงเครื่องดนตรีที่ตนสร้างอยู่เสมอ จึงทำให้ฝีมือการสร้างกระจับปี่ของอาจารย์สุวัฒน์เป็นที่ประจักษ์และยอมรับกันในหมู่ศิลปินแถบภูมิภาคอีสานใต้

จากการศึกษาวิธีการสร้างกระจับปี่ของช่างทำกระจับปี่ ๒ ท่านซึ่งอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานใต้ พบว่าวัสดุสำคัญที่ใช้ในการทำกระจับปี่นั้นได้แก่ ไม้ และสาย ซึ่งไม้ขนุนถือว่าเป็นไม้ที่นิยมนำมาทำเป็นกระจับปี่มากที่สุด ส่วนสายกระจับปี่นั้นมีทั้งสายไหมและสายลวดซึ่งให้คุณภาพเสียงที่แตกต่างกัน สำหรับกรรมวิธีการสร้างนั้นช่างทั้งสองท่านมีกรรมวิธีที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก กล่าวคือ นายศิลา บุญมีนั้นเป็นช่างที่มีกรรมวิธีการสร้างเป็นแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเร่งผลิตเครื่องดนตรีให้ได้ปริมาณมาก ๆ และมิได้ทำเครื่องดนตรีขายเป็นอาชีพ ส่วนอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล นั้นรับข้าราชการครูแต่เปิดโรงงานผลิตเครื่องดนตรีเป็นอาชีพเพื่อเสริมรายได้ โรงงานของอาจารย์สุวัฒน์จึงมีเครื่องไม้เครื่องมือค่อนข้างครบครัน รวมถึงมีกรรมวิธีการทำกระจับปี่ที่ทันสมัยด้วย

๓.๒ การสร้างกลองกันตรึม

การศึกษาวิธีการสร้างกลองกันตรึมในเขตพื้นที่ ๖ จังหวัดภาคอีสานใต้ ได้แก่ นครราชศรีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และสระแก้วในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลจากช่างทำกลองกันตรึมที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคอีสานใต้ ๗ ท่าน ได้แก่ นายศิลา บุญมี อาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล นางพา ชมเมือง นายพูน สามสี นายก่วง เกตุพงษ์ นายเหียบ สมพรสิริ และอาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์ โดยช่างทำกลองกันตรึมแต่ละท่านมีกรรมวิธีการสร้าง การกำหนดสัดส่วน และการเลือกใช้วัสดุ ดังนี้

๓.๒.๑ การสร้างกลองกันตรึมของนายพูน สามสี

นายพูน สามสี เกิดเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๘๕ ปัจจุบันมีอายุ ๖๔ ปี พักอยู่บ้านเลขที่ ๒๙/๑ หมู่ ๘ บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ (พูน สามสี, สัมภาษณ์, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๙)

ภาพผู้วิจัยถ่ายภาพคู่กับนายพูน สามสี

นายพูนเป็นหัวหน้าคณะกันตรึมบ้านดงมัน มีความเชี่ยวชาญในการขับร้องและเล่นดนตรีในวงกันตรึม รวมถึงวงมโหรีเขมร จนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงอยู่ทั่วไปในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากความสามารถในด้านการแสดงแล้ว นายพูนยังมีความสามารถในการสร้างเครื่องดนตรีสำหรับใช้

บรรเลงในวงกันตรึมและวงมโหรีเขมรของด้วย โดยส่วนใหญ่มักทำขึ้นใช้ในวงดนตรีของตนเอง รวมถึงผลิตจำหน่ายผู้อื่นด้วย โดยเฉพาะจะเข้เขมรและกลองกันตรึมของนายพูนนั้นมีชื่อเสียงมากในละแวกนั้น

ภาพนายพูน สามสี สาธิตการตีกลองกันตรึม

นายพูนเริ่มหัดเล่นดนตรีตั้งแต่อายุ ๑๓ ปี มีผลงานชนะเลิศในการแสดงวงกันตรึมและวงมโหรีเขมรในระดับจังหวัด และเคยได้แสดงวงกันตรึมถวายหน้าพระที่นั่งเมื่อปีพ.ศ.๒๕๓๖ นอกจากนั้นนายพูนยังได้รับยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญทางด้านวัฒนธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์ และได้รับปริญญาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการศึกษา (ศิลปะการแสดง) จากสถาบันราชภัฏสุรินทร์ (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์) เมื่อพ.ศ.๒๕๔๒ อีกทั้งได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์และวิทยากรพิเศษในสถาบันต่าง ๆ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ จนถึงปัจจุบัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

ภาพกลองกันตรึมของนายพูน สามสี

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๐	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๖๒	เซนติเมตร
เส้นรอบตัวกลอง (ส่วนที่ป่องที่สุด)	๖๙	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ	๕๔	เซนติเมตร
เส้นรอบปากลำโพง	๔๕	เซนติเมตร
เส้นรอบคอคอดที่หาง	๓๙	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๑๔	เซนติเมตร
ความหนาปากลำโพง	๔	เซนติเมตร
ความยาวจากปากลำโพงถึงหน้ากลอง	๕๙	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหัว (หน้ากลองถึงคอกลอง)	๑๖	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหาง (คอกลองถึงปากลำโพง)	๔๓	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

นายพูนมักทำกลองกันตรึมขึ้นจากไม้ขนุน และขึงด้วยหนังงูเหลือม ส่วนเครื่องไม้เครื่องมือในการสร้างกลองกันตรึมของนายพูนมีทั้งที่เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้า และอุปกรณ์ช่างไม้ที่หาได้ทั่วไป ดังต่อไปนี้

- แท่นกลึง ซึ่งประกอบด้วยแท่นกลึง สายพาน และมอเตอร์ไฟฟ้า
- สว่านไฟฟ้า
- ใบมีดปลายแหลมคละขนาด
- ค้อนเหล็กตอกตะปู
- มีดพร้า
- กรรไกรเหล็ก
- เลื่อย
- คีมปากนกแก้ว
- สิ่วคละขนาดและค้อนไม้
- ตะไบเหล็ก
- กระดาษทราย
- ไม้ที่ตอกด้วยตะปูสำหรับวัดขนาดปากกลอง
- ปากกาเคมีและดินสอช่างไม้
- ตะปู
- น้ำมันเคลือบเงาพื้นไม้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การสร้างกลองกันตรึมของนายพูนนั้นเป็นการกลึงหุ่นกลองภายนอกด้วยเครื่องจักรแล้วขุดภายในด้วยมือ ซึ่งขั้นตอนการสร้างกลองกันตรึมของนายพูนนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ การกลึงหุ่นกลอง การขุดภายใน และการขึ้นหน้ากลอง ดังจะกล่าวถึงโดยละเอียด ดังนี้

การกลึงหุ่นกลอง

- ตัดไม้ขนุนให้ได้เท่ากับขนาดความยาวกลองตามที่ต้องการ

ภาพการเตรียมท่อนไม้

- นำท่อนไม้มาวัดขนาดปากกลองโดยใช้ไม้สำหรับวัดปากกลอง (ทำจากท่อนไม้ยาวที่มีตะปูตัวใหญ่ที่จุดกึ่งกลางและมีตะปูตัวเล็กตอกอยู่ห่างจากตะปูตัวใหญ่ประมาณ ๗-๘ นิ้ว) สำหรับขีดวัดวงกลมแทนวงเวียนให้มีเส้นผ่านศูนย์กลางตามขนาดหน้ากลองที่ต้องการ แล้วลากเส้นรอบวงทับด้วยปากกา

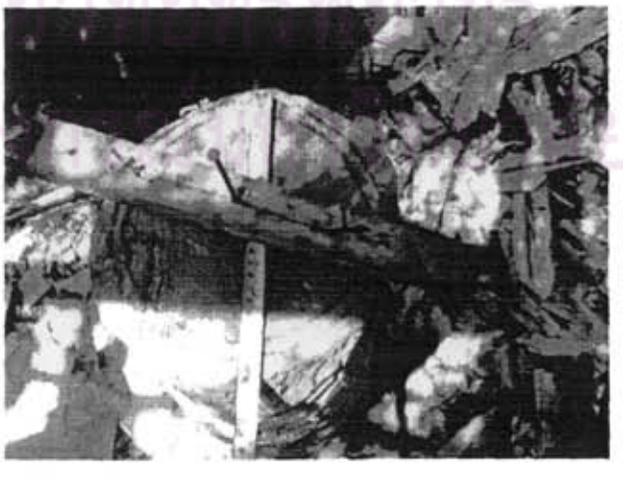

ภาพการวัดขนาดปากกลองโดยใช้ไม้สำหรับวัดปากกลอง

- ใช้มีดพร้าถากเนื้อไม้ออกให้ได้เป็นรูปทรงกระบอก

ภาพการใช้พร้าถากเนื้อไม้

- นำท่อนไม้ที่ถากจนได้ขนาดแล้วไปขึ้นแท่นกลึงเพื่อขึ้นรูปกลอง

ภาพการนำท่อนไม้เข้าเครื่องกลึง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- วัดขนาดกลองด้วยเซือกและตลับเมตรที่วัดขนาดไว้ตามขนาดของกลอง แล้วใช้ปากกาเขียนรอยตำหนิ โดยต้องเหลือปลายไม้ด้านหัวและด้านท้ายไว้ด้านละประมาณ ๑ นิ้ว

ภาพการทำตำหนิบนหุ่นกลอง

- ใช้ใบมีดกดลงที่เนื้อไม้ กลึงส่วนโค้งให้ได้ขนาดตามต้องการ โดยเริ่มกลึงส่วนที่เป็นหาง กลองให้ได้รูปแล้วกลึงขึ้นมาถึงคอและหัวกลอง แล้วใช้มีดปลายแหลมเก็บรายละเอียดอีกครั้ง

ภาพการกลึงหุ่นกลอง

ภาพการกลึงหุ่นกลองจากส่วนหาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพหุ่นกลองที่กลึงแล้ว

- นำไม้ที่กลึงแล้วมาขัดแต่งผิวให้เรียบด้วยกระดาษทราย

ภาพหุ่นที่ขัดด้วยกระดาษทราย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำไม้บรรทัดมาวัดระยะของปากกลองสำหรับบากร่องเชือกแล้วทำตำหนิด้วยดินสอ โดยวัดระยะห่างระหว่างช่องช่วงละประมาณ ๑ นิ้วหัวแม่มือ (เป็นการวัดโดยใช้ความชำนาญของช่าง) หรือ ๑ นิ้วฟุต และช่วงที่เป็นร่องเชือกกว้างประมาณ ๐.๕ เซนติเมตร

ภาพการร่างช่องร้อยเชือก

- ใช้ค้อนและสิ่วขนาดเล็กบากร่องที่ทำตำหนิไว้ (ขั้นตอนนี้อาจจะข้ามไปขุดกลองก่อนแล้วค่อยบากร่องเชือกทีหลังก็ได้)

ภาพกลองที่บากร่องร้อยเชือกแล้ว

การขุดภายใน

- นำหุ่นกลองมาเจาะสว่านนำร่องตรงกลางให้เป็นโพรง แล้วใช้สิ่วและค้อนไม้เจาะสกัดเนื้อไม้ออก ใช้สิ่วขนาดยาวขุดเซาะรูภายในให้เป็นโพรงถึงตลอดกันทั้งสองด้านให้เหลือความหนาไม่เกิน ๑ นิ้ว แล้วตกแต่งด้านในให้เรียบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการขุดภายในกลองกันตรึม

ภาพการขุดภายในกลองกันตรึมด้วยสิ่วด้ามยาว

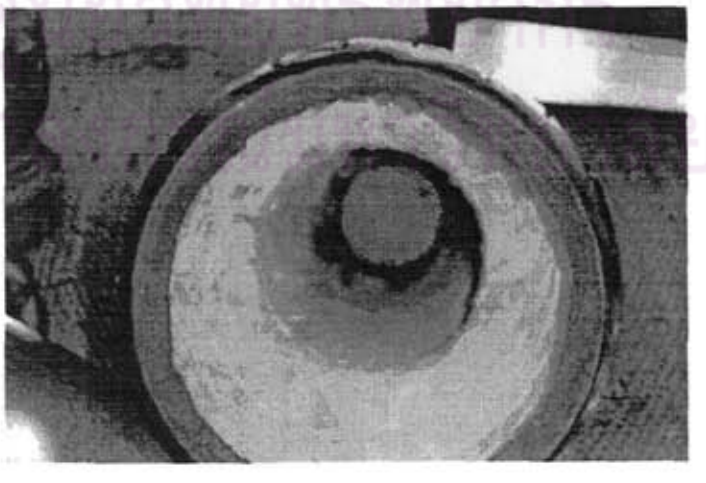

ภาพกลองที่ขุดภายใน

- ขัดแต่งผิวด้านนอกให้เรียบ ทาผิวภายนอกด้วยน้ำมันเคลือบเงา แล้วนำไปตากแดดทิ้งไว้ให้แห้ง

ภาพกลองกันตรึมที่เคลือบเงา

การขึ้นหน้ากลอง

- เตรียมหนังสำหรับขึงกลอง โดยเลือกหนังงูเหลือมที่คัดไว้นำมาตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละประมาณ ๑ ฟุต มาแช่น้ำทิ้งไว้ให้นิ่มประมาณ ๑ ชั่วโมง จากนั้นยกขึ้นให้สะเด็ดน้ำ ใช้ช้อนขูดเอาเศษเนื้อออกให้หมด นำหนังที่ได้มาตรึงด้วยตะปูบนไม้พื้นเรียบแล้วนำไปผึ่งแดด

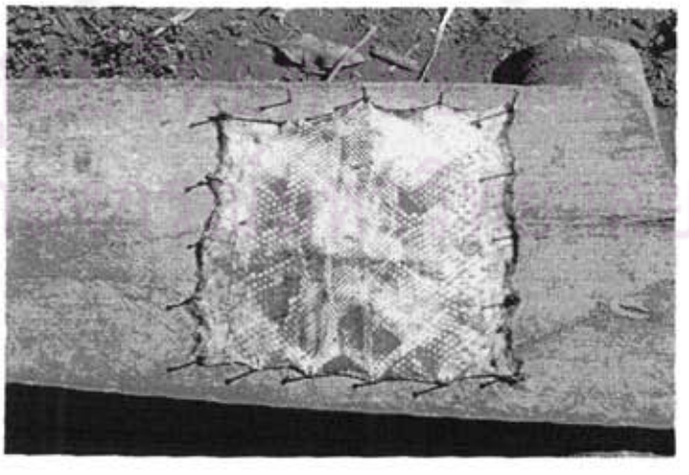

ภาพหนังงูที่ตากแดดไว้

- นำเส้นลวดมาขดเป็นวงกลมให้ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางมากกว่าปากกลองประมาณครึ่งนิ้ว พันด้วยเชือกให้แน่น นำแผ่นหนังที่ตากแดดแล้วมาวัดขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางให้มีขนาดใหญ่กว่าขดลวด แล้วตัดเป็นแผ่นวงกลม

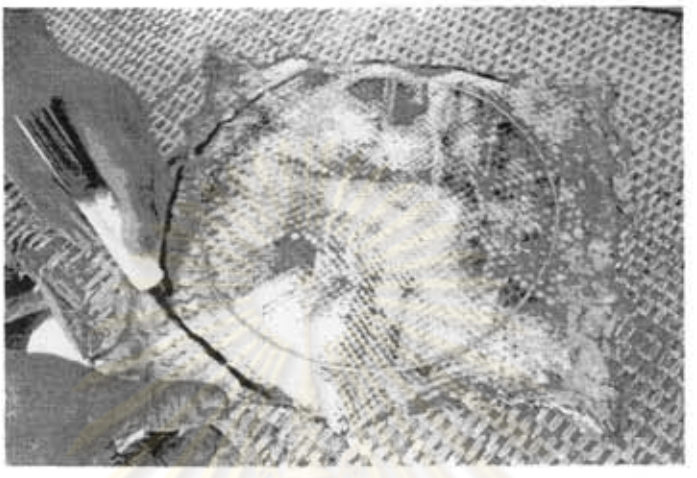

ภาพการวัดขนาดหนังกลอง

ภาพการตัดหนังกลอง

- พับหนังงูเข้าด้านใน นำเหล็กแหลมเจาะหนังงูแล้วสอดเชือกร้อยเย็บหนังเข้าด้วยกันกับขดลวดโดยเย็บให้ตะเข็บเข้าด้านในจนครบรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการเย็บหนังงูเข้ากับขดลวด

- นำหนังที่ร้อยแล้วไปตากแดดอีกครั้ง รอให้หนังตึงได้รูปก่อนนำไปขึ้นหน้ากลอง

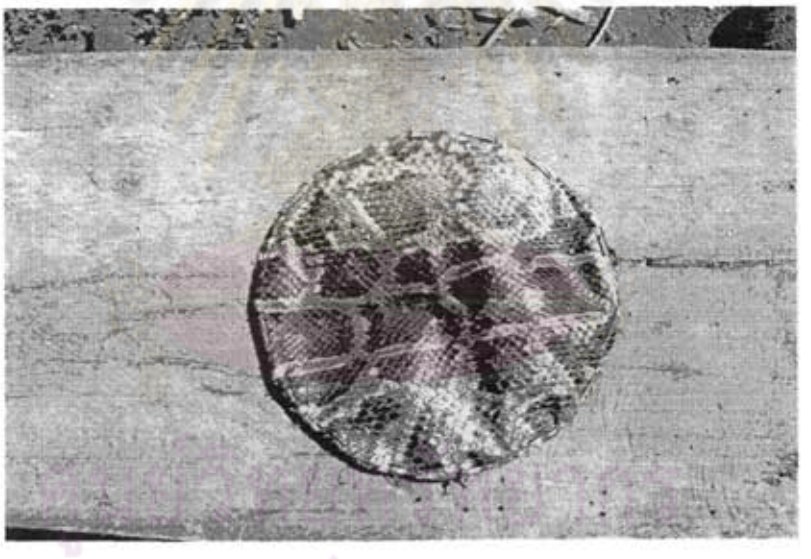

ภาพหนังงูที่เตรียมไว้สำหรับขึ้นหน้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำเชือกไนล่อนเชือกไนล่อนมัดใหญ่มาแบ่งออกเป็น ๔ ส่วนเท่า ๆ กัน ซึ่งเชือก ๑ มัดใหญ่จะใช้ขึ้นหน้ากลองกันตรึมได้ประมาณ ๔ ใบ

ภาพการแบ่งเชือกสำหรับขึ้นหน้ากลอง

- นำเอาหนังงูที่ตากแดดแล้วไปแช่น้ำให้หนังอ่อนตัว

ภาพการแช่หนังในน้ำให้อ่อนนุ่ม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำหนังงูที่แช่น้ำไว้มาสะเด็ดน้ำแล้วหุ้มบนปากกลอง โดยใช้ตะปูตัวเล็กตรึงขอบแต่ละด้านไว้

ภาพการตอกตะปูยึดหนังกับปากกลอง

- ใช้ตะปูตัวใหญ่เจาะรูบนหนังงูโดยตอกให้ตรงพอดีกับร่องร้อยเชือก จากนั้นสอดเชือกเข้าตามรูที่เจาะไว้ ร้อยเชือกลอดขดลวดไปตามร่องไม้โยงเข้ากับขดลวดที่ใต้คอกลองแบบหลวม ๆ โยงเชือกสลับไปมาจนครบรอบ

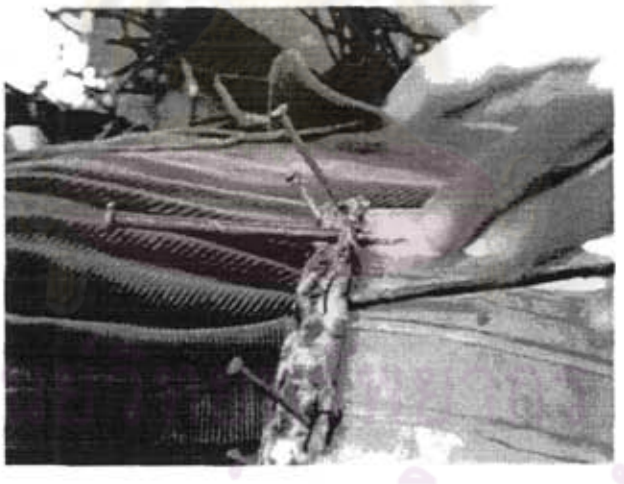

ภาพการใช้ตะปูเจาะรูร้อยเชือก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการร้อยเชือกขึ้นหน้ากลอง

- ถอนตะปูออกจากกลองแล้วใช้แท่งเหล็กสาวเชือกเร่งเสียงให้ตึง ดึงให้ขอบหนังงูเสมอกัน จากนั้นผูกเชือกที่เหลือให้เรียบร้อย ซึ่งการสาวกลองนี้จะต้องอาศัยความชำนาญอย่างมากเพราะหากดึงสายเร่งเสียงตึงเกินไปอาจทำให้หนังงูขาดได้

ภาพการสาวกลอง

ภาพการผูกเชือกเก็บ

- ทดลองตีเพื่อทดสอบคุณภาพเสียง ถ้าเห็นว่าหนังยังหย่อนอยู่ก็จะแก้เชือกออกเพื่อดึงสายเร่งเสียงใหม่จนกว่าจะได้เสียงที่พอใจจึงผูกเก็บเชือกให้เรียบร้อย เมื่อตกแต่งเสียงเป็นที่พอใจแล้วให้ปล่อยหนังให้แห้งตึงไปเองตามธรรมชาติ เมื่อแห้งสนิทแล้วจึงนำไปใช้ออกแสดงหรือจัดจำหน่ายได้

ภาพการทดสอบคุณภาพเสียงกลองกันตรึม

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองกันตรึมของนายพูน สามสี พบว่าเป็นวิธีการกลองกันตรึมที่ผสมผสานระหว่างการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาแต่เดิม การใช้เครื่องกลึงในการขึ้นรูปภายนอกทำให้กลองกันตรึมของนายพูนมีรูปทรงที่สวยงาม ประกอบกับความพิถีพิถันในการขึ้นหน้ากลองซึ่งนายพูนจะทำและทดสอบคุณภาพเสียงด้วยตนเอง เนื่องจากนายพูนเห็นว่ากลองที่ดีนอกจากสวยแล้วต้องเสียงดีด้วย ความตั้งใจและความมุ่งมั่นที่จะสร้างกลองกันตรึมที่มีคุณภาพของนายพูนจึงส่งผลให้กลองกันตรึมของนายพูนมีชื่อเสียงมากในละแวกนั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓.๒.๒ การสร้างกลองกันตรึมของนางพา ชมเมือง

นางพา ชมเมือง มีอายุ ๕๙ ปี อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๑๘ บ้านตะเคียนช่างเหล็ก ตำบลตะเคียน อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ นางพาประกอบอาชีพเป็นคนทรงแม่มด รักษาโรค และปั้นกลองที่ใช้ในพิธีกรรมเอง ซึ่งจากการสอบถามประวัตินางพาทำให้ทราบว่า นางพามาทำอาชีพเข้าทรงแม่มดเพราะเมื่อย่างเข้าสู่วัยเบญจเพส นางพาสุขภาพไม่แข็งแรงเจ็บป่วยจนกระทั่งเสียชีวิต แต่กลับมีปาฏิหาริย์ทำให้ฟื้นขึ้นมาถึง ๓ ครั้ง นางลิ นมัสการ ญาติผู้เป็นร่างทรงแม่มดจึงได้ทำพิธีรักษาจนหาย และได้มอบร่างทรงให้นางพานำไปรักษาผู้อื่นต่อไป (พา ชมเมือง, สัมภาษณ์, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๔๙)

ภาพผู้วิจัยกับครอบครัวนางพา ชมเมือง

ภาพบรรยากาศหน้าบ้านนางพา ชมเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสร้างกลองกันตรึมของนางพานั้นเป็นวิธีการปั้นกลองกันตรึมขึ้นจากดินเหนียวที่นางพาได้รับการสืบทอดมาจากคุณตาสา และยายอ้วง ศรัทธา ซึ่งมีอาชีพเป็นช่างปั้นหม้อ (ทั้งคู่เสียชีวิตแล้ว) โดยนางพาได้สืบทอดวิธีการปั้นกลองกันตรึมให้กับนางสมถวิล กระโพธิ์ บุตรสาวอีกคนหนึ่งด้วย

๑) ขนาดและสัดส่วน

ภาพกลองกันตรึมของนางพา ชมเมือง

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๐	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๖๒	เซนติเมตร
เส้นรอบตัวกลอง (ส่วนที่ป่องที่สุด)	๘๖	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ	๖๕	เซนติเมตร
เส้นรอบปากลำโพง	๓๗	เซนติเมตร
เส้นรอบคอคอดที่หาง	๓๖	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๑๒	เซนติเมตร
ความหนาปากลำโพง	๑.๔	เซนติเมตร
ความยาวจากปากลำโพงถึงหน้ากลอง	๕๗	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหัว (หน้ากลองถึงคอกลอง)	๑๗	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหาง (คอกลองถึงปากลำโพง)	๔๐	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

ดินเหนียวที่ใช้สำหรับการสร้างกลองกันตรึมของนางพาเป็นดินที่นำมาจากบ้านอาลัย ตำบลจะกง อำเภอคุขัน จังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากในพื้นที่นั้นดินจะมีคุณสมบัติเหนียวเป็นพิเศษ โดยจะขุดขึ้นมาจากชั้นดินที่ความลึก ๒-๓ เมตร และนำดินที่ได้มาตากแดดให้แห้งเสียก่อนที่จะนำไปปั้นกลอง

หนังที่นำมาใช้ขึ้นกลองกันตรึมของนางพาจะมี ๒ ชนิด คือ หนังงูและหนังตะกวด หากเป็นกลองที่ใช้ในการทรงเจ้าเข้าทรงจะต้องขึ้นหน้าด้วยหนังตะกวด ซึ่งนางพาอธิบายว่าที่เลือกใช้หนังตะกวดก็เพราะหนังตะกวดมีความหนากว่า และมีความเชื่อว่าสามารถป้องกันวิญญาณผีฟ้าไม่ให้เข้ามารบกวนในพิธีได้ โดยกลองที่ขึ้นจากหนังตะกวดนี้เป็นที่นิยมใช้ในพิธีแก้บนในพื้นที่อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ

สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ในการทำกลองกันตรึมของนางพานั้นส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั้นกลอง นอกจากนั้นจะเป็นวัสดุที่ใช้ในการขึ้นหน้ากลองและวัสดุที่ใช้ในการเคลือบผิวกลอง ดังที่ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างไว้ดังนี้

- ครกทำด้วยท่อนไม้ขุดเป็นหลุมขนาดใหญ่
- สากตำดิน
- ตะแกรง
- กระด้งขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๒๐ นิ้ว
- ใบพายขนาดเล็กและใหญ่
- ลูกประคบทำจากดินเผา
- ผ้าชุบน้ำสำหรับแต่งขอบดิน
- แท่นไม้สำหรับขึ้นรูปดิน
- ฟืนสำหรับเผาหุ่นกลอง
- เชือกไนล่อน
- ลวดไม้แขวนเสื้อสำหรับทำห่วงรัดคอกลอง
- หม้อต้มน้ำ
- ครกสำหรับใช้หลอมครั่ง
- เนื้อครั่งสำหรับใช้เคลือบผิวกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การสร้างกลองของนางพาสามารถแบ่งออกได้ ๒ ขั้นตอน คือ การปั้นหุ่นกลอง และการขึ้นหน้ากลอง ซึ่งผู้วิจัยจะชี้แจงโดยละเอียด ดังนี้

การปั้นหุ่นกลอง

- นำดินเหนียวที่ตากแดดทิ้งไว้จนแห้งมาใส่ในรางครก ตำด้วยสากให้ละเอียด

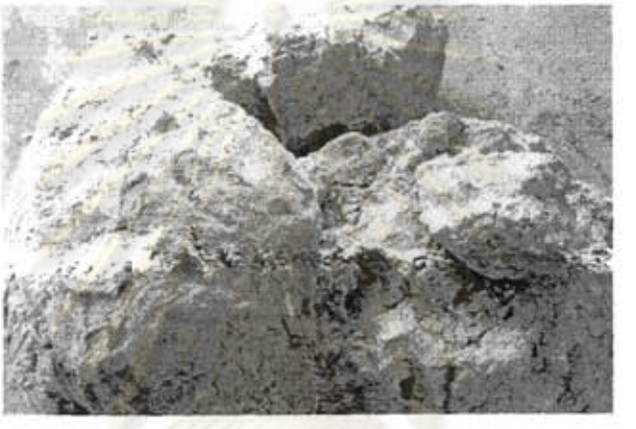

ภาพดินที่ใช้ปั้นกลอง

ภาพการตำดิน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำดินที่ตำแล้วมาร่อนบนตะแกรง กรองเอาแต่ดินที่ละเอียดใส่ลงในกระด้ง จนได้ปริมาณที่ต้องการ

ภาพการร่อนดินบนตะแกรง

- เลือกเอาเศษดินขนาดใหญ่ออกแล้วรวบดินละเอียดขึ้นเป็นกอง เทน้ำใส่ลงไปในกองดินเล็กน้อยแล้วใช้มือคลุกเคล้าให้เข้ากันเป็นก้อน

ภาพการผสมดินกับน้ำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้มือทุบและนวดดินให้เข้ากันจนมีขนาดใหญ่ขึ้น ปั้นขึ้นเป็นรูปทรงกระบอก

ภาพการนวดดิน

ภาพการปั้นดินเป็นทรงกระบอก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้นิ้วหัวแม่มือเจาะเนื้อดินตรงกลางออกให้เป็นโพรง แล้วใช้มือขึ้นรูปให้ดินขยายออกทางด้านข้าง

ภาพการขุดเนื้อดินให้เป็นโพรง

ภาพการขยายเนื้อดินให้มีขนาดใหญ่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้มือขุดเอาเนื้อดินด้านในออกจนเป็นโพรงทะลุถึงกันทั้งสองด้าน ให้รูมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ กำมือ

ภาพการขุดเนื้อออกจนทะลุเป็นโพรง

- นำดินที่ขึ้นรูปเป็นทรงกระบอกกลวงไปตั้งขึ้นบนแท่นไม้ ใช้ใบพายจุ่มน้ำพอเปียกไปตีดินวนไปรอบ ๆ แท่น ให้เนื้อดินด้านในเสมอกัน

ภาพการใช้ใบพายตีดินด้านใน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้ใบพายตีดินด้านบนสุดขึ้นให้เป็นรูปก้นกลอง ใช้ผ้าชุบน้ำแต่งขอบให้เรียบร้อย

ภาพการใช้ผ้าขึ้นรูปกลอง

- ใช้ใบพายขนาดใหญ่ตีเนื้อดินด้านนอกพร้อมกับใช้ลูกประคบรองด้านใน ตีดินไปรอบ ๆ เพื่อให้ตัวกลองขยายออก

ภาพใบพายและลูกประคบที่ใช้ในการตีขยายตัวกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการตีขยายตัวกลอง

- นำดินที่ขึ้นรูปแล้วไปตากแดดทิ้งไว้ประมาณ ๑ ชั่วโมง เพื่อให้ก้นกลองตั้งได้

ภาพก้นกลองที่ขึ้นรูปแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้ใบพายตีดินบริเวณที่จะทำเป็นคอให้คอดลงเล็กน้อย แล้วใช้ลูกประคบตีดินส่วนที่จะทำเป็นหัวกลองให้ขยายออกเป็นทรงรูปโค้ง จากนั้นใช้ผ้าชุบน้ำแต่งเนื้อดินบริเวณคอและผิวกลองให้เรียบ แล้วนำออกไปตากแดดอีกครั้งให้แห้ง

ภาพการทำคอกลอง

สำหรับการทำกลองกันตรึมที่มีขนาดใหญ่ ให้นำดินอีกส่วนหนึ่งมาขึ้นรูปเป็นหัวกลอง โดยทำวิธีเดียวกันกับการขึ้นตัวกลอง แต่ใช้ใบพายตีให้ส่วนดินตรงกลางขยายตัวออกเป็นทรงรูปโค้ง แล้วนำตัวกลองที่ตากแดดแล้วมาตั้งบนแท่น นำหัวกลองมาต่อกับคอกลองโดยใช้ใบพายและลูกประคบตีให้เนื้อดินเข้ากัน

- ระหว่างที่ตากหุ่นกลองให้แห้งนั้นจะต้องเตรียมครั่งสำหรับทาเคลือบผิวกลอง โดยนำเศษครั่งไปใส่รอไว้ในครก ต้มน้ำในหม้อให้เดือด แล้วนำน้ำร้อนเทใส่ในครก ใช้ไม้ตำให้ครั่งหลอมรวมเข้าด้วยกันเป็นก้อน เมื่อน้ำเย็นลงแล้วให้เทน้ำทิ้งแล้วเทน้ำร้อนใส่ใหม่ แล้วตำครั่งให้เข้ากัน ทำซ้ำอีกหลาย ๆ ครั้งจนได้ก้อนครั่งตามขนาดที่ต้องการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพก้อนครั่งที่ยังไม่ได้ตำกับครั่งที่ตำรวมกันเป็นก้อน

- นำหุ่นกลองที่แห้งแล้วไปเผาในกองไฟที่ก่อไว้ เมื่อดินร้อนและสุกเต็มที่แล้วให้ยกขึ้นจากกองไฟในขณะที่ยังร้อนอยู่ นำก้อนครั่งที่เตรียมไว้แล้วมาทาเคลือบผิวให้เนื้อครั่งละลายเคลือบติดทั่วผิวกลอง ทาซ้ำหลาย ๆ รอบจนกว่าหุ่นกลองจะเย็นลง รอให้หุ่นกลองเย็นสนิทก่อนนำไปขึ้นหน้ากลอง

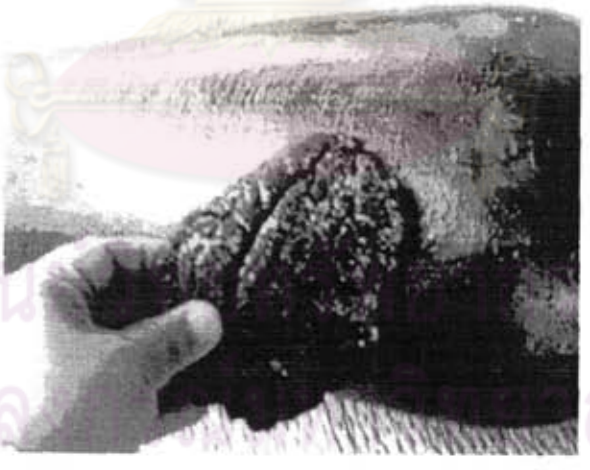

ภาพการใช้ก้อนครั่งทาผิวกลอง

การขึ้นหน้ากลอง

นำหนังงูเหลือมเหรือหนังตะกวดที่เตรียมไว้มาแช่น้ำทิ้งไว้ให้นิ่มประมาณ ๑ ชั่วโมง ใช้ช้อนขูดเอาเนื้อที่ติดอยู่ออก ตัดหนังเป็นแผ่นวงกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางกว้างกว่าปากกลองประมาณ ๒ นิ้ว พับขอบเข้าด้านในประมาณ ๑ เซนติเมตร ใช้เหล็กแหลมเจาะบริเวณขอบหนังให้มีระยะห่างระหว่างรูประมาณ ๑ นิ้ว นำลวดไม้แขวนเสื้อรัดที่คอกลอง นำหนังที่เจาะแล้วมาหุ้มตัวกลอง ใช้เชือกไนล่อนผูกโยงสลับไปมาระหว่างขดลวดที่คอกลองกับรูหนังอย่างหลวม ๆ จนรอบตัวกลอง จากนั้นดึงสายเร่งเสียงให้ตึงยิ่งขึ้น ทดลองตีกลองจนได้เสียงที่ต้องการ แล้วพันเก็บเชือกที่เหลือให้เรียบร้อย

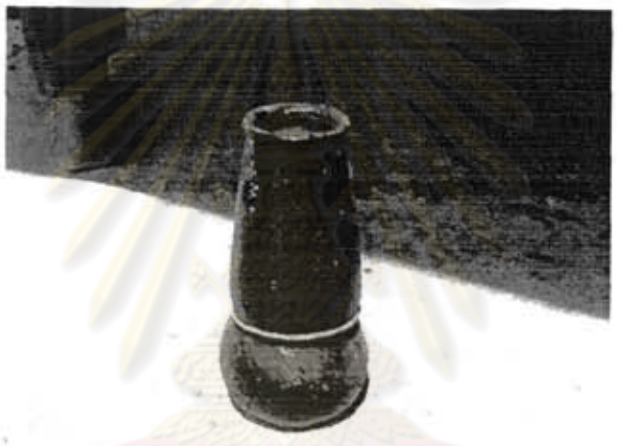

ภาพการใส่ขดลวดที่คอกลอง

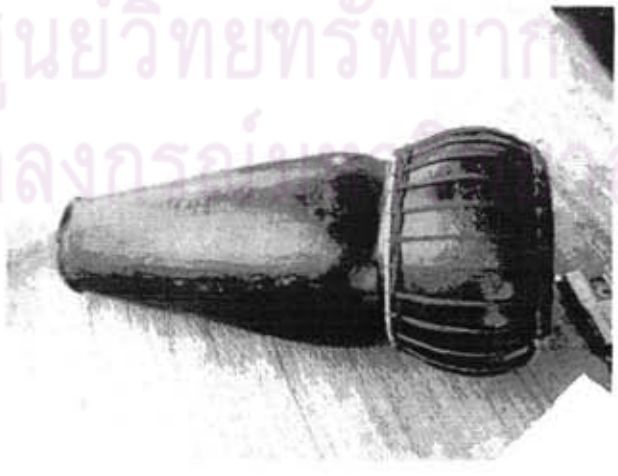

ภาพกลองที่ร้อยเชือกจนครบรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

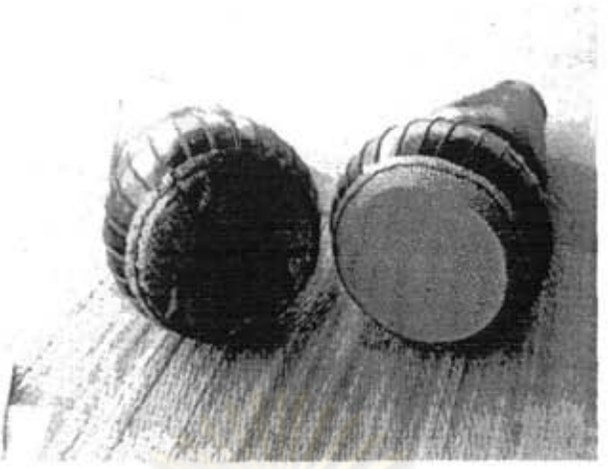

ภาพกลองที่ขึ้นหน้าเรียบร้อยแล้ว

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองกันตรึมของนางพา ชมเมือง สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ส่งผลต่อกรรมวิธีการทำกลอง โดยเฉพาะในเรื่องของหนังตะกวดนั้นคนท้องถิ่นในดินแดนอีสานใต้ต่างมีความเชื่อว่าเป็นหนังที่เหมาะสำหรับการทรงแม่มดในพิธีโจลมาม็วด จึงเป็นที่มาของกลองหนังตะกวด นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่าในบรรดาช่างทำกลองกันตรึมที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้ล้วนทำกลองกันตรึมด้วยไม้กันทั้งสิ้น จะมีก็เพียงแต่นางพาคนเดียวเท่านั้นที่ทำกลองกันตรึมด้วยดินเผา จากการสอบถามเพิ่มเติมทำให้ทราบว่ากลองกันตรึมที่ทำด้วยดินเผานั้นเป็นกลองที่มีเสียงเหมาะกับการเข้าทรงมากกว่ากลองที่ทำด้วยไม้ อีกทั้งมีความเชื่อว่าแม่มดชอบเสียงของกลองที่ทำจากดินเผามากกว่ากลองกันตรึมที่ทำจากไม้ กลองกันตรึมของนางพาจึงมีเอกลักษณ์กว่ากลองกันตรึมของช่างท่านอื่นตรงที่ทำจากดินเผาและใช้หนังตะกวด

๓.๒.๓ การสร้างกลองกันตรึมนายศิลา บุญมี

นายศิลา บุญมี เริ่มหัดทำกลองกันตรึมเมื่ออายุ ๓๕ ปี เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าไม่มีกลองกันตรึมในหมู่บ้านจึงขอให้นายศิลาทำกลองกันตรึมให้ นายศิลาจึงขอเรียนวิธีการทำกลองกันตรึมจากหมอสเรน คนทรงแม่มดในหมู่บ้าน และทำกลองจำหน่ายตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (ศิลา บุญมี, สัมภาษณ์, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๙)

ภาพนายศิลา บุญมี

๑) ขนาดและสัดส่วน

ภาพกลองกันตรึมของนายศิลา บุญมี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๘	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๕๘	เซนติเมตร
เส้นรอบตัวกลอง (ส่วนที่ป่องที่สุด)	๖๙	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ	๕๓	เซนติเมตร
เส้นรอบปากลำโพง	๔๖	เซนติเมตร
เส้นรอบคอคอดที่หาง	๓๕	เซนติเมตร

เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๑๒	เซนติเมตร
ความหนาปากลำโพง	๔	เซนติเมตร
ความยาวจากปากลำโพงถึงหน้ากลอง	๕๖	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหัว (หน้ากลองถึงคอกลอง)	๑๙	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหาง (คอกลองถึงปากลำโพง)	๔๗	เซนติเมตร

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

วัสดุหลักที่ใช้ในการทำกลองกันตรึมนั้นประกอบด้วยไม้และหนังเป็นสำคัญ ซึ่งนายศิลากล่าวว่าตนมักใช้ไม้ขนุนในการทำหุ่นกลองและใช้หนังงูในการขึ้นหน้ากลอง (ที่จริงหนังตะกวดเหนียวทนดีกว่าแต่หาได้ยากจึงใช้หนังงูแทน) สำหรับอุปกรณ์เครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างนั้นส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือช่างไม้ที่หาได้ทั่วไปในท้องถิ่น เช่น ขวาน พร้า สิ่ว สิ่ววงเล็บซึ่งมีปลายโค้งคล้ายเล็บ เสียม (เพื่อขุดทำความสะอาด) ชะแลง เลื่อย ตะไบ ตลับเมตร เป็นต้น จะมีก็เพียงเครื่องขัดที่ประกอบด้วยมอเตอร์ไฟฟ้าและจานหินขัดเครื่องเดียวเท่านั้นที่เป็นเครื่องทุ่นแรงในการขัดตกแต่งผิวภายนอก

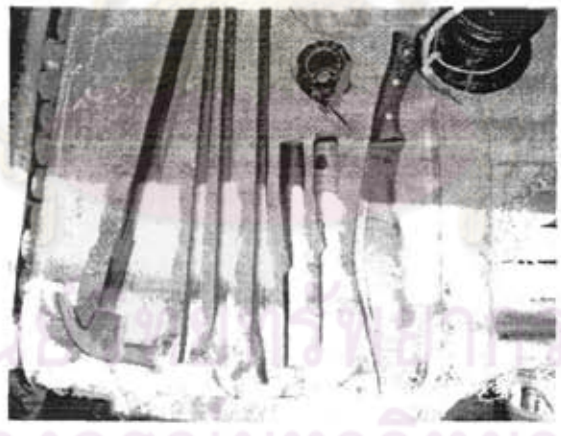

ภาพเครื่องมือที่นายศิลาใช้ในการสร้างกลองกันตรึม

๓) ขั้นตอนการสร้าง

ก่อนทำกลองกันตรึมนายศิลาจะตั้งครู (ไหว้ครู) เช่นเดียวกันกับการทำกระจับปี่ โดยมีเหล้าขาว ผ้าขาว เงิน ๒๖ บาท ดอกไม้ธูปเทียน หมากพลู กรวยใบตอง ๕ กรวย จากนั้นตั้งนโม ๓ จบ แล้วบริกรรมคาถาให้เกิดสิริมงคลดลบันดาลอย่าให้มีอุปสรรคในการทำกลอง นอกจากนั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยังมีความเชื่อว่าจะต้องทำคนเดียวจนกระทั่งเสร็จจึงจะอนุญาตให้ผู้อื่นจับกลองได้มิฉะนั้นจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้น หากจำเป็นต้องจับจะต้องพรมน้ำมนต์ที่กลองเสียก่อน ซึ่งนายศิลามีคาถาทำน้ำมนต์ว่า "น้ำมะนังสะมาโส หยุดทะโทหยุดทะทะ แอ่งน้ำพระบาลีทั้งหลายบังเกิด (จากนั้นกล่าวคำอธิษฐานขอให้เกิดสิริมงคล) พุทธังมัติ ธัมมังมัติ สังฆังมัติ โอมสวาโหมติ" แล้วจึงเริ่มลงมือทำกลอง โดยขั้นตอนการทำกลองกันตรึมของนายศิลานั้นแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ การขึ้นรูปภายนอก การขุดภายใน และการขึ้นหน้ากลอง ซึ่งจะกล่าวไว้โดยละเอียดดังนี้

การขึ้นรูปภายนอก

- เริ่มพิจารณาจากเนื้อไม้ก่อน โดยไม่เลือกใช้ไม้ที่มีตาเพราะทำยากและไม่สวยงาม นำไม้ที่ได้มาพรมน้ำมนต์แล้วจึงค่อยเลื่อยให้ได้ขนาด ใช้พร้าถากไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออกคร่าว ๆ ซึ่งหากต้องการทำกลองกันตรึมตัวผู้จะต้องถากไม้ให้มีความยาวประมาณ ๗๕ เซนติเมตร หากต้องการทำกลองกันตรึมตัวเมียจะต้องถากไม้ให้มีความยาวประมาณ ๖๕-๖๘ เซนติเมตร และมีเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากว้างประมาณ ๒๕ เซนติเมตร

ภาพนายศิลาใช้พร้าถากเนื้อเพื่อขึ้นรูปกลอง

ส่วนตูด (ปากลำโพง) และคอนั้นจะต้องทำสัดส่วนให้กลองตัวผู้มีขนาดแคบกว่ากลองตัวเมียเล็กน้อย ด้วยนายศิลาเชื่อว่าจะทำให้เวลาตีได้ยินเสียงตัวผู้จากที่ไกล ๆ ซึ่งแตกต่างกับตัวเมียที่มีตูดและคอที่ใหญ่กว่า

ภาพกลองที่ใช้พร้าถากขึ้นรูปภายนอกแล้ว

- นำกลองที่ถากขึ้นรูปแล้วมากลึงขัดผิวภายนอกด้วยเครื่องขัดให้ได้รูปโค้งมนและมีผิวเรียบ ซึ่งนายศิลามีความเชื่อว่ากลองกันตรึมนั้นควรทำเรียบ ๆ ไม่ควรแกะลาย จะทำให้เกิดร้ายขึ้น เช่น ตาบอด หูหนวก

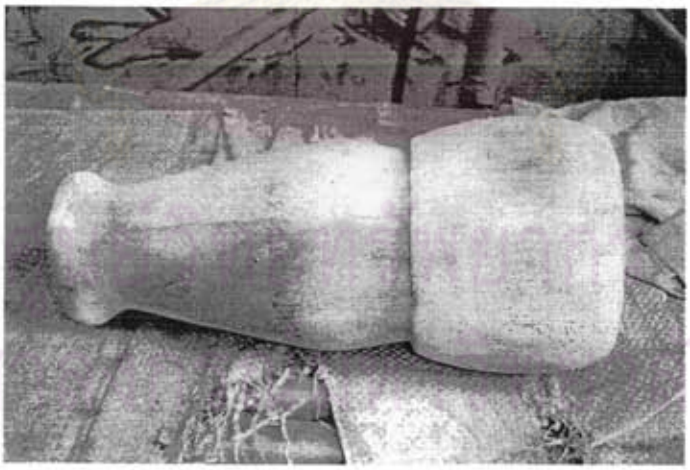

ภาพหุ่นกลองที่ขัดผิวแล้ว

การขุดภายใน

- นำกลองที่ขึ้นรูปภายนอกมาเจาะด้วยสว่านโดยจะเริ่มเจาะจากส่วนหัวไปหาส่วนหาง หรือจะเจาะจากส่วนหางไปหาส่วนหัวก็ได้ จากนั้นใช้สิ่วและค้อนค่อย ๆ สกัดเนื้อไม้ภายในออก โดยเริ่มจากส่วนหัวก่อน

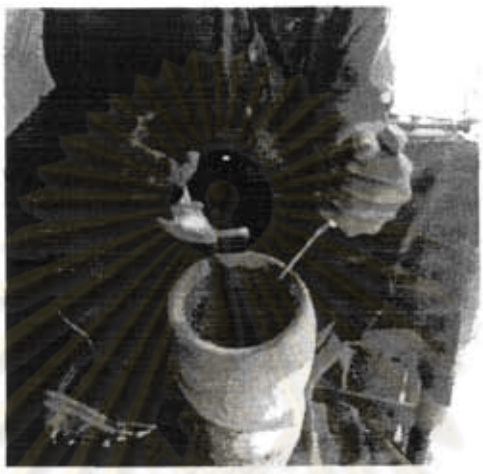

ภาพการสกัดเนื้อไม้ออกด้วยสิ่วและค้อน

- ใช้สิ่วปากแบนหรือซะแลงปากแบนด้ามยาวขุดเนื้อไม้ออกจนทะลุอีกด้านหนึ่ง

ภาพสิ่วปากแบนด้ามยาว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการขุดเนื้อไม้ด้วยสิ่วปากแบน

- ใช้สิ่ววงเล็บซึ่งมีปลายโค้งคล้ายเล็บถากไม้ด้านในให้มีความโค้งมนโดยเฉพาะด้านในของคอกลองจะต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะเป็นส่วนที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงของกลอง

ภาพสิ่ววงเล็บ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการใช้ลิ่ววงเล็บสกัดเนื้อไม้ด้านใน

ภาพตัวกลองที่ขุดภายในแล้ว (ด้านหัวกลอง)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

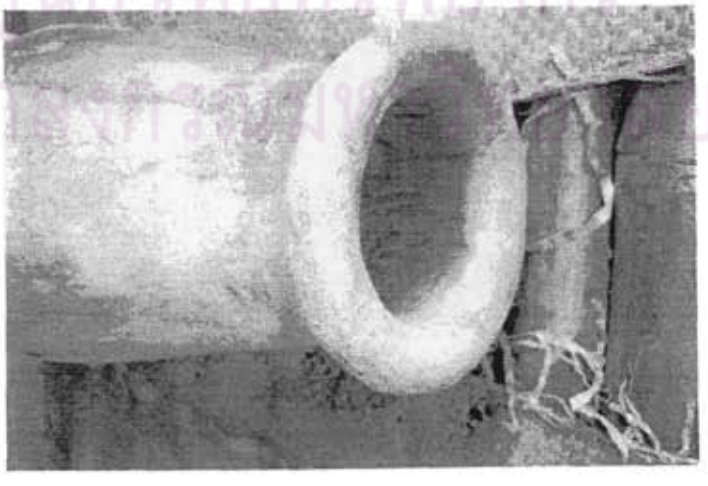

ภาพตัวกลองที่ขุดภายในแล้ว (ด้านหางกลอง)

การขึ้นหน้ากลอง

นายศิลากล่าวว่าที่จริงหนังที่ใช้ขึ้นหน้ากลองหากเป็นหนังตะกวดจะเหนียวทนดี ประกอบกับความเชื่อที่ว่าหากตีกลองที่ขึ้นหน้าด้วยหนังตะกวดจะทำให้ผู้เข้าทรงแม่มดเข้าทรงได้เร็วกว่ากลองที่ขึ้นหน้าด้วยหนังงูเหลือม แต่หนังตะกวดค่อนข้างหายากจึงมักใช้หนังงูเหลือมแทน

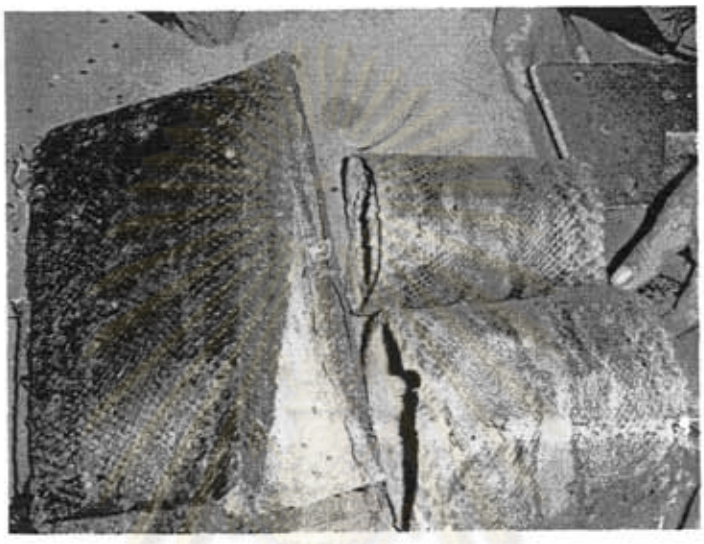

ภาพหนังงูสำหรับขึ้นหน้ากลองกันตรึม

- เริ่มจากคัดเลือกหนังงูที่มีขนาดพอเหมาะกับหน้ากลอง จากนั้นพิจารณาลายของหนังว่าจะเอาส่วนใดไว้ตรงกลางส่วนใดไว้ที่ริมขอบกลอง เนื่องจากนายศิลามีความเชื่อว่าการขึ้นหน้ากลองนั้นไม่ควรให้ลายหนังขาด ต้องเลือกเอาลาย (ส่วนที่เป็นสีดำ) ไว้ตรงกลาง เอาส่วนที่ไม่ใช่ลาย (ส่วนที่เป็นสีขาว) ไว้ที่ขอบ จึงจะเป็นสิริมงคล นำหนังงูมาตัดเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสแล้วนำไปแช่น้ำให้นิ่ม ขูดสิ่งสกปรก (ด้านที่อยู่ตรงข้ามกับเกล็ดงู) ออก นำไปผึ่งแดดจนแห้ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพตัวอย่างการวางลายหนังงูบนหน้ากลองที่เหมาะสม

- นำหนังที่แห้งมาตัดให้มีขนาดใหญ่กว่าหน้ากลองเล็กน้อย แช่ด้วยน้ำผสมน้ำส้มสายชู ๑ ช้อนโต๊ะต่อน้ำ ๑ ขัน แช่หนังทิ้งไว้ ๑ คืน จะทำให้หนังนุ่มเสมอทั้งผืน ซึ่งนายศิลากล่าวว่าโบราณใช้ใบมะขามตำไปแช่น้ำจะทำให้หนังทนเหนียวอยู่ตัว นำขดลวดมาใส่ที่คอกลอง และนำหนังกลองที่แช่น้ำได้ที่แล้วมาคลุมที่ปากกลอง ใช้ตะปูตอกยึดหนังให้อยู่ติดกับปากกลองไว้ชั่วคราว ใช้ตะปูเจาะที่ตัวหนังเพื่อร้อยเชือกไนลอนโยงสลับไปมาระหว่างหนังกับขดลวดจนรอบตัวกลองอย่างหลวม ๆ จากนั้นใช้เหล็กแหลมดึงสาวเชือกให้ตึง ผูกเก็บเชือกที่เหลือให้เรียบร้อยเป็นอันสิ้นสุดขั้นตอนการขึ้นหน้ากลอง รอจนหน้ากลองแห้งจึงทดลองตีเพื่อทดสอบคุณภาพเสียงและแก้ไขหากไม่เป็นที่พอใจ

ภาพกลองที่ร้อยเชือกขึ้นหน้าแล้ว

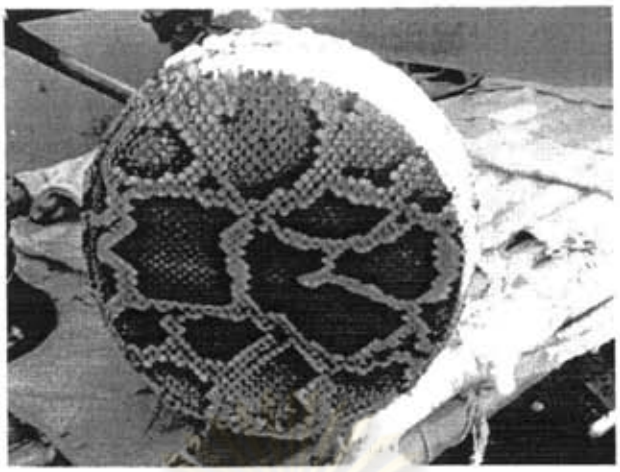

ภาพหน้ากลองที่ขึ้นหน้าแล้ว

ภาพกลองกันตรึมของนายศิลาที่สร้างเสร็จแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองกันตรึมของนายศิลา บุญมี สามารถกล่าวได้ว่านายศิลาเป็นช่างทำกลองที่เคร่งครัดในเรื่องประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างกลองอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการตั้งครู การทำน้ำมนต์ และการเลือกหนัง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความพากเพียรอย่างสูงในการทำกลอง เนื่องจากเครื่องไม้เครื่องมือที่นายศิลาใช้ส่วนใหญ่ต้องอาศัยระยะเวลานานในการทำ ประกอบกับนายศิลาเป็นผู้ที่มีร่างกายไม่สมบูรณ์แข็งแรงเหมือนคนทั่วไปดังที่ผู้วิจัยกล่าวไว้แล้วในเรื่องการสร้างกระจับปี่ของนายศิลา ทำให้ยิ่งต้องอาศัยความพยายามมากกว่าคนปกติอีกหลายเท่า ผู้วิจัยจึงขอกล่าวยกย่องถึงความมานะบากบั่นในการทำเครื่องดนตรีของนายศิลาไว้ ณ ที่นี้

๓.๒.๔ การสร้างกลองกันตรึมของอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประวัติของอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูลไว้แล้วในเรื่องการสร้างกระจับปี่ ว่าอาจารย์สุวัฒน์มีโรงงานผลิตเครื่องดนตรีอยู่ในตำบลทุ่งกระตาดพัฒนา อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ โรงงานของอาจารย์สุวัฒน์ผลิตเครื่องดนตรีทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน หรือเครื่องดนตรีไทยภาคกลาง รวมถึงกลองกันตรึมด้วย

ภาพผู้วิจัยกับอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

ภาพอาจารย์สุวัฒน์อธิบายถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึม

๑) ขนาดและสัดส่วน

ภาพกลองกันตรึมของอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๙	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๖๐	เซนติเมตร
เส้นรอบตัวกลอง (ส่วนที่ป่องที่สุด)	๖๔	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ	๕๐	เซนติเมตร
เส้นรอบปากลำโพง	๔๒	เซนติเมตร
เส้นรอบคอคอดที่หาง	๒๙	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๙	เซนติเมตร
ความหนาปากลำโพง	๔	เซนติเมตร
ความยาวจากปากลำโพงถึงหน้ากลอง	๖๐	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหัว (หน้ากลองถึงคอกลอง)	๑๘	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหาง (คอกลองถึงปากลำโพง)	๔๒	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง

อาจารย์สุวัฒน์กล่าวว่าวัสดุที่สำคัญในการทำกลองกันตรึมคือไม้และหนัง ไม้ที่อาจารย์สุวัฒน์ใช้กลึงหุ่นกลองกันตรึมเป็นไม้ขนุน ส่วนหนังที่ใช้ขึ้นหน้ากลองอาจเป็นหนังงูเหลือมหรือหนังวัวก็ได้ แต่หนังงูเหลือมค่อนข้างหายากและให้เสียงโจ๊ะไม่ชัดเจนเท่ากับหนังวัว อาจารย์สุวัฒน์จึงขึ้นหน้ากลองกันตรึมด้วยหนังวัวเป็นส่วนใหญ่

สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือที่อาจารย์สุวัฒน์ใช้ในการสร้างกลองกันตรึมนั้นเป็นเครื่องมือที่ค่อนข้างทันสมัย เนื่องจากโรงงานของอาจารย์สุวัฒน์เป็นโรงงานทำเครื่องดนตรีขนาดใหญ่ จึงมีเครื่องมือไฟฟ้าหลายชนิด เช่น เลื่อยไฟฟ้า เครื่องเจาะ เครื่องตัด เครื่องกลึง เครื่องเจียร สว่านไฟฟ้า กบไฟฟ้า เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีเครื่องมือช่างขนาดเล็กที่ใช้สำหรับงานไม้ทั่วไป เช่น ค้อน สิ่ว กระดาษทราย เป็นต้น

๓) ขั้นตอนการสร้างกลองกันตรึมของอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

อาจารย์สุวัฒน์มีกรรมวิธีการสร้างกลองกันตรึมที่ค่อนข้างเป็นระบบและรวดเร็วเนื่องจากมีเครื่องทุ่นแรงหลายชนิด ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการทำกลองของอาจารย์สุวัฒน์ได้ ๓ ขั้นตอน ดังนี้

การทำหุ่นกลอง

เริ่มจากคัดเลือกไม้ที่มีลำต้นได้ขนาดมาตัดเป็นท่อนไม้ ใช้กบไฟฟ้าไสเปลือกไม้ออกให้เป็นท่อนไม้รูปแปดเหลี่ยม นำท่อนไม้มาเข้าเครื่องกลึง กลึงให้ได้รูปได้สัดส่วนตามแบบที่วางไว้ ทั้งนี้อาจารย์สุวัฒน์กล่าวว่าสัดส่วนกลองที่อาจารย์สุวัฒน์ทำจำหน่ายอยู่ปัจจุบันเป็นสัดส่วนกลองที่ได้แบบมาจากกลองกันตรึมของวงครูบุญถึง ปานะโปย เจ้าของวงกันตรึมใน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีรูปทรงยาวหน้าสั้น นอกจากนี้อาจารย์สุวัฒน์ยังกล่าวอีกว่าตนไม่ได้ทำกลองแยกเป็นตัวผู้ตัวเมีย เพราะมีความเห็นว่าเสียงที่ได้ไม่แตกต่างกันเท่าไร อีกทั้งเวลาตีก็ไม่จำเป็นจะต้องผลัดกันตี (สามารถตีใบเดียวก็ได้) จึงทำกลองให้มีขนาดและสัดส่วนเท่ากันทุกใบ

ภาพท่อนไม้สำหรับทำหุ่นกลอง

ภาพท่อนไม้ที่ไสด้วยกบไฟฟ้าจนได้รูปแปดเหลี่ยม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

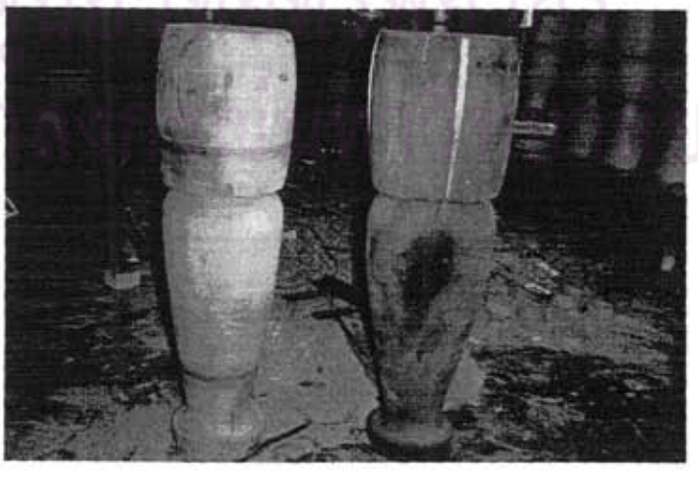

ภาพหุ่นกลองกันตรึมที่กลึงแล้ว

การขุดภายใน

นำกลองกันตรึมที่กลึงขึ้นรูปภายนอกแล้วมาเข้าเครื่องเจาะที่มีแท่งเหล็ก ๓ ขาสำหรับยึดตัวกลองไว้กับที่ และมีแท่งเหล็กแหลมสำหรับขุดเจาะภายในตัวกลอง จากนั้นนำกลองที่เจาะจนทะลุอีกด้านมาขุดและขัดตกแต่งภายใน โดยระวังอย่าให้เนื้อไม้หนาหรือบางมากเกินไป ควรหนาประมาณ ๑ นิ้ว ซึ่งอาจารย์สุวัฒน์มีความเห็นว่าต้องทำให้ผิวด้านในเนียนเรียบมิฉะนั้นเสียงที่ได้จะไม่ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้ช่างโบราณจะใช้วิธีเอาขันกับน้ำมันยางทาผิวภายในให้เรียบ นอกจากนั้นควรทำรูก้นให้แคบสักหน่อยจะทำให้เสียงดังกังวานยิ่งขึ้น

ภาพแท่นเจาะ

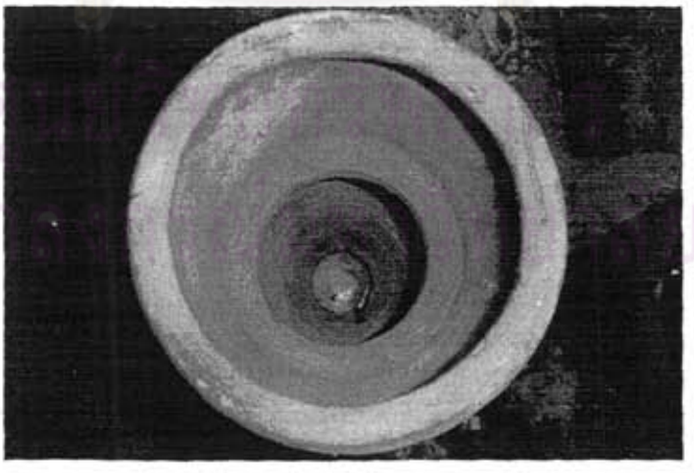

ภาพภายในกลองกันตรึม (ด้านปากกลอง)

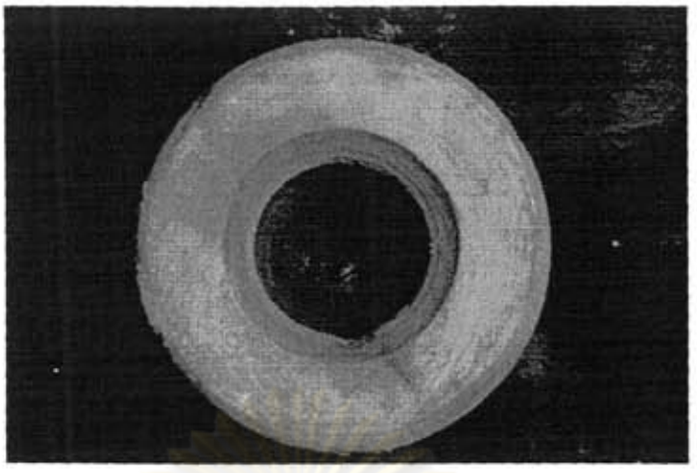

ภาพภายในกลองกันตรึม (ด้านลำโพงหรือก้น)

การขึ้นหน้ากลอง

เริ่มจากตัดหนังเป็นวงกลมให้มีเส้นผ่านศูนย์กลางมากกว่าขนาดหน้ากลองเล็กน้อย นำหนังที่ได้ไปแช่น้ำให้นิ่ม ใช้กบปีกหรือเขียดไสหน้ากลองด้านที่ไม่มีขนขูดเอาพังผืด ไขมัน และสิ่งสกปรกออกให้บางเสมอกัน กำหนดรูตรงเอวกลองก่อนว่าต้องการให้มีกี่รู โดยเลือกใช้ตัวเลขที่เอา ๓ หารไม่ลงตัว เช่น ๒๕ ๒๖ ๒๘ ๒๙ เป็นต้น จากนั้นใช้วงเวียนวาดเส้นวงกลมลงที่หนังกลอง ขีดแบ่งเส้นวงกลมให้มีจำนวนรูเท่ากับรูที่เอวกลอง ซึ่งปกติอาจารย์สุวัฒน์จะมีแบบหน้ากลองไว้อยู่แล้ว

เจาะรูตามรอยที่ขีดไว้สำหรับทำไส้ละมาน จากนั้นนำเชือกหนาประมาณ ๗ หุนครึ่ง ยาวประมาณ ๔ เมตรมาร้อยตามรูที่เจาะไว้ ด้วยวิธีร้อยลงรูที่ ๑ ร้อยขึ้นรูที่ ๓ แล้วร้อยลงรูที่ ๔ ร้อยขึ้นรูที่ ๖ ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนครบ ๓ รอบหน้ากลองเชือกก็จะร้อยครบทุกรูพอดี

จากนั้นนำหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมานแล้วมาครอบเข้ากับปากกลอง ตอกยึดหน้ากลองด้วยตะปูตัวเล็กพอที่จะไม่หลุดขณะร้อยเชือก นำขดลวดมาใส่ที่คอกลอง ร้อยโยงเชือกระหว่างไส้ละมานกับขดลวดไปมาจนรอบตัวกลองแต่พอหลวม ๆ แล้วดึงสาวเชือกที่โยงไว้ให้ตึงโดยทดลองตีไปด้วยขณะสาวกลอง โดยสังเกตว่าหากเอามืออุดที่ก้นกลองแล้วตีเสียงติงจะต้องมีเสียงสูงชัดเจน แต่หากปล่อยมือตีจะต้องให้เสียงโทนที่ลงต่ำ เมื่อเป็นที่พอใจแล้วจึงผูกเก็บเชือกที่เหลือไว้กับตัวกลองให้เรียบร้อย

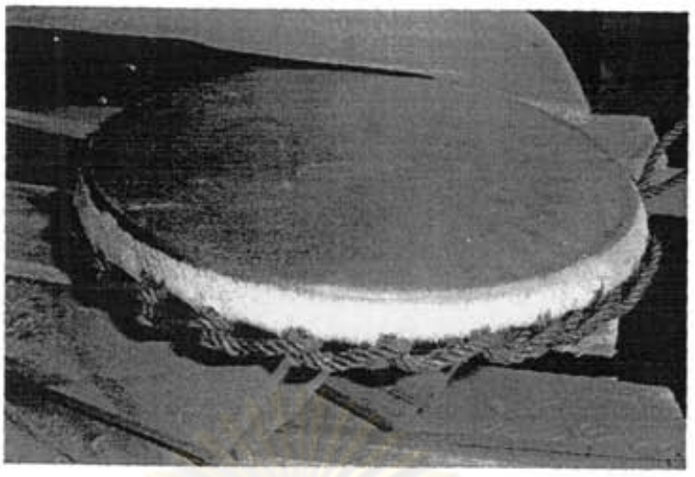

ภาพหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมาน

จากการศึกษาการสร้างกลองกันตรึมของอาจารย์สุวัฒน์ จะเห็นได้ว่ากลองกันตรึมของอาจารย์สุวัฒน์ต่างไปจากกลองกันตรึมของช่างท่านอื่น ตรงที่มีการร้อยไส้ละมานสำหรับขึ้นหน้า นอกจากนั้นกระบวนการทำกลองของอาจารย์สุวัฒน์ยังมีการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย ทำให้กลองที่ผลิตมีรูปทรงสวยงามและมีคุณภาพเสียงที่ใกล้เคียงกันเกือบทุกใบ อีกทั้งมีผลผลิตในปริมาณค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามอาจารย์สุวัฒน์ได้กล่าวถึงปัญหาการทำกลองที่พบในปัจจุบันคือ ปัญหาการขาดแคลนไม้ เนื่องจากไม้เนื้อแข็งที่ได้ขนาดนั้นเป็นไม้ที่ค่อนข้างหายากและมีราคาสูง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสร้างเครื่องดนตรีอย่างมาก

๓.๒.๕ การสร้างกลองกันตรึมของนายก่วง เกตุพงษ์

นายก่วง เกตุพงษ์ อายุ ๖๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๓ หมู่ ๒ บ้างปางลาง ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว นายก่วงมีอาชีพเป็นช่างไม้ รับปลูกบ้านไม้และทำเกวียน ต่อมามีผู้มาขอให้ทำกลองกันตรึมให้จึงเริ่มหัดทำกลองกันตรึม โดยทำกลองกันตรึมขายมาเป็นเวลากว่า ๑๐ ปีแล้ว ทั้ง ๆ ที่นายก่วงตีกลองกันตรึมไม่เป็น แต่พอจะตีม้องและดีดจะเข้ได้นิดน้อย

ภาพนายก่วงมอบกลองกันตรึมให้ผู้วิจัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

ภาพกลองกันตรึมของนายก่วง เกตุพงษ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๑๘	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๕๘	เซนติเมตร
เส้นรอบตัวกลอง (ส่วนที่ป่องที่สุด)	๖๔	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ	๔๔	เซนติเมตร
เส้นรอบปากลำโพง	๔๔	เซนติเมตร
เส้นรอบคอคอดที่หาง	๓๐	เซนติเมตร

เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๑๑	เซนติเมตร
ความหนาปากลำโพง	๔	เซนติเมตร
ความยาวจากปากลำโพงถึงหน้ากลอง	๓๘	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหัว (หน้ากลองถึงคอกลอง)	๑๖	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหาง (คอกลองถึงปากลำโพง)	๒๒	เซนติเมตร

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

จากการสอบถามถึงอุปกรณ์และวัสดุที่นายก่วงใช้ในการสร้างกลองกันตรึม นายก่วงอธิบายว่า กลองกันตรึมที่นายก่วงทำนั้นกลึงขึ้นจากแก่นไม้ขนุนแล้วใช้หนังงูเหลือมมาขึ้นหน้า โดยเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ในการทำส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือช่างไม้ที่หาได้ทั่วไป เช่น พร้า ค้อน สิ่ว ชะแลง เลื่อย กระดาษทราย เป็นต้น นอกจากนั้นจะเป็นวัสดุที่ใช้ในการขึ้นหน้ากลอง ได้แก่ เชือก และขดลวด รวมไปถึงสารเคมีที่ใช้ในการเคลือบเงา ได้แก่ แลกเกอร์

๓) ขั้นตอนการสร้าง

นายก่วงมีอาชีพหลักเป็นช่างไม้จึงมิได้ทำกลองกันตรึมเป็นประจำ จะทำก็ต่อเมื่อมีคนมาสั่งและว่างจากงานช่างไม้ที่ทำตามปกติเท่านั้น โดยนายก่วงได้อธิบายถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึม เริ่มจากกลึงขึ้นรูปหุ่นกลองกันตรึมขึ้นจากแก่นไม้ขนุน จากนั้นขุดภายในด้วยสิ่วและค้อน แล้วทาเคลือบภายนอกด้วยแลกเกอร์ให้ขึ้นเงา จากนั้นใช้หนังงูเหลือมขึ้นเป็นหน้ากลอง

ภาพนายก่วงอธิบายถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓.๒.๖ การสร้างกลองกันตรึมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์

อาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๒ ปัจจุบันมีอายุ ๔๗ ปี อาศัยอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ ๖ ตำบลสะเดา อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบอาชีพรับราชการเป็นอาจารย์ประจำโรงเรียนพลับพลาชัยพิทยาคาม จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพผู้วิจัยกับอาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์

อาจารย์เกรียงศักดิ์เป็นผู้มีความสามารถทางด้านการละเล่นพื้นบ้านกันตรึม โดยสันทัดในการร้องและรำเพลงกันตรึม จนเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงแพร่หลายในละแวกนั้น นอกจากนั้นยังเคยได้รับรางวัลชนะเลิศยอดเยี่ยมเพลงพื้นบ้าน จังหวัดบุรีรัมย์ รางวัลชนะเลิศแชมป์ประเทศไทยเพลงพื้นบ้านอีสานใต้ ถ้วยพระราชทานเพลงพื้นบ้านกันตรึม เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๖ และรางวัลศิลปินดีเด่นฉลองครบรอบ ๓๐ ปี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ด้านศิลปวัฒนธรรมการแสดง

จากการที่ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลการสร้างเครื่องดนตรีอีสานใต้ที่จังหวัดบุรีรัมย์ได้รับการต้อนรับและการช่วยเหลือจากอาจารย์เกรียงศักดิ์เป็นอย่างดี นอกจากนั้นอาจารย์เกรียงศักดิ์ยังได้กรุณาบริจาคกลองกันตรึมให้เป็นตัวอย่างในการศึกษาเรื่องการสร้างกลองกันตรึมอีกด้วย โดยอาจารย์เกรียงศักดิ์กล่าวว่าเป็นกลองที่อาจารย์เกรียงศักดิ์ใช้ในการแสดงกันตรึมในคณะของตนซึ่งตนได้จ้างช่างในละแวกนั้นขุดให้แล้วนำมาขึ้นหนังหน้ากลองเอง โดยอาศัยกลองที่มีอยู่แล้วเป็นแบบในการสร้าง ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขั้นตอนการสร้างกลองกันตรึมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ไว้ในลำดับต่อไป

๑) ขนาดและสัดส่วน

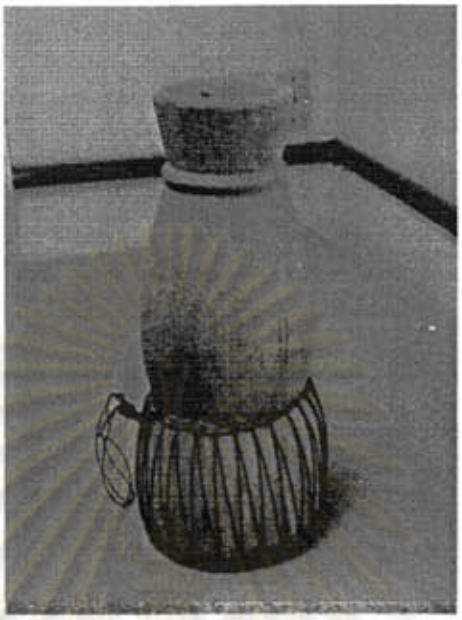

ภาพกลองกันตรึมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๐	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๖๒	เซนติเมตร
เส้นรอบตัวกลอง (ส่วนที่ป่องที่สุด)	๗๐	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ	๕๔	เซนติเมตร
เส้นรอบปากลำโพง	๕๕	เซนติเมตร
เส้นรอบคอคอดที่หาง	๓๘	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๘	เซนติเมตร
ความหนาปากลำโพง	๕	เซนติเมตร
ความยาวจากปากลำโพงถึงหน้ากลอง	๔๒	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหัว (หน้ากลองถึงคอกลอง)	๑๒	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหาง (คอกลองถึงปากลำโพง)	๓๐	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

จากการสอบถามเรื่องอุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการทำกลองกันตรึมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ ทราบว่ากลองกันตรึมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ทำจากไม้ต้นตาลหรือไม้ต้นมะพร้าว ซึ่งหาได้ง่ายในละแวกนั้น และขึงขึ้นหน้าด้วยหนังงูเหลือม ส่วนเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างนั้นเป็นเครื่องมือชาวบ้าน ได้แก่ สิ่ว ค้อน มีดพร้า เลื่อย ฯลฯ ซึ่งมิได้ใช้เครื่องจักรใด ๆ ทั้งสิ้น

๓) ขั้นตอนการสร้าง

จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึมของอาจารย์เกรียงศักดิ์ สามารถแบ่งขั้นตอนการสร้างกลองของอาจารย์เกรียงศักดิ์ได้ ๓ ขั้นตอน คือ

การขุดภายใน

เริ่มจากหาไม้ต้นตาลหรือต้นมะพร้าวที่มีลำต้นใหญ่พอที่จะทำกลองกันตรึมได้ ใช้พร้าถากเปลือกไม้ออก เลื่อยไม้ให้มีความยาวกว่าตัวกลองเล็กน้อย ร่างเส้นวงกลมหน้าปากกลองโดยใช้ท่อนไม้แทนวงเวียนในการวัดรัศมีของท่อนไม้ จากนั้นค่อย ๆ ใช้สิ่วกับค้อนสกัดไม้ภายในตัวกลองออกจนกระทั่งทะลุถึงก้นกลอง

ภาพการใช้พร้าถากเปลือกไม้

การเลื่อยไม้ให้ได้ขนาด

การใช้ท่อนไม้แทนวงเวียนในการร่างเส้นหน้ากลอง

ภาพการร่างเส้นหน้ากลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการใช้สิ่วเจาะตัวกลอง

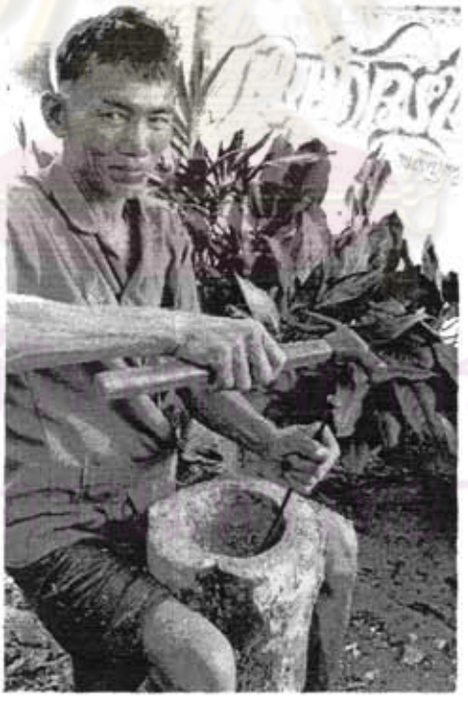

ภาพการใช้สิ่วสกัดเนื้อไม้ภายในตัวกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การขึ้นรูปภายนอก

การขึ้นรูปภายนอกนั้นทำโดยใช้เขียดหรือกบมือขนาดเล็กไสเนื้อไม้ที่ไม่ต้องการออก ใช้สิ่วและค้อนสกัดเนื้อไม้ให้มีตื้นลึกโดยเฉพาะส่วนคอที่คอดลงไปจนได้สัดส่วน จากนั้นใช้มีดพร้าบากที่บริเวณคอกลองไว้สำหรับเป็นร่องร้อยเชือกขึ้นหน้ากลอง

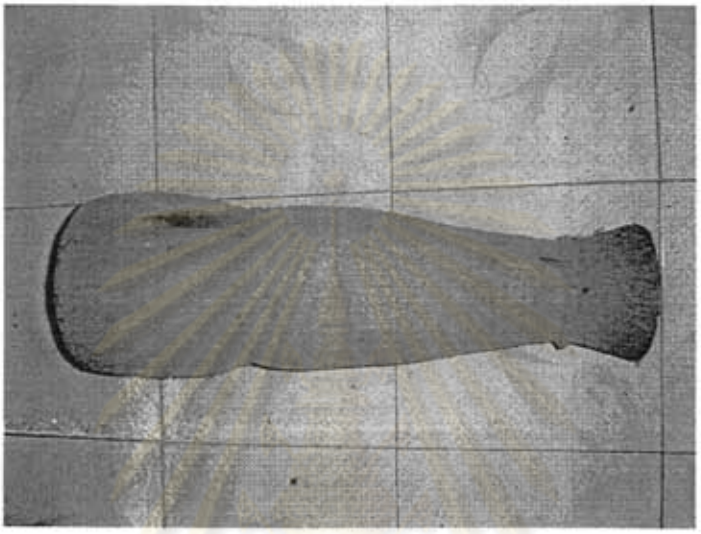

ภาพกลองกันตรึมที่ขึ้นรูปภายนอก

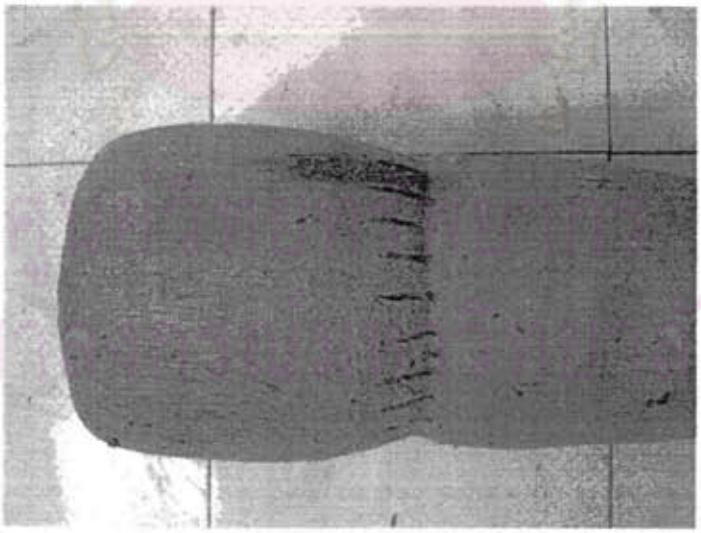

ภาพร่องร้อยเชือกที่คอกลอง

การขึ้นหน้ากลอง

นำขดลวดมาใส่ที่คอกลอง จากนั้นนำแผ่นหนังมาแช่น้ำแล้วขูดสิ่งสกปรกออก ตากแดดให้แห้ง นำมาตัดเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมจัตุรัส วางหน้ากลองคว่ำลงเพื่อร่างเส้นรอบหน้ากลองลงบนแผ่นหนังด้านหลัง (ด้านตรงข้ามกับด้านที่มีเกล็ด) นำหนังไปแช่น้ำให้นิ่ม ร้อยเชือกไนลอนเส้นเล็กลงบนเส้นรอบหน้ากลอง จากนั้นแผ่นหนังวางครอบลงบนหน้ากลอง ใช้เชือกปอเส้นเล็กโยงร้อยขึงระหว่างหน้ากลองกับขดลวดไว้โดยคร่าว ๆ เพื่อยึดไม่ให้หน้ากลองเลื่อนไปมาขณะขึ้นหน้ากลอง นำเชือกไนลอนมาร้อยโยงสลับไปมาระหว่างหนังกับขดลวดจนรอบตัวกลองอย่างหลวม ๆ ตัดเอาเชือกปอทิ้งแล้วดึงสาวหน้ากลองให้ตึงแล้วผูกเก็บเชือกที่เหลือให้เรียบร้อย

ภาพการร่างเส้นรอบหน้ากลอง

ภาพการใช้เชือกปอโยงยึดหนังไว้กับปากกลอง

ภาพการร้อยโยงเชือกเพื่อขึ้นหน้ากลอง

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองกันตรึมของอาจารย์เกรียงศักดิ์จะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการทำกลองที่ทำขึ้นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งอาศัยการลอกเลียนจากแบบที่เคยพบเห็นแล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่นการใช้ไม้ต้นตาลและไม้มะพร้าวซึ่งหาได้ทั่วไปและมีราคาถูก แต่ก็มีข้อเสียที่อาจจะมีความคงทนน้อยกว่ากลองที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง

๓.๒.๗ การสร้างกลองกันตรึมของนายเหียบ สมพรสิริ

นายเหียบ สมพรสิริ ปัจจุบันมีอายุ ๖๗ ปี พักอาศัยอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๔ หมู่ ๖ บ้านโคกโพธิ์ ตำบลสะเดา อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ นายเหียบมีศักดิ์เป็นพ่อตาของอาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุนรัมย์ เดิมนายเหียบเล่นกันตรึมเป็นอาชีพ แต่ปัจจุบันทำนา เลี้ยงควายเป็นอาชีพ (นายเหียบ สมพรสิริ, สัมภาษณ์, ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๙) ด้วยเดิมประกอบอาชีพเล่นกันตรึมจึงได้หัดทำกลองกันตรึมด้วย โดยที่กลองส่วนใหญ่ทำขึ้นไว้ใช้เอง และมีบ้างที่มีผู้มาสั่งทำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพนายเหียบ สมพรสิริ

ภาพผู้วิจัยถ่ายร่วมกับอาจารย์เกรียงศักดิ์และนายเหียบ ณ บ้านของนายเหียบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

ภาพกลองกันตรึมของนายเหียบ สมพรสิริ

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๐	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๖๐	เซนติเมตร
เส้นรอบตัวกลอง (ส่วนที่ป่องที่สุด)	๗๑	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ	๕๕	เซนติเมตร
เส้นรอบปากลำโพง	๔๑	เซนติเมตร
เส้นรอบคอคอดที่หาง	๓๖	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๑๐	เซนติเมตร
ความหนาปากลำโพง	๒	เซนติเมตร
ความยาวจากปากลำโพงถึงหน้ากลอง	๕๖	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหัว (หน้ากลองถึงคอกลอง)	๑๘	เซนติเมตร
ความยาวส่วนหาง (คอกลองถึงปากลำโพง)	๔๘	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

จากการสอบถามนายเหียบถึงอุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง นายเหียบกล่าวว่าไม้ที่ใช้ในการทำกลองกันตรึมส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง ซึ่งนายเหียบมักใช้แก่นไม้ขนุนมากลึงเป็นหุ่นกลองเพราะให้เสียงดังกังวานดี และใช้หนังงูเหลือมหรือหนังตะกวดมาขึ้นเป็นหน้ากลองเพราะถือว่าเป็นหนังที่มีความขลัง จะมีบ้างที่หาหนังงูเหลือมไม่ได้ก็จะใช้ผ้าใบหรือผ้าเต้นท์แทน แต่ก็เสียงไม่ดีเท่ากับหนังงูเหลือมและหนังตะกวด สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ในการทำส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือช่างหาได้ทั่วไป เช่น ค้อน สิ่ว เลื่อย พร้า เป็นต้น

๓) ขั้นตอนการสร้างกลองกันตรึม

จากการสัมภาษณ์นายเหียบถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึม นายเหียบกล่าวว่าจะแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ การทำตัวกลอง กับการขึ้นหน้ากลอง ทั้งนี้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ได้สาธิตการขึ้นหน้ากลอง ดังนี้

นายเหียบกล่าวว่าหลังจากกลึงภายนอกให้ได้รูปกลอง และขุดภายในให้กลวง โดยให้ตัวกลองมีความหนาประมาณ ๑ นิ้ว พร้อมทั้งตกแต่งผิวด้านนอกให้เรียบ เคลือบเงาด้วยแลกเกอร์แล้ว จะนำกลองมาขึ้นหน้าด้วยหนังงูหรือหนังตะกวด โดยเริ่มจากนำหนังมาแช่น้ำให้หนังอ่อนนุ่ม จากนั้นนำไปขึงบนหน้ากลอง เจาะรูหนังโดยรอบ ร้อยด้วยเชือกสลับไปมายึดกับขดลวดรอบเอวกลอง โดยไม่ต้องมีไส้ละมาน ทดลองตีเพื่อทดสอบคุณภาพเสียงหากไม่เป็นที่พอใจก็จะแกะออกขึ้นหน้าใหม่จนได้เสียงกลองที่พอใจ จึงจะผูกเชือกเก็บให้เรียบร้อย

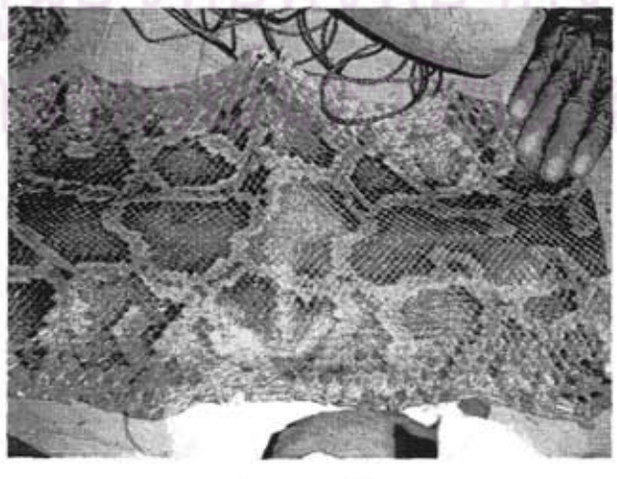

ภาพหนังที่ใช้ในการขึ้นหน้ากลอง

ภาพการตัดหนังให้มีขนาดใหญ่กว่าหน้ากลอง

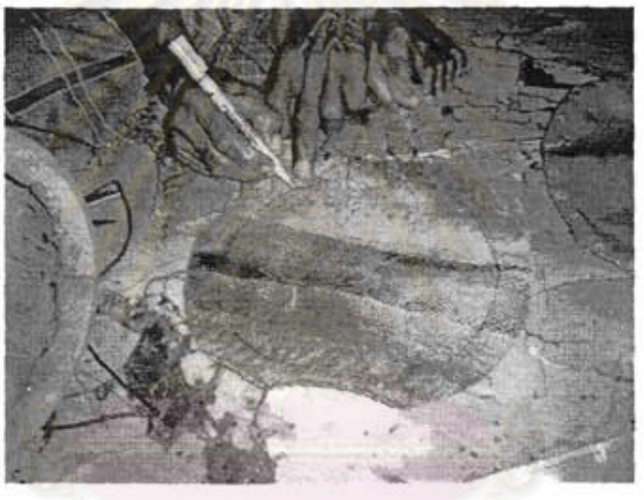

ภาพการขีดจุดแบ่งเส้นรอบหน้ากลองเพื่อเจาะรูสำหรับร้อยเชือก

ภาพการสาธิตการสาวกลอง

สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งในการศึกษาวิธีการสร้างกลองของนายเหียบคือช่างส่วนใหญ่มักจะตั้งครูหรือไหว้ครูก่อนที่จะลงมือทำเครื่องดนตรี แต่นายเหียบกล่าวว่าตนจะไหว้ครูหลังจากที่กลองเสร็จแล้ว โดยมีผ้าขาว เหล้า เงิน กรวยใบตอง ๕ กรวย เงิน ๖ สลึง จากนั้นบริกรรมโดยไม่จำเป็นต้องเป็นคาถาโดยเนื้อความเป็นการขอให้เกิดสิริมงคลแก่กลองใบนี้ให้เป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ที่ได้ฟัง

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองกันตรึมของช่างทำกลองกันตรึมทั้ง ๗ ท่านซึ่งอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานใต้พบว่า วัสดุที่ใช้ในการทำกลองกันตรึมประกอบด้วยสองส่วนที่สำคัญ คือ วัสดุทำตัวกลอง และหน้ากลอง วัสดุที่ใช้ในการทำตัวกลองที่พบมี ๒ ชนิด คือ ไม้และดิน ซึ่งช่างส่วนใหญ่มักทำตัวกลองกันตรึมด้วยไม้ จะมีก็เพียงนางพา ชมเมือง ท่านเดียวเท่านั้นที่ปั้นหม้อขึ้นจากดิน ด้วยมีความเชื่อว่ากลองที่ใช้ในการทรงแม่มด จะต้องเป็นกลองที่ปั้นขึ้นจากดิน ส่วนวัสดุที่ใช้ขึ้นหน้ากลองนั้นมีทั้งที่เป็นหนังตะกวด หนังงูเหลือม และหนังวัว ซึ่งช่างส่วนใหญ่กล่าวว่าหนังตะกวดและหนังงูเหลือมเป็นหนังที่ดีแต่หายาก บางครั้งจึงต้องใช้หนังวัวแทน สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือและกรรมวิธีในการผลิตนั้นพบว่าช่างส่วนใหญ่ยังคงใช้เครื่องไม้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น สิ่ว ค้อน ขวาน ฯลฯ และมีกรรมวิธี การสร้างแบบภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาค่อนข้างนาน

๓.๓ การสร้างจะเข้

การศึกษาวิธีการสร้างจะเข้ในเขตพื้นที่ ๒๐ จังหวัดภาคกลาง ได้แก่ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา กาญจนบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานครในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลจากช่างทำจะเข้ที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลาง ๖ ท่าน ได้แก่ นายวาทิต ไทรวิมาน อาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ นายสมชัย ชำพาลี นายสมพร นวมระวี นายเชาว์ ชาวนาเป้า และนายมงคล สมประสงค์ โดยช่างทำจะเข้แต่ละท่านมีกรรมวิธีการสร้าง การกำหนดสัดส่วน และการเลือกใช้วัสดุ ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างจะเข้ของนายวาทิต ไทรวิมาน

นายวาทิต ไทรวิมาน นามเดิมคือ จ้อน ไทรวิมาน เจ้าของร้าน "ครูจ้อนการดนตรี" ซึ่งตั้งอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๒/๘ หมู่ ๑๒ ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ นายวาทิตเกิดวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๕ ปัจจุบันมีอายุ ๕๔ ปี พักอยู่ที่บ้านเลขที่ ๒/๓๐ ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ (วาทิต ไทรวิมาน, สัมภาษณ์, ๒ สิงหาคม ๒๕๔๙)

ภาพนายวาทิต ไทรวิมาน

เดิมครอบครัวของนายวาทิตมีอาชีพทำนา แต่บิดามีความรู้ทางด้านดนตรีที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงสอนให้นายวาทิตหัดเล่น ขลุ่ย ซออู้ ซอด้วง ตั้งแต่ยังเด็ก เมื่อนายวาทิตอายุได้ประมาณ ๑๓ ปี บิดาได้พาไปฝากให้เป็นลูกมือในการทำเครื่องดนตรีไทย ณ ห้างดุริยบรรณ เพราะเคยไปซื้อเครื่องดนตรีที่ดุริยบรรณบ่อย ๆ ขณะนั้นนายวาทิตเพิ่งเรียนจบ ป.๔ ยังไม่มีงานทำและไม่มีเงินพอที่จะเรียนต่อ นายวาทิตจึงฝึกฝนการทำเครื่องดนตรีจากที่ห้างดุริยบรรณเป็นเวลานานถึง ๑๐ ปี จนเชี่ยวชาญจนสามารถกลึงซอ ทำจะเข้ ต่อรางระนาด ทำผืนระนาด ฟั่นสายซอ ทำนมจะเข้ ฯลฯ

หลังจากมีครอบครัวนายวาทิตเปิดโรงงานทำเครื่องดนตรีเป็นของตนเองชื่อ "โรงงานดุริยางค์ไทย" บริเวณถนนปู่เจ้าสมิงพราย เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๑ ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีเครื่องไม้เครื่องมือครบครันอย่างเช่นในปัจจุบัน การผลิตเครื่องดนตรีส่วนใหญ่ทำจากฝีมือล้วน ๆ ต่อมาพื้นที่บริเวณถนนปู่เจ้าสมิงพรายประสบปัญหาดินทรุดและน้ำท่วมทำให้ไม่สะดวกต่อการทำงาน นาย

วาทิตจึงซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงงานใหม่บริเวณ ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นที่ตั้งโรงงานในปัจจุบัน

ภาพบรรยากาศภายในโรงงานสร้างเครื่องดนตรีของนายวาทิต ไทรวิมาน

เริ่มแรกโรงงานของนายวาทิตมีคนงานเพียง ๒-๓ คน จนกระทั่งปัจจุบันมีคนงานมากถึงเกือบ ๙๐ คน แต่คนงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มาจากต่างจังหวัด เมื่อถึงหน้านาก็มักจะกลับไปทำนา พอหมดหน้านาก็จะกลับมารับจ้างนายวาทิตเป็นลูกมือทำเครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่โรงงานของนายวาทิตผลิตจำหน่ายในขณะนี้ ได้แก่ จะเข้ ซอด้วง ซออู้ ซอสามสาย กลองทุกชนิด ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวง ขลุ่ย ปี่ ตลอดจนเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีกหลายชนิด

เดิมนายวาทิตจะลงไปดูแลการผลิตเครื่องดนตรีด้วยตนเอง ทำให้ร่างกายอ่อนแอ เนื่องจากมีอาการแพ้ฝุ่นละออง จนต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาล ระยะหลังนายวาทิตจึงฝึกหัดคนงานให้รู้ขั้นตอนในการทำเครื่องดนตรีโดยละเอียด และแบ่งการผลิตออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายผลิต ฝ่ายทำสี ฝ่ายขัด ช่างกลึง ช่างฝีมือ และช่างปรับ เป็นต้น ส่วนนายวาทิตเป็นผู้ปรับแต่งเสียง และตรวจสอบคุณภาพเสียงในขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะนำเครื่องดนตรีออกจำหน่าย สินค้าส่วนใหญ่ผลิตตามใบสั่งจากโรงเรียนหรือร้านค้าที่สั่งมา ซึ่งมีทั้งหมดประมาณ ๒๐-๓๐ แห่ง นอกจากนั้นยังมีจำหน่ายที่ร้านขายเครื่องดนตรีหน้าโรงงานอีกด้วย

ภาพบริเวณร้านขายเครื่องดนตรีด้านหน้าโรงงานของนายวาทิต ไทรวิมาน

นายวาทิตเป็นผู้มีชื่อเสียงในด้านการทำเครื่องดนตรีอย่างมาก จนสถาบันต่าง ๆ ยกย่องให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรม โดยจะยกตัวอย่างรางวัลเกียรติคุณที่สำคัญที่นายวาทิตได้รับ ได้แก่

- ได้รับโล่รางวัลเกียรติยศผลิตภัณฑ์เครื่องดนตรีไทยยอดเยี่ยม เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

- ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดง (ผลิตเครื่องดนตรีไทย) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๙

- ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดนตรีและการแสดง (แขนงดนตรีไทย) จากสถาบันราชภัฏจันทรเกษม พ.ศ.๒๕๓๘

สิ่งที่ทำให้นายวาทิตภาคภูมิใจที่สุดในชีวิตคือ ได้นำขอสามสายประกอบงาช้างขึ้นน้อมเกล้าฯถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งเสด็จเยือนร้านดุริยางค์ไทยที่ห้างนารายภัณฑ์พาวิลเลียน เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๔

นอกจากนั้นนายวาทิตยังเป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการซ่อมและการบำรุงรักษาเครื่องดนตรีไทยให้กับนักศึกษา ภาควิชาดนตรี สถาบันราชภัฏจันทรเกษม และให้ข้อมูลความรู้เรื่องการสร้างเครื่องดนตรีแก่นิสิตนักศึกษาที่สนใจอีกด้วย (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๑: ๑๑๕-๑๒๐)

ภาพนายคำปน กันหะคุณ ช่างฝีมือประจำโรงงานทำเครื่องดนตรีของนายวาทิต ไทรวิมาน

การเก็บข้อมูลวิธีการสร้างจะเข้ ณ โรงงานทำเครื่องดนตรีของนายวาทิตในครั้งนี้ มีนายคำปน กันหะคุณเป็นผู้สาธิตและนำชมบริเวณโรงงาน นายคำปนเป็นช่างประจำโรงงานซึ่งทำงานกับนายวาทิตมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปีแล้ว นายคำปนสามารถทำเครื่องดนตรีได้ทุกชนิด ทั้งนี้นายคำปนได้สาธิตวิธีการสร้างจะเข้ไว้ดังต่อไปนี้

๑) ขนาดและสัดส่วน

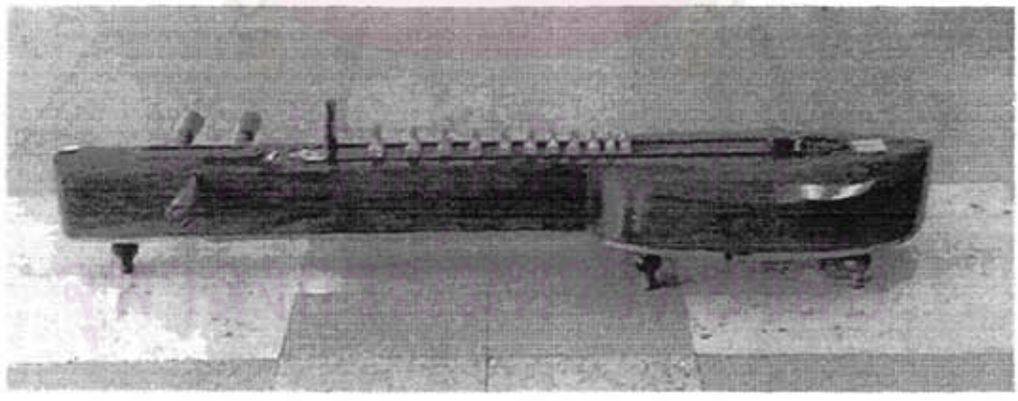

ภาพจะเข้ของนายวาทิต ไทรวิมาน

ความยาวจากหัวจรดหาง	๑๓๘	เซนติเมตร
หัวกว้าง	๓๐	เซนติเมตร
หางกว้าง	๑๑	เซนติเมตร

หัวยาว	๕๔.๕	เซนติเมตร
หางยาว	๘๓.๕	เซนติเมตร
หัวหนา	๑๒.๕	เซนติเมตร
ข้างแก้มหนา	๙	เซนติเมตร
หางหนา	๑๒	เซนติเมตร
ขาสูงจากพื้น	๗.๕	เซนติเมตร
รางนมกว้าง	๖.๕	เซนติเมตร
รางนมยาว (จากหลักถึงหย่อง)	๗๓	เซนติเมตร
กนกกว้าง	๖.๕	เซนติเมตร
กนกยาว	๗.๕	เซนติเมตร
ระยะห่างจากหลังจะเข้ถึงร่องใส่สายที่หย่อง	๔	เซนติเมตร
หลักสูงจากหลังจะเข้	๑.๔	เซนติเมตร
โต๊ะกว้าง	๓	เซนติเมตร
โต๊ะยาว	๕.๒	เซนติเมตร
โต๊ะสูง (จากจุดที่เตี้ยสุดไปหาสูงสุด)	๑.๕-๒	เซนติเมตร
รังไหมกว้าง	๔	เซนติเมตร
รังไหมยาว	๒๐.๕	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางลูกบิด	๓.๕	เซนติเมตร
ส่วนที่ลูกบิดยื่นออกมาจากตัวจะเข้	๑๕	เซนติเมตร

๒) อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัสดุที่สำคัญที่สุดในการสร้างจะเข้คือ ไม้ ซึ่งนายวาทิตเห็นว่าแก่นไม้ขนุนเป็นไม้ที่ดีที่สุดในการกลึงตัวจะเข้เพราะเป็นไม้เนื้อแข็งที่มีน้ำหนักเบาและมีลวดลายสวยงาม ส่วนไม้ที่ใช้ในการทำลูกบิด หย่อง และรังไหมนั้นเป็นไม้ประดู่ ใช้ไม้โมกทำนมจะเข้และใช้ไม้ไผ่ทำสาบนมจะเข้ วัสดุอื่นที่ไม่ใช่ไม้ ได้แก่ แท่งทองเหลืองสำหรับทำหลัก และแผ่นทองเหลืองสำหรับทำโต๊ะจะเข้

สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือที่นายวาทิตใช้ในการทำจะเข้นั้นส่วนใหญ่เป็นเครื่องทุ่นแรงขนาดใหญ่ที่สามารถทำงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แต่ก็ยังคงใช้เครื่องมือช่างไม้ขนาดเล็กสำหรับการทำงานที่ต้องเก็บรายละเอียดงานตกแต่ง หรืองานที่เครื่องจักรขนาดใหญ่ไม่สามารถทำได้ ยกตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างจะเข้ ดังต่อไปนี้

- เลื่อยไฟฟ้า
- เลื่อยวงเดือนหรือเลื่อยสายพาน
- ไม้แบบทำจากไม้มะม่วงป่า
- แท่นชุดสำหรับชุดภายใน
- เครื่องล็อตเตอร์และเหล็กฉาก
- สิ่วขนาดต่าง ๆ และค้อน
- แท่นเจาะ
- สว่านไฟฟ้า
- ไขควง
- กบไฟฟ้า
- เครื่องตัดนมจะเข้
- กระดาษทรายเบอร์ ๔๐๐ และเบอร์ ๒๐๐๐
- กาวยางและกาวลาเท็กซ์
- อุปกรณ์เชื่อมบัดกรี
- คีมตัดโลหะ
- ทินเนอร์ น้ำมันสน สีย้อม (ดำ แดง เหลือง) และแลกเกอร์
- เครื่องวัดความถี่เสียง

๓) ขั้นตอนการสร้าง

นายวาทิตแบ่งขั้นตอนการสร้างจะเข้ออกเป็น ๕ ขั้นตอนใหญ่ ๆ โดยแบ่งการผลิตออกเป็น ๕ แผนก คือ แผนกสร้างตัวจะเข้ แผนกทำนม โต๊ะ หลักจะเข้ หย่อง รางไหม ขา และลูกบิด แผนกประกอบ แผนกสี และแผนกปรับ ซึ่งจะกล่าวถึงขั้นตอนการสร้างในแผนกต่าง ๆ โดยละเอียดดังนี้

แผนกสร้างตัวจะเข้

- นำไม้ซุงมาเลื่อยให้ได้แผ่นไม้ที่มีความหนาประมาณ ๕ นิ้ว ซึ่งนายวาทิตกล่าวว่าปัญหาสำคัญที่ประสบในการผลิตเครื่องดนตรีในปัจจุบันคือ ปัญหาเรื่องวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เนื่องจากปัจจุบันไม้ที่ใช้ในการผลิตเครื่องดนตรีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้หาได้ยากและมีราคาสูง

ภาพซุงไม้ขนุนที่นำมาเลื่อยเป็นแผ่นรอขึ้นรูป

- นำไม้ซุงที่เลื่อยเป็นแผ่นแล้วมาขึ้นเครื่องเลื่อยสายพานหรือเลื่อยวงเดือน โดยใช้ไม้แบบเป็นโครงในการเลื่อย ซึ่งต้องเลื่อยให้มีขนาดใหญ่กว่าแบบเล็กน้อย

ภาพแผ่นไม้ที่ใช้เป็นแม่แบบในการเลื่อยขึ้นรูปตัวจะเข้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพเลื่อยวงเดือนที่ใช้ในการเลื่อยตัวจะเข้

- นำแผ่นไม้ที่เลื่อยภายนอกตามแบบไว้แล้วมาขึ้นเครื่องขุดภายใน เพื่อขุดเอาเนื้อไม้ด้านในออก

ภาพจะเข้ที่ขุดภายในแล้ว

- นำจะเข้ที่ขุดภายในแล้วมาวาดแบบด้วยดินสอเพื่อเตรียมชักล่องทำรางนม ให้มีความยาวประมาณ ๒๗ นิ้วครึ่ง ใช้เครื่องล็อตเตอร์ชักล่องที่หลังจะเข้ตามรอยดินสอที่ร่างไว้โดยใช้เหล็กฉากวางรองไว้ได้เครื่องล็อตเตอร์เพื่อช่วยให้ใบมีดชักร่องได้ตรงและบังคับความตื้นลึกได้ง่ายยิ่งขึ้น

ภาพการใช้เครื่องล็อตเตอร์ชักร่องทำรางนม

จากนั้นใช้เครื่องล็อตเตอร์ชักร่องบริเวณลายกนกที่ปลายรางนมทั้งสองด้าน แล้วใช้สิ่วสกัดตกแต่งลายกนกบริเวณที่ไม่สามารถใช้เครื่องล็อตเตอร์เดินลายที่ร่างไว้ได้

ภาพการใช้เครื่องล็อตเตอร์ชักร่องบริเวณกนก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพกนกรางนมที่ต้องใช้สิ่วสกัดออก

- ปิดท้องจะเข้ด้วยไม้สนนอก โดยใช้ไม้สน ๓ แผ่นวางลงที่ท้องจะเข้ ใช้สกรูขันให้แผ่นไม้ทั้งสามแผ่นยึดติดกับตัวจะเข้ แล้วใช้เลื่อยวงเดือนเลื่อยไม้ด้านข้างที่เกินออกมาให้ได้รูปร่าง นายวาทิตกล่าวว่าไม้ที่ใช้ปิดท้องจะเข้นั้นอาจใช้ไม้ฉำฉาก็ได้ แต่ไม้สนนอกนั้นมีคุณลักษณะพิเศษคือเนื้อไม้มีกลิ่นน้ำมันสน ซึ่งแมลงจำพวกปลวกมอดไม่ชอบ

ภาพจะเข้ที่ปิดท้องด้วยไม้ ๓ แผ่น

- ใช้กบไฟฟ้าไสลบเหลี่ยมด้านหลังของจะเข้ให้สวยงาม โดยช่างจะใช้ดินสอร่างไว้คร่าว ๆ ก่อน แล้วจึงใช้กบไฟฟ้าไสไปตามเหลี่ยมต่าง ๆ จนได้รูป

ภาพการใช้กบไฟฟ้าไสหลังจะเข้เพื่อตกแต่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

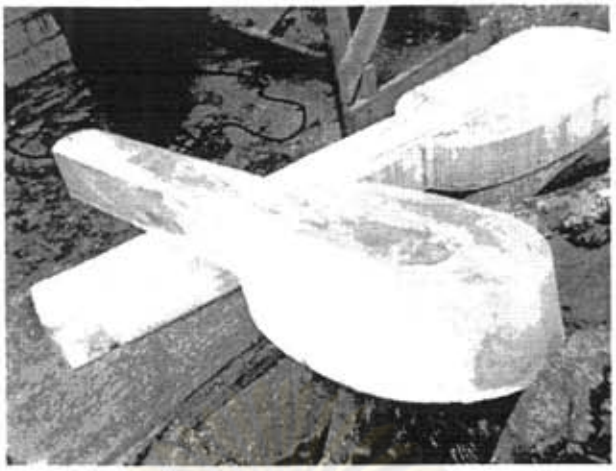

ภาพจะข้ที่ไสตกแต่งบริเวณหลังแล้ว

แผนกทำนม โต๊ะ หลักจะเข้ หย่อง รางไหม ขา และลูกบิด

- นมจะเข้ทำจากไม้โมก ใช้เครื่องจักรอุตสาหกรรมตัด แล้วใช้กระดาษทรายขัด ส่วนที่เป็นสาบทำด้วยไม้ลวก นำมาติดกับตัวนมด้วยกาว แล้วตกแต่งให้พอดีกับตัวนม

- โต๊ะจะเข้ทำด้วยแผ่นทองเหลืองอย่างดีที่สั่งนำเข้ามาจากต่างประเทศ นำมาตัดให้ได้รูปร่างตามแบบที่ทำไว้ แล้วนำมาบัดกรีเชื่อมรอยต่อ ขัดตกแต่งให้สวยงาม

- หลักจะเข้ทำจากทองเหลืองแท่ง นำมากลึงให้ได้รูป โดยแบ่งออกเป็นขาหลัก ๒ ชิ้น และก้านของหลัก ๑ ชิ้นนำมาประกอบกัน

- หย่อง รางไหม ขา และลูกบิดจะเข้ทำจากไม้ประดู่ โดยการนำชิ้นไม้ประดู่มาขึ้นแท่นกลึง และใช้สว่านเจาะช่องต่าง ๆ ให้ได้รูปร่างตามที่ต้องการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนกประกอบ

- นำจะเข้ที่ขึ้นรูปเป็นรูปร่างแล้วมาเจาะรูสำหรับใส่รางไหม ลูกบิด หย่อง หลัก และเท้า (ขา) จะเข้

- เปิดท้องจะเข้ออก ใส่รางไหม ลูกบิด หย่อง หลัก และเท้าจะเข้

- ทำความสะอาดภายในตัวจะเข้ โดยเอาเศษไม้และฝุ่นที่สกปรกออก พร้อมทั้งตรวจดูความหนาของตัวจะเข้ว่าหนาบางเกินไปหรือไม่ โดยให้มีความหนาประมาณ ๒ หุนครึ่ง จากนั้นจึงปิดท้องจะเข้ไว้ดังเดิม แล้วส่งไปที่แผนกสี

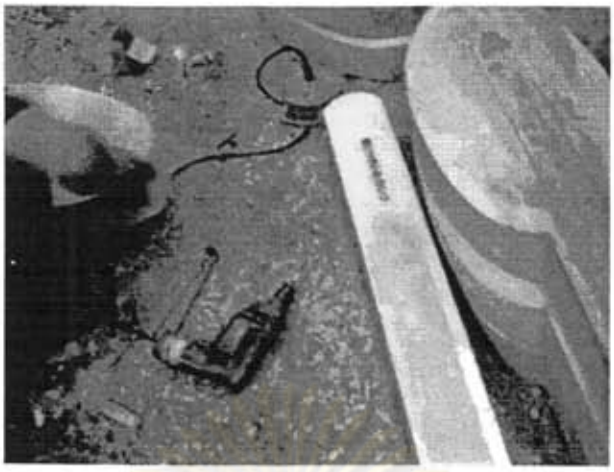

ภาพการเจาะซ่องรังไหมด้วยสว่านไฟฟ้า

ภาพการประกอบหลักจะเข้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนกสี

- ขัดทำความสะอาดภายนอก ด้วยกระดาษทรายเบอร์ ๔๐๐ หากผิวจะเข้ไม่เรียบเนียน มีตำหนิ มีเสี้ยนไม้ ต้องใช้ปูนปาสเตอร์โป้ (ทา) ให้เรียบ แล้วขัดด้วยกระดาษทรายอีกครั้ง

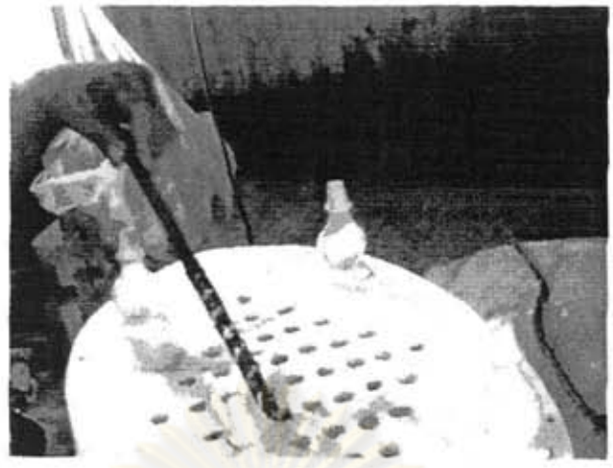

ภาพการทำความสะอาดจะเข้ด้วยกระดาษทราย

- ขัดด้วยกระดาษทรายละเอียดเบอร์ ๒๐๐๐ แล้วเช็ดด้วยผ้าให้สะอาด ทิ้งไว้จนแห้ง

- เมื่อจะเข้ที่ขัดทำความสะอาดแห้งสนิทดีแล้ว ถอดลูกบิด รางไหม หย่องออก นำตัวจะเข้มาทำสีพื้น โดยเฉพาะจะเข้มีสภาพเนื้อไม้ไม่ดีจะต้องย้อมสีให้คล้ำ เช่น สีดำ สีไม้โอ๊ค และสีเหลือง เพื่อปิดบังตำหนิของไม้ เมื่อจะเข้ถูกพ่นภายนอกโดยรอบแล้วจะถูกทิ้งไว้จนแห้ง จากนั้นนำไปขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ ๔๐๐ กระบวนการทำสีพื้นนี้จะต้องพ่นและขัดทั้งสิ้น ๓ รอบด้วยกัน

ภาพการพ่นสีเคลือบเนื้อไม้

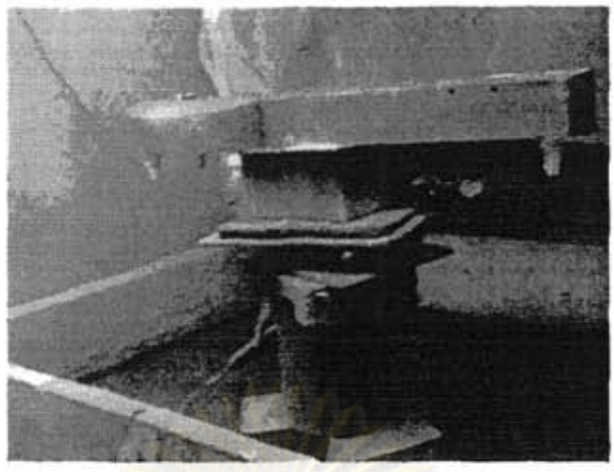

ภาพจะเข้ที่พ่นสีแล้ววางทิ้งไว้ให้แห้ง

- เมื่อทำสีพื้นเสร็จ ๓ รอบแล้ว จะต้องพ่นเงาด้วยแลกเกอร์ ซึ่งจะใช้อุปกรณ์เดียวกันกับที่ใช้พ่นสีพื้นแต่ใช้สารเคมีต่างชนิดกัน ทิ้งไว้จนแห้งสนิทแล้วจึงขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ ๒๐๐๐ จากนั้นจะถูกพักไว้ในห้องที่ไม่มีฝุ่น เพื่อรอประกอบลูกบิด รางไหม ขา และหย่องเข้าดังเดิม

แผนกปรับ

- เริ่มจากใส่โต๊ะ นม และสาย เพื่อสร้างเสียงสูงต่ำ สายที่ใส่นั้นเป็นสายเอ็น สายเอกใช้สายเอ็นเบอร์ ๑๒๐ สายทุ้มใช้สายเอ็นเบอร์ ๑๕๐ ส่วนสายลวดทำจากลวดทองเหลือง การปรับนมจะเข้าช่างปรับนมจะใช้เครื่องวัดความถี่ช่วยวัดระดับเสียงที่ถูกต้องในการปรับนมจะเข้

- ใส่แหน โดยตรวจสอบดูความเรียบร้อยว่ามีเสียงใดสายใดไม่กินแหน (กินแหนหมายถึงตำแหน่งของแหนทำให้เสียงจะเข้ที่ดีดมีเสียงใส) หากไม่กินแหนก็จะแก้ไขที่ขาโต๊ะ ซึ่งขั้นตอนนี้จะทำโดยนายวาทิตเอง

จากการศึกษาวิธีการทำจะเข้ของนายวาทิตสามารถสรุปได้ว่า โรงงานทำเครื่องดนตรีของนายวาทิตเป็นโรงงานผลิตเครื่องดนตรีที่มีขนาดใหญ่และมีระบบการจัดการที่เป็นระเบียบเนื่องจากมีการจัดสรรแบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจน

๓.๓.๒ การสร้างจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ

อาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ ชื่อเดิม บัญชา เกิดเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๐๘ ปัจจุบันอายุ ๔๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๘/๓ หมู่ ๗ ถนนจีรชน ตำบลบางมัญ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ประกอบอาชีพรับราชการเป็นครูสอนดนตรีไทยอยู่ ณ โรงเรียนสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี (ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙)

ภาพอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ

อาจารย์ศิวศิษฏ์เริ่มเรียนระนาดเอกกับนายเกลื่อน วิพันธ์เงิน ผู้เป็นตา ซึ่งมีอาชีพเป็นนักดนตรีชาวบ้าน พออายุ ๑๑ ปี ได้เรียนขอด้วงกับอาจารย์วิชัย ใจภักดีที่โรงเรียนพรหมสาคร และเรียนจะเข้กับอาจารย์เทวิน พรหมนิกร ที่โรงเรียนสิงห์บุรี เมื่อได้เข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทองก็ได้เรียนกับอาจารย์ชโลมใจ เอี่ยมภิรมย์ และขอฝากตัวเป็นศิษย์กับครูระตี วิเศษสุรการ เมื่อราวปี พ.ศ.๒๕๒๔ นอกจากนั้นอาจารย์ศิวศิษฏ์ยังได้เรียนปี่พาทย์กับอาจารย์สำรวย แก้วสว่าง ขณะที่เรียนอยู่ที่วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทองด้วย ต่อมาเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยครูพระนครศรี-อยุธยา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา) จึงได้เรียนปี่พาทย์กับครูสำราญ เกิดผล ภายหลังได้รับมอบโองการจากครูสำราญ เกิดผล โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นประธานในพิธี

ภาพบรรยากาศบริเวณบ้านอาจารย์ศิวศิษฐ์ นิลสุวรรณ

แรงบันดาลใจในการสร้างจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์นั้นเริ่มมาจากความไม่พึงพอใจในเสียงจะเข้ที่มีอยู่ ทำให้อาจารย์ศิวศิษฏ์พยายามคิดหาวิธีปรับปรุงคุณภาพเสียงของจะเข้ให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้เสียงจะเข้ที่คุณครูละเมียด จิตตเสวี และคุณครูระตี วิเศษสุรการได้เคยดีดไว้เป็นต้นแบบ นอกจากนั้นยังนำจะเข้ของกรมประชาสัมพันธ์มาลองแกะดูภายในเพื่อสังเกตวิธีการสร้างจะเข้ของช่างโบราณว่าทำจะเข้กันอย่างไร

จากการศึกษาและทดลองทำจะเข้มาเป็นเวลานานกว่า ๑๐ ปี ปัจจุบันจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่นักดีดจะเข้ และมีชื่อเสียงอย่างยิ่งในเรื่องการปรับปรุงคุณภาพเสียงจะเข้ โดยจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์จะมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่เหมือนใครในส่วนของโต๊ะจะเข้และสาบจะเข้ ดังที่จะไว้ในขั้นตอนการสร้าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

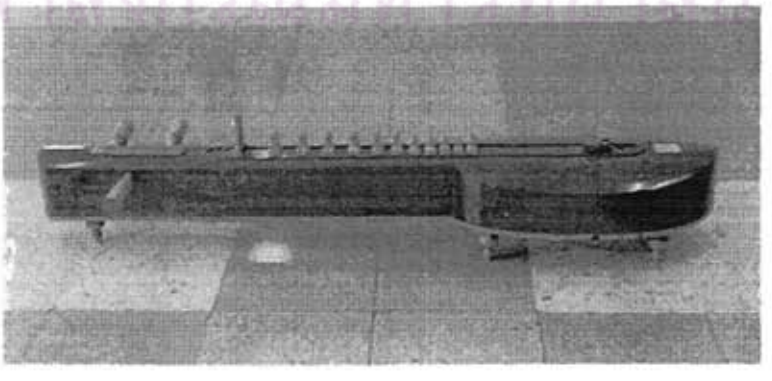

ภาพจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ

ความยาวจากหัวจรดหาง	๑๓๕	เซนติเมตร
หัวกว้าง	๒๘	เซนติเมตร
หางกว้าง	๑๑.๕	เซนติเมตร
หัวยาว	๕๒	เซนติเมตร
หางยาว	๘๓	เซนติเมตร
หัวหนา	๑๓	เซนติเมตร
ข้างแก้มหนา	๑๐	เซนติเมตร
หางหนา	๑๒.๕	เซนติเมตร
ขาสูงจากพื้น	๗.๕	เซนติเมตร
รางนมกว้าง	๖.๒	เซนติเมตร
รางนมยาว (จากหลักถึงหย่อง)	๗๓	เซนติเมตร
กนกกว้าง	๖.๒	เซนติเมตร
กนกยาว	๗.๕	เซนติเมตร
ระยะห่างจากหลังจะเข้ถึงร่องใส่สายที่หย่อง	๔.๓	เซนติเมตร
หลักสูงจากหลังจะเข้	๑.๓	เซนติเมตร
โต๊ะกว้าง	๓	เซนติเมตร
โต๊ะยาว	๕	เซนติเมตร
โต๊ะสูง (จากจุดที่เตี้ยสุดไปหาสูงสุด)	๑.๙-๒	เซนติเมตร
รังไหมกว้าง	๓.๕	เซนติเมตร
รังไหมยาว	๑๘.๕	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางลูกบิด	๓.๕	เซนติเมตร
ส่วนที่ลูกบิดยื่นออกมาจากตัวจะเข้	๑๔	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง

อาจารย์ศิวศิษฏ์กล่าวว่าวัสดุสำคัญที่ใช้ในการสร้างจะเข้คือไม้ โดยเฉพาะไม้ที่ใช้กลึงเป็นตัวจะเข้ ซึ่งอาจารย์ศิวศิษฏ์เลือกใช้แก่นไม้ขนุนเนื่องเป็นไม้ที่มีน้ำหนักเบาและมีเนื้อที่ไม่หยาบไม่ละเอียดเกินไป ทำให้ง่ายต่อการสร้าง ส่วนลูกบิด รังไหม นม หย่องทำจากไม้โมก และใช้ไม้ไผ่ทำสาบนม นอกจากนั้นเป็นวัสดุที่ใช้ทำส่วนประกอบ ได้แก่ แท่งทองเหลืองสำหรับทำหลัก แผ่นสแตนเลสสำหรับทำโต๊ะจะเข้ และสายเอ็น

ส่วนเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างนั้นส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่หาได้ในท้องถิ่น จะมีเพียงเครื่องเจียรตัวเดียวเท่านั้นที่เป็นเครื่องทุ่นแรง ซึ่งเครื่องไม้เครื่องมือที่อาจารย์ศิวศิษฎ์ใช้ในการสร้างจะเข้ มีดังต่อไปนี้

- ค้อน
- สิ่ว
- สว่านมือ
- กบไสไม้
- เครื่องเจียร
- ไขควง
- กระดาษทราย
- กาว
- ปูนขาว
- กรรไกรตัดโลหะ
- คีมตัดลวด
- อุปกรณ์เชื่อมบัดกรี
- ตะไบหรือบุ้ง
- เลื่อย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การสร้างจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฎ์มีขั้นตอนที่สำคัญ ๕ ขั้นตอนใหญ่ คือ การทำตัวจะเข้ การตกแต่งเก็บรายละเอียดพื้นผิว การทำส่วนประกอบย่อย การประกอบ และการตรวจสอบเสียง ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวโดยละเอียดในลำดับต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำตัวจะเข้

อาจารย์ศิวศิษฎ์กล่าวว่าไม้ที่เหมาะสมกับการนำมาสร้างเป็นจะเข้ที่สุดคือไม้ขนุน เพราะเนื้อไม้มีลักษณะไม่หยาบ ไม่แข็ง หรืออ่อนจนเกินไป ทำให้สะดวกต่อการขุด การทำ และมีน้ำหนักไม่มากจนเกินไป ซึ่งการทำโครงสร้างภายนอกและขุดภายในนั้นส่วนใหญ่อาจารย์ศิวศิษฎ์จะสั่งหุ่นที่ขุดแล้วมาจากโรงงานทำเครื่องดนตรีที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อมาตกแต่งเสียงเองเพื่อทุ่นระยะเวลาในการสร้าง แต่บางครั้งอาจารย์ศิวศิษฎ์ก็ขุดเองบ้าง

เรื่องสัดส่วนของจะเข้นั้น อาจารย์ศิวศิษฏ์ให้ความเห็นว่า "สัดส่วนของจะเข้ที่ช่างโบราณได้คิดไว้นั้นเหมาะสมดีแล้ว หากแก้ไขดัดแปลงก็จะทำให้เกิดความผิดปกติในเรื่องของเสียง" รูปทรงและสัดส่วนจะเข้ของอาจารย์จึงมีขนาดใกล้เคียงกับจะเข้ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป

วิธีการขุดภายในของอาจารย์ศิวศิษฏ์นั้นใช้เครื่องไม้เครื่องมือที่หาได้ทั่วไป คือ ใช้สว่านมือเจาะให้ได้ความตื้นลึก แล้วใช้จอกหรือสิ่วถากออกตามความต้องการ

ภาพการใช้สว่านเจาะนำเพื่อขุดเนื้อไม้

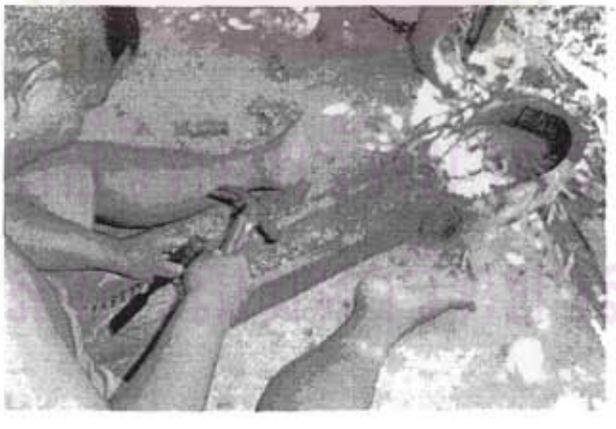

ภาพการถากเนื้อไม้ด้านในตัวจะเข้ด้วยสิ่วและค้อน

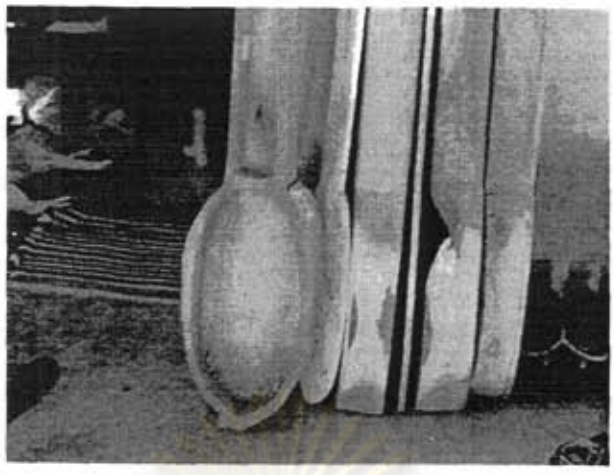

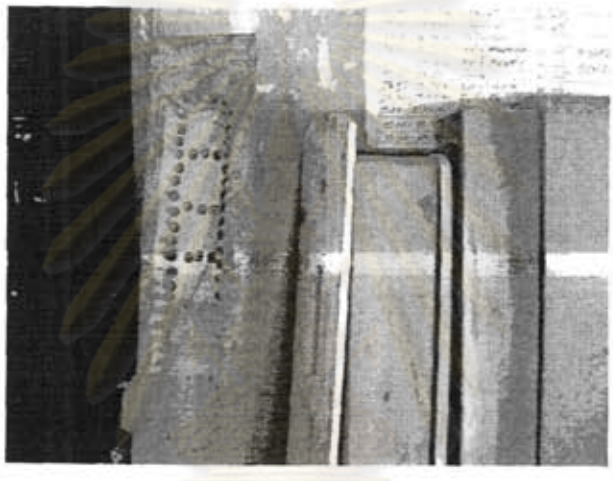

ภาพจะเข้ที่ขุดแล้ว

ความหนาบางของตัวจะเข้จะต้องคำนวณด้วยความระมัดระวังไม่ควรขุดไม้จนบางเกินไปก่อนที่จะทดลองดีด ขณะขุดนั้นสามารถทดสอบได้ด้วยการเคาะฟังเสียงด้วยความเชี่ยวชาญว่าพอเหมาะพอดีหรือยัง แต่ที่จะหนาจะบางเท่าไรนั้นจะทราบก็ต่อเมื่อทดลองดีดเพื่อฟังเสียงที่ได้ หากไม่พอใจจึงต้องเปิดท้องจะเข้ออกเพื่อตกแต่งความหนาบางจนได้เสียงที่ต้องการ โดยต้องระวังให้มีความหนาพอที่จะใส่ตะปูควงแล้วไม่แตก (ประมาณ ๑ เซนติเมตร)

ความหนาของจะเข้โดยรอบทั้งตัวนั้นมีความหนาบางแตกต่างกันไปในแต่ละส่วน อาจารย์ศิวศิษฏ์กล่าวว่า บริเวณแก้มจะเข้จะบางกว่าตำแหน่งอื่น ๆ ซึ่งสังเกตวิธีการเช่นนี้มาจากจะเข้ของกรมประชาสัมพันธ์ และช่วงกลางค่อนข้างหนา ทว่าจะมากน้อยแค่ไหนนั้นต้องติดนมและทดลองดีดดูก่อน

ขั้นตอนสุดท้ายในการทำตัวจะเข้คือการไสหลังจะเข้ให้มีรูปร่างโค้งมนสวยงามโดยใช้กบไม้ไสเนื้อไม้ตามเหลี่ยมด้านหลังจะเข้ให้ได้รูป ระวังไม่ให้บางจนเกินไป

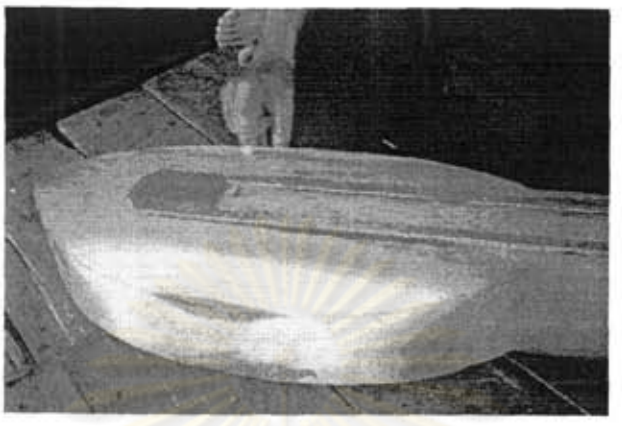

ภาพจะเข้ที่ไสหลังจะเข้เรียบร้อยแล้ว

จะเข้บางตัวที่ขุดบางเกินไป ต้องปะไม้เพิ่มโดยใช้แผ่นไม้ขนุน ติดด้วยกาวผสมปูนซีเมนต์หรือปูนขาวเพื่อทำให้ติดแน่นยิ่งขึ้น

การตกแต่งเก็บรายละเอียดพื้นผิว

จะเข้ที่ขุดภายในและไสตกแต่งด้านหลังเรียบร้อยแล้วจะมีพื้นผิวที่ขรุขระไม่สวยงาม จะต้องใช้เครื่องเจียรขัดพื้นผิวทั้งด้านในและด้านนอกเอาเศษไม้และสิ่งสกปรกออก แล้วจึงใช้กระดาษทรายขัดผิวด้านนอกให้สวยงามเป็นลำดับสุดท้าย

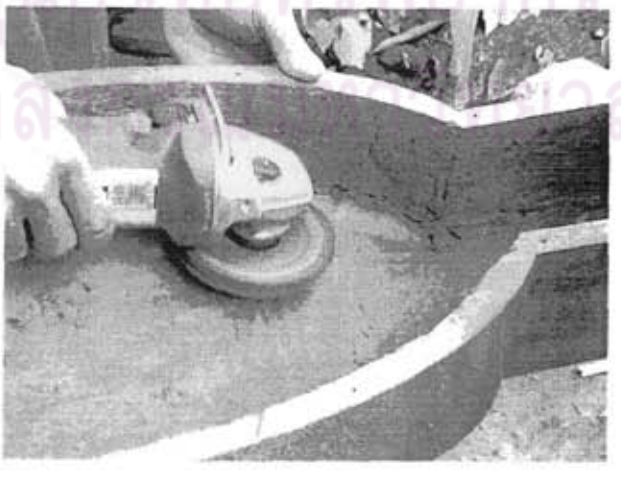

ภาพการตกแต่งพื้นผิวภายในตัวจะเข้ด้วยเครื่องเจียร

การทำส่วนประกอบย่อย

ส่วนประกอบย่อยที่ต้องนำมาประกอบเข้ากับตัวจะเข้นั้นมีหลายส่วน ได้แก่ หลัก โต๊ะ สาย นม หย่องหรือชุ้ม รังไหม ลูกบิด และขา ซึ่งส่วนที่อาจารย์ศิวศิษฏ์มักทำขึ้นใช้เอง คือ โต๊ะ ส่วนที่เหลืออาจารย์ศิวศิษฏ์มักสั่งหุ่นจะเข้มาตกแต่งให้ได้ลักษณะตามต้องการโดยส่วนประกอบจะเข้ที่อาจารย์ศิวศิษฏ์ทำและมีความโดดเด่นมากคือ โต๊ะจะเข้ และสาบนมติดโลหะ ดังจะกล่าวถึงวิธีการทำโดยละเอียด ดังนี้

- การทำโต๊ะจะเข้

โต๊ะจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์นั้นเป็นส่วนที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากโต๊ะจะเข้ของช่างทำจะเข้ท่านอื่น ด้วยรูปทรงที่โย้เอนไปข้างหน้าเล็กน้อย และทำจากแผ่นโลหะสแตนเลสซึ่งปกติโต๊ะจะเข้มักทำจากแผ่นโลหะทองเหลือง ทั้งนี้อาจารย์ศิวศิษฏ์ให้เหตุผลที่ในการดัดแปลงโต๊ะจะเข้ให้แตกต่างออกไปว่า

> *"เคยซื้อโต๊ะทองเหลืองจากที่อื่นมาใส่แล้วไม่ได้คุณภาพเสียงดังที่ต้องการ เสียงที่ ออกมาค่อนข้างเบา ภายหลังจึงทดลองใช้โต๊ะสแตนเลสที่ช่างทำส่งที่ศึกษาภัณฑ์มาใส่ ปรากฏว่าเสียงดังดี แต่มีปัญหาตรงที่ด้านบนของโต๊ะบางเกินไป เมื่อดีดไปนาน ๆ ก็เกิดการทรุดตัวยุบลงมา จึงหาแผ่นสแตนเลสที่มีความแข็งมากกว่ามาทำดู ปรากฏว่ามีความทนทานมากขึ้น"* (ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙)

สำหรับเรื่องที่ดัดแปลงให้โต๊ะจะเข้มีรูปทรงโย้มาข้างหน้าเล็กน้อยนั้น อาจารย์ศิวศิษฏ์กล่าวว่าได้รับแนวความคิดมาจากโต๊ะจะเข้ของครูเอื้อ ฉัตรเฉลิม ซึ่งมีลักษณะเอนไปทางด้านหน้า จึงทดลองทำและปรับปรุงโต๊ะจะเข้มาเรื่อย ๆ โดยเปรียบเทียบรูปร่างและความโค้งของโต๊ะจากตัวอย่างที่เคยทำมาแล้ว ทำให้โต๊ะจะเข้มีคุณภาพเสียงดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ต้องระวังไม่ให้โค้งมากจนเกินไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

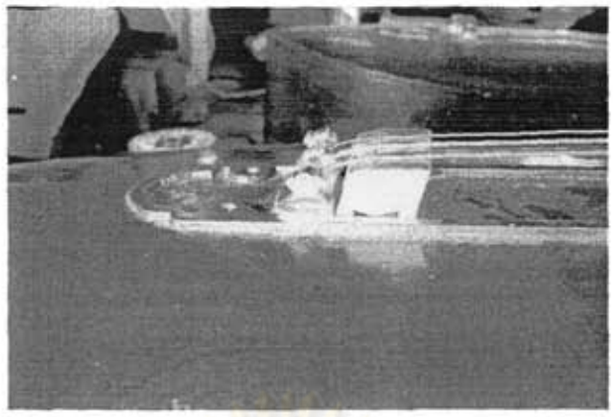

ภาพโต๊ะจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ

นอกจากนั้นยังสังเกตได้ว่าพื้นด้านบนโต๊ะจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์จะมีลักษณะโค้งเฉียงลงทางสายลวดมากกว่าด้านอื่น เรื่องนี้อาจารย์ศิวศิษฏ์ให้เหตุผลว่า "เพื่อเป็นการแก้ปัญหาเสียงสายลวดที่เพี้ยน ซึ่งช่างโบราณจะแก้ไขด้วยวิธีการติดนมจะเข้ให้เอียงเล็กน้อย" (ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙)

วิธีการทำโต๊ะจะเข้นั้นเริ่มจากนำแผ่นสแตนเลสมาตัดให้ได้ความกว้างพอที่วาดแบบโต๊ะจะเข้ลงไปได้

ภาพแผ่นสแตนเลสที่ตัดไว้ร่างแบบโต๊ะจะเข้

นำแผ่นสแตนเลสที่ตัดเตรียมไว้มาร่างแบบตามโต๊ะจะเข้ที่มี โดยแบ่งออกเป็น ๓ แผ่น คือ แผ่นแรกประกอบด้วยส่วนที่จะฉลุลาย ส่วนที่เป็นด้านหลังโต๊ะ และส่วนที่อยู่ติดกับหลัก อยู่บนแผ่นเดียวกัน สำหรับอีก ๒ แผ่นนั้นเป็นด้านข้างของโต๊ะจะเข้ที่ต้องตัดต่างหากกับแผ่นแรก

ภาพการร่างแบบโต๊ะจะเข้ลงบนแผ่นสแตนเลส

จากนั้นนำแผ่นสแตนเลสที่ร่างแบบไว้แล้วมาตัดด้วยกรรไกรตัดเหล็กเป็นแผ่นเล็ก ๆ ๓ แผ่น ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แล้วฉลุลายลงบนแผ่นสแตนเลสตามที่ต้องการ ซึ่งอาจารย์ศิวศิษฏ์ กล่าวว่า "ลายที่ฉลุนี้ไม่มีผลต่อคุณภาพเสียงของจะเข้ จึงสามารถเลือกลายได้ตามความชอบ" (ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙)

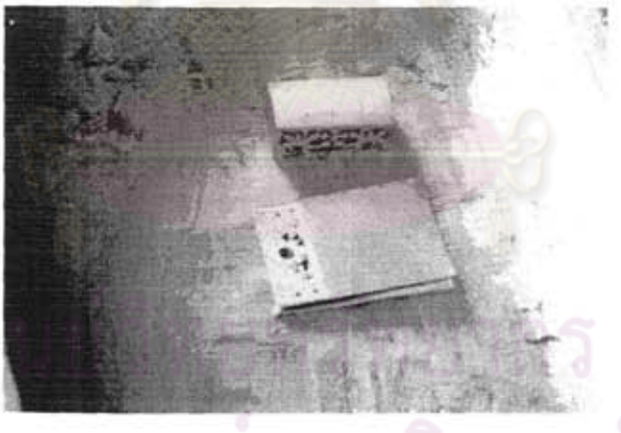

ภาพแผ่นสแตนเลสที่ฉลุลวดลายแล้ว

นำแผ่นสแตนเลสที่ฉลุลวดลายเรียบร้อยแล้วมาดัดให้โค้งมน โดยใช้เหล็กที่มีลักษณะเป็นท่อนกลมมากลิ้ง ใช้ค้อนตอกให้สแตนเลสโค้งงอตามท่อนเหล็ก ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้โต๊ะมีรูปทรงโค้งมนสวยงามดีกว่าการดัดด้วยมือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

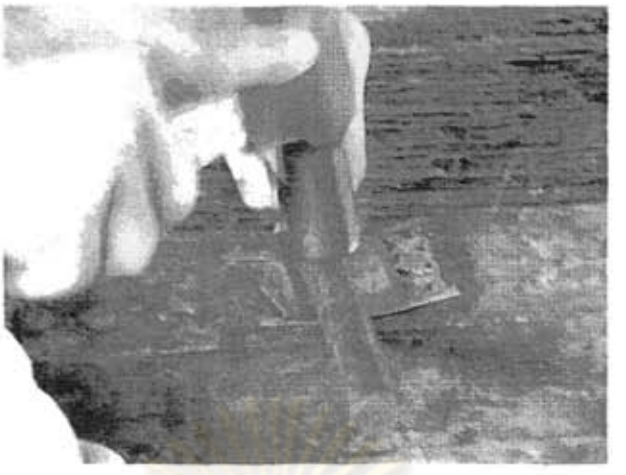

ภาพการดัดแผ่นสแตนเลสให้ได้รูปโต๊ะจะเข้

นำส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ได้มาเชื่อมบัดกรีด้วยตะกั่ว ตามตะเข็บรอยต่อด้านข้างโต๊ะจะเข้ให้แน่น โดยเฉพาะบริเวณขาทั้ง ๔ ด้าน

ภาพการเชื่อมบัดกรี

หลังจากเชื่อมส่วนต่าง ๆ ของโต๊ะเข้าด้วยกันสนิทดีแล้ว ใช้ตะไบขัดตกแต่งเศษโลหะส่วนที่ไม่สวยงามออก และขัดตกแต่งด้วยกระดาษทรายละเอียด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการขัดตกแต่งโต๊ะจะเข้

อาจารย์ศิวศิษฏ์กล่าวว่า "โต๊ะจะเข้แต่ละอันจะให้คุณภาพเสียงที่แตกต่างกัน บางอันก็เสียงดังนุ่มนวล บางอันก็เสียงดังจ้า" (ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙) ซึ่งโต๊ะที่อาจารย์ศิวศิษฏ์ทำส่วนใหญ่ไม่ได้ทำไว้เพื่อขาย มักทำไว้ใช้เอง และมีบ้างที่ทำตามที่มีคนมาสั่งเพื่อไปขายต่อ

- การติดโลหะบนสาบนมจะเข้

เอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งในการสร้างจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษฏ์ คือ การใส่ลวดโลหะลงบนสาบนมจะเข้ ทั้งนี้อาจารย์ศิวศิษฏ์กล่าวว่า "การติดโลหะบนนม มีความรู้สึกว่าคุณภาพเสียงจะด้อยกว่านมไม้ไผ่ (นมที่ไม่ได้ติดโลหะที่สาบ) แต่เนื่องจากนมไม้ไผ่จะสึกง่ายจึงจำเป็นต้องใส่ ส่วนความกว้างแคบของสาบนั้นอาจารย์ศิวศิษฏ์กล่าวว่าเป็นเรื่องของความสวยงามตามแต่ความชอบส่วนบุคคล" (ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙)

วิธีการทำเริ่มจากนำนมที่ติดสาบไม้ไผ่แล้วมาเข้ากับหลัก (แท่นไม้ตอกตะปูเป็นหลักกึ่งกลางไว้) บากร่องใส่ลวดอลูมิเนียมด้วยเลื่อย โดยบากตรงกึ่งกลางระหว่างความกว้างของสาบให้ได้ตรงกลางพอดี ระวังอย่าให้ลึกเกินไป จากนั้นใส่เส้นลวดอลูมิเนียมเข้าไป ตัดลวดส่วนที่เกินออกให้มีความยาวพอดีกับสาบนม

ภาพการบากสาบนมจะเข้

ภาพการใส่เส้นลวดอลูมิเนียมลงบนสาบ

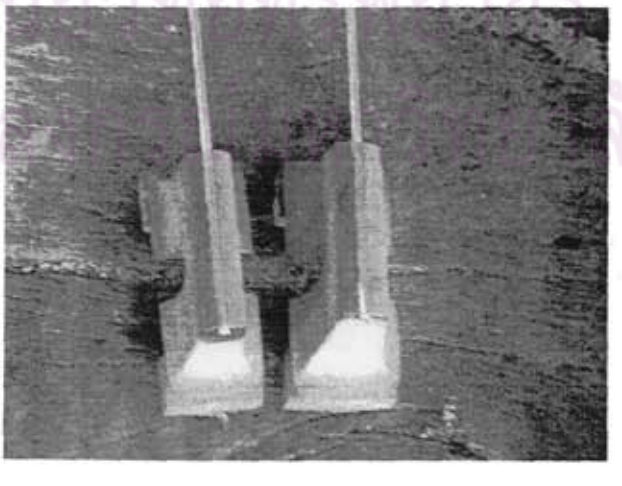

ภาพนมจะเข้ที่ใส่เส้นโลหะแล้ว

สำหรับส่วนประกอบอื่น ๆ ที่ทำด้วยไม้ ได้แก่ หย่อง รังไหม ลูกบิด และขา อาจารย์ศิวศิษฏ์มักสั่งซื้อแล้วนำมาขัดด้วยกระดาษทรายจนเรียบ แล้วทาด้วยสารเคลือบเงา ทิ้งไว้ให้แห้ง จึงนำมาประกอบเข้ากับตัวจะเข้ได้

การประกอบ

หลังจากจัดเตรียมส่วนประกอบต่าง ๆ ไว้ครบถ้วนแล้ว นำส่วนต่าง ๆ มาประกอบเข้ากับตัวจะเข้ โดยเริ่มจากใส่หลักจะเข้ก่อนเพราะต้องใส่ตะปูควงยึดที่ด้านใน นอกจากนั้นอาจารย์ศิวศิษฏ์ยังมีเคล็ดลับในการปรับปรุงคุณภาพเสียงจะเข้โดยการแปะแผ่นไม้สักกว้างประมาณ ๓ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๒ เซนติเมตรที่บริเวณท้องจะเข้ด้านใน แปะด้ายกาวให้ตรงกับราง สำหรับดีดไม้ดีด ซึ่งอาจารย์ศิวศิษฏ์เชื่อว่าจะทำให้เสียงใสขึ้น เพราะสังเกตจากจะเข้เก่า ๆ จะมีความหนาบริเวณรางไหมค่อนข้างมาก

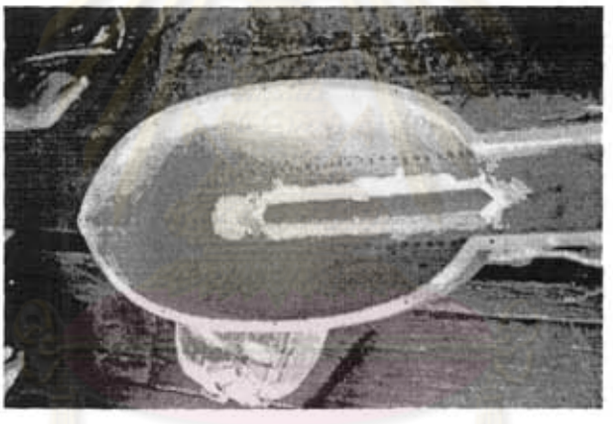

ภาพการแปะไม้สักที่ท้องจะเข้ด้านในเพื่อปรับปรุงคุณภาพเสียง

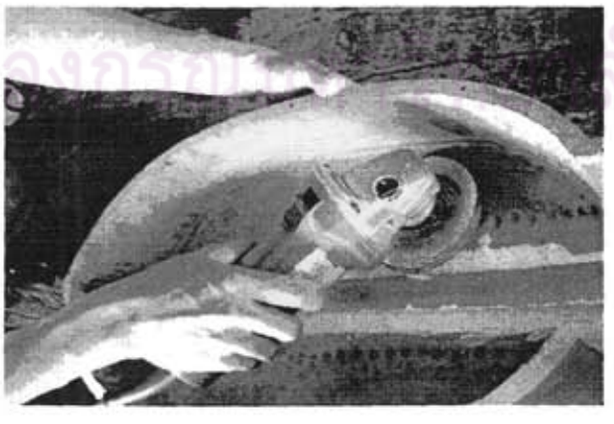

ภาพการใช้เครื่องเจียรตกแต่งบริเวณท้องจะเข้ด้านในให้สะอาด

หลังจากติดแผ่นไม้สักเรียบร้อยจึงปิดท้องจะเข้ด้วยแผ่นไม้ฉำฉาซึ่งเจาะรูลำโพงไว้เรียบร้อยแล้ว ไขยึดติดท้องจะเข้เข้ากับตัวจะเข้ด้วยตะปูควง นำลูกบิด ขา รังไหม และหย่องจะเข้มาประกอบเข้ากับตัวจะเข้ จากนั้นจึงเลือกโต๊ะจะเข้ที่เหมาะสมกับตัวจะเข้มาใส่ โต๊ะจะเข้ที่ใช้เป็นโต๊ะจะเข้ที่อาจารย์ศิวศิษฏ์ทำเองเพื่อให้ได้คุณภาพเสียงตามที่ต้องการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

การบากร่องใส่สายที่หย่องจะเข้นั้นต้องทดลองวางนมแรกซึ่งอยู่ติดกับหย่อง เพื่อประมาณความลึกของร่องให้ได้ระยะห่างระหว่างสายกับนมแรกไม่ห่างกันมากหรือน้อยเกินไป

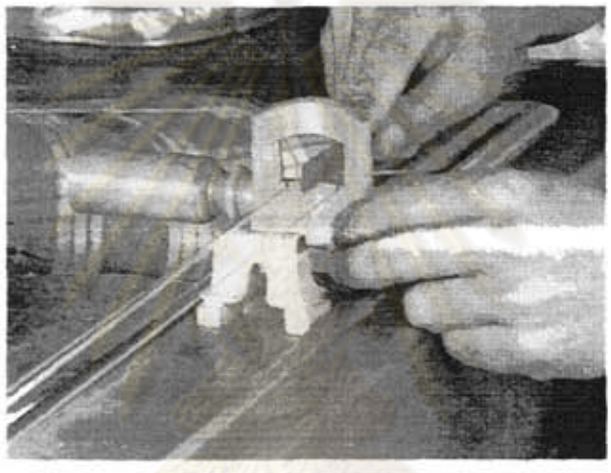

ภาพการใส่สายและทำบากร่องใส่สาย

หลังจากใส่หย่องแล้วจะเข้าสู่ขั้นตอนการสร้างเสียงติดนมให้เกิดระดับเสียงต่าง ๆ โดยนำนมที่ตกแต่งแก้ไขแล้วมาทากาวลาเท็กซ์ติดกับหลังจะเข้ไล่เรียงกันไปตามระดับความสูง เรื่องการติดนมจะเข้นั้นอาจารย์ศิวศิษฏ์ให้ความเห็นว่า

> *"การติดนมในอดีตใช้ชันซึ่งเมื่อชันถูกความร้อนแล้วนำติดนมจะเข้จะมีข้อดีตรงที่สามารถปรับระดับความสูงต่ำของนมจะเข้ได้ง่าย แต่จะเปลื้อนเปรอะเลอะเทอะไม่สวยงามสะอาดตาเหมือนติดด้วยกาวลาเท็กซ์ แต่กาวลาเทกซ์ก็มีข้อเสียตรงที่เวลาติดต้องอาศัยการฝนกระดาษทรายเพื่อช่วยในการปรับระดับความสูงต่ำ ทำให้ใช้เวลาค่อนข้างมาก"* (ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙)

ส่วนสายจะเข้ที่นำมาใส่นั้นมีทั้งสิ้น ๓ สาย สายเอกและสายทุ้มทำด้วยสายเอ็น สายสุดท้ายทำด้วยลวดทองเหลือง สายเอ็นนั้นต้องคัดเลือกที่กลม ถ้าไม่กลมต้องบิดควั่นสายให้กลม การบิดควั่นสายนี้อาจารย์ศิวศิษฎ์ได้แนวคิดมาจากสายไหมของโบราณ และจากการสังเกตสายไหมว่ามีการบิดควั่นสาย เมื่อนำสายเอ็นมาบิดควั่นสายบ้างก็จะได้คุณภาพใกล้เคียงกับสายไหม

ภาพสายจะเข้ที่ใช้

วิธีการบิดควั่นสายนั้นเริ่มจากนำสายเอ็นสายเอ็น เบอร์ ๑๓๐ สำหรับสายเอก มาวัดขนาดให้ได้ยาวมากกว่าระยะห่างระหว่างลูกบิดกับหลักเล็กน้อย จากนั้นผูกสายเข้ากับหลัก ลากสายเอ็นผ่านหย่อง (ชุ้ม) และลูกบิด ผูกเงื่อนเป็นปมที่ปลายเส้นเอ็นเพื่อสอดก้านไม้หรือแท่งไม้สำหรับบิดสาย สอดปมเส้นเอ็นใส่ในแกนพลาสติก เสียบก้านไม้เข้ากับปมเส้นเอ็น จากนั้นหมุนก้านไม้บิดสายด้วยก้านไม้ จนกระทั่งสายกลมโดยประมาณอย่าให้ตึงมากเกินไป จากนั้นผูกเงื่อนหักคอที่ลูกบิดประมาณสองรอบไม่ให้สายเอ็นคลายออก ตัดสายเอ็นที่เกินออก

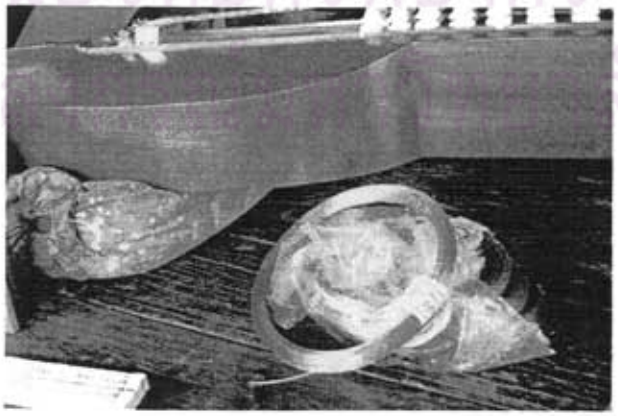

ภาพม้วนสายเอ็นที่ใช้ในการบิดควั่น

ภาพการผูกสายจะเข้เข้ากับหลัก

ภาพการใส่สายเข้ากับลูกบิด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

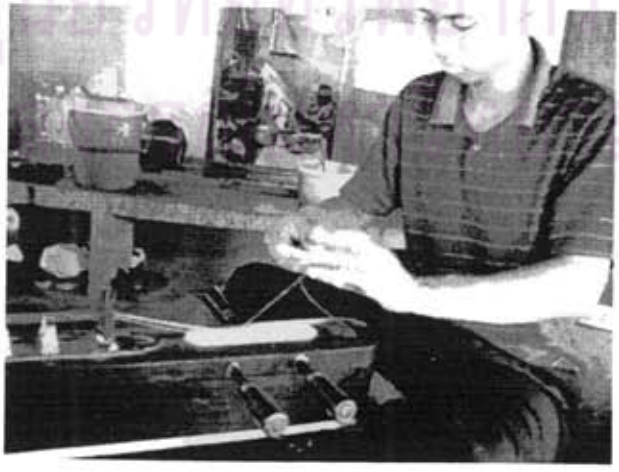

ภาพการผูกเงื่อนที่ปลายสายเอ็นสำหรับสอดไม้

ภาพการเอาเส้นเอ็นลอดแกนพลาสติก

ภาพการหมุนก้านไม้เพื่อให้เส้นเอ็นบิดควั่นเป็นเกลียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

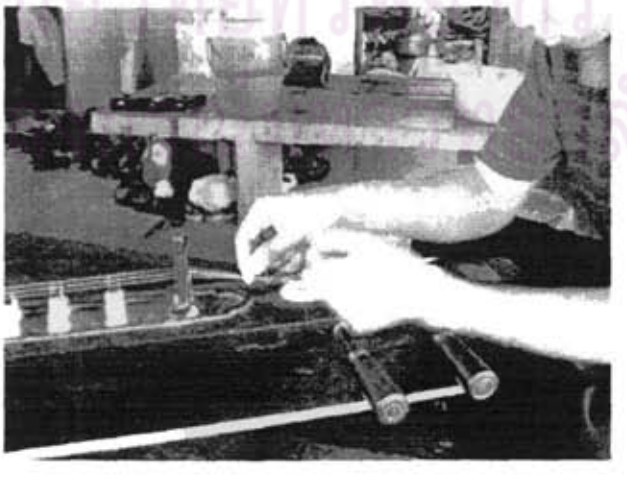

ภาพการผูกเงื่อนหักคอไก่เพื่อเก็บสายเอ็น

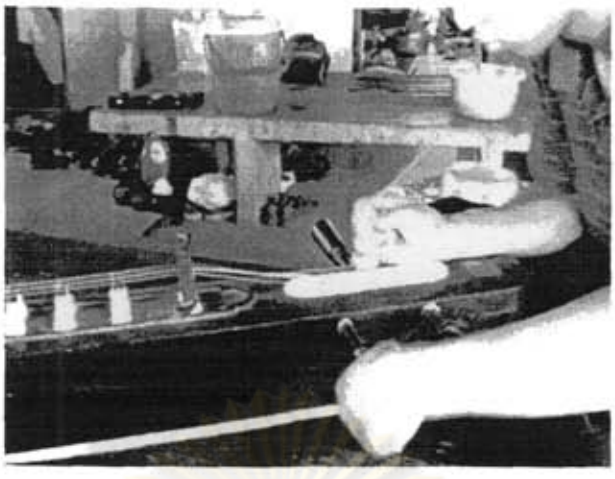

ภาพการหมุนลูกบิดให้สายเอ็นตึง

การตรวจสอบเสียง

หลังจากใส่สายและติดนมจะเข้แล้วจะต้องเหลาแหนใส่ที่ด้านบนของโต๊ะจะเข้เพื่อให้เสียงจะเข้มีความใสกังวานยิ่งขึ้น ซึ่งแหนที่อาจารย์ศิวศิษฏ์เหลาขึ้นใช้เองนั้นสังเกตได้ว่าจะมีขนาดค่อนข้างใหญ่และกว้างกว่าแหนที่พบเห็นโดยทั่วไป ด้วยเหตุผลว่าแหนที่กว้างนั้นจะทำให้พื้นที่ที่แหนสัมผัสกับโต๊ะนั้นมีมากขึ้นและทำให้เวลาบรรเลงแหนจะไม่เลื่อนหลุดไปจากตำแหน่งที่ใส่ไว้

เมื่อประกอบส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกันครบถ้วนแล้ว อาจารย์ศิวศิษฏ์จะทดลองดีดเพื่อตรวจดูคุณภาพเสียงที่ได้ หากไม่เป็นที่พอใจ อาจารย์ศิวศิษฏ์จะแก้ไขส่วนต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ โดยจะเข้แต่ละตัวอาจจะมีลักษณะเด่นของเสียงที่แตกต่างกันก็ได้ เช่น บางตัวอาจมีเสียงดังกังวาน บางตัวอาจมีเสียงแหลมจ้า บางตัวอาจมีเสียงทุ้มนุ่ม ขึ้นอยู่กับรูปร่างรูปทรงของจะเข้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

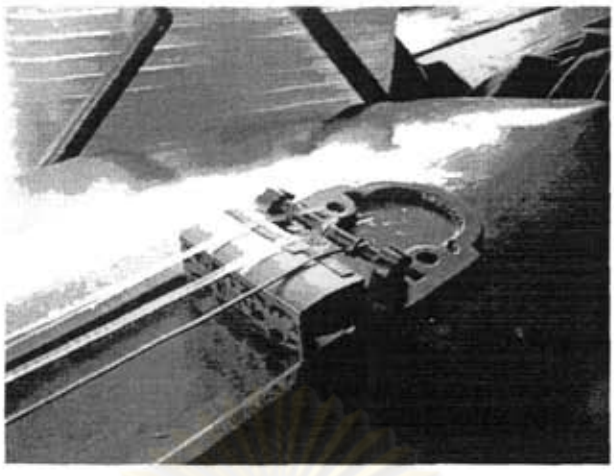

ภาพการใส่แหนจะที่โต๊ะจะเข้

นอกจากนี้อาจารย์ศิวศิษฏ์จะสังเกตความชอบและความถนัดของผู้ดีด เพื่อปรับความหนักเบา (น้ำหนักที่นิ้วกดลงที่นมขณะดีด) ของนมจะเข้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ดีดอีกด้วย ความละเอียดลออพิถีพิถันในเรื่องคุณภาพเสียงจะเข้นี้เองที่ทำให้อาจารย์ศิวศิษฏ์เป็นผู้ที่ได้รับการกล่าวขวัญและยอมรับว่ามีฝีมือในการปรับปรุงคุณภาพเสียงจะเข้อย่างแพร่หลาย

๓.๓.๓ การสร้างจะเข้ของนายสมชัย ชำพาลี

นายสมชัย ชำพาลี เกิดวันที่ ๗ มกราคม ๒๔๘๖ ปัจจุบันมีอายุ ๖๓ พักอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๔๙ หมู่ ๓ ตำบลหนองหญ้า อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี บิดามารดาของนายสมชัยมีอาชีพเป็นเกษตรกร แต่ในฤดูที่ไม่ได้ทำการเกษตรจะทำเกวียนและคันไถขาย นอกจากนั้นบิดาของนายสมชัยยังสามารถเล่นซอและระนาดเอกได้ด้วย จึงสอนให้นายสมชัยหัดเล่นดนตรีตั้งแต่ยังเล็ก ประกอบกับนายสมชัยมีความชื่นชอบเสียงของระนาดเอกเป็นพิเศษ บิดาของนายสมชัยจึงจ้างครูดงให้มาสอนระนาด ภายหลังนายสมชัยอยากได้ความรู้เพิ่มเติมจึงเข้าไปอยู่ในคณะลิเกคณะหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี และถูกชักชวนให้เข้าไปอยู่ในคณะลิเกในกรุงเทพฯ พร้อมทั้งหัดลิเกไปด้วย แต่ด้วยมีนิสัยเป็นคนขี้อายจึงเลือกบรรเลงระนาดอย่างเดียว

ภาพนายสมชัย ชำพาลี ณ โรงงานผลิตเครื่องดนตรี

ต่อมานายสมชัยเห็นว่าอาชีพปี่พาทย์ลิเกมีรายได้น้อยและต้องออกเดินทางบ่อย จึงเดินทางกลับบ้าน หันมาหัดเป็นช่างตัดผมและรับบรรเลงดนตรีทั่วไป แต่ด้วยใจรักในดนตรีไทย จึงกลับไปเล่นดนตรีในคณะลิเกอีกครั้ง จนได้พบกับครูเชื่อม คุ้มโภคา เจ้าของวงปี่พาทย์วัดยาง ถนนพรานนก กรุงเทพฯ จึงถูกชวนให้ไปประจำวงที่บ้านวัดยาง จึงได้เรียนแตรวงและเพลงมอญเพิ่มเติม เป็นโอกาสที่ทำให้นายสมชัยมีโอกาสได้เห็นเครื่องดนตรีจากวงอื่นที่มาเล่นตามงานแล้วเกิดความชอบคิดอยากทำระนาดเอกไว้ใช้เอง

เนื่องจากนายสมชัยเคยช่วยบิดาทำเกวียน ซ่อมคันไถ จึงมีความสามารถทางด้านช่างไม้เป็นอย่างดี ที่จะทำระนาดเอกนั้นจึงไม่ใช้เรื่องยาก ครั้นนำระนาดเอกที่ทำเสร็จไปออกงานปรากฏว่าเป็นที่ถูกใจมีนักดนตรีมาขอซื้อและมีผู้มาสั่งทำเรื่อย ๆ จนต้องหาลูกมือมาช่วยทำ ต่อมานายสมชัยเริ่มทำเครื่องดนตรีแกะสลัก ลงรักปิดทอง โดยศึกษาลายไทยจากหนังสือบ้างจากลวดลายตามวัดวาอารามบ้าง โดยมีคุณเสมอ (ภรรยา) เป็นผู้ช่วย ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีเครื่องไม้เครื่องมือช่วยอำนวยความสะดวกดังเช่นในทุกวันนี้ ทำให้ผลิตเครื่องดนตรีได้น้อยมาก จึงต้องหาคนงานมาเพิ่มจนกระทั่งปัจจุบันมีคนงานมากกว่า ๘๐ คน

จนนายสมชัยได้รับการยอมรับจากหน่วยราชการ สถาบันการศึกษา ตลอดจนคนในวงการดนตรีไทยว่าเครื่องดนตรีของนายสมชัยมีคุณภาพ ดังที่นายสมชัยได้รับรางวัลหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และรางวัลกิติคุณต่าง ๆ เช่น รางวัลผู้มีผลงานดีเด่น สาขาช่างฝีมือ ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๑ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และรางวัลเพชรสยาม พ.ศ.๒๕๔๒

อีกทั้งยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้สร้างเครื่องดนตรีสำหรับทรงดนตรีในงานต่าง ๆ ด้วย (สมชัย ชำพาลี, ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๙)

ปัจจุบันโรงงานผลิตเครื่องดนตรีของนายสมชัยตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกันกับบ้าน เป็นโรงงานที่รับทำและจำหน่ายเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีพื้นบ้านทุกชนิด รวมถึงจะเข้ซึ่งผู้วิจัยได้เดินทางไปสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลภาพตัวอย่างการทำจะเข้จากโรงงานของนายสมชัยที่จังหวัดกาญจนบุรี ดังจะกล่าวถึงขั้นตอนการทำจะเข้ของนายสมชัยในลำดับต่อไป

๑) ขนาดและสัดส่วน

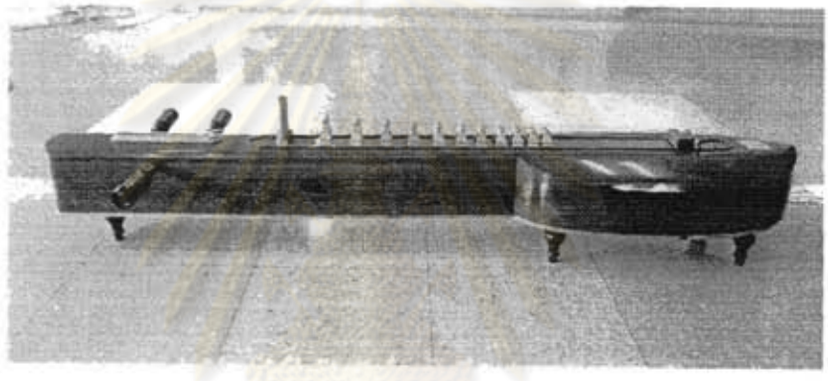

ภาพจะเข้ของนายสมชัย ชำพาลี

ความยาวจากหัวจรดหาง	๑๓๕	เซนติเมตร
หัวกว้าง	๒๘	เซนติเมตร
หางกว้าง	๑๑	เซนติเมตร
หัวยาว	๕๓	เซนติเมตร
หางยาว	๘๒	เซนติเมตร
หัวหนา	๑๒	เซนติเมตร
ข้างแก้มหนา	๘.๕	เซนติเมตร
หางหนา	๑๑	เซนติเมตร
ขาสูงจากพื้น	๗.๕	เซนติเมตร
รางนมกว้าง	๖.๕	เซนติเมตร
รางนมยาว (จากหลักถึงหย่อง)	๗๕	เซนติเมตร
กนกกว้าง	๖.๕	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กนกยาว	๗	เซนติเมตร
ระยะห่างจากหลังจะเข้ถึงร่องใส่สายที่หย่อง	๔.๕	เซนติเมตร
หลักสูงจากหลังจะเข้	๑.๕	เซนติเมตร
โต๊ะกว้าง	๒.๘	เซนติเมตร
โต๊ะยาว	๔.๕	เซนติเมตร
โต๊ะสูง (จากจุดที่เตี้ยสุดไปหาสูงสุด)	๑.๘-๒	เซนติเมตร
รังไหมกว้าง	๔	เซนติเมตร
รังไหมยาว	๑๙.๕	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางลูกบิด	๓.๕	เซนติเมตร
ส่วนที่ลูกบิดยื่นออกมาจากตัวจะเข้	๑๕	เซนติเมตร

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าโรงงานของนายสมชัยรับทำเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีพื้นบ้านทุกชนิด โรงงานของนายสมชัยเป็นโรงงานผลิตเครื่องดนตรีจึงมีเครื่องไม้เครื่องมือที่ทันสมัย เช่น เครื่องเลื่อย แท่นเจาะ แท่นกลึง เครื่องพ่น ฯลฯ ซึ่งทำให้ผลิตเครื่องดนตรีได้จำนวนมาก ส่วนไม้ที่นายสมชัยใช้ในการทำจะเข้นั้นเป็นไม้ขนุน

๓) ขั้นตอนการสร้าง

- เริ่มจากการนำซุงไม้ขนุนซึ่งตากแดดไว้ให้แห้งประมาณ ๖ เดือนถึง ๑ ปี มาขึ้นรูปคร่าว ๆ ด้วยเครื่องเลื่อยซึ่งเป็นเครื่องจักรอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยมีแบบให้เลื่อยตามเพื่อให้ได้ขนาดเท่ากันทุกตัว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

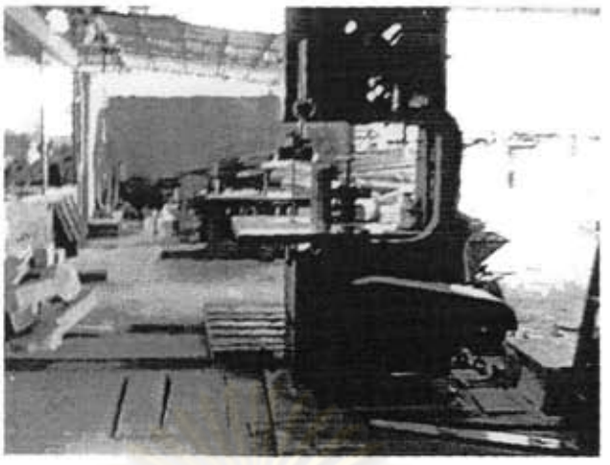

ภาพเครื่องเลื่อยขนาดใหญ่

ภาพไม้ขนุนที่นำมาตัดให้ได้รูป

- ตกแต่งรูปร่างภายนอกด้วยกบไฟฟ้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการตกแต่งรูปร่างภายนอกด้วยกบไฟฟ้า

- เจาะภายในตัวจะเข้ด้วยสว่านหัวโต จากนั้นใช้เครื่องขุดซึ่งเป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่ตกแต่งความหนาให้ตัวจะเข้มีความหนาโดยรอบประมาณครึ่งนิ้ว โดยนายสมชัยกล่าวว่าหากอยากให้จะเข้มีเสียงเล็กก็ต้องปล่อยให้จะเข้มีกระพุ้งหนาสักหน่อย แต่ถ้าอยากให้เสียงโตจะต้องทำกระพุ้งให้บาง โดยอาศัยการเคาะที่เนื้อไม้เพื่อฟังเสียงดู และต้องให้ส่วนหางมีความหนากว่าส่วนกระพุ้ง

ภาพจะเข้ที่เจาะด้วยสว่านหัวโต

ภาพจะเข้ที่เจาะภายในแล้ว

ภาพการทดสอบเคาะเพื่อฟังเสียงของนายสมชัย ชำพาลี

- นำตัวจะเข้ที่ทำรูปร่างภายนอกและเจาะภายในเรียบร้อยแล้วมาขัดผิวตกแต่งพ่นสี ทิ้งไว้ให้แห้งแล้วนำมาปิดท้องด้วยไม้ฉำฉา จากนั้นประกอบขาโต๊ะ ลูกบิด รังไหม หย่อง นม โต๊ะ และหลักเข้ากับตัวจะเข้

- โต๊ะจะเข้ของนายสมชัยนั้นทำด้วยแผ่นทองเหลืองซึ่งนำมาตัดให้ได้รูปแล้วบัดกรีเชื่อมให้ติดกัน หลักจะเข้ทำจากแท่งทองเหลืองกลึงให้ได้รูป นมจะเข้ทำจากไม้โมกซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน นำมาตัดด้วยเครื่องจักรอุตสาหกรรมที่เรียกว่า ไรเตอร์ เพื่อลดระยะเวลาการผลิต โดยมีของนมจะเข้ซึ่งมีขนาดลดหลั่นกันเป็นแบบในการตัด ส่วนขาโต๊ะ ลูกบิด รังไหม และหย่องนั้น ทำจากไม้ประดู่ นำมาเข้าแท่นกลึง กลึงให้ได้สัดส่วนตามแบบที่ต้องการ

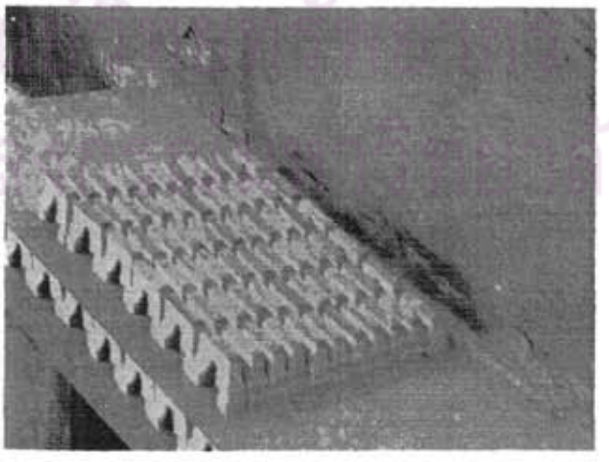

ภาพนมที่ได้จากการตัดของเครื่องจักรอุตสาหกรรม

การทำส่วนประกอบย่อย ได้แก่ ขาโต๊ะ ลูกบิด รังไหม หย่อง นม โต๊ะ และหลักนั้นจะแยกทำต่างหากกันกับตัวจะเข้ โดยจะแยกทำครั้งละจำนวนมาก เมื่อทำเสร็จแล้วจึงจะนำมาประกอบรวมกันในภายหลัง สำหรับขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะนำจะเข้ออกจำหน่ายเป็นการติดนม ใส่สาย และใส่แหน แล้วส่งตรวจสอบคุณภาพเสียงโดยนายสมชัย ชำพาลี

๓.๓.๔ การสร้างจะเข้ของนายสมพร นวมระวี

นายสมพร นวมระวี เกิดวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๗ ปัจจุบันมีอายุ ๖๒ ปี พักอาศัยอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๙๙ หมู่ ๔ ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพนายสมพร นวมระวีกับผู้วิจัย

หลังจากจบโรงเรียนการศึกษาฝึกหัดครู นายสมพรเข้ารับราชการครู ณ โรงเรียนบ้านสร้าง อำเภอบางประอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาในปีพ.ศ.๒๕๑๖ นายสมพรเริ่มสนใจการทำเครื่องดนตรีไทยและเริ่มหัดทำเครื่องดนตรีหลายชนิดรวมทั้งกลองยาวด้วย จนกระทั่งในปีพ.ศ.๒๕๒๙ นายสมพรจึงลาออกจากราชการครูหันมาทำอาชีพทำเครื่องดนตรีอย่างจริงจัง โดยชื่อร้านขายเครื่องดนตรี "สังคีตประดิษฐ์" และมีโรงงานผลิตเครื่องดนตรีอยู่บริเวณด้านหลังของบ้าน ปัจจุบันนายสมพรมีลูกหลานหลายคนช่วยกันสืบทอดวิธีการทำเครื่องดนตรีและช่วยกันดูแลกิจการงานในโรงงาน

ภาพบรรยากาศหน้าร้านสังคีตประดิษฐ์ของนายสมพร นวมระวี

ภาพบรรยากาศภายในร้านสังคีตประดิษฐ์ของนายสมพร นวมระวี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

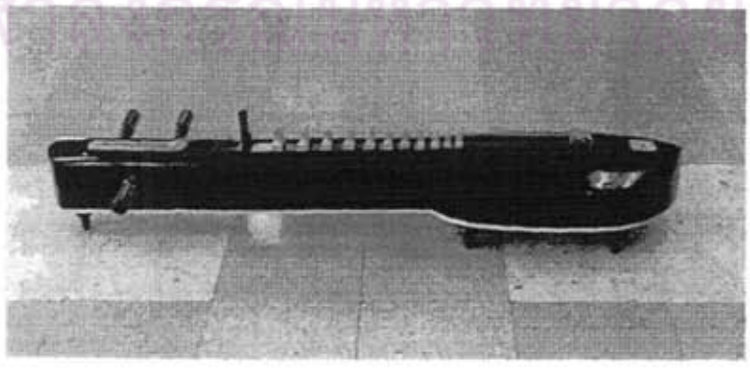

ภาพจะเข้ของนายสมพร นวมระวี

ความยาวจากหัวจรดหาง	๑๓๗	เซนติเมตร
หัวกว้าง	๒๙	เซนติเมตร
หางกว้าง	๑๒	เซนติเมตร
หัวยาว	๕๔	เซนติเมตร
หางยาว	๘๓	เซนติเมตร
หัวหนา	๑๓	เซนติเมตร
ข้างแก้มหนา	๙	เซนติเมตร
หางหนา	๑๒	เซนติเมตร
ขาสูงจากพื้น	๗	เซนติเมตร
รางนมกว้าง	๖.๕	เซนติเมตร
รางนมยาว (จากหลักถึงหย่อง)	๗๔	เซนติเมตร
กนกกว้าง	๖.๕	เซนติเมตร
กนกยาว	๗	เซนติเมตร
ระยะห่างจากหลังจะเข้ถึงร่องใส่สายที่หย่อง	๔.๕	เซนติเมตร
หลักสูงจากหลังจะเข้	๑.๕	เซนติเมตร
โต๊ะกว้าง	๒.๗	เซนติเมตร
โต๊ะยาว	๔.๓	เซนติเมตร
โต๊ะสูง (จากจุดที่เตี้ยสุดไปหาสูงสุด)	๑.๘-๒	เซนติเมตร
รังไหมกว้าง	๓.๗	เซนติเมตร
รังไหมยาว	๒๑	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางลูกบิด	๓.๕	เซนติเมตร
ส่วนที่ลูกบิดยื่นออกมาจากตัวจะเข้	๑๕	เซนติเมตร

๒) วัสดุและอุปกรณ์ในการสร้าง

จะเข้ของนายสมพรทำจากไม้ขนุน เพราะเป็นไม้เนื้อแข็งที่มีน้ำหนักเบาและทำหุ่นจะเข้ได้ง่าย ส่วนไม้ที่ใช้ในการทำลูกบิด หย่อง และรังไหมนั้นเป็นไม้ประดู่ ใช้ไม้โมกทำนมจะเข้และใช้ไม้ไผ่ทำสาบนมจะเข้ สำหรับเครื่องมือที่นายสมพรใช้ในการทำจะเข้นั้นเป็นเครื่องมือขนาดใหญ่ ซึ่งช่วยทุ่นแรงและทำให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

- เริ่มจากนำไม้ซุงมาเลื่อยด้วยเครื่องจักรอุตสาหกรรมให้ได้รูปร่าง โดยใช้แผ่นไม้ซึ่งทำเป็นแบบไว้อย่างคร่าว ๆ มาเป็นโครง

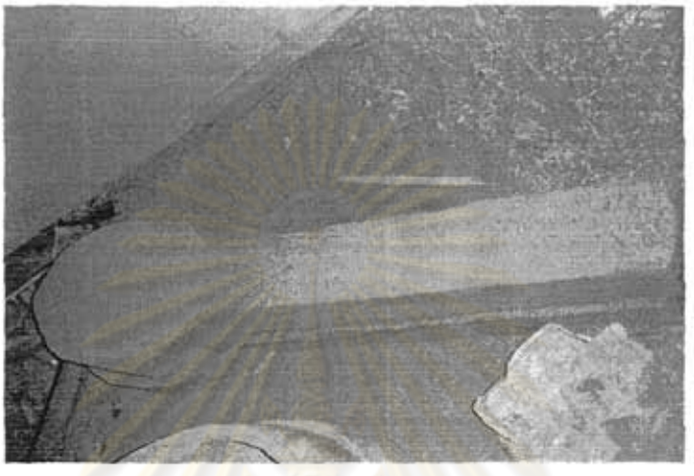

ภาพท่อนไม้ที่เลื่อยขึ้นรูปเป็นตัวจะเข้

- นำท่อนไม้ที่ตัดขึ้นรูปไว้แล้วมาขุดภายใน โดยใช้ดอกสว่านขนาดใหญ่เจาะนำให้ได้ความลึกตามที่ต้องการ แล้วใช้เครื่องเจียรขุดเอาเนื้อไม้ให้เสมอกัน ให้มีความหนาพอประมาณ ระวังอย่าให้บางมากจะทำให้แก้ไขได้ยาก

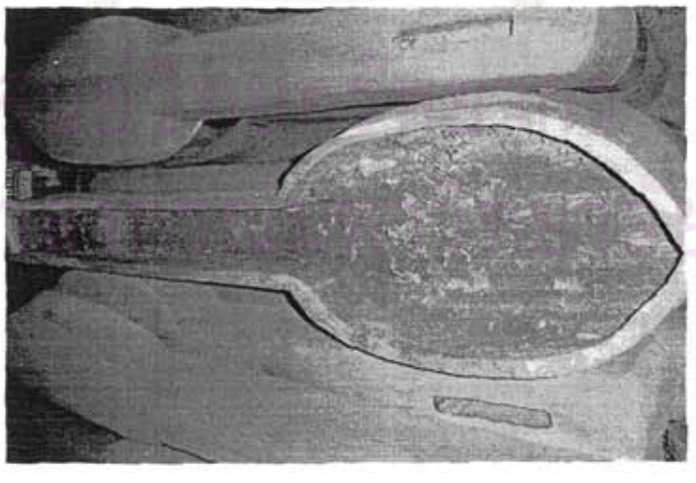

ภาพจะเข้ที่ขุดภายในแล้ว

- นำจะเข้ที่ขุดภายในแล้วมาไสเนื้อไม้บริเวณด้านหลังและมุมต่าง ๆ ออกให้โค้งสวยงาม หากเนื้อไม้ส่วนใดเสียหายหรือขรุขระไม่สวยงามจะต้องใช้ปูนขาวทา (โป้) เพื่อให้ผิวเรียบแล้วทิ้งไว้ให้แห้ง จากนั้นปิดท้องจะเข้ด้านล่างด้วยแผ่นไม้ฉำฉาซึ่งตัดให้พอดีกับตัวจะเข้ ใช้ตะปูควงขันยึดตัวจะเข้กับท้องจะเข้ให้แน่น แล้วเจาะรูลำโพงที่ท้องของจะเข้

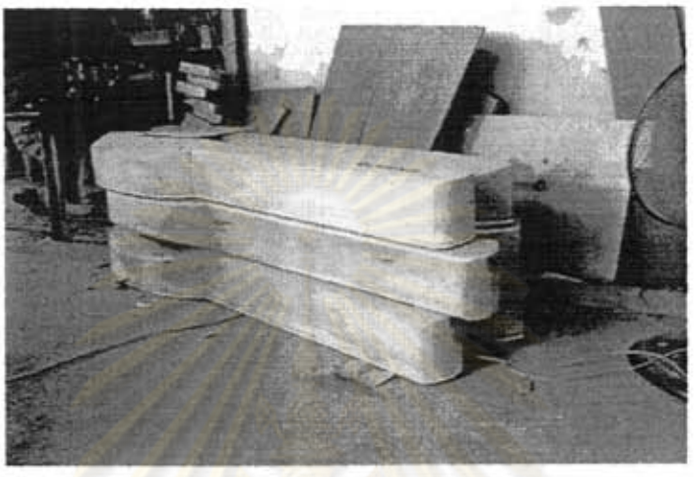

ภาพจะเข้ที่ไสเนื้อไม้ตกแต่งรูปร่างภายนอกแล้ว

- นำตัวจะเข้ที่ได้มาเจาะช่องสำหรับใส่รังไหม ลูกบิด และขาจะเข้

ภาพจะเข้ที่เจาะรังไหมแล้ว

- นำไม้ประดู่มาเข้าแท่นกลึงเพื่อกลึงสำหรับทำลูกบิด ขา รังไหม และหย่อง

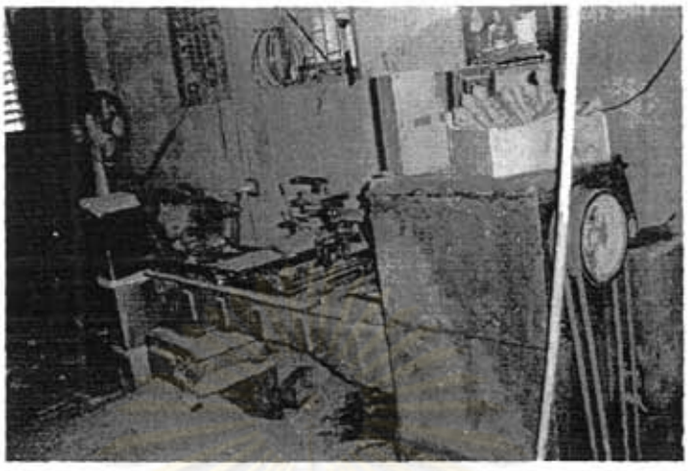

ภาพแท่นกลึงสำหรับกลึงลูกบิด และขา

ภาพการเจาะช่องรังไหม และหย่อง ด้วยแท่นเจาะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำส่วนประกอบต่าง ๆ มาขัดตกแต่งด้วยกระดาษทรายให้เรียบเนียนสวย

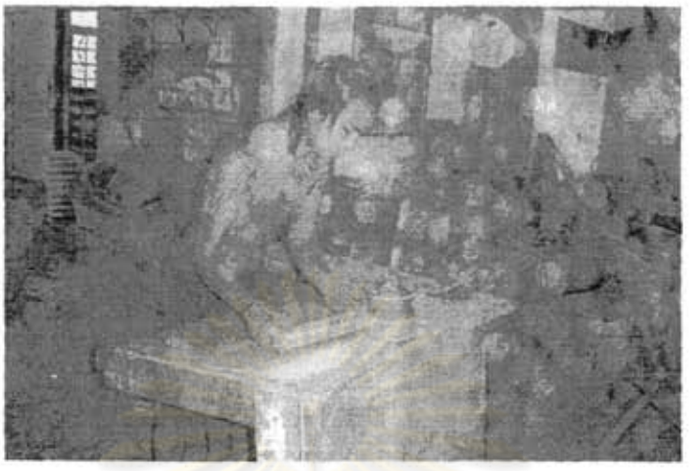

ภาพการขัดตกแต่งผิวส่วนประกอบต่าง ๆ

- นำส่วนประกอบต่าง ๆ มาประกอบเข้ากับตัวจะเข้ ขัดตกแต่งผิวให้เรียบแล้วทาสีเคลือบผิว หากไม้มีตำหนิมากมักทาสีพื้นด้วยสีแดง สีโอ๊ค หรือสีดำ จากนั้นขัดตกแต่งผิวอีกครั้งก่อนจะเคลือบผิวด้วยแลกเกอร์เพื่อให้ผิวไม้มีความมันวาว

ภาพตัวอย่างสีที่ใช้ในการเคลือบผิวจะเข้

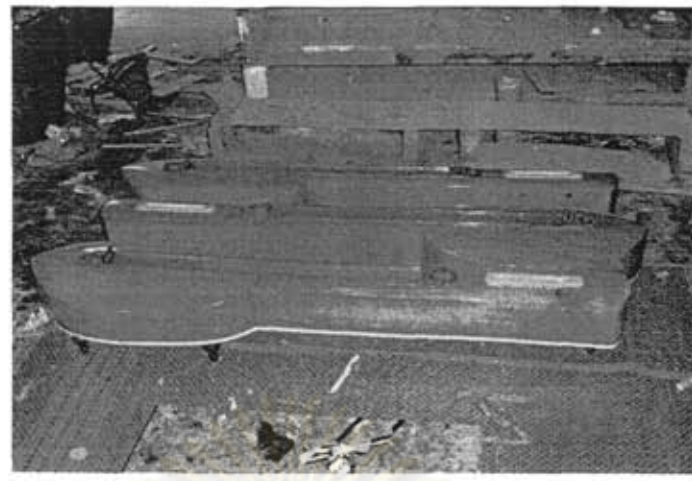

ภาพจะเข้ที่เคลือบผิวแล้ว

- ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการติดนม ใส่สาย และใส่แหน การติดนมนั้นใช้เครื่องวัดความถี่เสียงช่วยในการหาระยะความห่างระหว่างนม ซึ่งนายสมพรจะเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเสียงอีกครั้งก่อนนำออกจำหน่าย

๓.๓.๕ การสร้างจะเข้ของนายเชาว์ ชาวนาเป้า

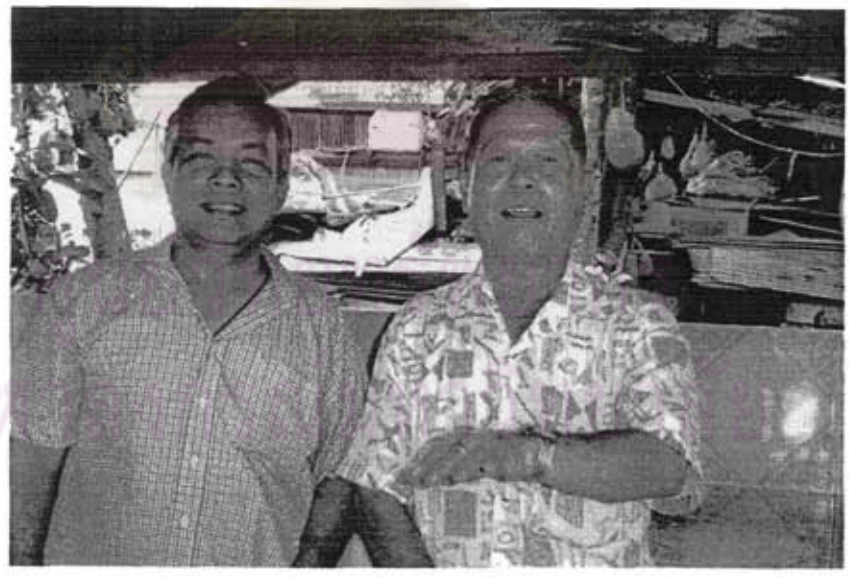

ภาพผู้วิจัยกับนายเชาว์ ชาวนาเป้า

นายเชาว์ ชาวนาเป้า เดิมเป็นช่างทำเครื่องดนตรีประจำห้างดุริยบรรณในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๒๓ ซึ่งจะเข้ที่จำหน่ายภายในห้างดุริยบรรณในยุคนั้นถือได้ว่ามาจากฝีมือของนายเชาว์ทั้งสิ้น ภายหลังนายเชาว์ได้แยกออกมาผลิตเครื่องดนตรีจำหน่ายเอง และตั้งโรงงานทำเครื่องดนตรีอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๒๓/๑ หมู่ ๖ ตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ต่อมานายเชาว์เริ่มมีอายุมากทำให้ไม่มีเรี่ยวแรงที่จะทำจะเข้จึงได้เลิกทำจะเข้แล้วหันมาทำซอด้วง ซออู้ และซอสามสายแทน (เชาว์ ชาวนาเป้า, ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙) การศึกษาเรื่องวิธีการสร้างจะเข้ในครั้งนี้จึงขอกล่าวถึงประวัติของเชาว์ไว้เป็นข้อมูลว่าเคยเป็นช่างทำจะเข้ท่านหนึ่งที่เคยมีชื่อเสียงมากเท่านั้น โดยจะไม่กล่าวถึงวิธีการสร้างจะเข้ของนายเชาว์

จากการศึกษาวิธีการสร้างจะเข้ของช่างทำจะเข้ในพื้นที่ภาคกลางสามารถสรุปได้ว่าไม้ขนุนเป็นไม้ที่มีผู้นิยมนำมาทำเป็นตัวจะเข้มากที่สุด ส่วนวัสดุอื่นที่ใช้ทำจะเข้นั้นได้แก่ ไม้โมกใช้ทำนมจะเข้ ไม้ไผ่ใช้ทำสาบนมจะเข้ และนิยมใช้โลหะทองเหลืองในการทำโต๊ะจะเข้ ทว่ามีอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ เพียงท่านเดียวเท่านั้นที่ใช้แผ่นสแตนเลสในการทำโต๊ะจะเข้ด้วยมีความเชื่อว่าจะช่วยให้จะเข้มีเสียงดีขึ้น

๓.๓.๖ การสร้างจะเข้ของนายมงคล สมประสงค์

ภาพผู้วิจัยกับนายมงคล สมประสงค์ ณ บริเวณหน้าบ้านนายมงคล

นายมงคล สมประสงค์ หรือที่คนในละแวกนั้นเรียกว่า ผู้ใหญ่กุ้ง ปัจจุบันนายมงคลมีอายุ ๕๑ ปี อาศัยอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๓/๑ หมู่ ๗ ตำบลบางพึ่ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (มงคล สมประสงค์, ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๔๙) นายมงคลมีอาชีพเป็นผู้ใหญ่บ้าน

และรับบรรเลงวงทะแยมอญในพิธีต่าง ๆ ทั่วไป วงทะแยมอญของนายมงคลชื่อ "หงส์ฟ้ารามัญ" นอกจากนั้นนายมงคลยังสามารถผลิตเครื่องดนตรีมอญได้หลายชนิด เช่น จะเข้มอญ กลองยาว ซอ ฯลฯ ทว่าหลังจากนายมงคลประสบอุบัติเหตุรถชน ทำให้นายมงคลมีร่างกายที่ไม่แข็งแรง จำต้องเลิกผลิตเครื่องดนตรีจำหน่ายเพราะไม่สามารถทำงานหนักได้

กล่าวถึง "ทะแยมอญ" นั้นเป็นการร้องรำที่ผู้แสดงนั้นต้องรำและร้องไปด้วยพร้อม ๆ กัน โดยมีวงเครื่องสายบรรเลงคลอไปด้วยขณะรำ วงเครื่องสายชนิดนี้เรียกว่า วงทะแยมอญ ประกอบด้วย จะเข้ ขลุ่ย ซอสามสาย เปิงมาง (๑ ลูก) ฉิ่ง วงทะแยมอญนั้นสามารถใช้บรรเลงได้ในทุกโอกาส อาทิ งานศพ งานบวช งานกฐิน งานผ้าป่า ฯลฯ ซึ่งจะมีระเบียบวิธีการบรรเลงที่แตกต่างกันออกในแต่ละโอกาส

ด้วยนายมงคลสามารถบรรเลงวงทะแยอยู่แล้วเป็นทุน ประกอบกับครั้งหนึ่งเคยไปเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ได้เห็นเครื่องดนตรีมอญที่แสดงอยู่ มีข้อความบรรยายว่า "วงมโหรีมอญ" ประกอบด้วยซอสามสายมอญ จะเข้เรือ ฯลฯ ทำให้นายมงคลเกิดความอยากได้จะเข้เรืออย่างในพิพิธภัณฑ์บ้าง เมื่อกลับมาบ้านจึงหาไม้มาทดลองทำดู ด้วยเห็นว่าเป็นจะเข้ที่หาซื้อไม่ได้เพราะไม่มีขายตามท้องตลาดโดยทั่วไป ประกอบกับเป็นผู้ที่มีฝีมือด้านงานไม้ จึงเป็นแรงบันดาลใจให้นายมงคลริเริ่มทำจะเข้มอญนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ภาพนายมงคล สมประสงค์ สาธิตการดีดจะเข้มอญ

จะเข้มอญกับจะเข้ในวงดนตรีไทยภาคกลางนั้นมีความคล้ายคลึงกัน จะต่างกันก็ตรงที่จะเข้มอญจะมีขนาดเล็กกะทัดรัดกว่าและมีรูปทรงคล้ายเรือ คือ มีลักษณะหัวและท้ายเรียว โค้งมน ที่สำคัญโต๊ะจะเข้มอญจะทำจากไม้ไผ่ (ไม้ไผ่ตง) มิได้ทำจากแผ่นทองเหลืองเหมือนดังจะเข้ไทย เนื่องจากโต๊ะจะเข้ที่ทำจากโลหะจะให้เสียงที่แหลมสูง แต่โต๊ะจะเข้มอญทำจากไม้ให้เสียงที่ทุ้มต่ำซึ่งเหมาะสมกับการบรรเลงวงทะแยมอญที่ต้องการเสียงทุ้มต่ำ สำหรับส่วนประกอบอื่น ๆ นั้นมีความคล้ายคลึงกันมาก คือ มีตัวจะเข้ทำจากไม้ขุดเป็นโพรงตลอดทั้งตัว มีเท้าซึ่งทำจากแผ่นมาประกอบเข้าด้วยกันเพื่อเป็นฐานวางจะเข้มอญ นอกจากนั้นยังมีนมจะเข้ ๑๑ นมเท่ากับนมจะเข้ไทย แต่มีรูปทรงที่ผิดกันไปบ้างเล็กน้อย ที่น่าสังเกตคือมีการใช้ผิวไม้ไผ่ทำเป็นสาบนมเช่นเดียวกัน ส่วนไม้ดีดนั้นมีรูปทรงใกล้เคียงกับไม้ดีดจะเข้ไทย แต่มีขนาดเล็กกว่า ไม้ดีดจะเข้ของนายมงคลนั้นทำจากเขาควายเผือกต่อเข้ากับเขาควายดำ

จะเข้มอญหรือจะเข้เรือของนายมงคล นอกจากจะมีรูปร่างรูปทรงและโต๊ะจะเข้ที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว ลวดลายบนตัวจะเข้ของนายมงคลก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ นายมงคลกล่าวว่าลายปลาสีทองบนตัวจะเข้นั้นมาจากแนวคิดที่นายมงคลคิดจะทำลวดลายสัตว์น้ำลงบนตัวจะเข้ (ปกติจะทำลวดลายโดยการแกะสลักหรือทำลวดลายเป็นรูปเรือ) จึงพยายามศึกษาลวดลายภาพสัตว์ในวรรณคดีจากหนังสือลายไทย จนพบว่าปลาศดงมัสยาเป็นปลาที่สวยงามเหมาะที่จะนำมาทำลวดลายประดับจะเข้เรือ จึงเริ่มจากการทาสีดำน้ำมันเป็นพื้น นำแผ่นกระดาษสติกเกอร์มาฉลุเป็นแบบติดลงที่บนตัวจะเข้ ทำลูกประคบซุบสีทองน้ำมันทาทับลงบนแผ่นสติกเกอร์ที่ติดไว้บนตัวจะเข้ ทิ้งไว้จนแห้ง ลอกแผ่นกระดาษสติกเกอร์ออก ตกแต่งเก็บลายละเอียดให้สวยงาม

นายมงคลกล่าวว่าในการทำจะเข้มอญนั้นใช้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องไม้เครื่องมือที่หาได้ทั่วไป เช่น สว่าน ไขควง สิ่ว ค้อน เป็นต้น ซึ่งทดลองทำตามแบบตามตัวอย่างที่ได้พบเห็นมาก่อน จากนั้นค่อยเริ่มปรับปรุงคุณภาพเสียงให้ดียิ่งขึ้น ด้วยนายมงคลนั้นเป็นผู้มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงทะแยมอญได้หลายชนิด จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เครื่องดนตรีของนายมงคลมีคุณภาพเสียงดี และเป็นที่รู้จักทั่วไปในนามของช่างทำจะเข้มอญ

ด้วยรูปร่างลักษณะทางกายภาพของจะเข้มอญหรือจะเข้เรือของนายมงคลที่แตกต่างกับจะเข้ภาคกลางนั้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาไว้ในกรณีที่พบว่ามีการสร้างจะเข้ชนิดอื่นในภาคกลาง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะไม่ถูกนำมาเปรียบเทียบและศึกษาในเรื่องของคุณภาพเสียงในบทที่ ๔

๓.๔ การสร้างกลองยาว

การศึกษาวิธีการสร้างกลองยาวในเขตพื้นที่ ๒๐ จังหวัดภาคกลาง ได้แก่ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา กาญจนบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานครในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลจากช่างทำกลองยาวที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลาง ๖ ท่าน ได้แก่ นายสุวรรณ์ โพธิปิน นางลออง เกตุแจ่ม นายสม คงแก้ว นายสิน อารักษ์ประชาดี นายเล็ก ระวิโรจน์ และนายสมพร นวมระวี โดยช่างทำกลองยาวแต่ละท่านมีกรรมวิธีการสร้าง การกำหนดสัดส่วน และการเลือกใช้วัสดุ ดังนี้

๓.๔.๑ การสร้างกลองยาวของนายสุวรรณ์ โพธิปิน

จากการสืบค้นข้อมูลเรื่องการทำกลองยาวผู้วิจัยพบว่าพื้นที่ที่มีการผลิตกลองยาวจำหน่าย มากที่สุดคือ บ้านปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพทำกลองกันเกือบทั้งหมู่บ้าน บ้านปากน้ำจึงมีกลองจำหน่ายแทบทุกชนิด เช่น กลองแขก กลองทัด กลองยาว ตะโพน รำมะนา รวมถึงกลองพื้นเมืองต่าง ๆ ด้วย

ภาพแสดงการต้อนรับขององค์การบริหารส่วนตำบลเอกราชในตัวเมือง

คนในตำบลเอกราชส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ครั้นเมื่อหมดหน้านาก็จะรับจ้างเล่นลิเกตามงานต่าง ๆ เป็นเหตุให้มีการริเริ่มทำกลองเพื่อใช้ในวงปี่พาทย์ลิเกขึ้น ดังที่บทความเรื่องกลองบ้านปากน้ำ จังหวัดอ่างทอง กล่าวถึงตำนานการทำกลองบ้านปากน้ำไว้ว่า

> *"เล่ากันว่า บุคคลผู้หนึ่งซึ่งเป็นนายวงปี่พาทย์เมื่อราว ๕๐ ปีมาแล้ว เริ่มทำกลองหัดก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงทำกลองชนิดอื่น ๆ บ้าง เช่น กลองแขก กลองยาว และมีการจ้างชาวบ้านในละแวกเดียวใกล้เคียงมาช่วยตัดไม้ ถากไม้ ขุดเจาะกลึงตัวกลอง แต่ก็ไม่ได้เผยแพร่วิชาการทำกลองนี้ให้แก่ผู้ใด พวกลูกจ้างจึงใช้วิธีครูพักลักจำจนชำนาญแล้วจึงแยกตัวออกไปประกอบอาชีพผลิตกลองชนิดต่าง ๆ ขาย กลองส่วนมากที่ใช้กันอยู่ในขณะนี้มีแหล่งผลิตมาจากห้องทุ่งในอำเภอป่าโมกแทบทั้งสิ้น"* (วิเชียร อชิโนบุญวัฒน์, ๒๕๔๒: ๑๗๗)

นอกจากนั้นยังมีบทสัมภาษณ์ที่กำนันยงยุทธ แสงหิ่งห้อย กำนันตำบลเอกราช กล่าวถึงผู้ริเริ่มทำกลองในตำบลนี้ คือ ตาเพิ่ม หรือนายเพิ่ม ภู่ประดิษฐ์ ต่อมามีคนมาขอซื้อกลองจากตาเพิ่มมากขึ้นจึงต้องหาคนมาช่วยทำ ภายหลังลูกน้องเริ่มขยับขยายออกมาประกอบกิจการเองอาชีพทำกลองจึงกลายเป็นอาชีพที่แพร่หลายในหมู่บ้าน (ยุทธพงษ์ อัญบุตร, ๒๕๓๘: ๑๒)

ภาพแสดงการต้อนรับขององค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช ณ ทางเข้าหมู่บ้าน

ปัจจุบันผู้ที่สืบทอดวิธีการทำกลองของนายเพิ่ม ภู่ประดิษฐ์ คือ นายสุวรรณ์ โพธิปิน หรือที่รู้จักกันทั่วไปในนาม ช่างป๊อก ซึ่งนายสุวรรณ์เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ครอบครัวของนายสุวรรณ์ประกอบอาชีพทำกลองมาเป็นนานกว่า 80 ปี นับตั้งแต่นายเพิ่ม ภู่ประดิษฐ์ (ตาของนายสุวรรณ์)

ซึ่งเคยเป็นนายวงปี่พาทย์ในวัง และได้ริเริ่มประดิษฐ์กลองขึ้นใช้เองในบ้าน โดยเริ่มจากการทำกลองทัดก่อน ต่อมาจึงหัดทำกลองชนิดอื่น ๆ เช่น กลองแขก ตะโพนไทย กลองฉาดรี และกลองยาว เป็นที่รู้จักและมีผู้มาสั่งทำจำนวนมาก นายเพิ่มจึงเป็นคนแรกในหมู่บ้านที่ผลิตกลองจำหน่าย กลวิธีการทำกลองของนายเพิ่มจึงกลายเป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลานรวมทั้งนายสุวรรณ์ด้วย

ภาพผู้วิจัยกับนายสุวรรณ์ โพธิ์ปิน ณ โรงงานผลิตกลอง

นายสุวรรณ์เกิดเมื่อวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๙ ปัจจุบันมีอายุ ๕๐ ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๗/๒ บ้านปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โรงงานของนายสุวรรณ์เดิมมีคนงานจำนวนมาก แต่ปัจจุบันคนงานได้เดินทางกลับบ้านต่างจังหวัดกันหมดเหลือเพียงนายสุวรรณ์ทำกลองคนเดียวในบ้าน นายสุวรรณ์จึงมีภรรยาและลูกสาว ๒ คนเป็นลูกมือช่วยร้อยไส้ละมาน ร้อยเชือกสาวกลอง และทำงานอื่นจิปาถะที่พอจะทำได้ ฉะนั้นกลองส่วนใหญ่ที่นายสุวรรณ์ทำในขณะนี้จึงผลิตตามรายการที่ได้รับสั่งมา ทั้งนี้นายสุวรรณ์เล่าว่าเริ่มหัดทำกลองมาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ โดยมีคุณพ่อเป็นผู้สอน (สุวรรณ์ โพธิปิน, ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๙) นายสุวรรณ์จึงเป็นหนึ่งในช่างทำกลองภายในย่านทำกลองบ้านปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

กลองยาวของช่างสุวรรณนั้นมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในหมู่นักตีกลองยาวจำนวนมาก โดยเฉพาะในเรื่องของคุณภาพเสียงและรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนกับกลองของช่างทำกลองยาวในละแวกเดียวกัน คือ มีรูปทรงโค้งมนและได้สัดส่วนสวยงาม อีกทั้งมีวิธีการเจาะหนัง

สำหรับขึงกลองที่แตกต่างไปจากช่างทำกลองคนอื่นดังจะกล่าวไว้ในเรื่องวิธีการสร้างในลำดับต่อไป

๑) ขนาดและสัดส่วน

กลองยาวที่นายสุวรรณ์ผลิตนั้นมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลองตั้งแต่ ๘-๑๐ นิ้ว ซึ่งกลองที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขนาดและสัดส่วนในครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะกลองยาวที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง ๑๐ นิ้วเท่านั้น

ภาพกลองยาวของนายสุวรรณ์ โพธิปิน

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๕.๕	เซนติเมตร (๑๐ นิ้ว)
ความสูงจากพื้นถึงหน้ากลอง	๘๐.๕	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๘๐	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ (ลวดร้อยเชือก)	๖๔.๕	เซนติเมตร
เส้นรอบเอว (ส่วนที่คอดที่สุด)	๓๑	เซนติเมตร
เส้นรอบเท้ากลอง (ปากลำโพง)	๙๑	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๒๙	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหน้ากลองถึงคอ (ตัวกลองสูง)	๒๗.๕	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง

แม้ช่างสุวรรณ์จะได้รับสืบทอดการทำกลองยาวมาจากบรรพบุรุษซึ่งมีกระบวนการสร้างกลองที่ไม่มีเครื่องไม้เครื่องมือมากนัก แต่นายสุวรรณ์ได้ปรับปรุงเครื่องมือต่าง ๆ ให้ทันสมัยและสะดวกแก่การใช้งานมากขึ้น อุปกรณ์ส่วนใหญ่ที่นายสุวรรณ์ใช้นั้นเป็นเครื่องจักรไฟฟ้าที่พอหาซื้อได้ทั่วไปแล้วนำมาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับการใช้งานอีกที ซึ่งตัวอย่างเครื่องไม้เครื่องมือและวัสดุที่นายสุวรรณ์ใช้ในการสร้างกลองยาวมีดังนี้

ไม้ที่นายสุวรรณ์นิยมนำมาทำกลองยาวมีหลายชนิด ได้แก่ ไม้มะม่วง ไม้ก้ามปู ไม้มะขามเทศ ไม้สะเดา ไม้ขนุน ซึ่งคุณภาพเสียงของกลองยาวที่ทำจากไม้แต่ละชนิดนั้นจะแตกต่างกัน โดยนายสุวรรณ์กล่าวว่าไม้ขนุนเป็นไม้ที่ให้คุณภาพเสียงดีที่สุด แต่ปัจจุบันไม้ขนุนเป็นไม้ที่หายากในท้องถิ่น จึงต้องหันมาใช้ไม้มะม่วงและไม้ก้ามปูทดแทน หนังที่นายสุวรรณ์ใช้ทำหน้ากลองเป็นหนังวัวเนื่องจากมีลักษณะบางไม่แข็งไม่อ่อนเกินไป และหาได้ง่ายเหมาะกับการขึ้นหน้าหนังกลองยาว สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือที่นายสุวรรณ์ใช้ในการสร้างกลองยาวนั้นมีทั้งที่เป็นเครื่องมือไฟฟ้า เช่น เครื่องกลึง เครื่องเจาะ เลื่อยไฟฟ้า สว่านไฟฟ้า และเครื่องมือขนาดเล็ก เช่น ชะแลง สิ่ว ขวาน ค้อน มีดขูดหนัง

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การทำหุ่นกลอง

การกลึงหุ่นกลองนั้นเริ่มจากนำไม้ซุงมาเลื่อยเป็นท่อนให้ได้ความยาวมากกว่าความยาวของกลองเล็กน้อย ใช้ขวานถากเปลือกไม้ออกให้ได้รูปทรงกลองอย่างคร่าว ๆ แล้วนำมาเข้าเครื่องกลึง ใช้ชะแลงกดลงบนเนื้อไม้ขณะมอเตอร์หมุนเพื่อกลึงเนื้อไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออกจนได้สัดส่วนตามต้องการ โดยให้มีสัดส่วนใหญ่กว่าขนาดจริงเล็กน้อย นอกจากนั้นต้องบากช่องที่คอกลองไว้สำหรับร้อยเชือกสาวหน้ากลองด้วย จากนั้นใช้กระดาษทรายขัดผิวกลองให้เรียบและได้รูปยิ่งขึ้น

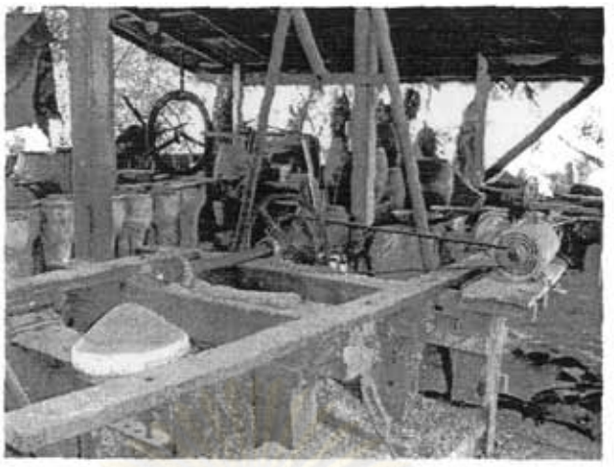

ภาพเครื่องกลึงกลอง

ภาพการขัดผิวกลองให้เรียบด้วยกระดาษทราย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพหุ่นกลองยาวที่กลึงภายนอกเรียบร้อยแล้ว

การเจาะรูกลอง

- นำหุ่นกลองที่กลึงภายนอกแล้วมาเข้าเครื่องเจาะเพื่อเจาะนำ ณ จุดกึ่งกลางของหน้ากลองให้ทะลุอีกด้าน จากนั้นเจาะส่วนที่เป็นตัวกลองแล้วใช้เครื่องเจียรขัดเนื้อไม้ด้านในตัวกลองออกจนได้รูปทรงตามสัดส่วนที่ต้องการ ตกแต่งผิวให้เรียบเนียนและทำความสะอาดเศษไม้เศษผงออกให้หมด

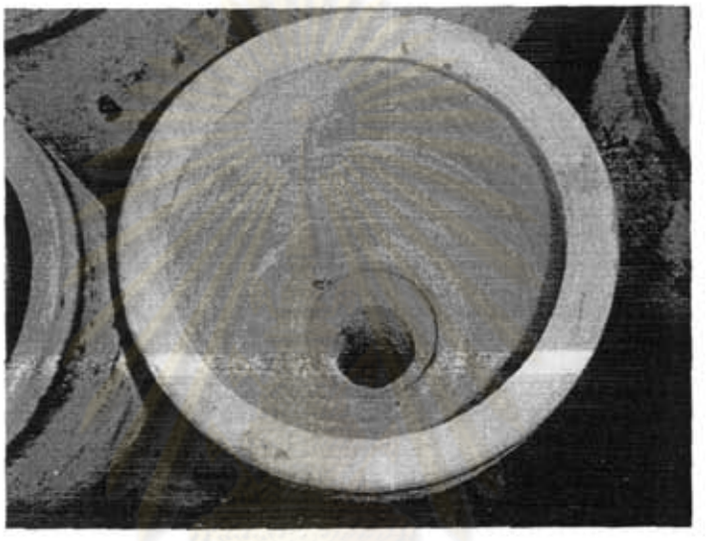

ภาพสัดส่วนภายในตัวกลอง

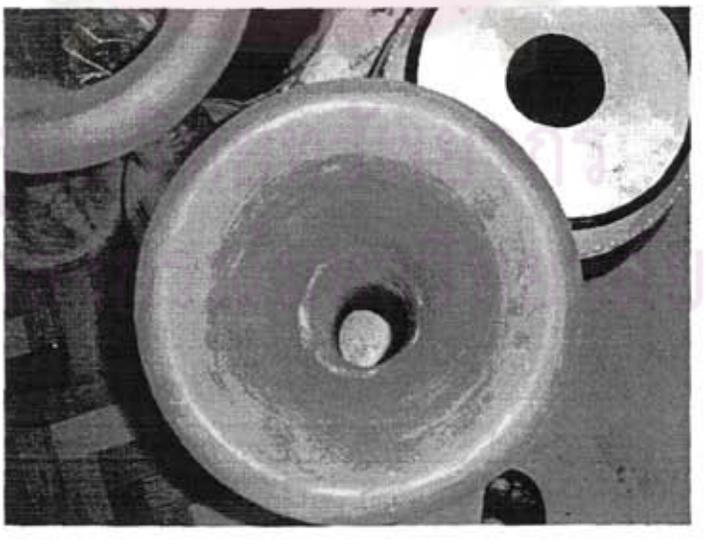

ภาพสัดส่วนภายในหางกลอง

ทาสีและใส่ยากันมอด ปลวก

- นำหุ่นกลองที่เจาะภายในแล้วมาทาน้ำยากันมอด ซึ่งนายสุวรรณ์กล่าวถึงส่วนผสมน้ำยากันมอดว่าประกอบด้วยน้ำมันสน ชัน และปูนแดง (ปูนที่ใช้กินกับหมาก) ผสมให้เข้ากัน นำมาทาหุ่นกลองทั้งด้านในและด้านนอกให้ทั่ว ทิ้งไว้จนแห้งแล้วจึงเคลือบเงาผิวกลองด้านนอกด้วยน้ำมันยูริเทนให้ผิวกลองเงางาม

ภาพหุ่นกลองที่ทายากันมอด

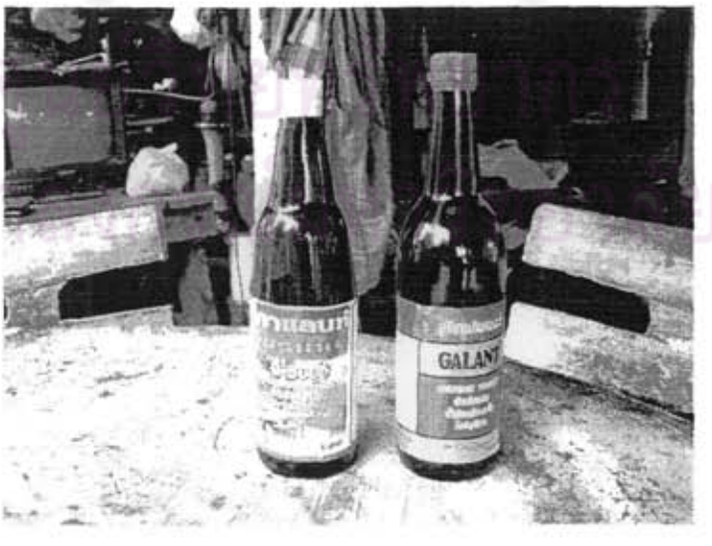

ภาพสารเคลือบเงายูริเทน

ภาพกลองที่เคลือบเงา

การขึ้นหน้ากลอง

นายสุวรรณ์กล่าวว่าการขึ้นหน้ากลองยาวนั้นมีด้วยกัน ๒ แบบ คือ ขึ้นด้วยหนังเลียดกับขึ้นด้วยเชือกเอ็น ซึ่งการศึกษาวิธีการขึ้นหน้ากลองยาวของนายสุวรรณ์ในครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะวิธีการขึ้นหน้ากลองยาวด้วยเชือกเอ็นดังจะกล่าวไว้โดยลำดับดังนี้

- เริ่มจากนำหนังวัวมาตัดเป็นวงกลมให้มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางมากกว่าหน้ากลองประมาณ ๑ นิ้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพหนังวัวที่จะนำมาตัดทำหน้ากลองยาว

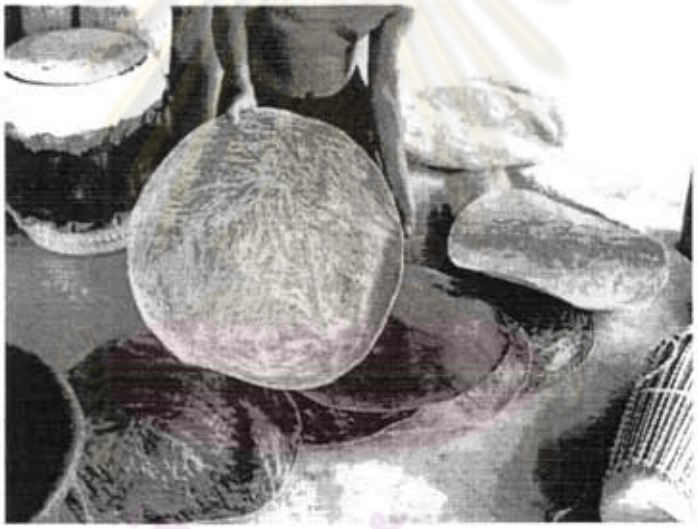

ภาพหนังวัวที่ตัดเป็นวงกลม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำหนังที่ได้ไปแช่น้ำจนอ่อนตัวแล้วจึงนำมาขูดขน พังผืด ไขมัน และสิ่งสกปรกออกทั้งสองด้าน จากนั้นใช้มือดึงให้หนังยืดตึงเท่า ๆ กันทุกด้าน นำไปตากแดดให้แห้ง

ภาพการนำหนังมาแช่น้ำ

ภาพการขูดหนัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้วงเวียนขีดขนาดหน้ากลองโดยใช้เส้นลวดเป็นแบบ (ให้เหลือขอบด้านนอกเส้นวงกลมโดยรอบประมาณ ๑ นิ้ว) จากนั้นใช้วงเวียนขนาดเล็กขีดแบ่งเส้นวงกลมออกเป็น ๑๒ ส่วน แล้วใช้ปากกาขีดตำหนิแบ่งแต่ละช่องให้เป็น ๔ คู่ ให้ได้ช่องเล็ก ๆ ทั้งหมด ๔๘ ช่อง

ภาพการใช้วงเวียนขีดเส้นวงกลมบนหนัง

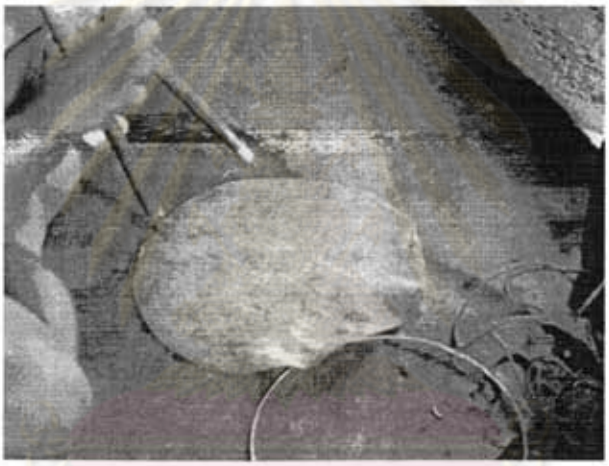

ภาพการแบ่งเส้นวงกลมออกเป็น ๑๒ ส่วน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการแบ่งเส้นวงกลมออกเป็น ๔๘ ช่อง

- ใช้เหล็กแหลมเจาะรูตามรอยที่ทำตำหนิไว้ นำเส้นลวดเล็ก ๆ กลัดรัดขอบหนังยึดไว้กับขดลวดที่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับหน้ากลองที่ต้องการ ใช้เชือกไนลอนร้อยรูที่เจาะไว้เพื่อทำไส้ละมาน นายสุวรรณ์จะใช้วิธีร้อยขึ้นรูที่ ๑ จากนั้นข้ามไปร้อยลงรูที่ ๓ แล้วจึงร้อยขึ้นรูถัดไปทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนครบ ๓ รอบ เชือกที่ร้อยก็จะครบทุกรูพอดี โดยจะต้องเหลือปลายเชือกไว้ผูกเงื่อนในตอนท้ายสำหรับทำหูหิ้ว ซึ่งการร้อยเชือกนั้นจะต้องระวังอย่าให้ปลายเชือกแตก และต้องใช้เหล็กแหลมแทงนำเชือกให้เข้ารูเสียก่อนจึงค่อยสาวเชือกให้สุด ซึ่งอาจใช้สารหล่อลื่น (จาระบี) ทาที่ขอบหนังเสียก่อนเพื่อให้หนังลื่นเพื่อให้สาวเชือกได้ง่าย

ภาพการใช้เหล็กแหลมเจาะรูร้อยเชือก

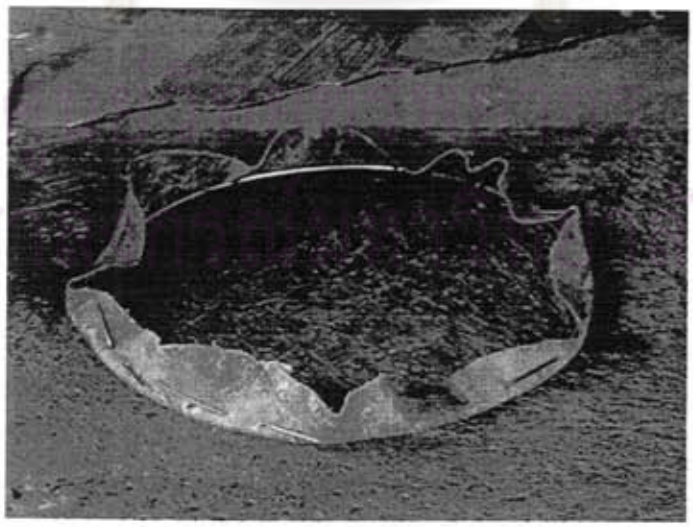

ภาพการใช้ลวดกลัดหนังไว้กับโครงลวด

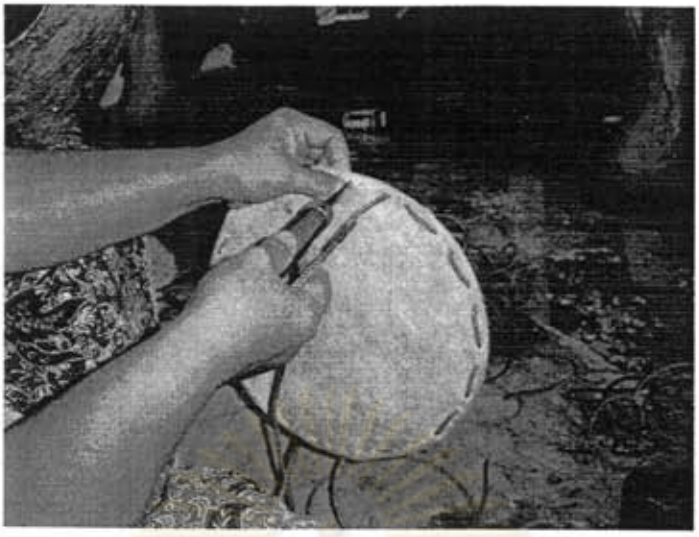

ภาพการใช้เหล็กแหลมเจาะนำเชือกเพื่อร้อยไส้ละมาน

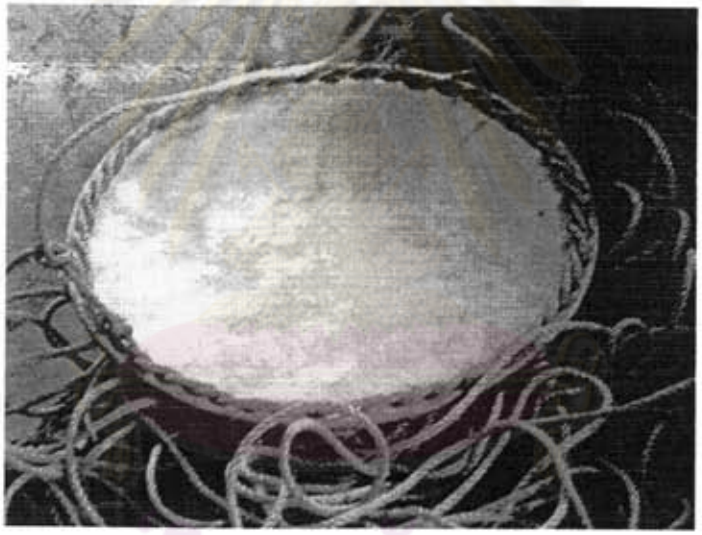

ภาพหนังหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมานแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำหนังหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมานเสร็จเรียบร้อยมาวางทาบลงบนหน้ากลอง ใช้ตะปูตอกยึดหนังหน้ากลองไว้กับปากกลองคร่าว ๆ นำขดลวดอีกขดมาใส่เข้ากับคอกลองแล้วนำเชือกที่มีความยาวประมาณยาวประมาณ ๑๖ วา (หรือวัดตามความสูงของตัวกลอง ๓ รอบโดยประมาณ) มาร้อยโยงสลับไปมาระหว่างขดลวดกับไส้ละมาน โดยสาวเชือกแต่พอหลวมอย่าให้ตึงนัก

ภาพการนำขดลวดมาใส่ที่คอกลอง

ภาพการใช้ตะปูตอกยึดหนังหน้ากลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

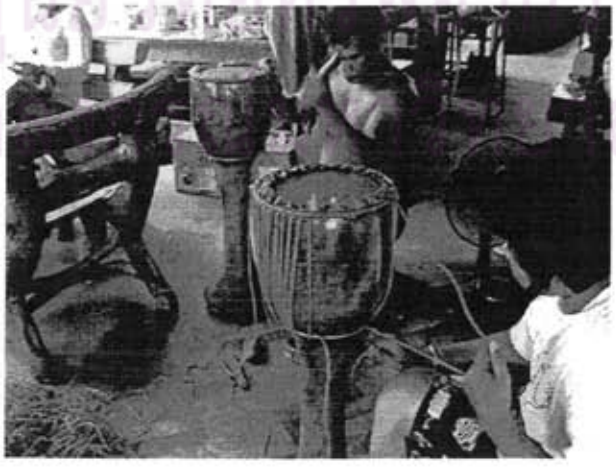

ภาพการร้อยโยงเชือกระหว่างขดลวดกับไส้ละมาน

- เมื่อร้อยเชือกโยงจนรอบตัวกลองแล้ว นายสุวรรณ์จะสาวเชือกที่โยงไว้ให้ตึงสลับกับใช้ค้อนทุบบริเวณขอบกลองเบา ๆ

ภาพการสาวกลองให้ตึง

ภาพการใช้ค้อนตอกที่ขอบหน้ากลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- กลองที่ขึ้นหน้าเรียบร้อยแล้วจะต้องทาหน้ากลองด้วยยางรักเพื่อบอกตำแหน่งสำหรับติดข้าวสุกหรือกล้วยตากบด โดยใช้วงเวียนหาจุดศูนย์กลางแล้วร่างเส้นวงกลมให้มีเส้นผ่านนศูนย์ประมาณ ๒-๓ นิ้วทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดหน้ากลอง จากนั้นใช้พู่กันจุ่มยางรักทาให้รูปวงกลมตามรอยที่ร่างไว้ ซึ่งนายสุวรรณ์กล่าวว่าหากใช้สีดำน้ำมันทานั้นจะไม่ทนและทำให้ติดข้าวสุกไม่อยู่ นอกจากนั้นนายสุวรรณ์ยังใช้ยางรักทาที่บริเวณขอบกลองเพื่อความสวยงามและเป็นการรักษาคุณภาพหนังด้วย

ภาพการใช้วงเวียนหาจุดศูนย์กลางหน้ากลอง

ภาพการใช้วงเวียนร่างเส้นวงกลมสำหรับทายางรัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการผสมยางรัก

ภาพการทายางรัก

ภาพการทายางรักที่ขอบหน้ากลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองยาวของนายสุวรรณ์ จะเห็นได้ว่าแม้นายสุวรรณ์จะนำเครื่องไม้เครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการสร้างกลองยาว แต่ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ในการสร้างยาวที่มีมาแต่เดิม เช่น การทายางรัก เป็นต้น นอกจากนั้นยังกล่าวได้ว่านายสุวรรณ์เป็นช่างทำกลองยาวที่มีความละเอียดลออในเรื่องของคุณภาพเสียงและความสวยงามเป็นอย่างมาก

๓.๔.๒ การสร้างกลองยาวของนางลออง เกตุแจ่ม

นางลออง เกตุแจ่ม เกิดวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๐ ปัจจุบันมีอายุ ๔๙ ปี นางลอองเริ่มหัดทำกลองกับกำนันหงส์ฟ้า หรือนายหงส์ฟ้า หยดย้อย มาตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี และเป็นลูกมือของกำนันหงส์ฟ้ามาตลอด ต่อมาได้สมรสกับกำนันหงส์ฟ้าเมื่ออายุได้ ๑๘ ปี จึงช่วยกำนันหงส์ฟ้า

ดูแลโรงงานทำกลองซึ่งตั้งอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ ๖ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง (ลออง เกตุแจ่ม, สัมภาษณ์, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๙)

ภาพป้ายทางเข้าโรงงานของนางลออง เกตุแจ่ม

กล่าวถึงกำนันหงส์ฟ้าเดิมมีอาชีพเป็นลิเก และได้รับตำแหน่งเป็นกำนันประจำตำบลเอกราช แต่ต้องมาถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๖ เมื่ออายุเพียง ๕๔ ปี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมฉลองพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๒: ๒๗๔) หลังจากกำนันหงส์ฟ้าถึงแก่กรรมไปแล้วนางลอองจึงสมรสอีกครั้งกับนายหาญ โตนิ่มและช่วยกันดูแลโรงงานผลิตกลองมาจนถึงปัจจุบัน โดยรักษาไว้ซึ่งขั้นตอนการผลิตที่กำนันหงส์ฟ้าได้เคยคิดค้นไว้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพนางลออง เกตุแจ่ม

จากหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาของจังหวัดอ่างทองกล่าวถึงประวัติการทำกลองของกำนันหงส์ฟ้าไว้ว่า ด้วยกำนันหงส์ฟ้ามีอาชีพลิเก จึงเป็นแรงบันดาลให้กำนันหงส์ฟ้าริเริ่มผลิตกลองจำหน่าย ด้วยความคิดว่าหากกลองดี ปี่พาทย์ดี ย่อมทำให้ลิเกแสดงได้ดีเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมมากขึ้น ประกอบกับกำนันหงส์ฟ้าพอจะมีความรู้เรื่องการทำกลองที่ได้รับถ่ายทอดจากคนเฒ่าคนแก่ในละแวกนั้นมาบ้าง จึงได้นำวิธีการที่ได้รับถ่ายทอดมาประยุกต์คิดค้นให้ทันสมัยและสะดวกยิ่งขึ้น โดยการนำเครื่องมืออุปกรณ์ไฟฟ้ามาใช้แทนเครื่องมือเดิม

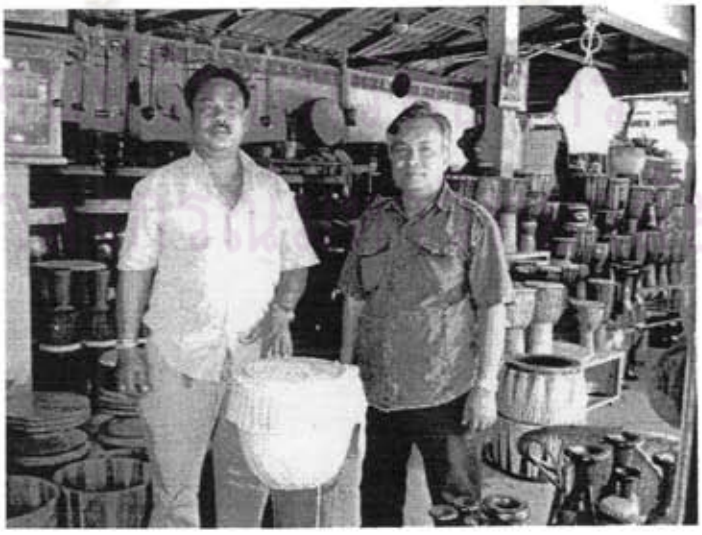

ภาพนายหาญ โตนิ่ม สามี ถ่ายภาพคู่กับผู้วิจัย

โรงงานของนางลอองผลิตและจำหน่ายกลองทุกชนิด เช่น กลองยาว กลองทัด ตะโพน กลองแขก กลองเป้ โทน รำมะนา รวมถึงกลองพื้นเมือง ด้วยเครื่องไม้เครื่องมือที่ทันสมัยกับกระบวนการผลิตที่เป็นมาตรฐาน ทำให้โรงงานแห่งนี้ได้รับใบรับรองจากสำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ.๒๕๑๑ ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดผลิตภัณฑ์ด้านศิลปาชีพ พ.ศ.๒๕๒๖ ได้รับรางวัล OTOP ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๖ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับสี่ดาว ประเภทศิลปะประดิษฐ์และของที่ระลึก ได้รับอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเมื่อพ.ศ.๒๕๔๘ อีกด้วย

ภาพใบประกาศนียบัตรรางวัล OTOP และใบรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรม

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับโรงงานแห่งนี้คือ มีกลองยาวใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งสร้างโดยกำนันหงษ์ฟ้า เมื่อปีพ.ศ.๒๕๓๗ โดยใช้ระยะเวลาในการสร้างนาน ๑ ปี ด้วยเป็นกลองที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลองถึง ๓๖ นิ้ว และมีความยาวถึง ๗.๖ เมตร เพราะสร้างจากไม้จามจุรีต่อกันถึง ๖ ท่อน ทำให้กลองใบนี้กลายเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้ที่มาเยี่ยมชมและสร้างชื่อเสียงให้โรงงานแห่งนี้เป็นอย่างมาก

ภาพกลองยาวที่ใหญ่ที่สุดในโลก

ภาพกลองเพลขนาดใหญ่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) ขนาดและสัดส่วน

กลองยาวที่นางลอองผลิตนั้นมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลองตั้งแต่ ๑๒ นิ้ว ซึ่งกลองที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขนาดและสัดส่วนในครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะกลองยาวขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง ๑๑ นิ้วเท่านั้น

ภาพกลองยาวของนางละออง เกตุแจ่ม

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๘	เซนติเมตร (๑๑ นิ้ว)
ความสูงจากพื้นถึงหน้ากลอง	๘๖.๕	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๙๐	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ (ลวดร้อยเชือก)	๗๕	เซนติเมตร
เส้นรอบเอว (ส่วนที่คอดที่สุด)	๓๑	เซนติเมตร
เส้นรอบเท้ากลอง (ปากลำโพง)	๙๓	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๒๙	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหน้ากลองถึงคอ (ตัวกลองสูง)	๓๐	เซนติเมตร

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการทำกลองยาวในโรงงานของนางละอองส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักรไฟฟ้าที่ทันสมัย เพื่อให้มีผลผลิตรองรับตามความต้องการของผู้บริโภค ส่วนไม้ที่นางละอองใช้ในการทำหุ่นกลองนั้นเป็นไม้ก้ามปู หรือจามจุรี เพราะหาง่ายและมีราคาไม่แพง สำหรับหนังที่ใช้ขึ้นหน้าเป็นหนังวัว เพราะหาได้ง่ายและมีคุณภาพดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การทำหุ่นกลอง

- เริ่มจากนำไม้ซุงที่ตัดเป็นท่อนให้ได้ขนาดมาขึ้นแท่นกลึงเพื่อยึดตัวกลอง จากนั้นใช้ด้ามเหล็กที่มีปลายคมคล้ายชะแลงถากบริเวณเปลือกให้หลุดออก โดยใช้มอเตอร์สายพานหมุนให้ท่อนซุงหมุนอย่างเร็วทำให้ขั้นตอนนี้รวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้กลองยาวของนางลอองส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ก้ามปูหรือไม้จามจุรี เนื่องจากหาง่ายและมีราคาไม่สูงมากนัก

ภาพท่อนซุงที่ตัดไว้สำหรับกลึงกลอง

ภาพการนำท่อนซุงยึดเข้ากับแท่นกลึง

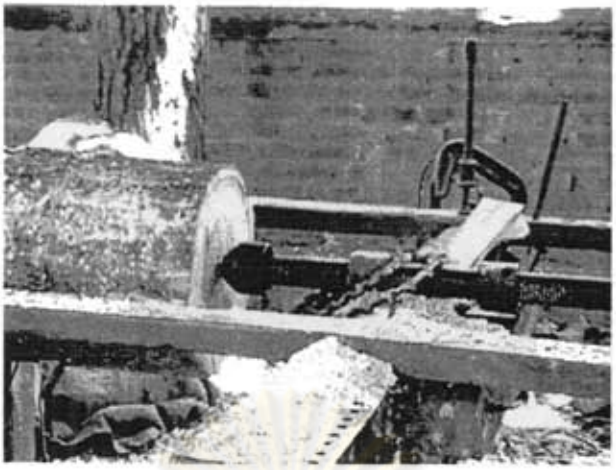

ภาพท่อนซุงที่ถูกยึดไว้กับแท่น

ภาพการใช้ด้ามเหล็กถากเปลือกไม้ออก

- หลังจากถากเปลือกไม้ออกแล้วใช้ด้ามเหล็กปลายแหลมกลึงท่อนไม้ให้มีเส้นผ่านศูนย์กลางตามที่ต้องการ

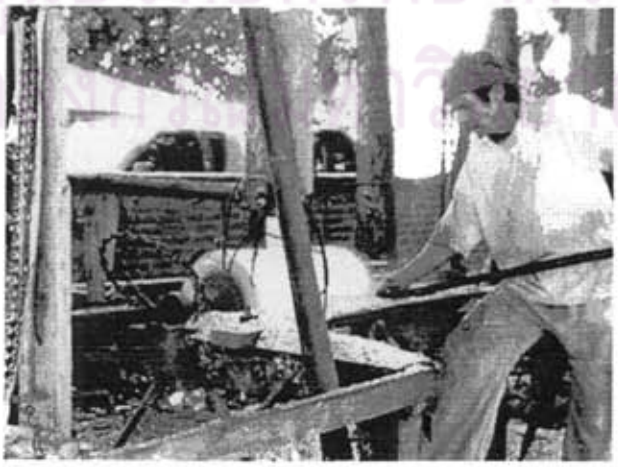

ภาพการใช้ด้ามเหล็กกลึงตัวกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้ด้ามเหล็กกลึงส่วนเว้าส่วนโค้ง ให้ได้สัดส่วนตามแบบ

ภาพการใช้ด้ามเหล็กกลึงส่วนโค้ง

- เมื่อได้รูปทรงภายนอกแล้วจะเข้าสู่ขั้นตอนการเจาะภายใน ซึ่งโรงงานแห่งนี้จะใช้เครื่องชุดเจาะขนาดใหญ่ (นางลอองขอสงวนลิขสิทธิ์งดการถ่ายภาพ) โดยเจาะและขุดตัวกลองให้มีรูปทรงแบบก้นขัน จากนั้นทำปากนกแก้ว (บริเวณปากกลอง) ให้มีความลาดเอียงเพื่อให้ได้คุณภาพเสียงที่ดี

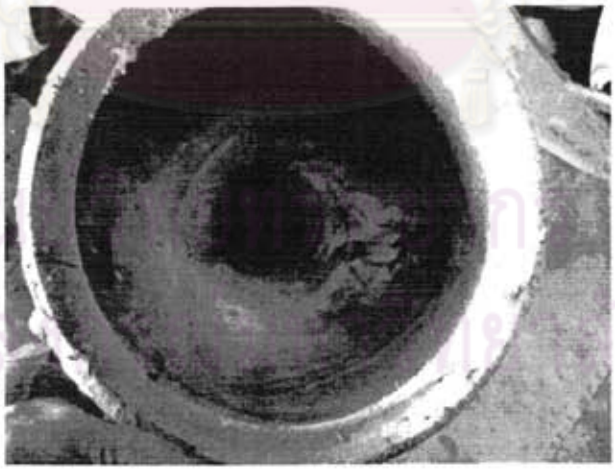

ภาพกลองยาวที่ขุดภายในเป็นทรงก้นขัน

- นำกลองที่กลึงภายนอกและขุดภายในแล้วมาบากช่องสำหรับร้อยเชือกบริเวณคอกลอง

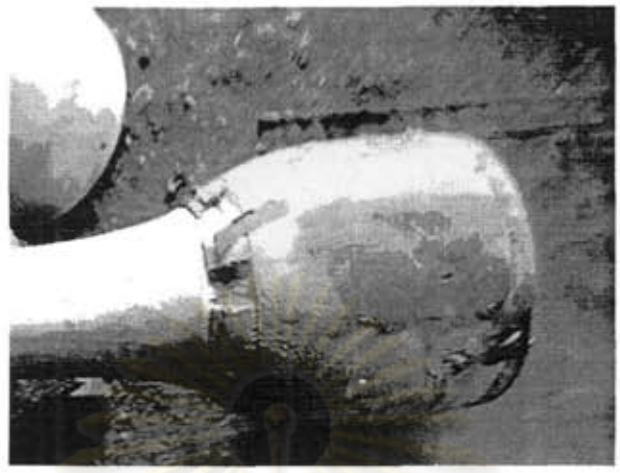

ภาพกลองที่บากช่องสำหรับร้อยเชือกขึ้นหน้ากลอง

ภาพกลองยาวที่กลึงและขุดเป็นตัวกลองแล้วทิ้งไว้สำหรับขึ้นหน้ากลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำกลองยาวที่ทำหุ่นกลองเสร็จแล้วมาทาเคลือบเงาด้วยน้ำมันแลกเกอร์ ทิ้งไว้ให้แห้ง

การขึ้นหน้ากลอง

- หน้ากลองทำจากหนังวัวที่นำมาตัดเป็นวงกลม ขูดพังผืดและสิ่งสกปรกออก ก่อนที่จะนำมาขึ้นหนังต้องแช่น้ำและร้อยไส้ละมานก่อน จากนั้นจึงร้อยเชือกโยงระหว่างหน้ากลองกับเส้นลวดที่คอกลอง ขึงเชือกให้ตึง แล้วผูกเก็บปลายเชือกให้เรียบร้อย

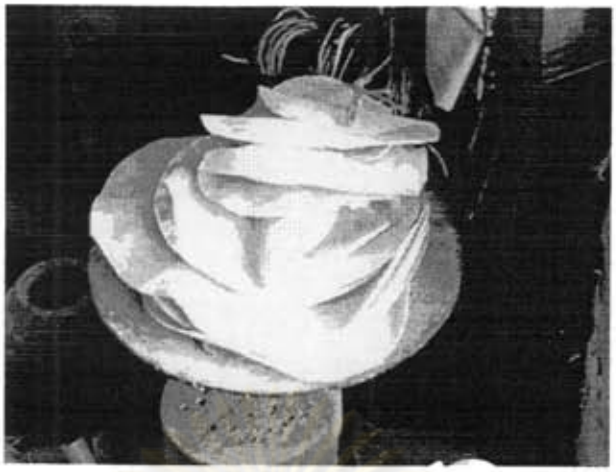

ภาพหนังวัวที่ใช้ในการขึ้นหน้ากลอง

๓.๔.๓ การสร้างกลองยาวของนายสม คงแก้ว

นายสม คงแก้ว ช่างทำกลองที่มีชื่อเสียงในตำบลวังมะนาว จังหวัดราชบุรี ปัจจุบันนายสมมีอายุ ๖๙ ปี พักอาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ ๒ ตำบลวังมะนาว อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เดิมนายสมเคยประกอบอาชีพเป็นช่างไม้ ต่อมาสนใจการทำกลองจึงได้ศึกษาวิธีการทำกลองกำนันลพ ปัญญาสาร ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ที่ ตำบลห้วยโรง จังหวัดเพชรบุรี โดยเริ่มหัดทำกลองมาตั้งแต่อายุ ๕๕ ปี (สม คงแก้ว, สัมภาษณ์, ๒๘ มีนาคม ๒๕๔๙)

ภาพนายสม คงแก้ว ถ่ายภาพคู่กับผู้วิจัย

โรงงานของนายสม รับซ่อมและทำกลองทุกชนิด เช่น กลองแขก ตะโพน กลองทัด กลองยาว โทน รำมะนา ฯลฯ จนได้รับรางวัลการคัดสรรสุดยอด OTOP ระดับจังหวัด ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และรางวัล OTOP ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๖ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับสี่ดาว ประเภทศิลปะประดิษฐ์และของที่ระลึก เป็นที่รู้จักในนาม "กลองดังที่วังมะนาว"

ภาพกลองที่ผลิตภายในโรงงานของนายสม คงแก้ว

ภาพวุฒิบัตรรางวัลการคัดสรรสุดยอด OTOP ระดับจังหวัด ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๖

ภาพประกาศนียบัตรรางวัล OTOP ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๖

๑) ขนาดและสัดส่วน

กลองยาวที่นายสมผลิตนั้นมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลองตั้งแต่ ๘-๑๒ นิ้ว ซึ่งกลองที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขนาดและสัดส่วนในครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะกลองยาวขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง ๑๒ นิ้วเท่านั้น

ภาพกลองยาวของนายสม คงแก้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๕.๕	เซนติเมตร (๑๐ นิ้ว)
ความสูงจากพื้นถึงหน้ากลอง	๘๐.๕	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๘๐	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ (ลวดร้อยเชือก)	๖๔.๕	เซนติเมตร
เส้นรอบเอว (ส่วนที่คอดที่สุด)	๓๑	เซนติเมตร
เส้นรอบเท้ากลอง (ปากลำโพง)	๙๑	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๒๙	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหน้ากลองถึงคอ (ตัวกลองสูง)	๒๗.๕	เซนติเมตร

๒) วัสดุและอุปกรณ์ในการสร้าง

โรงงานผลิตกลองของนายสมเป็นโรงงานผลิตกลองขนาดย่อม ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณหลังบ้านของนายสม ทว่ามีเครื่องไม้เครื่องมือช่างที่ค่อนข้างครบครัน ได้แก่ เครื่องกลึง สว่านไฟฟ้า เลื่อยไฟฟ้า ลูกหมู (ที่ขัดแต่งผิวไม้ไฟฟ้า) และเครื่องมือช่างไม้ทั่วไป เช่น ค้อน ตะปู ตุ๊ดตู่ ไม้ฉาก สิ่วขนาดต่าง ๆ ฯลฯ

ภาพสิ่วขนาดต่าง ๆ

สำหรับวัสดุที่ใช้ในการทำกลองนั้นนายสมมักใช้ไม้ขนุนหรือไม้มะม่วงกลึงเป็นหุ่นกลอง โดยกล่าวว่าไม้ขนุนเป็นไม้ที่มีคุณภาพดีกว่าไม้มะม่วงเพราะมีเนื้อละเอียด แต่เนื่องจากไม้ขนุนหาได้ยากจึงต้องหันมาใช้ไม้มะม่วงแทน ซึ่งคุณภาพไม่แตกต่างกันเท่าไรนัก ส่วนหนังที่ใช้ในการขึ้นหน้ากลองเป็นหนังวัวที่โรงฆ่าตากจนแห้งแล้วจึงนำมาขาย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การทำหุ่นกลอง

- นำไม้ซุงที่ตัดเป็นท่อนให้มีขนาดความยาวมากกว่าหุ่นกลองเล็กน้อยมายึดเข้ากับแท่นกลึง ใช้เหล็กปลายแหลมจี้บากเอาเปลือกไม้ออก จากนั้นใช้เหล็กแหลมกลึงเนื้อกลองส่วนที่ไม่ต้องการออกให้ได้สัดส่วน

ภาพการกลึงหุ่นกลอง

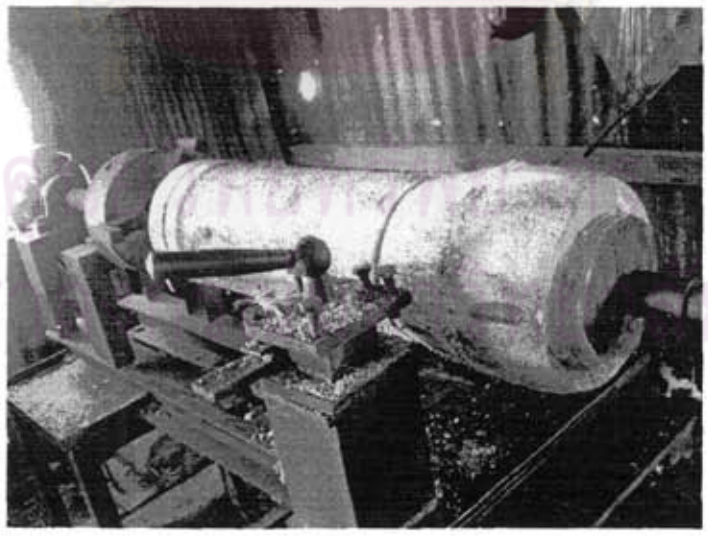

ภาพกลองที่กลึงภายนอก

- หลังจากกลึงเนื้อไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออกจนได้สัดส่วนตามที่ต้องการแล้ว ใช้กระดาษทรายขัดเนื้อไม้ส่วนที่ขรุขระออกจนเรียบ โดยเริ่มขัดด้วยกระดาษทรายที่มีผิวหยาบก่อนแล้วตามด้วยกระดาษทรายที่ผิวค่อนข้างละเอียด

ภาพการขัดผิวกลองด้วยกระดาษทราย

ภาพหุ่นกลองที่ขัดผิวแล้ว

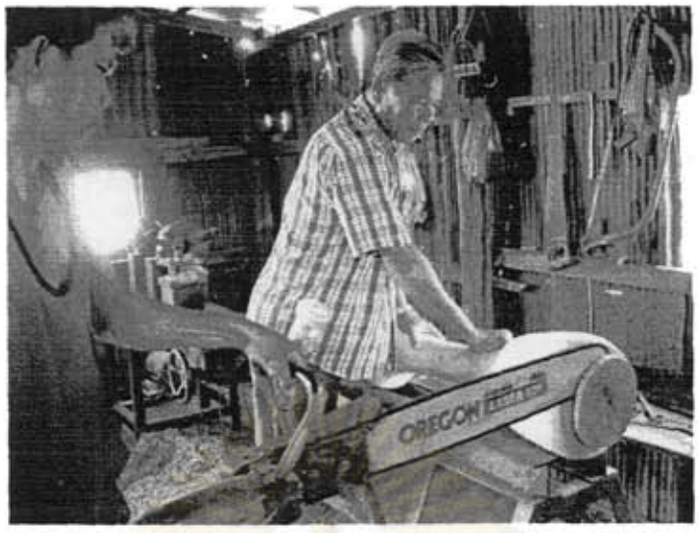

ภาพการใช้เลื่อยไฟฟ้าตัดไม้ส่วนที่เกินออก

- นำกลองที่กลึงภายนอกแล้วขึ้นแท่นจับ ยึดหุ่นกลองไว้ทั้งหัวและท้ายเพื่อเจาะภายใน ใช้เหล็กแหลมเจาะเนื้อกลองภายในออก

ภาพการนำหุ่นกลองขึ้นแท่นจับ

ภาพการใช้เหล็กแหลมเจาะภายในหุ่นกลอง

- นำหุ่นกลองที่เจาะภายในมาขัดเนื้อส่วนที่ไม่ต้องการด้วยเครื่องเจียรออกจนได้ความหนาตามต้องการ แล้วเจาะบากที่คอกลองด้านนอกให้เป็นช่องสำหรับร้อยเชือกสาวหน้ากลอง

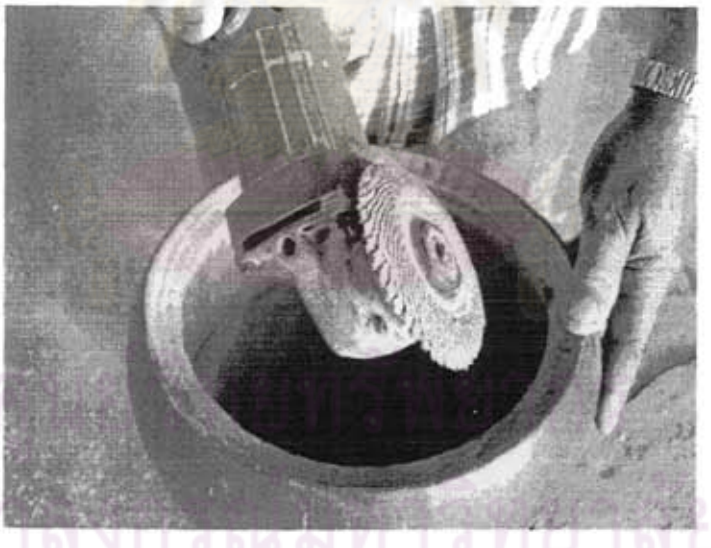

ภาพการใช้เครื่องเจียรกลึงเนื้อไม้ภายในออก

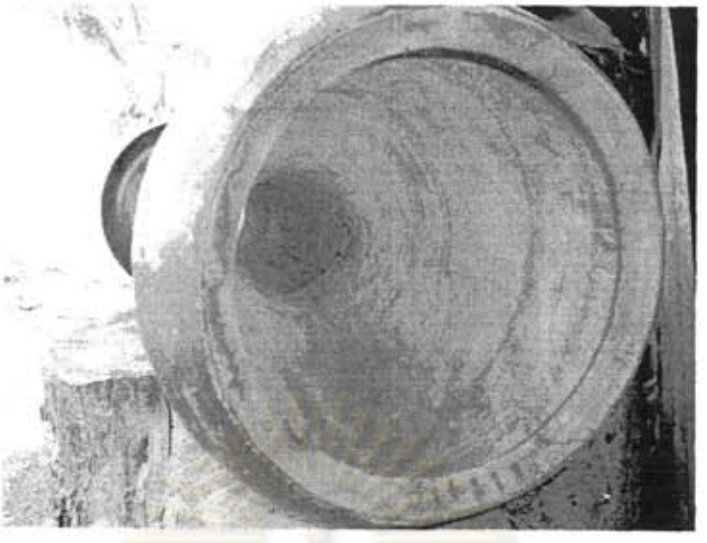

ภาพความหนาของหุ่นกลองด้านปากกลอง

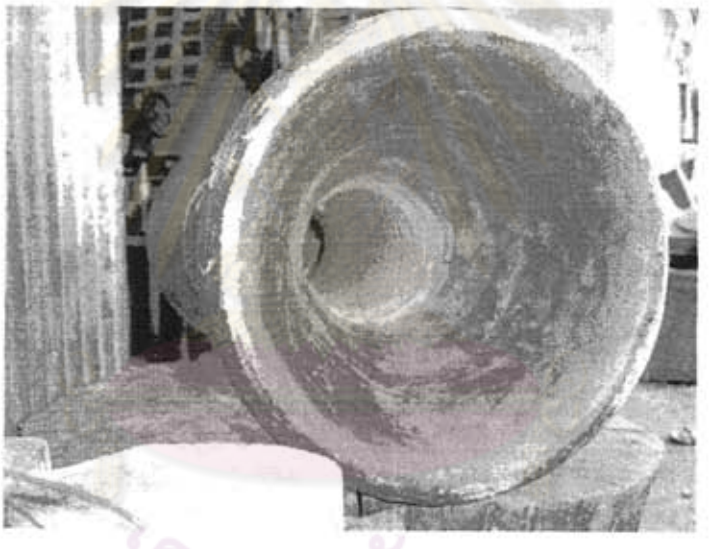

ภาพความหนาของหุ่นกลองด้านหางกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ฉีดพ่นหุ่นกลองด้วยน้ำยากันปลวกมอดทั้งภายในและภายนอก แล้วทาเคลือบด้วยน้ำมันเคลือบเงาตราหัวสิงห์ (Wood Shellac Polish) ที่ผิวกลองด้านนอก

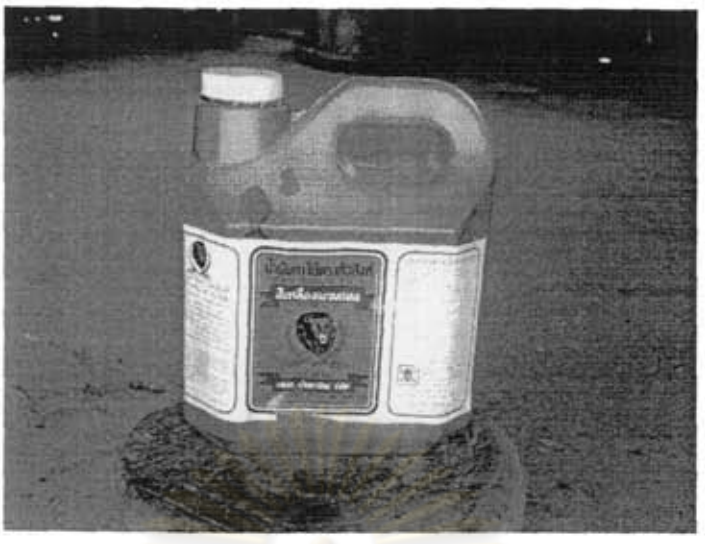

ภาพน้ำมันสำหรับเคลือบเงาหุ่นกลองภายนอก

ภาพกลองที่กลึงภายนอก ขุดภายใน และเคลือบผิวเรียบร้อยแล้ว

การขึ้นหน้ากลอง

- นายสมซื้อหนังวัวซึ่งเป็นหนังที่ตากแห้งมาแล้ว โดยเลือกหนังที่ไม่หนามากเกินไปและมีความหนาบางเสมอกันทั่วผืน นำผืนหนังมาตัดเป็นวงกลมตามขนาดหน้ากลองที่ต้องการตั้งแต่ ๘-๑๒ นิ้ว ซึ่งต้องตัดให้มีเส้นผ่านศูนย์กลางกว้างกว่าหน้ากลองที่ต้องการทำเล็กน้อย

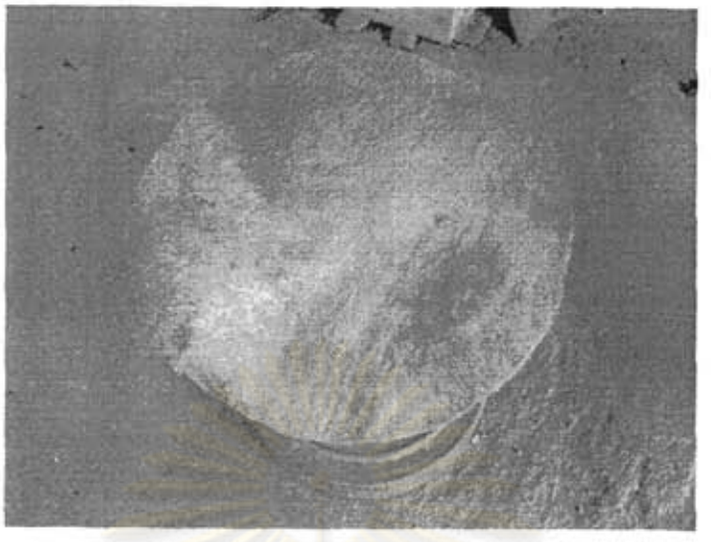

- นำหนังที่ได้มาแช่น้ำให้หนังนิ่ม ประมาณ ๒๐ นาที

ภาพการนำหนังมาแช่น้ำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ร่างเส้นวงกลมลงบนหนังโดยใช้เส้นลวดเป็นแบบ เจาะรูบนหนังด้วยตุ๊ดตู่ที่ใช้เจาะรูเข็มขัดหนังเป็น ๒ แถวรอบเส้นวงกลมให้มีระยะห่างกันระหว่างรูประมาณ ๑ นิ้ว ซึ่งทำด้วยความชำนาญของช่างโดยไม่ได้กำหนดจำนวนรูไว้ตายตัวว่าจะต้องมีกี่รู

ภาพการนำเส้นลวดมาเป็นโครงเพื่อร่างเส้นวงกลม

ภาพการใช้ตุ๊ดตู่เจาะรูบนหนัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้เส้นลวดวงกลมวางลงบนหนัง พับหนังหุ้มเส้นลวดให้รูที่เจาะไว้สองแถวซ้อนตรงกัน ใช้เชือกเอ็นเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๒.๕ มิลลิเมตร ร้อยรูยึดหนังให้ติดกับเส้นลวดเพื่อทำไส้ละมาน โดยร้อยเชือกแบบด้นถอยหลัง

ภาพการร้อยเชือกทำไส้ละมาน

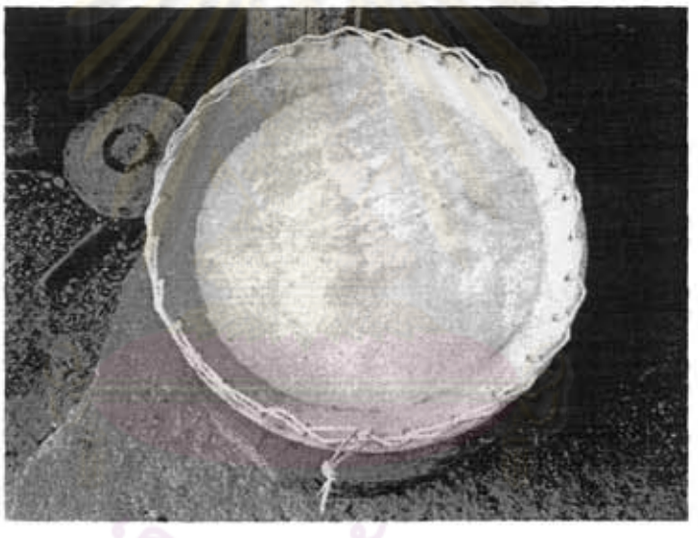

ภาพหนังหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมานเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นำหนังหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมานแล้วมาวางลงบนปากกลอง ให้หนังด้านที่มีขนหันออกด้านนอก ใช้ตะปูตัวเล็กตอกยึดหนังกลองกับปากกลองทั้งสี่ด้าน (ถอนตะปูออกเมื่อขึ้นหน้ากลองเสร็จ) ใช้น้ำลูบที่ด้านหน้ากลองให้หนังอ่อนตัวเล็กน้อย และใส่เส้นลวดที่คอกลองสำหรับสาวกลอง

ภาพการนำหนังหน้ากลองมาวางลงบนปากกลอง

- ใช้เชือกเอ็นเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๓.๓ มิลลิเมตร ร้อยโยงสลับไปมาระหว่างไส้ละมานกับเส้นลวดบริเวณคอกลอง จนกระทั่งรอบตัวกลอง จากนั้นผูกเงื่อนเป็นปมที่เส้นลวดให้แน่น

ภาพการใช้เชือกผูกปมที่เส้นลวดบริเวณคอกลอง

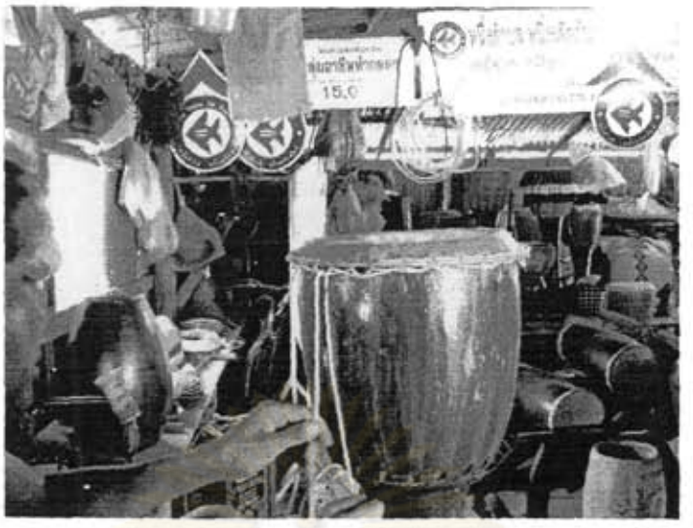

ภาพการใช้เชือกร้อยโยงระหว่างเส้นลวดกับหนังหน้ากลอง

ภาพการผูกมัดเก็บที่เส้นลวด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ใช้ไขควงงัดเชือกเอ็นขึ้นที่ละเส้น ดึงเชือกที่หย่อนให้ตึง จากนั้นร้อยเชือกที่เหลือเก็บให้เรียบร้อย

ภาพการสาวหนังหน้ากลองให้ตึง

- ใช้สว่านไฟฟ้าประกอบเข้ากับหัววัสดุที่ทำขึ้นเฉพาะมานวดหนังบริเวณขอบกลองให้แนบติดกับปากกลอง

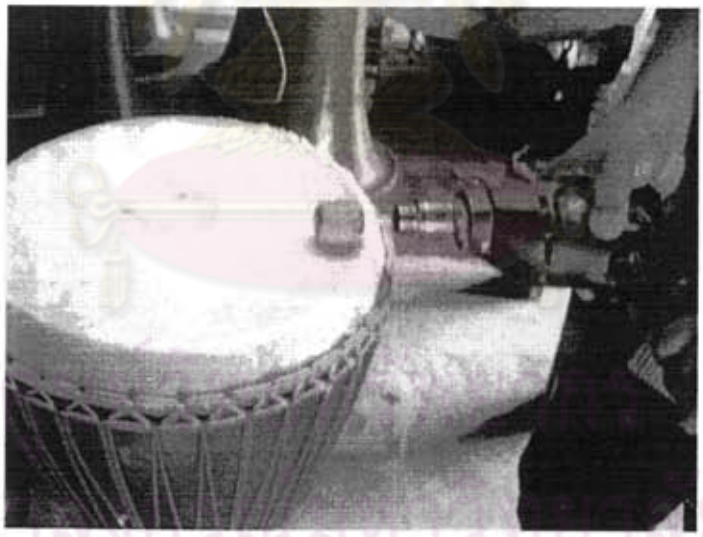

ภาพการนวดหนังหน้ากลอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพกลองที่ขึ้นหน้ากลองเรียบร้อยแล้ว

๓.๔.๔ การสร้างกลองยาวของนายสิน อารักษ์ประชาดี

นายสิน อารักษ์ประชาดี เป็นช่างทำกลองจังหวัดปทุมธานี นายสินเกิดเมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๒ ปัจจุบันมีอายุ ๖๗ ปี พักอาศัยอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๒๓/๑ หมู่ ๕ ตำบลบางเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ภาพป้ายวงกลองยาวของนายสิน อารักษ์ประชาดี

เดิมนายสินเคยมีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ปัจจุบันนายสินมีอาชีพรับจ้างเป็นช่างไม้ ช่างปูน ด้วยความชื่นชอบในเสียงของกลองยาว นายสินจึงตั้งคณะกลองยาวของตนเอง และสั่งซื้อกลองยาวจากช่างทำกลองย่านวัดบ่อเงิน จังหวัดปทุมธานี เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๙ ต่อมาเมื่อคิด

ที่จะทำกลองยาวเอง จึงได้ใช้กลองยาวดังกล่าวมาเป็นแบบในการทำกลองยาว (นายสิน ประชาดี, สัมภาษณ์, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๙)

ภาพผู้วิจัยกับนายสิน อารักษ์ประชาดี

๑) ขนาดและสัดส่วน

ภาพกลองยาวของนายสิน อารักษ์ประชาดี

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๘.๕	เซนติเมตร (๑๑ นิ้ว)
ความสูงจากพื้นถึงหน้ากลอง	๙๐	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๙๑	เซนติเมตร

เส้นรอบคอ (ลวดร้อยเชือก)	๙๔	เซนติเมตร
เส้นรอบเอว (ส่วนที่คอดที่สุด)	๓๙	เซนติเมตร
เส้นรอบเท้ากลอง (ปากลำโพง)	๙๔	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๒๙.๕	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหน้ากลองถึงคอ (ตัวกลองสูง)	๒๘	เซนติเมตร

๒) อุปกรณ์และวัสดุในการสร้าง

นายสินใช้ไม้มะม่วงทำเป็นหุ่นกลองและใช้หนังลูกควายขึ้นหน้ากลอง เพราะมีความเห็นว่าหนังวัวเป็นหนังที่มีขนถี่ทำให้ขูดยากมักขูดแล้วทะลุ หนังแพะก็หายากและบาง ไม่เหมาะกับการนำมาทำหนังกลองยาว หนังลูกควายจึงดีที่สุดเพราะขูดง่ายและให้คุณภาพเสียงดี แต่ถ้าไม่มีก็จะใช้หนังวัวแทน สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือที่นายสินใช้ในการทำกลองนั้นเป็นเครื่องไม้เครื่องมือช่างไม้ทั่วไป เช่น เลื่อย สิ่ว ค้อน ฯลฯ โดยไม่ได้ใช้เครื่องจักรทุ่นแรงในการสร้าง

ภาพอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) ขั้นตอนการสร้าง

การทำหุ่นกลอง

- นายสินเลือกใช้ไม้มะม่วง เริ่มจากนำซุงไม้มะม่วงมาแช่น้ำให้เปลือกอ่อน เป็นเวลาประมาณ ๖ เดือนขึ้นไป เพื่อป้องกันไม่ให้มอดกิน เมื่อต้องการจำนำท่อนซุงท่อนนั้นมาทำกลอง จึงเอาขึ้นจากน้ำแล้วถากเปลือกออกด้วยขวาน จากนั้นใช้เขียดและสิ่วตกแต่งรูปร่างภายนอก

- นำหุ่นกลองที่ได้มาเจาะภายในด้วยสว่าน และใช้สิ่วสกัดเนื้อไม้ภายในออก โดยกลอง ๑ ใบนั้นต้องใช้เวลาในการขุดภายในถึง ๓ วัน ซึ่งกลองยาวของนายสินนั้นจะขุดภายในเป็นทรงก้นขัน นอกจากนั้นนายสินยังมีเคล็ดลับในการทำปากนกแก้วที่บริเวณปากกลองคือจะทำปากนกแก้วค่อนข้างหนา และมีความโค้งมนค่อนข้างมากเพื่อไม่ให้หนังขาดง่าย อีกทั้งช่วยให้ไม่เจ็บมือขณะตีกลอง

- นำกลองที่ขุดภายในแล้วมาขูดเนื้อไม้ลำสาก (เอวกลอง) ออกด้วยเศษกระเบื้องกระจก (ได้จากการทุบขวดแก้ว) พร้อมทั้งบากช่องที่บริเวณคอกลองสำหรับร้อยเชือกสาวกลอง จากนั้นขัดตกแต่งผิวด้วยกระดาษทรายให้เรียบเนียน

- อุดรอยขอบก้นขันด้วยน้ำมันยาง และทาผิวภายนอกด้วยยูริเทน BS2

ภาพการใช้น้ำมันยาอุดรอยบริเวณก้นขันภายในหุ่นกลอง

ภาพแสดงสัดส่วนภายในลำโพงกลองยาว

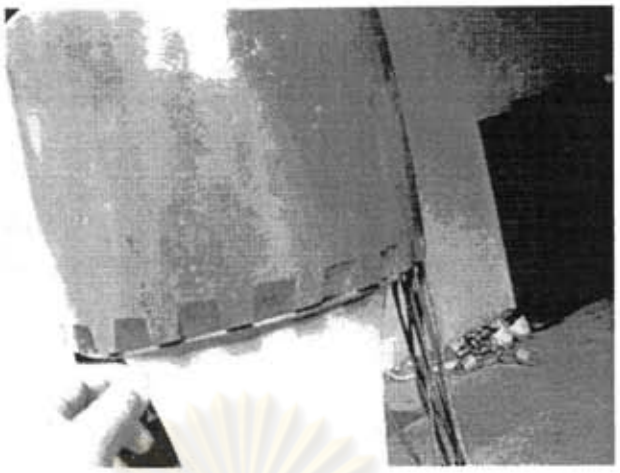

ภาพกลองที่บากช่องสำหรับร้อยเชือกสาวกลองแล้ว

การขึ้นหน้ากลอง

- หนังที่นายสินเคยใช้ขึ้นหน้ากลองนั้นมีทั้งหนังวัว หนังควาย และหนังแพะ นายสินให้ความเห็นเกี่ยวกับการเลือกใช้หนังว่า หนังวัวเป็นหนังที่มีขนถี่ทำให้ขูดยากมักขูดแล้วทะลุ หนังแพะหายากและบาง ไม่เหมาะกับการนำมาทำหนังกลองยาว นายสินจึงหันมาใช้หนังลูกควายแทน เพราะขูดง่ายและให้คุณภาพเสียงดีกว่าหนังแพะ แต่ถ้าไม่มีก็จะใช้หนังวัว โดยหนังที่จะต้องเลือกหนังที่ไม่หนามากเกินไปจะทำให้คุณภาพเสียงไม่ดี นำหนังที่มาตัดเป็นแผ่นวงกลมนำไปแช่น้ำแล้วขูดขนและสิ่งสกปรกออกให้แผ่นหนังเสมอ

ภาพหนังที่ตัดเป็นแผ่นและขูดทำความสะอาดแล้ว

- เจาะรูที่ขอบแผ่นหนังเป็น ๒ แถวสำหรับร้อยไส้ละมาน นำเส้นลวดมาทาบลงบนหนังที่เจาะรูแล้ว ใช้เรือกเอ็น ๒ เส้นร้อยสลับกันไปมาตามรูที่เจาะไว้เพื่อทำไส้ละมาน โดยเลือกเอาด้านที่มีขนไว้ด้านนอก หลังจากร้อยละมานเสร็จต้องทารักลงที่บริเวณศูนย์กลางหน้ากลองเป็นรูปวงกลมให้มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๖ เซนติเมตร และทารักลงที่ขอบหนังโดยรอบ ทิ้งไว้ให้แห้งสนิท ทั้งนี้หนังที่ร้อยไส้ละมานไว้แล้วสามารถเก็บไว้ได้ เมื่อต้องการนำไปขึ้นหน้ากลองจึงค่อยเอาไปจุ่มน้ำหนังอ่อนตัว

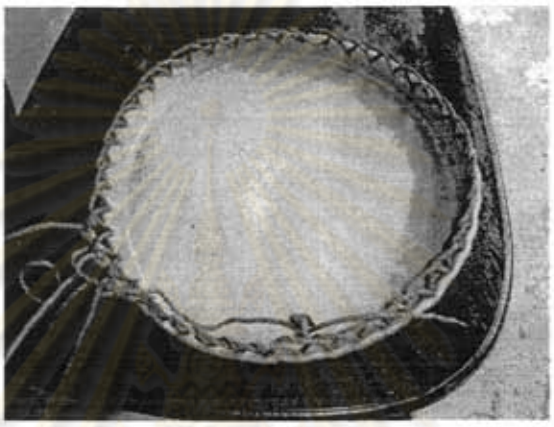

ภาพหนังหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมานเรียบร้อยแล้ว (ด้านใน)

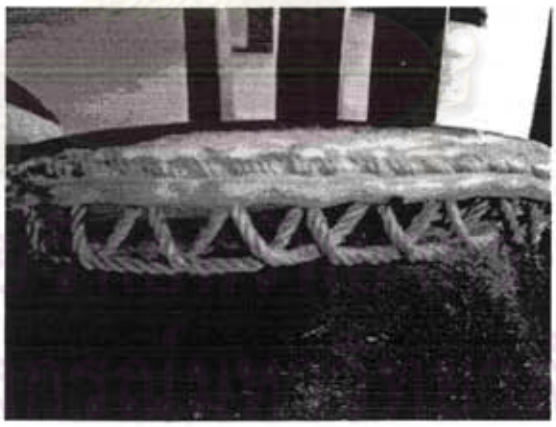

ภาพหนังหน้ากลองที่ร้อยไส้ละมานเรียบร้อยแล้ว (ด้านข้าง)

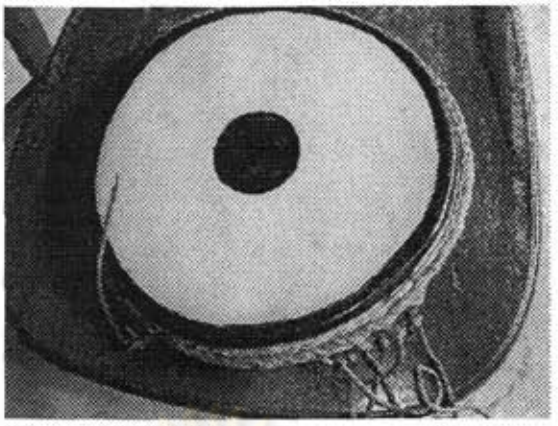

ภาพหนังหน้ากลองที่ทารักเรียบร้อยแล้ว (ด้านหน้า)

- เมื่อต้องการขึ้นหน้ากลองให้นำหนังที่ร้อยไส้ละมานแล้วไปจุ่มน้ำจนหนังอ่อนนุ่ม นำเส้นลวดสวมเข้ากับคอกลอง วางหนังหน้ากลองบนปากกลอง ใช้เชือกเอ็น ๔ เส้นผูกโยงระหว่างไส้ละมานกับเส้นลวดเพื่อยึดหน้ากลองไว้กับปากกลองป้องกันไม่ให้หน้ากลองเบี้ยวไปด้านใดด้านหนึ่งขณะสาวกลอง

ภาพการใช้เชือกผูกโยงหน้ากลองยึดไว้กับปากกลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ผูกเชือกเป็นปมเงื่อนไว้ที่เส้นลวด จากนั้นร้อยโยงระหว่างเส้นลวดกับไส้ละมานไปมาด้วยเชือกเอ็น โดยจะร้อยแยกเชือกเป็นกลุ่มไว้ตามช่องที่บากไว้ ช่องละ ๒ ทบ จนรอบตัวกลอง จากนั้นผูกเงื่อนเก็บปลายเชือกให้แน่นที่เส้นลวดด้านล่าง

ภาพการผูกเชือกเป็นเงื่อนที่เส้นลวด

ภาพการร้อยโยงเชือกตามซ่อง

ภาพการผูกเก็บปลายเชือกที่เส้นลวด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ตัดเชือกเอ็นทั้ง ๔ เส้นที่ผูกยึดตัวกลองไว้ออกอย่างคร่าว ๆ ออก ใช้ไขควงมางัดเส้นเอ็นขึ้นดึงให้ตึงทีละเส้นแล้วผูกเก็บเชือกที่เหลือขัดไว้กับตัวกลอง

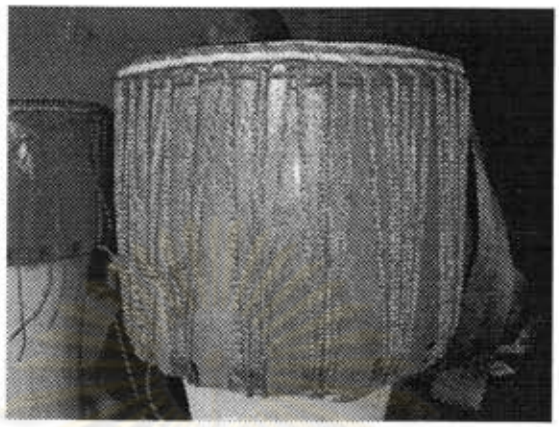

ภาพการร้อยเก็บเชือกที่เหลือจากการสาวกลองไว้กับตัวกลอง

- นำกระโปรง (ผ้าคลุม) กลองยาวที่ตัดเย็บไว้ตามขนาดมาสวมทับให้สวยงาม

ภาพการสวมกระโปรงคลุมตัวกลองยาว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพกลองยาวของนายสินที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว

๓.๔.๕ การสร้างกลองยาวของนายสมพร นวมระวี

ดังที่กล่าวถึงประวัติของนายสมพร นวมระวี ไว้แล้วในเรื่องการสร้างจะเข้ของนายสมพร นวมระวี ว่านายสมพรเป็นช่างทำเครื่องดนตรีที่มีชื่อเสียงอย่างมากในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร้านขายเครื่องดนตรี "สังคีตประดิษฐ์" ของนายสมพรซึ่งอยู่บริเวณหน้าบ้านนั้น จำหน่ายเครื่องดนตรีไทยทุกชนิด รวมถึงเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่มีผู้มาสั่งทำด้วย (นายสมพร นวมระวี, สัมภาษณ์, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๙)

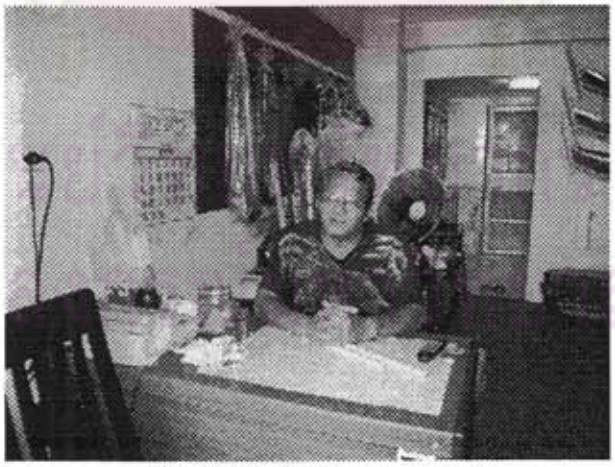

ภาพนายสมพร นวมระวี

ภาพผู้วิจัยทดลองตีกลองยาวในร้านสังคีตประดิษฐ์ของนายสมพร นวมระวี

๒) ขนาดและสัดส่วน

กลองยาวที่นายสมพรทำนั้นมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลองตั้งแต่ ๘-๑๑ นิ้ว ซึ่งกลองที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขนาดและสัดส่วนในครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะกลองยาวขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง ๑๑ นิ้วเท่านั้น

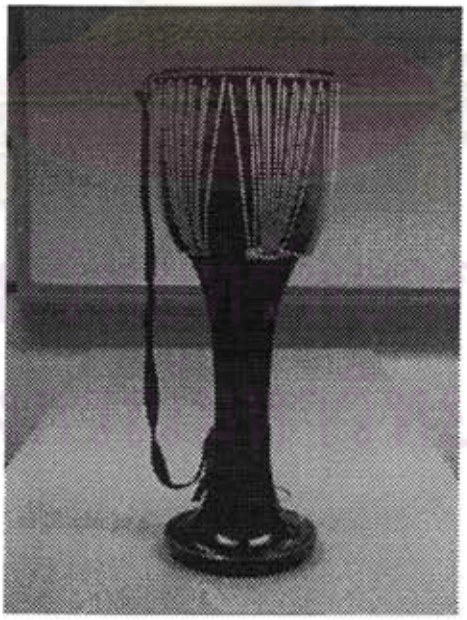

ภาพกลองยาวของนายสมพร นวมระวี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๘.๕	เซนติเมตร (๑๑ นิ้ว)
ความสูงจากพื้นถึงหน้ากลอง	๘๕.๕	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๙๑	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ (ลวดร้อยเชือก)	๖๒	เซนติเมตร
เส้นรอบเอว (ส่วนที่คอดที่สุด)	๓๑	เซนติเมตร
เส้นรอบเท้ากลอง (ปากลำโพง)	๘๖.๕	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๒๗	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหน้ากลองถึงคอ (ตัวกลองสูง)	๓๒	เซนติเมตร

๓) การสร้างกลองยาวของนายเล็ก ระวิโรจน์

นายเล็ก ระวิโรจน์ ช่างทำกลองยาวที่มีชื่อเสียงในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันนายเล็กมีอายุ ๗๘ ปี พักอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๖๖ หมู่ ๑๔ ตำบลบ้านซ่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา บิดามีคณะกลองยาว นายเล็กจึงหัดตีกลองยาวตั้งแต่เด็ก และเริ่มหัดทำกลองกับบิดามาตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี นอกจากทำกลองจำหน่ายแล้วนายเล็กยังมีคณะกลองยาวรับเล่นกลองยาวตามงานต่าง ๆ และรับจ้างทำนาด้วย (เล็ก ระวิโรจน์, สัมภาษณ์, ๑ มีนาคม ๒๕๔๙)

ภาพนายเล็ก ระวิโรจน์กับผู้วิจัย

จากการสัมภาษณ์ถึงวิธีการทำกลองยาวของนายเล็ก ทำให้ทราบว่าหลายปีมาแล้วนายเล็กได้ไม้มาจำนวนหนึ่ง นายเล็กจึงนำไม้ไปส่งให้โรงงานทำกลองที่อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง (นายเล็กกล่าวว่าจำชื่อโรงงานไม่ได้) ทำหุ่นกลองยาวให้แล้วนายเล็กนำกลับมาขึ้นหน้ากลองเอง ซึ่งปัจจุบันนี้ในบริเวณบ้านของนายเล็กยังปรากฏหุ่นกลองยาวที่ขุดแล้ววางอยู่เรียงราย ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงขอให้นายเล็กอธิบายเฉพาะขั้นตอนการขึ้นหน้ากลองยาวเพื่อนำมาศึกษาในครั้งนี้ด้วย

ภาพบรรยากาศหน้าบ้านของนายเล็ก ระวิโรจน์

๒) ขนาดและสัดส่วน

กลองยาวของนายเล็กเป็นกลองยาวที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ นิ้ว ซึ่งมีขนาดและสัดส่วนขององค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพกลองยาวของนายเล็ก ระวิโรจน์

เส้นผ่านศูนย์กลางหน้ากลอง	๒๖	เซนติเมตร (๑๐ นิ้ว)
ความสูงจากพื้นถึงหน้ากลอง	๘๓	เซนติเมตร
เส้นรอบหน้ากลอง	๘๓	เซนติเมตร
เส้นรอบคอ (ลวดร้อยเชือก)	๖๓	เซนติเมตร
เส้นรอบเอว (ส่วนที่คอดที่สุด)	๓๓	เซนติเมตร
เส้นรอบเท้ากลอง (ปากลำโพง)	๙๐	เซนติเมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางปากลำโพง	๒๘	เซนติเมตร
ระยะห่างระหว่างหน้ากลองถึงคอ (ตัวกลองสูง)	๓๐	เซนติเมตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการสร้าง

นายเล็กกล่าวว่ากลองยาวของนายเล็กทำขึ้นจากไม้มะม่วง หน้ากลองที่ขึ้นจะต้องใช้หนังวัวโดยเจาะจงว่าต้องเป็นหนังวัวพันธุ์ไทยจึงจะเหนียวทนดี ส่วนอุปกรณ์ในการขึ้นหน้ากลองมีเพียง เชือก ขดลวด กรรไกร หมุดเจาะรู ไขควงสำหรับสาวกลอง และค้อนเท่านั้น

๓) ขั้นตอนการสร้าง

เริ่มจากนำหนังวัวที่ซื้อมาจากโรงฆ่าสัตว์มาแช่น้ำ ขูดเอาพังผืดและสิ่งสกปรกออกให้หมด จากนั้นตัดหนังให้มีขนาดใหญ่กว่าหน้ากลองประมาณ ๑.๕ นิ้ว นำขดลวดที่มีขนาดเท่ากับหน้ากลองมาวางทาบลงบนหนัง ใช้ปากกาขีดเส้นรอบขดลวดแล้วเจาะรูลงบนหนังตามเส้นรอบวงให้เว้นระยะห่างระหว่างรูประมาณ ๑ นิ้ว จากนั้นนำเชือกมาร้อยยึดขดลวดไว้กับหนังเพื่อทำไส้ละมาน

นำกลองที่กลึงขึ้นรูปไว้แล้วมาใส่ขดลวดที่คอกลอง วางหนังที่ร้อยไส้ละมานแล้วลงบนปากกลองใช้ตะปูตอกยึดหนังไว้กับหน้ากลอง ร้อยเชือกไนลอนโยงระหว่างไส้ละมานกับขดลวดสลับไปมาจนรอบตัวกลองเพียงหลวม ๆ จากนั้นไขควงงัดเชือกขึ้นขึงให้ตึงทีละเส้นจนรอบตัวกลอง จากนั้นนำข้าวสุกผสมขี้เถ้ามาติดที่กึ่งกลางหน้ากลองทดลองตีเพื่อฟังเสียง หากหน้ากลองยังไม่ตึงพอก็สาวกลองให้ตึงอีกจนเป็นที่พอใจ

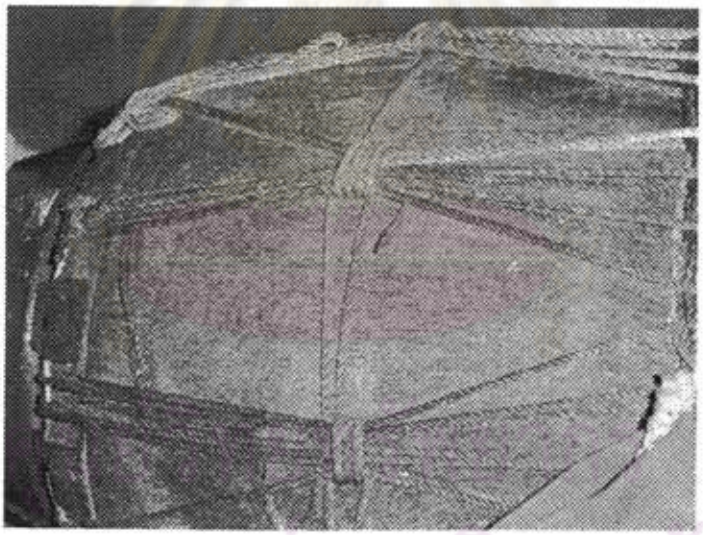

ภาพกลองยาวที่ร้อยเชือกขึ้นหน้าแล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

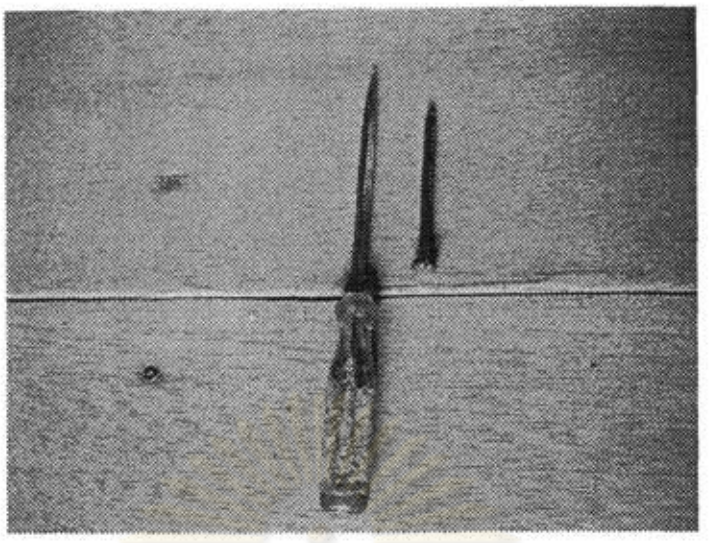

ภาพไขควงที่ใช้ในการสาวกลอง

ภาพการติดข้าวสุกผสมขี้เถาที่หน้ากลอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

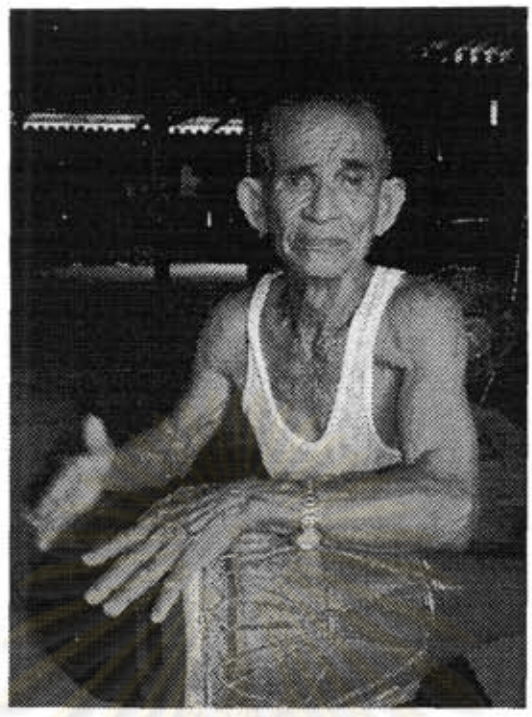

ภาพนายเล็กสาธิตการตีกลองยาว

จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองยาวของช่างทำกลองยาว ๖ ท่านซึ่งอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง พบว่า วัสดุที่ใช้ในการทำกลองยาวประกอบด้วยสองส่วนที่สำคัญ คือ ไม้สำหรับทำหุ่นกลองและหนังสำหรับขึ้นหน้ากลอง ไม้สำหรับทำหุ่นกลองช่างส่วนใหญ่นิยมใช้ไม้ขนุน ไม้มะม่วง และไม้ก้ามปูหรือจามจุรี แต่เนื่องจากไม้ขนุนและไม้มะม่วงที่ได้ขนาดนั้นหาได้ยากช่างส่วนใหญ่จึงใช้ไม้ก้ามปูแทนเพราะหาได้ง่ายและมีราคาไม่แพง ส่วนหนังที่ขึ้นหน้ากลองยาวนั้นนิยมใช้หนังที่มีความหนาปานกลาง เช่น หนังวัว หนังควาย และหนังค่าง โดยเฉพาะหนังวัวนั้นเป็นหนังที่มีผู้นิยมนำมาขึ้นหน้ากลองยาวมากที่สุด

ด้านขนาดและสัดส่วนพบว่ากลองยาวมีขนาดแตกต่างกันออกไปตามขนาดของหน้ากลองซึ่งมีเส้นผ่านศูนย์กลางตั้งแต่ ๙ นิ้วไปจนถึง ๑๒ นิ้ว ทว่าจะมีรูปทรงที่แตกต่างกันออกไปตามเอกลักษณ์ในการสร้างของช่างแต่ละท่าน สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่ที่ทันสมัย มีเพียงนายสิน อารักษ์ประชาดี ช่างทำกลองยาวในจังหวัดปทุมธานีท่านเดียวเท่านั้นที่ยังคงใช้เครื่องไม้เครื่องมือขนาดเล็ก ฉะนั้นช่างทำกลองยาวส่วนใหญ่จึงมีกรรมวิธีการสร้างกลองยาวที่ทันสมัย เพราะใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ในการขึ้นรูปกลอง นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่าพื้นที่ในเขตภาคกลางที่มีช่างทำกลองยาวมากที่สุดคือ บ้านปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๔
การประเมินคุณภาพเสียงเครื่องดนตรี ภาคอีสานใต้และภาคกลาง

การประเมินคุณภาพเสียงเครื่องดนตรีภาคอีสานใต้และภาคกลางทั้ง ๔ ชนิด ได้แก่ กระจับปี่ กลองกันตรึม จะเข้ และกลองยาว ผู้วิจัยได้แบ่งการประเมินออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑) การประเมินคุณภาพเสียงในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยอาศัยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นโปรแกรมเสียงสำเร็จรูป ที่เรียกว่า Sound Forge มาใช้ทำการวัดคลื่นเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดเพื่อหาความกว้างของคลื่นเสียง

๒) การประเมินคุณภาพเสียงในเชิงคุณภาพ เป็นการประเมินคุณค่าทางสุนทรีย์ในรูปแบบของการวิจารณ์ โดยไม่อาศัยเครื่องมือในทางวิทยาศาสตร์เป็นตัววัด หากแต่ต้องอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ ในการประเมิน

๔.๑ การประเมินคุณภาพเสียงเชิงปริมาณ

การประเมินคุณภาพเสียงเครื่องดนตรีในเชิงปริมาณเป็นการประเมินคุณภาพเสียงด้วยการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์ และโปรแกรม Sound Forge มาเป็นเครื่องมือช่วยวัดคุณสมบัติเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น ซึ่งโปรแกรม Sound Forge นั้นเป็นโปรแกรมที่ใช้ในการบันทึกเสียง ตกแต่งเสียง ดัดแปลงเสียงในรูปแบบของคลื่นเสียง และสามารถจัดเก็บข้อมูลในระบบของเสียงในรูปแบบไฟล์คอมพิวเตอร์ได้อย่างสะดวก ทั้งนี้ผู้วิจัยจะชี้แจงถึงวิธีการใช้โปรแกรม Sound Forge ในการประเมินโดยสังเขป ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เตรียมความพร้อมของระบบคอมพิวเตอร์ให้มีความสามารถในการรองรับโปรแกรม Sound Forge โดยติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์ ดังนี้

- Pentium ๓ เป็นต้นไป
- ระบบปฏิบัติการ Windows ๙๕/๙๘/Me/NT/Xp
- Ram ๑๒๘ Mb ขึ้นไป
- Sound Card

ขั้นตอนที่ ๒ เตรียมเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการบันทึกเสียง ซึ่งจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ต่อไปนี้

- เครื่องคอมพิวเตอร์ที่มี Sound Card
- ลำโพงสำหรับต่อเข้ากับช่อง Speaker ของ Sound Card เพื่อฟังเสียง
- โปรแกรม Sound Forge สำหรับบันทึกเสียง และ Edit เสียง
- ไมค์พร้อมสายต่อเข้ากับ Input ของคอมพิวเตอร์
- เครื่องดนตรีที่ต้องการบันทึกเสียง

ขั้นตอนที่ ๓ ติดตั้งโปรแกรม Sound Forge บนเครื่องคอมพิวเตอร์ในระบบปฏิบัติการ Windows

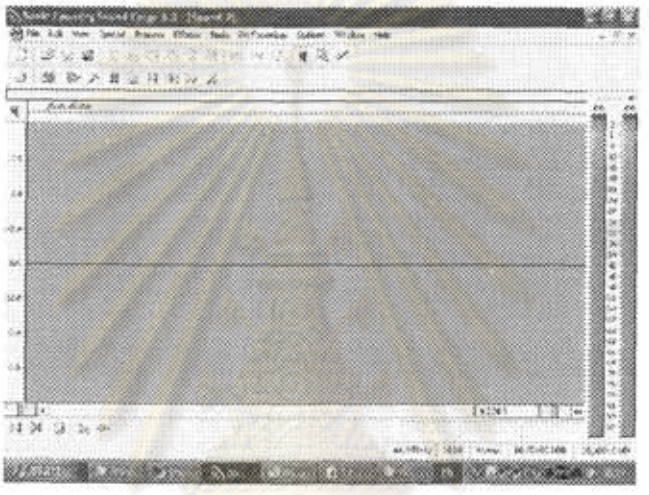

ขั้นตอนที่ ๔ ตั้งค่าต่าง ๆ ในหน้าต่าง Windows

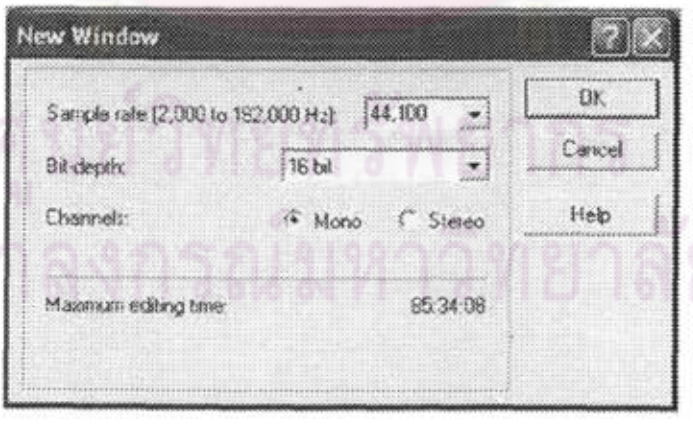

ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพเสียง ความยาวของข้อมูล และขนาดของไฟล์ Wave เปรียบเทียบได้ดังนี้

คุณภาพเสียง	ขนาดไฟล์		
	๑ วินาที	๑๕ วินาที	๖๐ วินาที
เทียบเท่าเสียงจากซีดี (๔๔.๑ KHz , ๑๖ Bits , Stereo)	๑๗๒	๒,๕๘๐	๑๐,๓๒๐
เทียบเท่าเสียงวิทยุ (๒๒ KHz , ๘ Bits , Mono)	๒๒	๓๓๐	๑,๓๒๐
เทียบเท่าเสียงโทรทัศน์ (๑๑ KHz , ๘ Bits , Mono)	๑๑	๑๖๕	๖๖๐

ขั้นตอนที่ ๕ เมื่อตั้งค่าโปรแกรมเรียบร้อยแล้ว ให้นำสายไมค์เชื่อมเข้ากับคอมพิวเตอร์ โดยเสียบเข้าที่ช่อง Line In / Mic ของคอมพิวเตอร์

ขั้นตอนที่ ๖ เริ่มทำการบันทึกโดยการเปิดโปรแกรม Sound Forge จากนั้นให้คลิกที่ปุ่ม Record (ปุ่มสีแดงบน Toolbar)

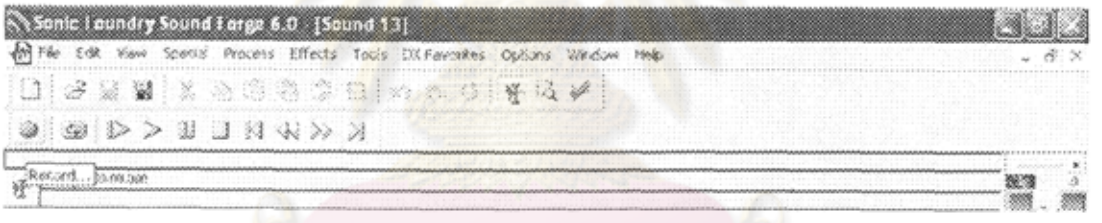

จะปรากฏหน้าต่างเตรียมพร้อมสำหรับการบันทึกเสียง

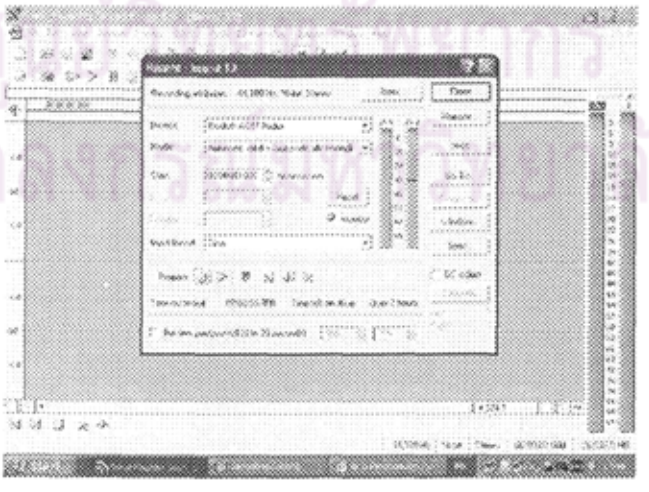

ขั้นตอนที่ ๗ เริ่มต้นการบันทึกเสียงโดยกดปุ่ม Record (แถบสีแดง)

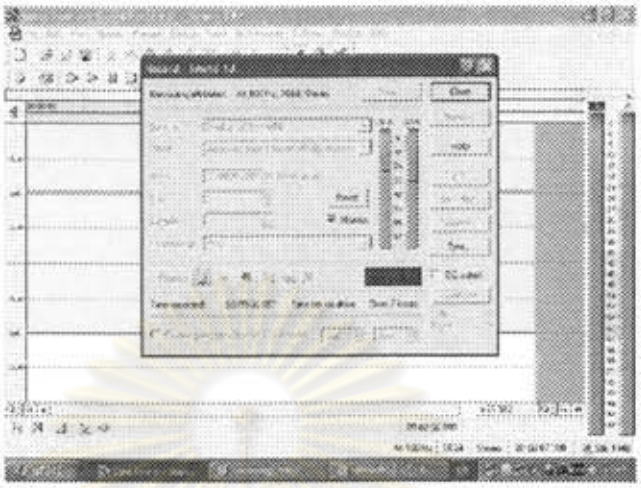

เมื่อทำการบันทึกเสียงเสร็จกดปุ่ม Stop จะปรากฏภาพ ดังนี้

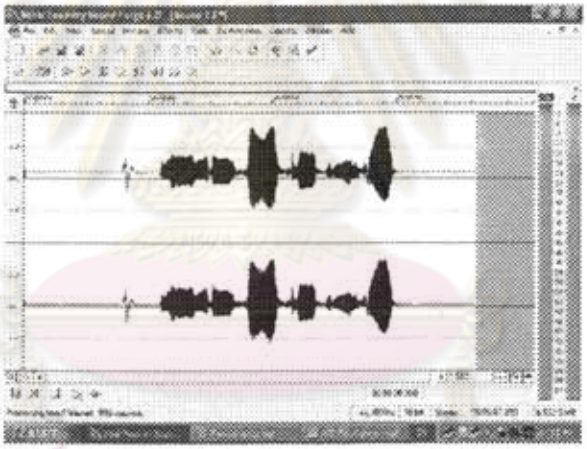

ขั้นตอนที่ ๘ ทำการบันทึก File เสียง เลือกเมนู File เลือก Save As

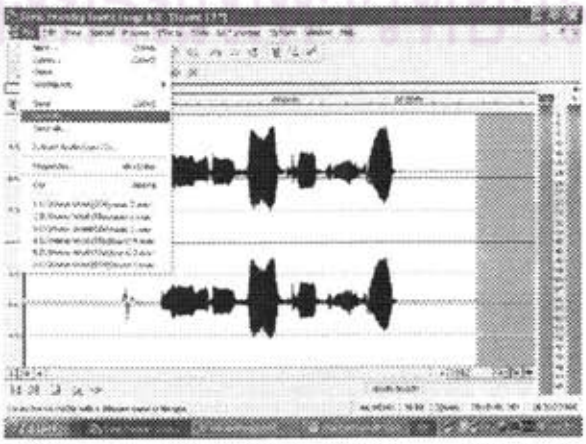

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ ๙ ตั้งชื่อ File และทำการ Save ข้อมูลในหน้าต่าง Save As

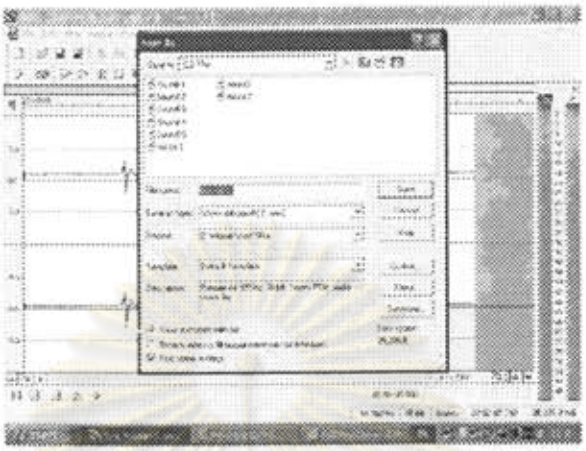

ขั้นตอนที่ ๑๐ นำไฟล์ข้อมูลจากการบันทึกมาพิจารณาลักษณะทางกายภาพของคลื่นเสียงที่ปรากฏ

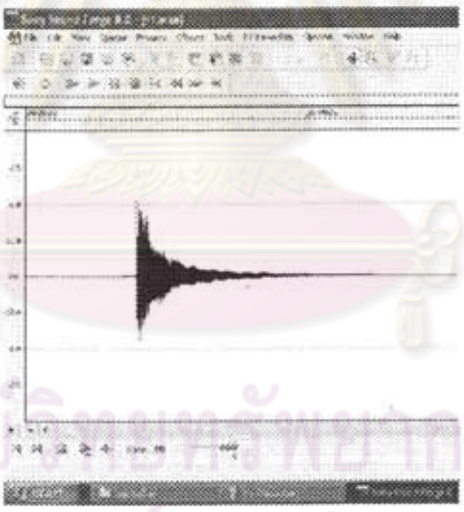

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔.๑.๑ การประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่ในเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขกระจับปี่แต่ละตัวที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- กระจับปี่หมายเลข ๑ เป็นกระจับปี่ที่สร้างโดยนายศิลา บุญมี
- กระจับปี่หมายเลข ๒ เป็นกระจับปี่ที่สร้างโดยนายสุวัฒน์ อยู่แท้กูล

กำหนดเสียงที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่ ๒ เสียง* คือ

- สายเปล่าสายเอกเทียบเป็นเสียงโดตามระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออ
- สายเปล่าสายทุ้มเทียบเป็นเสียงซอลต่ำตามระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออ

จากนั้นดีดกระจับปี่ตามเสียงที่กำหนดทีละตัว บันทึกเป็นคลื่นเสียงด้วยโปรแกรม Sound Forge ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบของกราฟเสียงดังนี้

๑) สายเปล่าสายเอก

<u>กระจับปี่หมายเลข ๑</u>

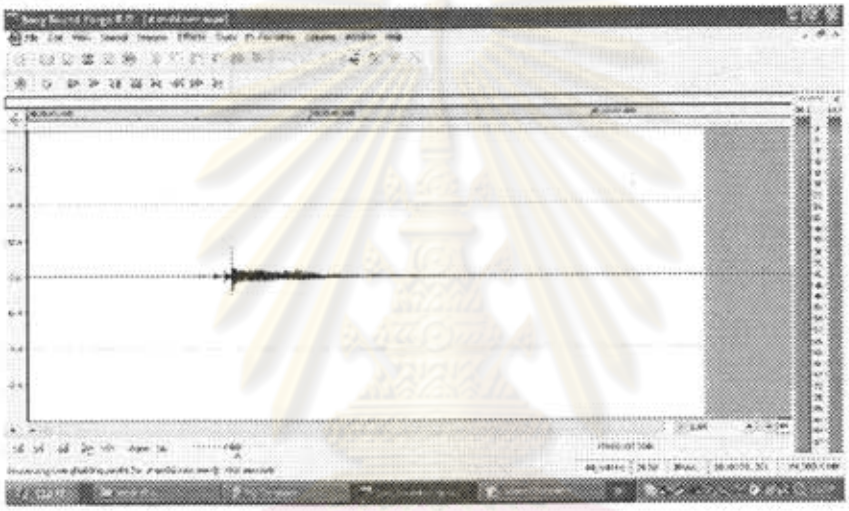

<u>กระจับปี่หมายเลข ๒</u>

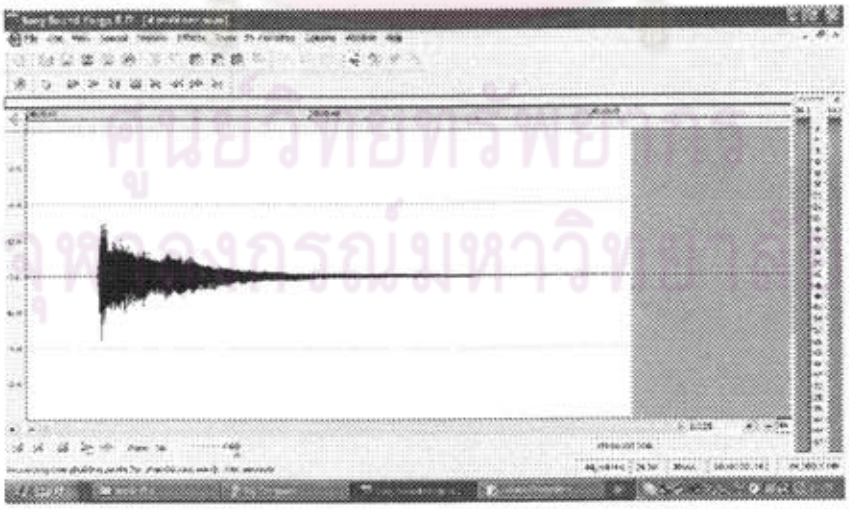

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* การเทียบสายของพิณซีสานใด้นั้น มีวิธีเทียบเสียงได้หลายแบบ ขึ้นอยู่กับเพลงที่จะใช้บรรเลง (พลอย ราชประโคน, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙) ซึ่งในการประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่ในครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดให้เทียบเสียงด้วยระบบคู่ ๔ โดยให้สายเปล่าสายเอกเป็นเสียงโด และสายเปล่าสายทุ้มเป็นเสียงซอลต่ำตามระดับเสียงขลุ่ยเพียงออ

๒) สายเปล่าสายทุ้ม

กระจับปี่หมายเลข ๑

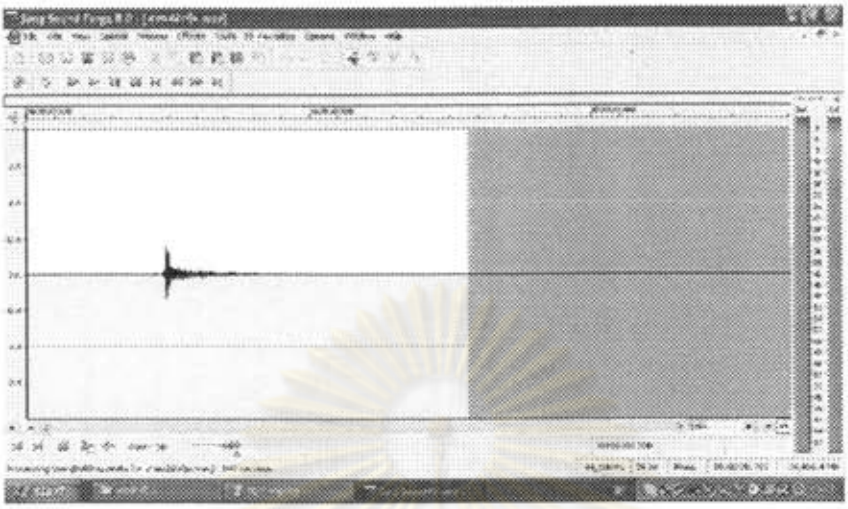

กระจับปี่หมายเลข ๒

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔.๑.๒ การประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึมในเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขกลองกันตรึมแต่ละใบที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- กลองกันตรึมหมายเลข ๑ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนางพา ชมเมือง
- กลองกันตรึมหมายเลข ๒ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนางพา ชมเมือง
- กลองกันตรึมหมายเลข ๓ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายพูน สามสี
- กลองกันตรึมหมายเลข ๔ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายพูน สามสี
- กลองกันตรึมหมายเลข ๕ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล
- กลองกันตรึมหมายเลข ๖ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายก่วง เกตุพงษ์

- กลองกันตรึมหมายเลข ๗ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายเหียบ สมพรศิริ
- กลองกันตรึมหมายเลข ๘ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายศิลา บุญมี
- กลองกันตรึมหมายเลข ๙ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยอาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุณรัมย์

กำหนดเสียงที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึม ๓ เสียง[๖] คือ

- เสียงโจ๊ะ
- เสียงติง
- เสียงเทิ่ง

จากนั้นตีกลองกันตรึมตามเสียงที่กำหนดทีละใบ บันทึกเป็นคลื่นเสียงด้วยโปรแกรม Sound Forge ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบของกราฟเสียงดังนี้

๑) เสียงโจ๊ะ

<u>กลองกันตรึมหมายเลข ๑</u>

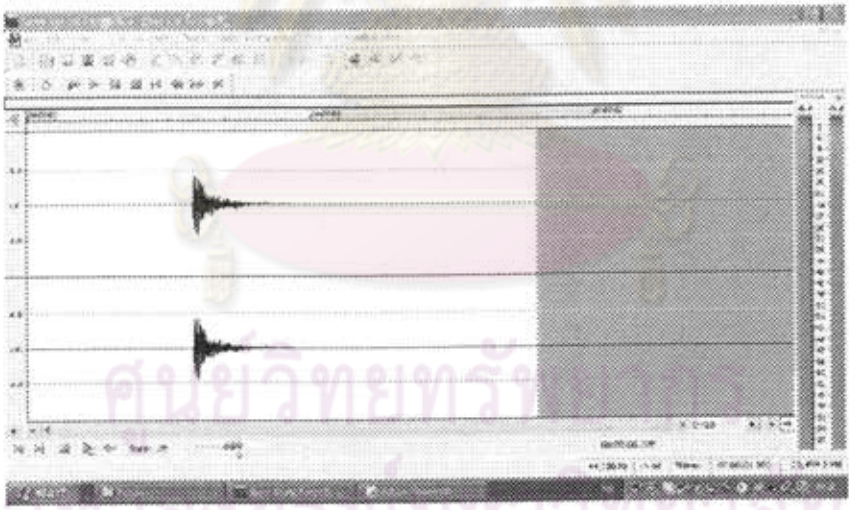

[๖] เสียงของกลองกันตรึมมีหลายเสียง แต่เสียงหลัก ๆ ที่ใช้อยู่เป็นประจำมี ๓ เสียงคือเสียงโจ๊ะ เสียงติง และเสียงเทิ่ง

กลองกันตรึมหมายเลข ๒

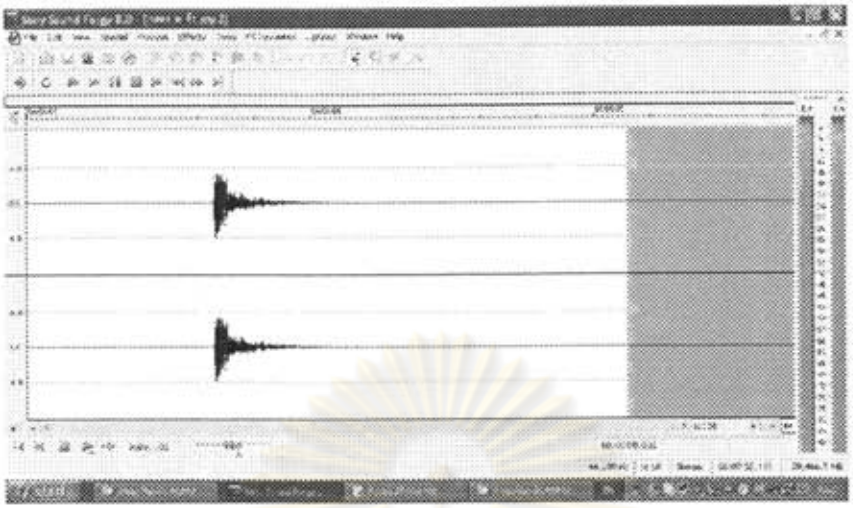

กลองกันตรึมหมายเลข ๓

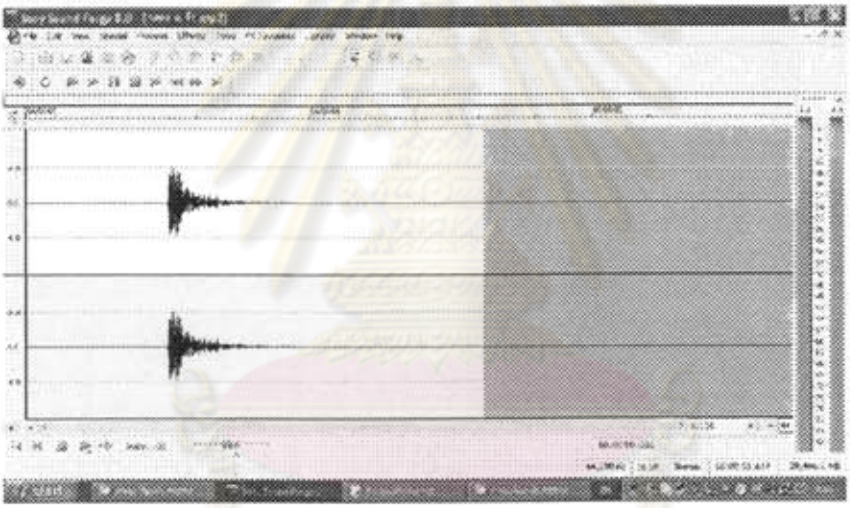

กลองกันตรึมหมายเลข ๔

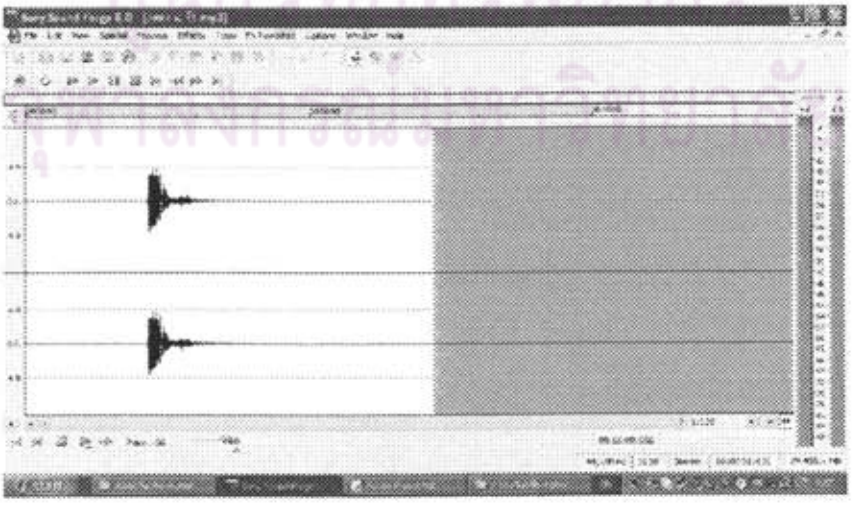

กลองกันตรึมหมายเลข ๕

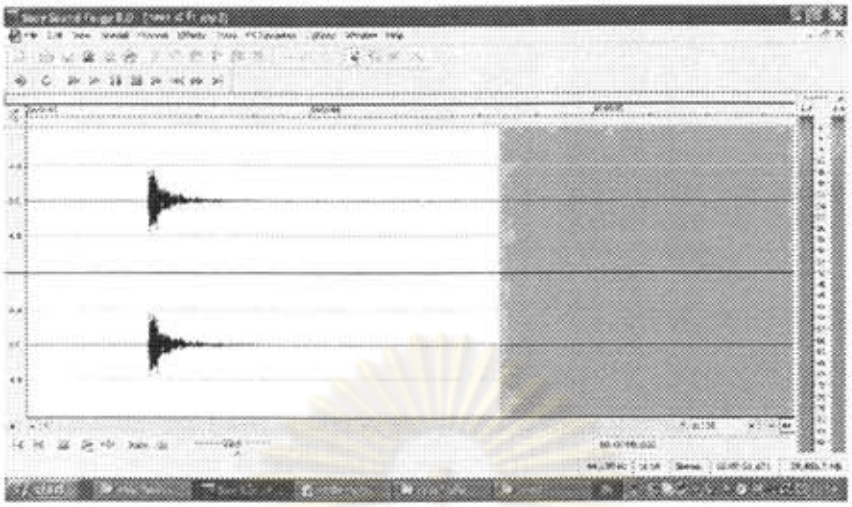

กลองกันตรึมหมายเลข ๖

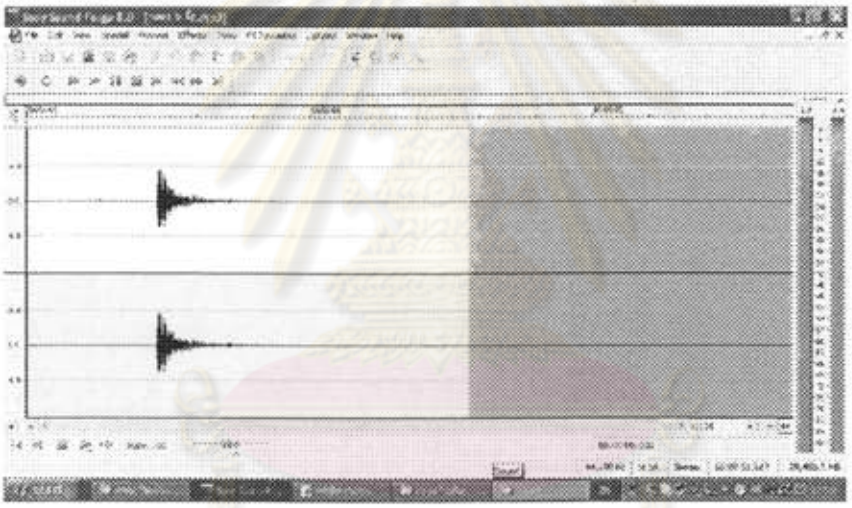

กลองกันตรึมหมายเลข ๗

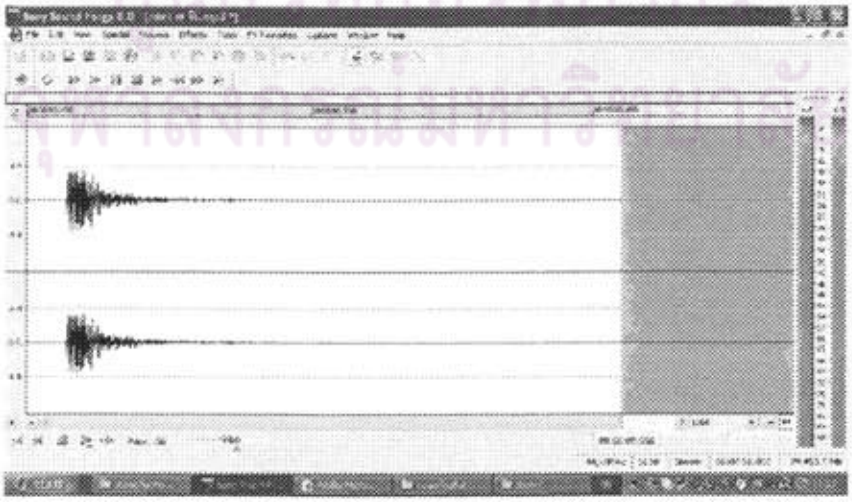

กลองกันตรึมหมายเลข ๘

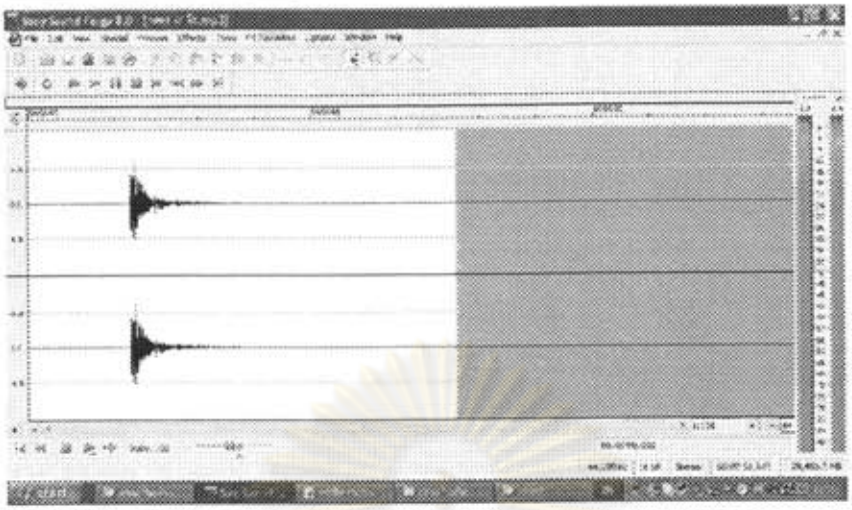

กลองกันตรึมหมายเลข ๙

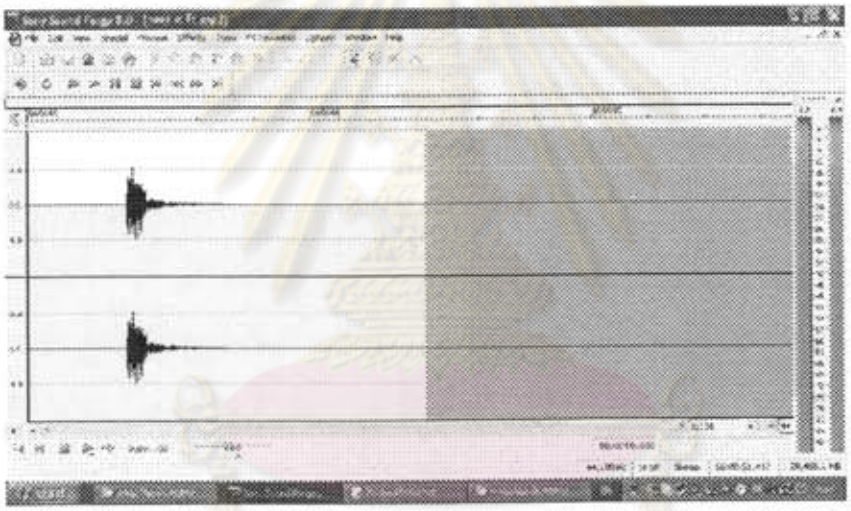

๒) เสียงติง

กลองกันตรึมหมายเลข ๑

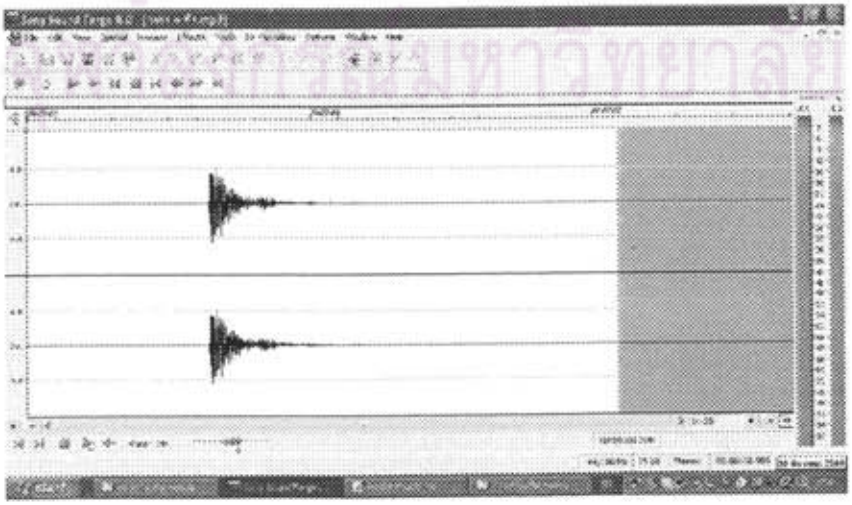

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองกันตรึมหมายเลข ๒

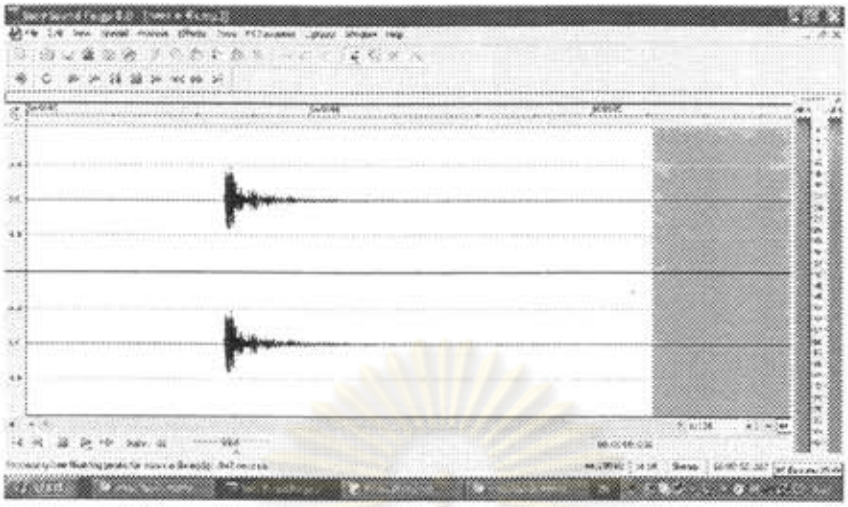

กลองกันตรึมหมายเลข ๓

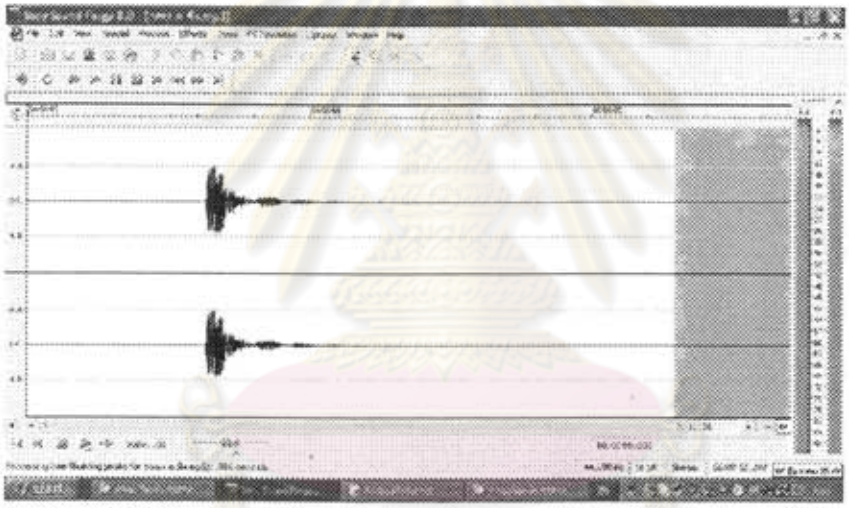

กลองกันตรึมหมายเลข ๔

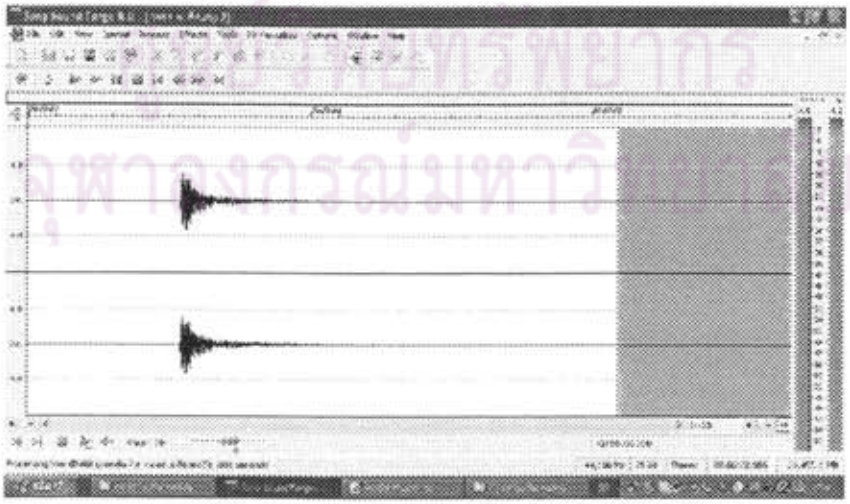

กลองกันตรึมหมายเลข ๕

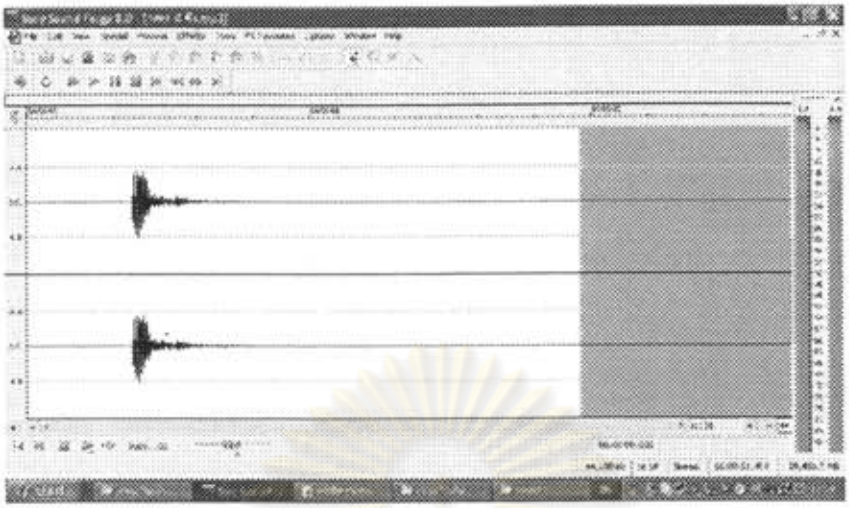

กลองกันตรึมหมายเลข ๖

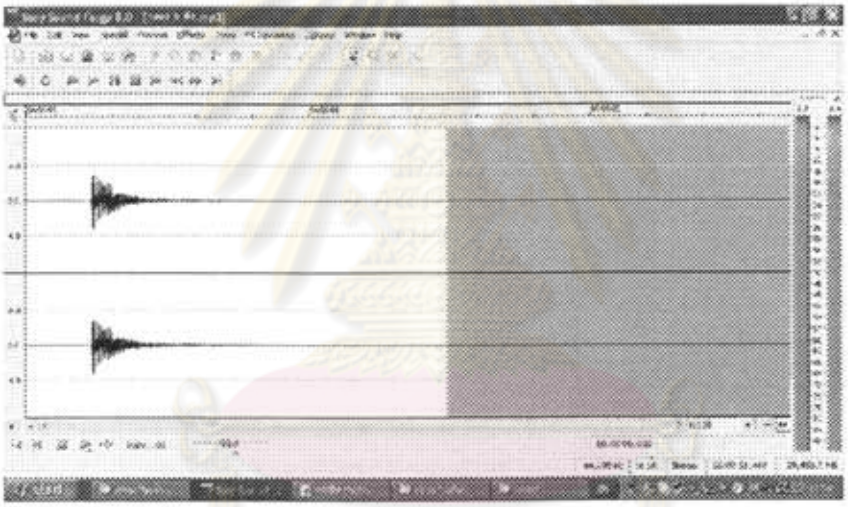

กลองกันตรึมหมายเลข ๗

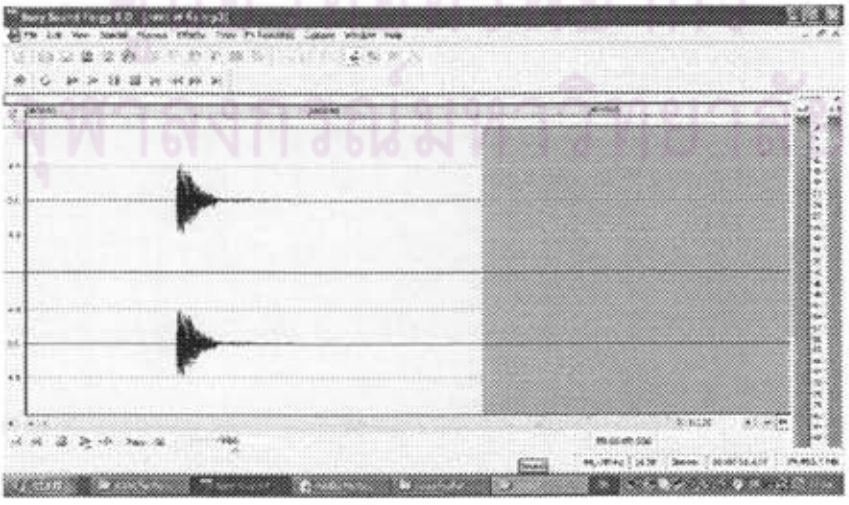

กลองกันตรึมหมายเลข ๘

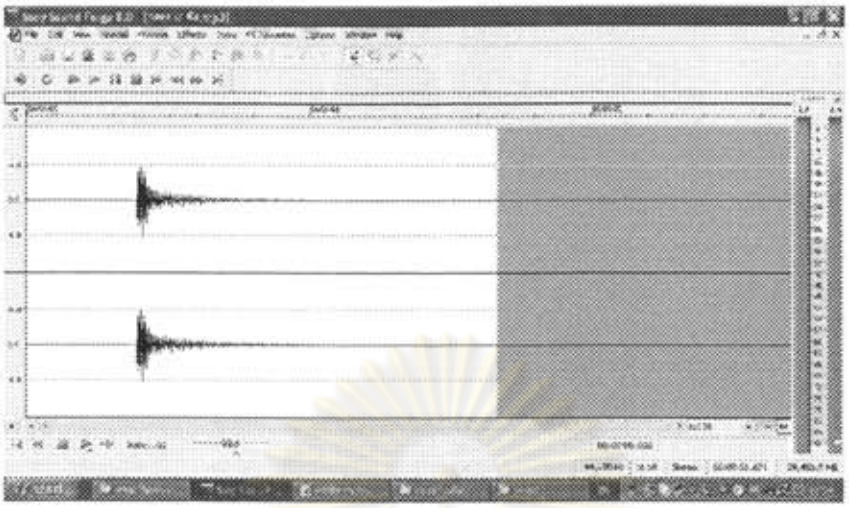

กลองกันตรึมหมายเลข ๙

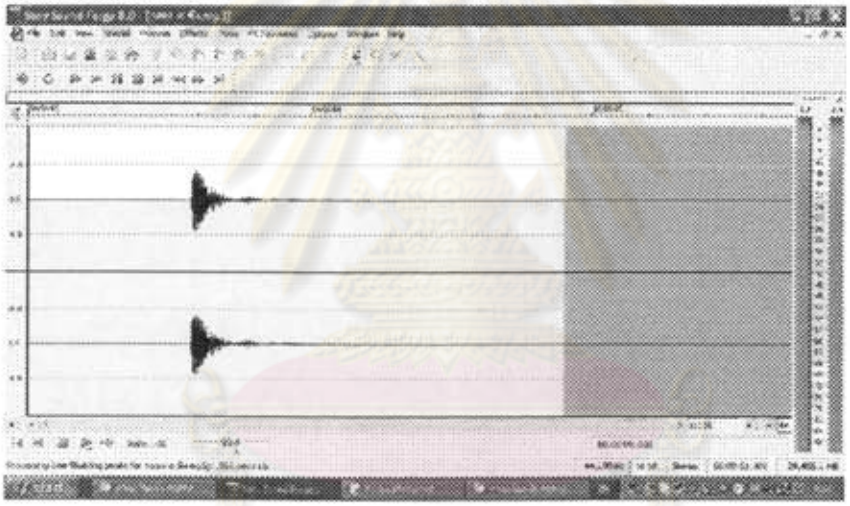

๓) เสียงเทิ่ง

กลองกันตรึมหมายเลข ๑

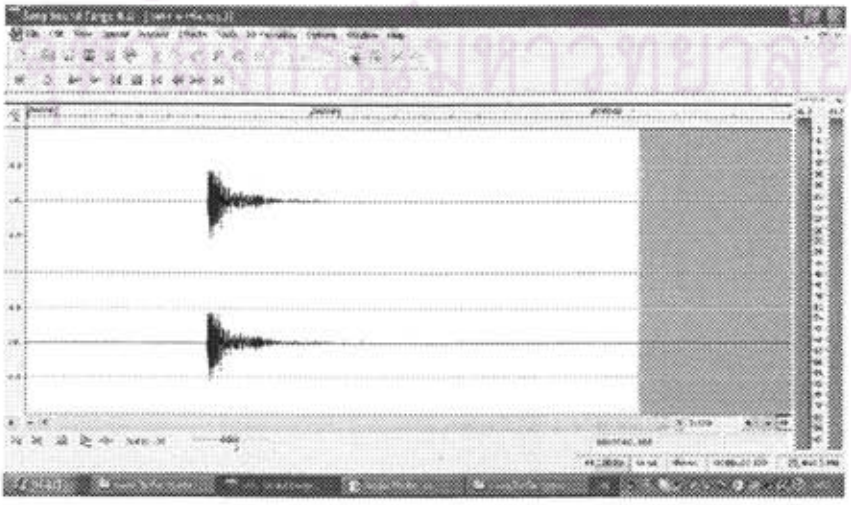

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองกันตรึมหมายเลข ๒

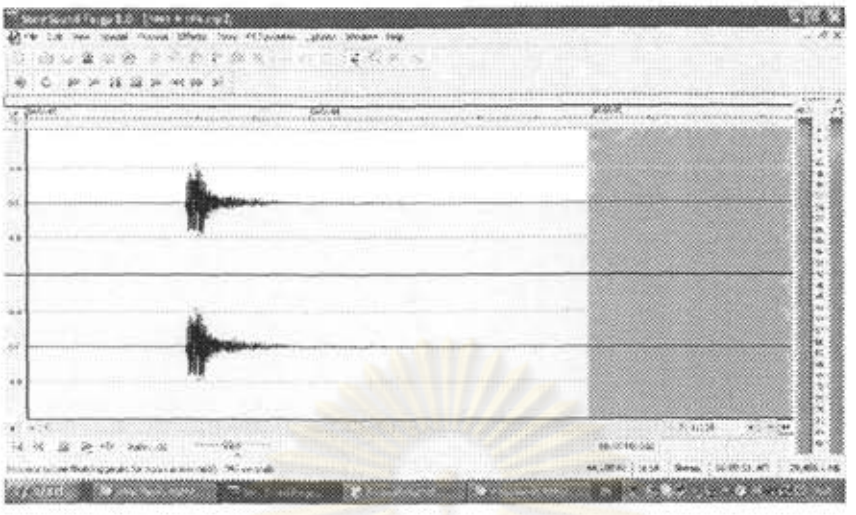

กลองกันตรึมหมายเลข ๓

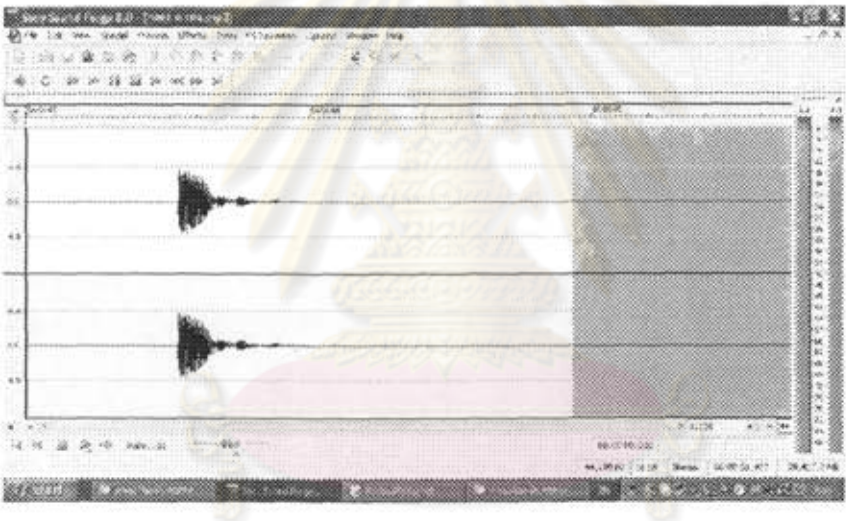

กลองกันตรึมหมายเลข ๔

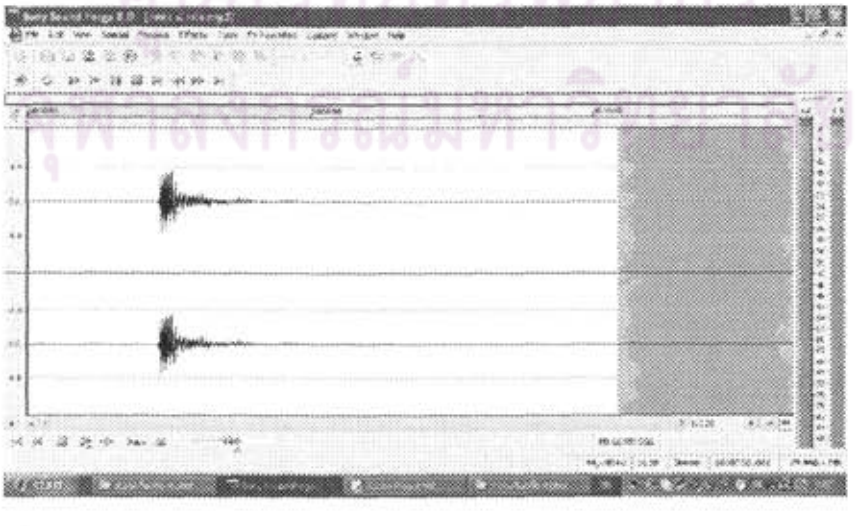

กลองกันตรึมหมายเลข ๕

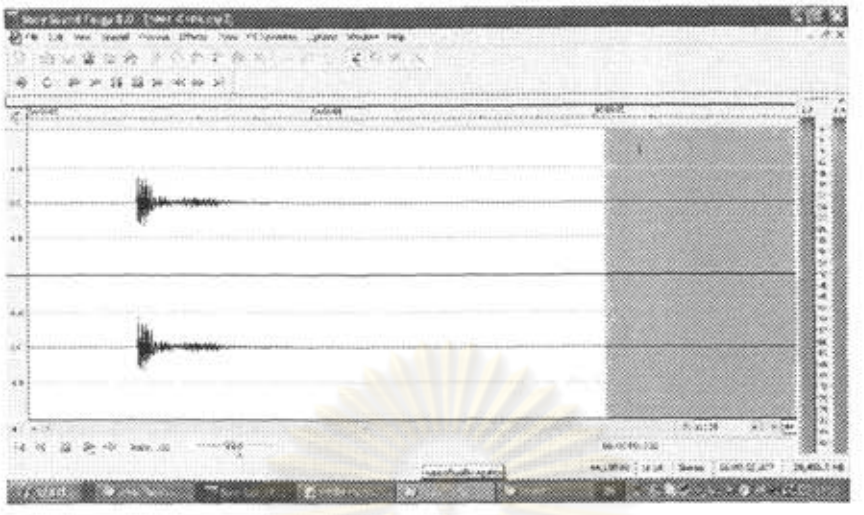

กลองกันตรึมหมายเลข ๖

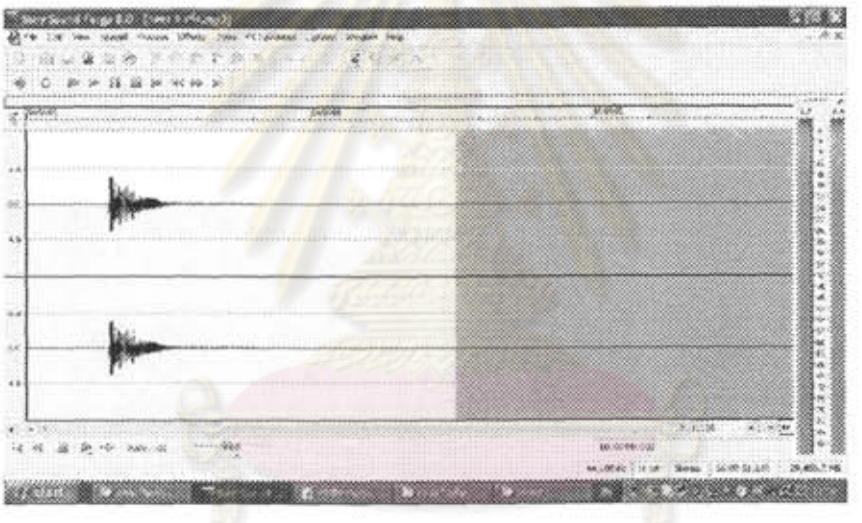

กลองกันตรึมหมายเลข ๗

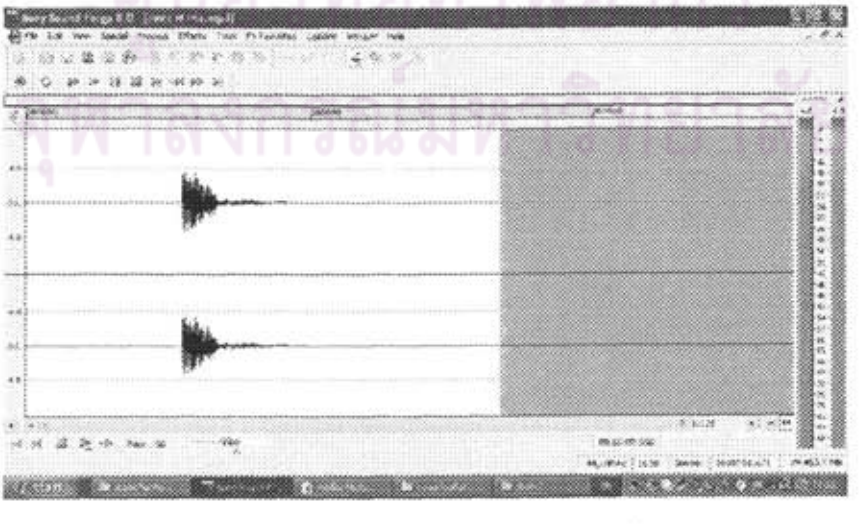

กลองกันตรึมหมายเลข ๘

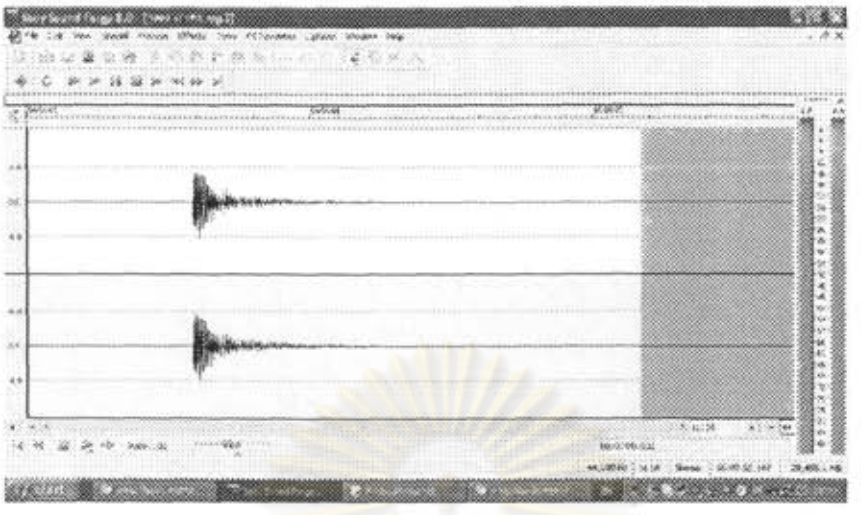

กลองกันตรึมหมายเลข ๙

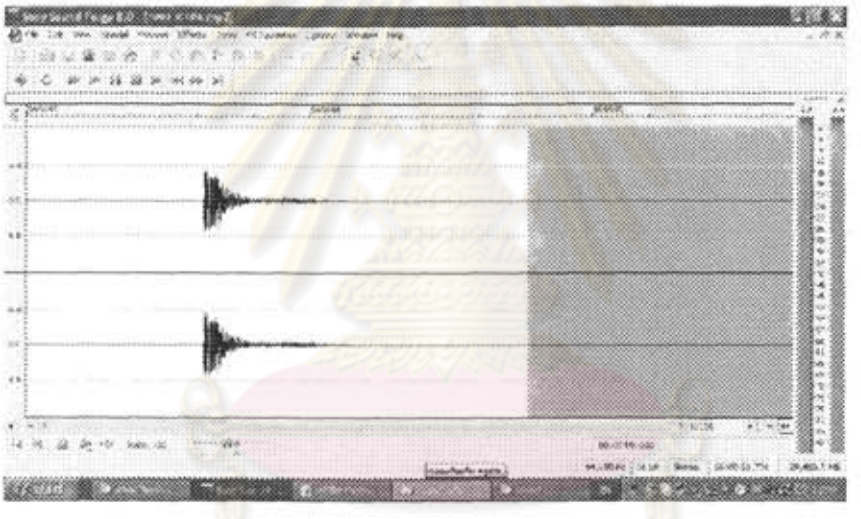

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔.๑.๓ การประเมินคุณภาพเสียงจะเข้ในเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขจะเข้แต่ละตัวที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- จะเข้หมายเลข ๑ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยนายสมพร นวมระวี
- จะเข้หมายเลข ๒ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยนายสมชัย ชำพาลี
- จะเข้หมายเลข ๓ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ
- จะเข้หมายเลข ๔ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยนายวาทิต ไทรวิมาน

กำหนดเสียงที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียงจะเข้ ๓ เสียง คือ

- สายเปล่าสายเอกเทียบเป็นเสียงโดตามระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออ
- สายเปล่าสายทุ้มเทียบเป็นเสียงซอลต่ำตามระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออ
- สายเปล่าสายลวดเทียบเป็นเสียงโดต่ำตามระดับเสียงของขลุ่ยเพียงออ

จากนั้นดีดจะเข้ตามเสียงที่กำหนดทีละตัว บันทึกเป็นคลื่นเสียงด้วยโปรแกรม Sound Forge ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบของกราฟเสียงดังนี้

๑) สายเปล่าสายเอก

จะเข้หมายเลข ๑

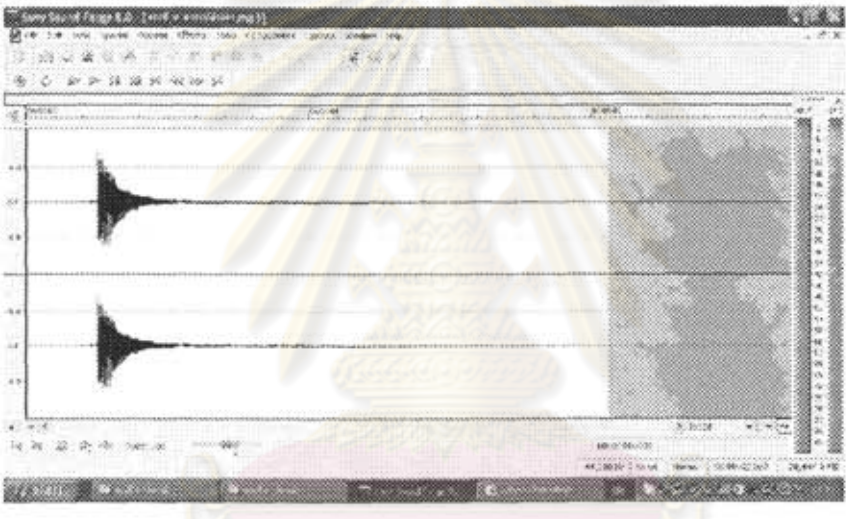

จะเข้หมายเลข ๒

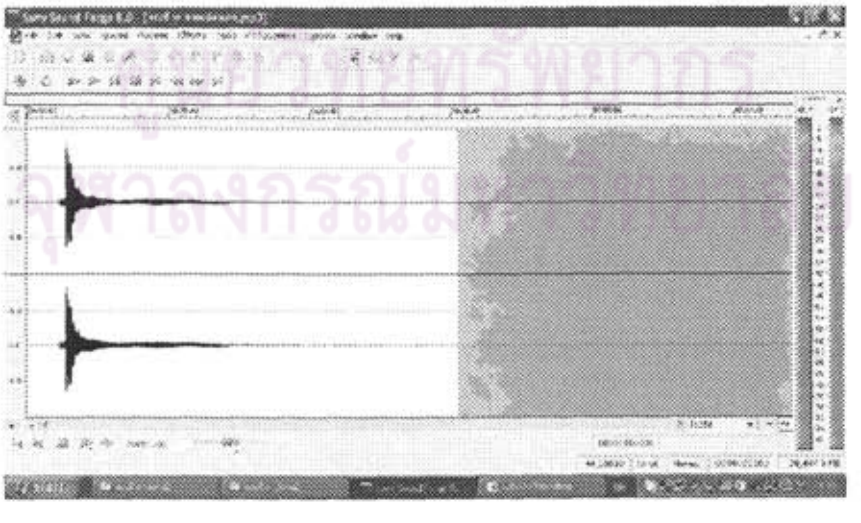

จะเข้หมายเลข ๓

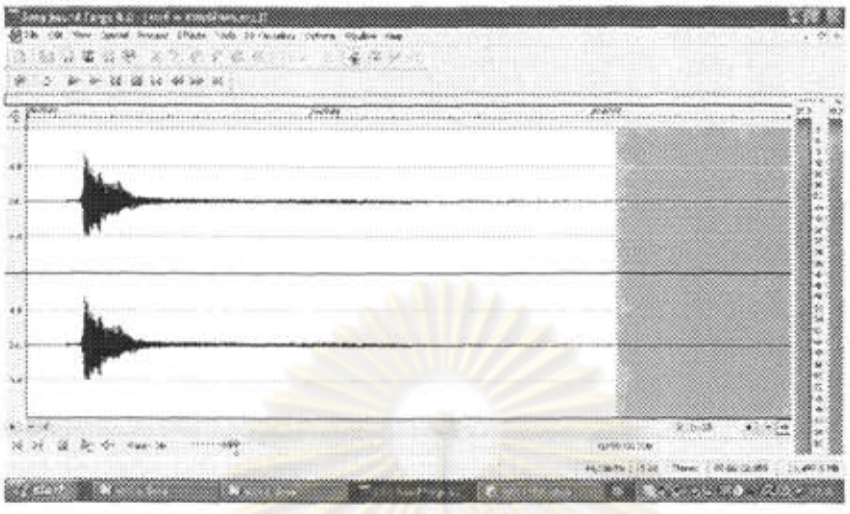

จะเข้หมายเลข ๔

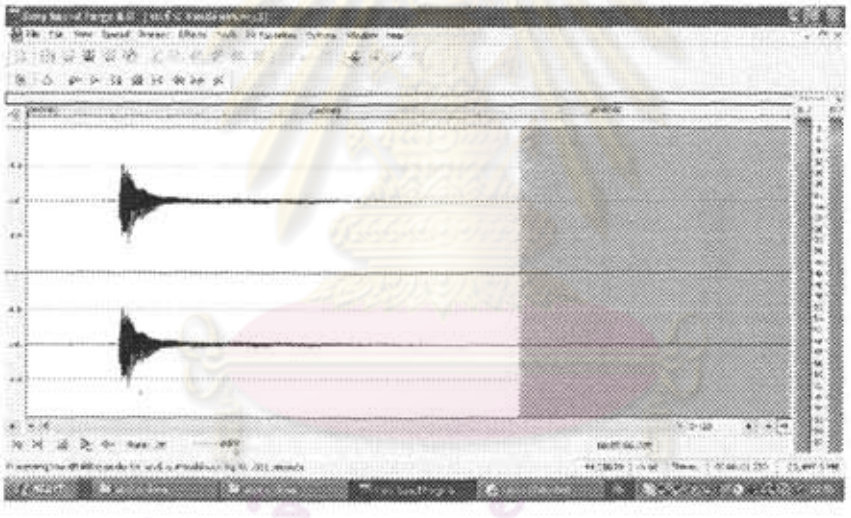

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) สายเปล่าสายทุ้ม

จะเข้หมายเลข ๑

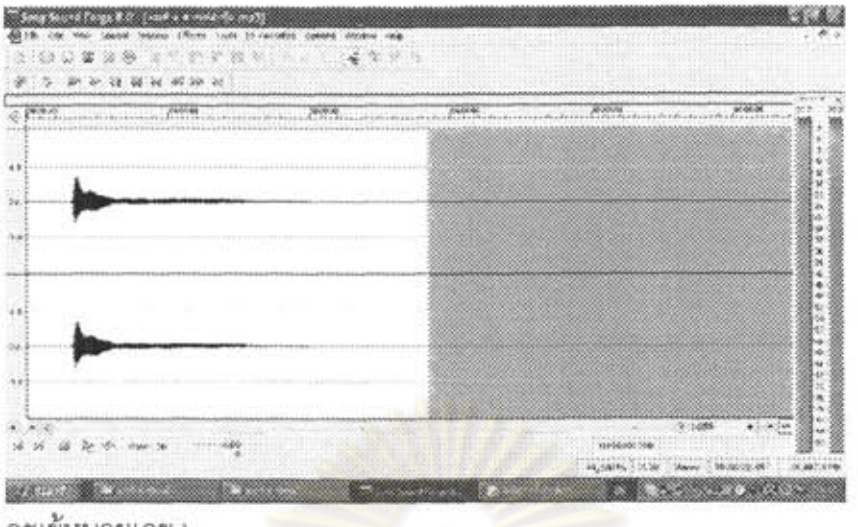

จะเข้หมายเลข ๒

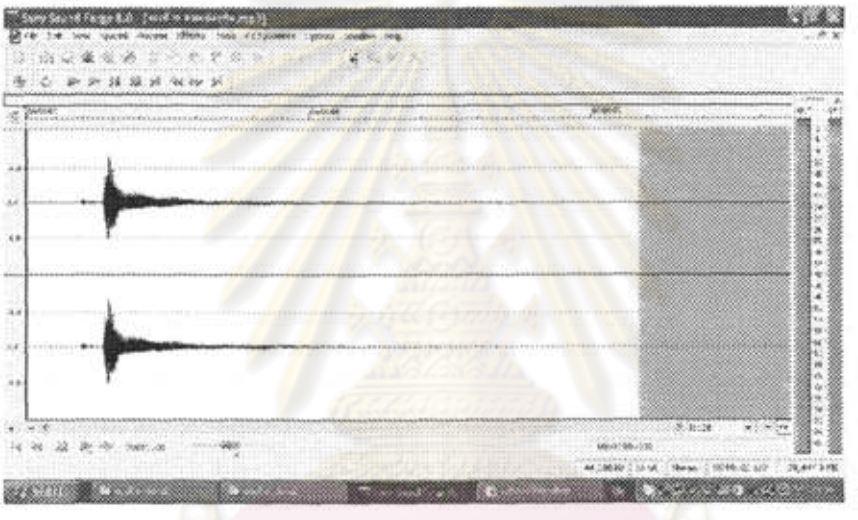

จะเข้หมายเลข ๓

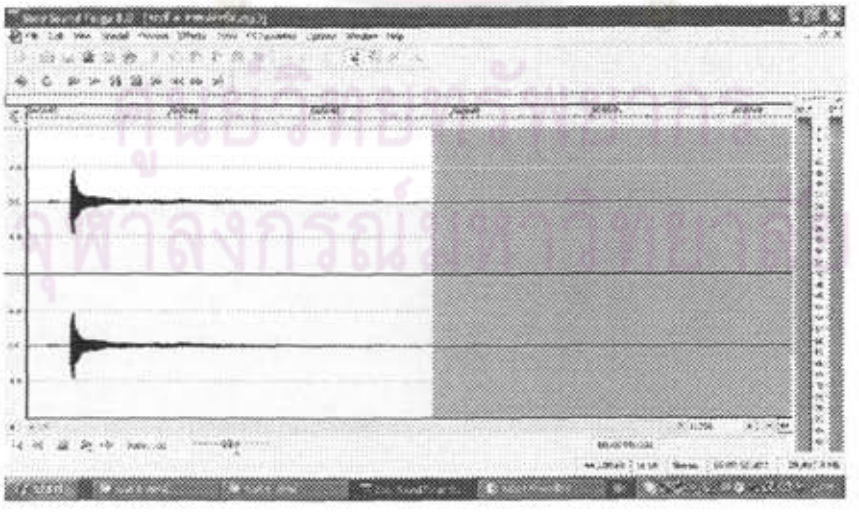

จะเข้หมายเลข ๔

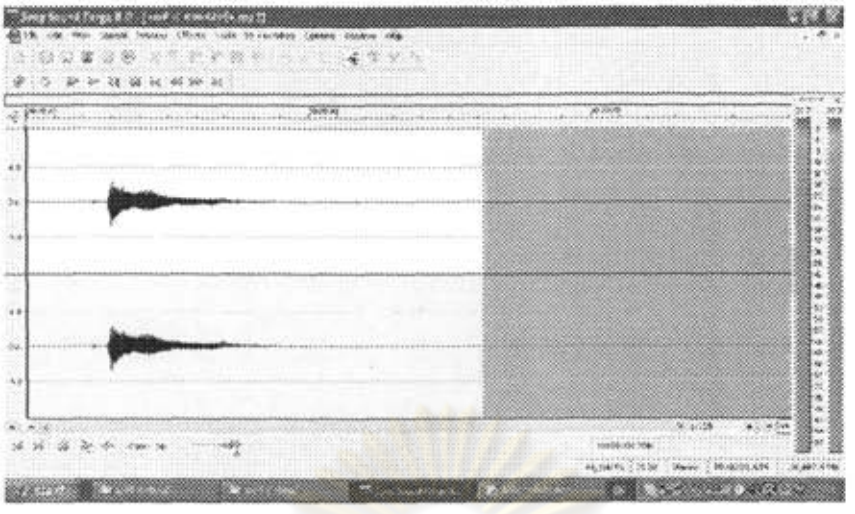

๓) สายเปล่าสายลวด

จะเข้หมายเลข ๑

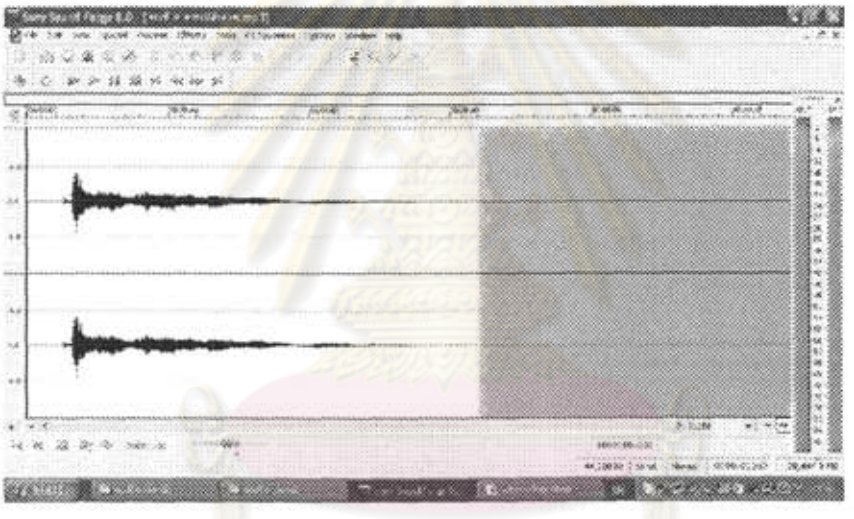

จะเข้หมายเลข ๒

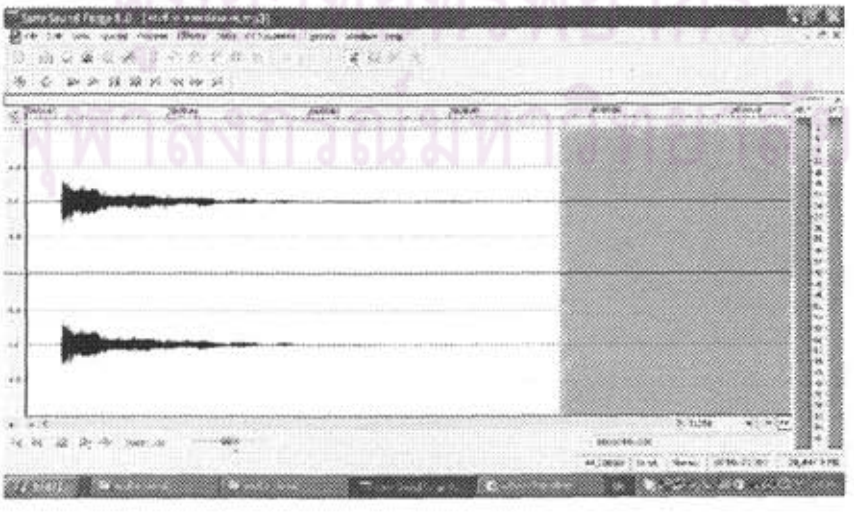

จะเข้หมายเลข ๓

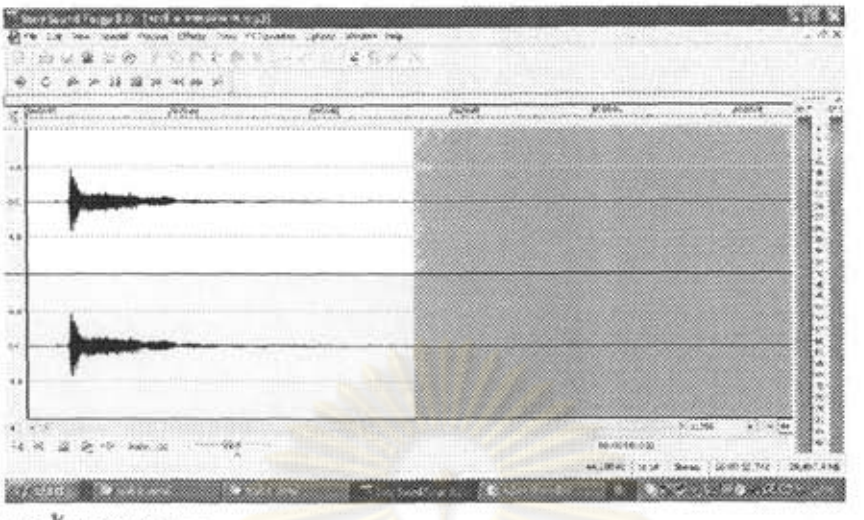

จะเข้หมายเลข ๔

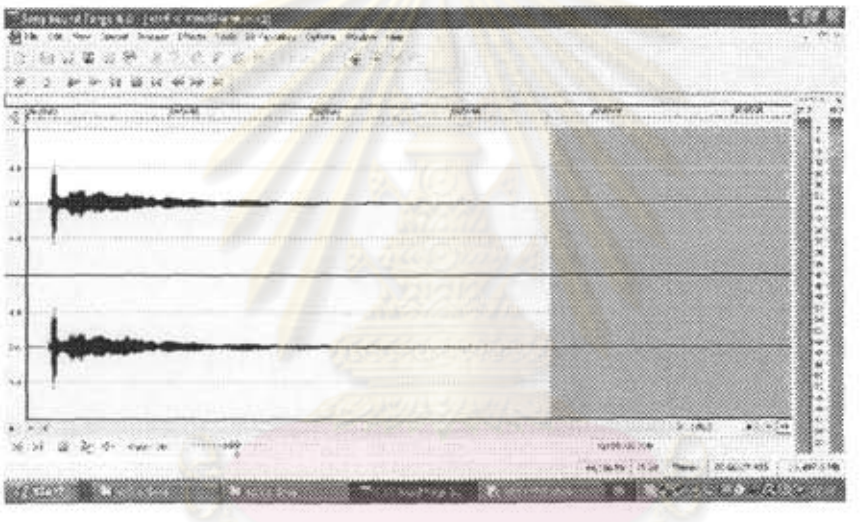

๔.๑.๔ การประเมินคุณภาพเสียงกลองยาวในเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขกลองยาวแต่ละใบที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- กลองยาวหมายเลข ๑ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายเล็ก ระวิโรจน์
- กลองยาวหมายเลข ๒ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสม คงแก้ว
- กลองยาวหมายเลข ๓ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสมพร นวมระวี
- กลองยาวหมายเลข ๔ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสิน อารักษ์ประชาดี
- กลองยาวหมายเลข ๕ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนางลออง เกตุแจ่ม
- กลองยาวหมายเลข ๖ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสม คงแก้ว
- กลองยาวหมายเลข ๗ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสุวรรณ์ โพธิปิ่น

กำหนดเสียงที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียงกลองยาว ๓ เสียง* คือ

- เสียงป๊ะ
- เสียงเพลิ่ง
- เสียงบ่อม

จากนั้นตีกลองยาวตามเสียงที่กำหนดทีละใบ บันทึกเป็นคลื่นเสียงด้วยโปรแกรม Sound Forge ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบของกราฟเสียงดังนี้

๑) เสียงป๊ะ

กลองยาวหมายเลข ๑

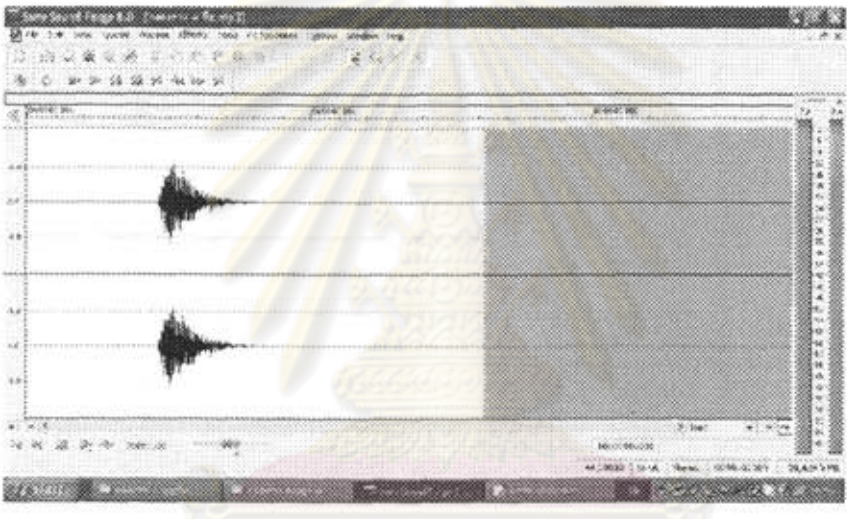

กลองยาวหมายเลข ๒

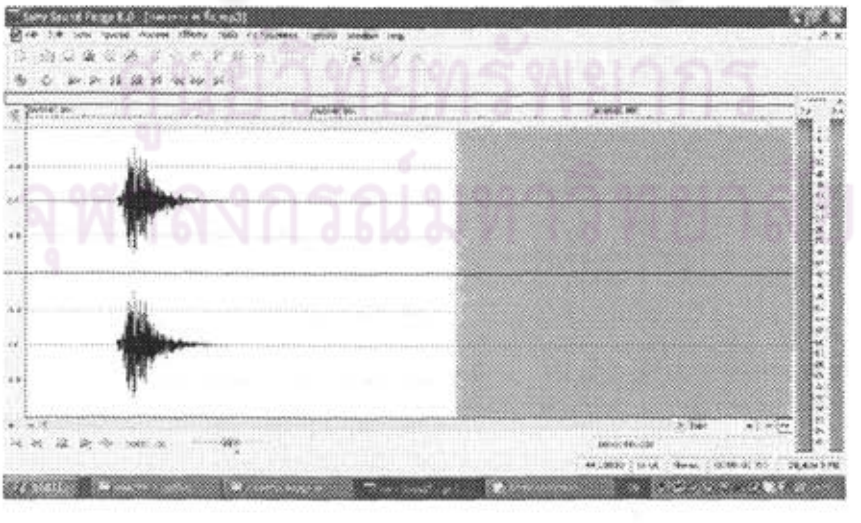

* เสียงของกลองยาวมีหลายเสียง แต่เสียงหลัก ๆ ที่ใช้อยู่เป็นประจำมี ๓ เสียงคือเสียงป๊ะ เสียงเพลิ่ง และเสียงบ่อม

กลองยาวหมายเลข ๓

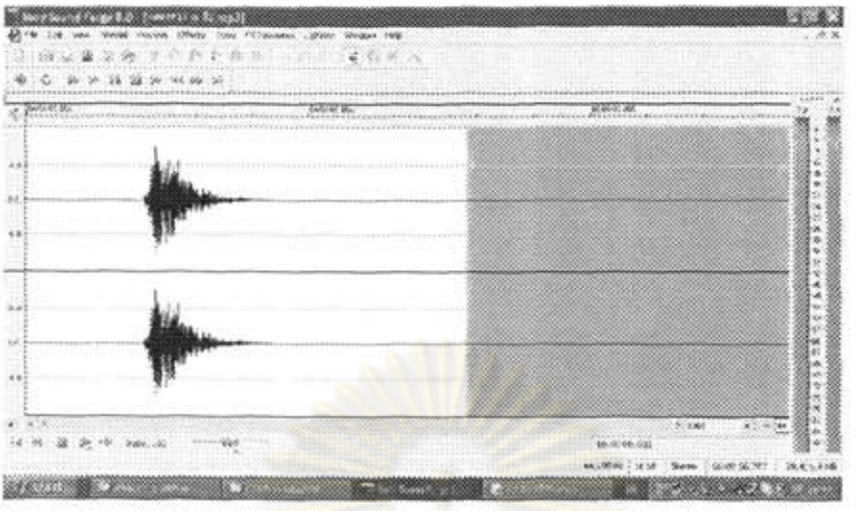

กลองยาวหมายเลข ๔

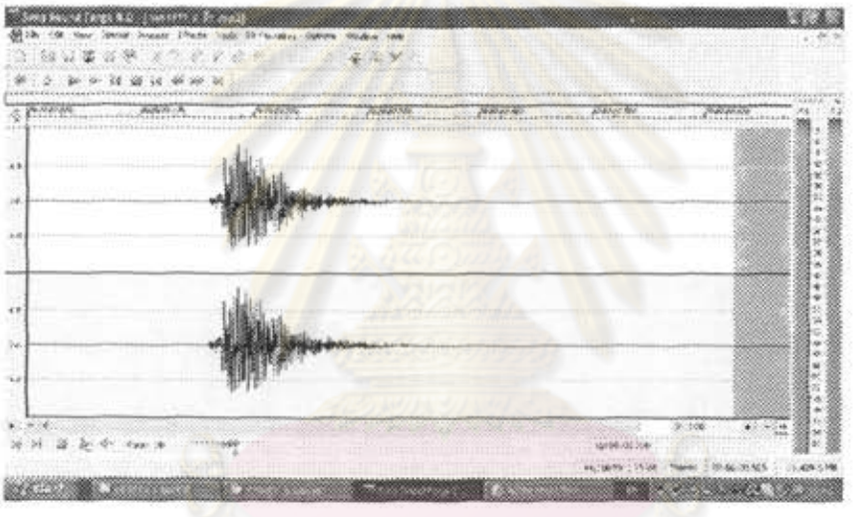

กลองยาวหมายเลข ๕

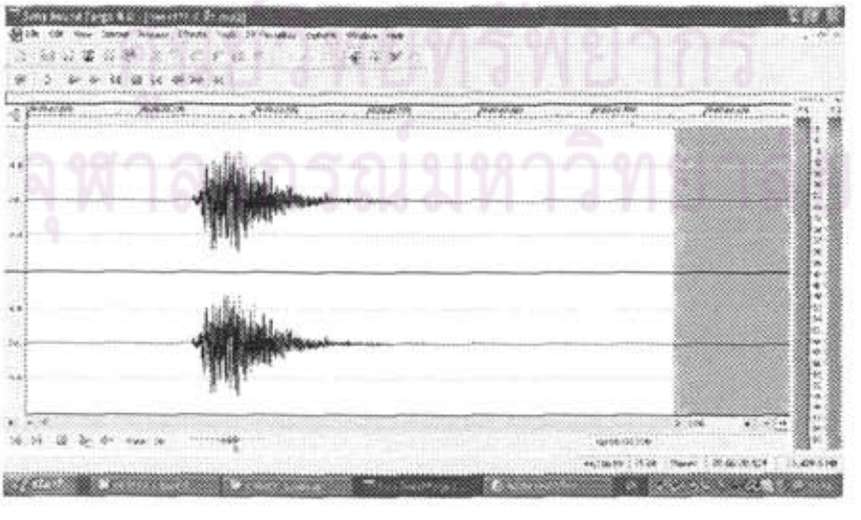

กลองยาวหมายเลข ๖

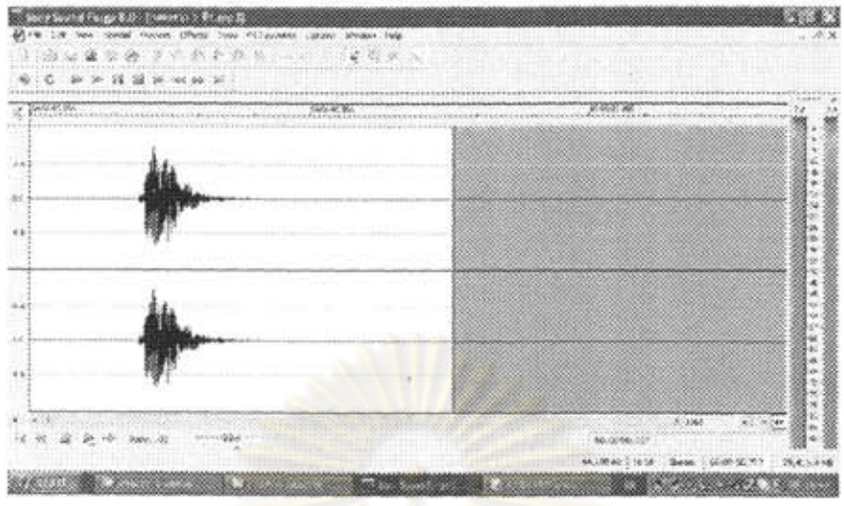

กลองยาวหมายเลข ๗

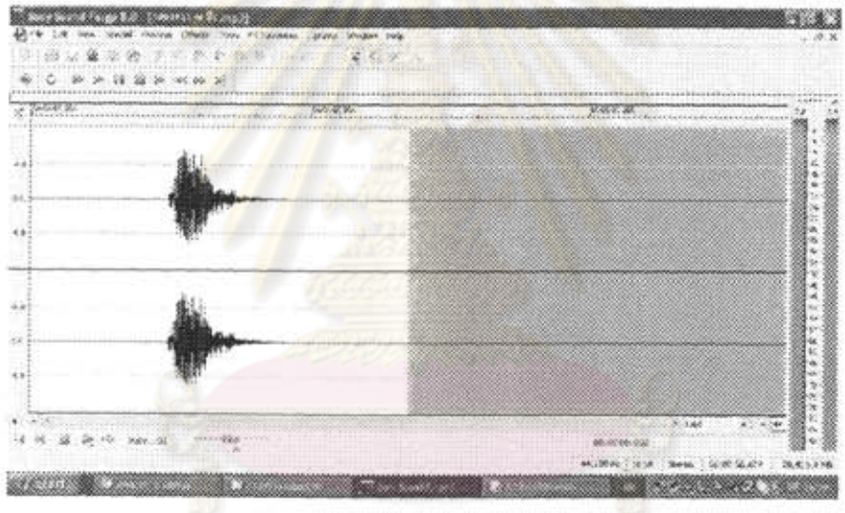

๒) เสียงเพลิ่ง

กลองยาวหมายเลข ๑

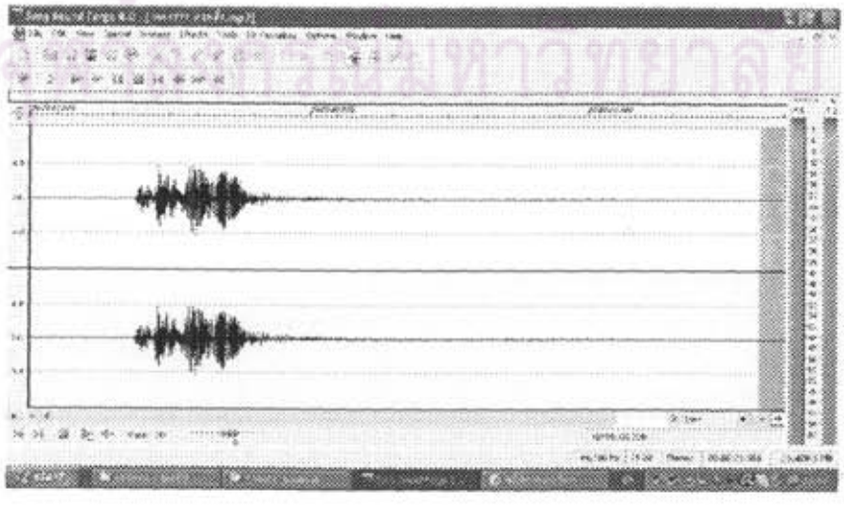

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองยาวหมายเลข ๒

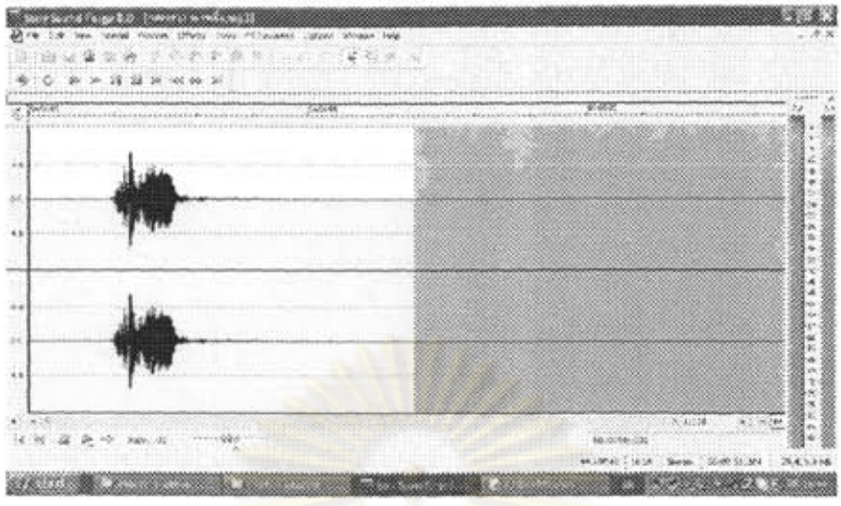

กลองยาวหมายเลข ๓

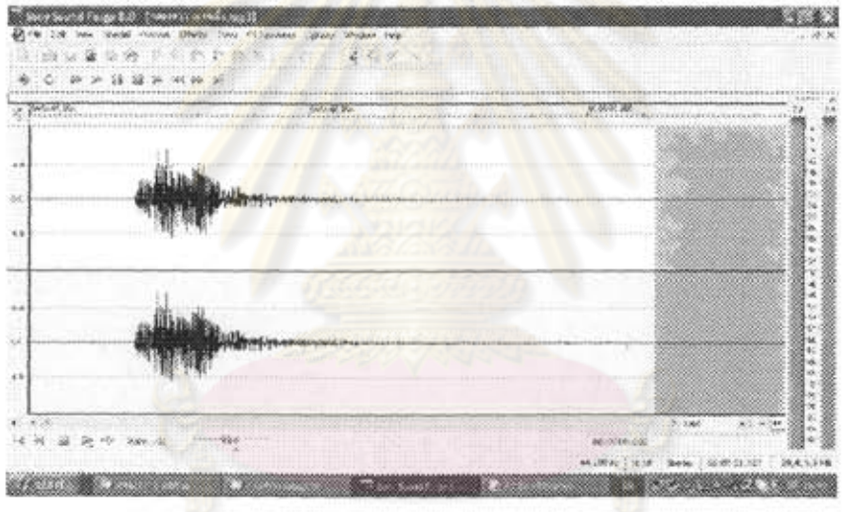

กลองยาวหมายเลข ๔

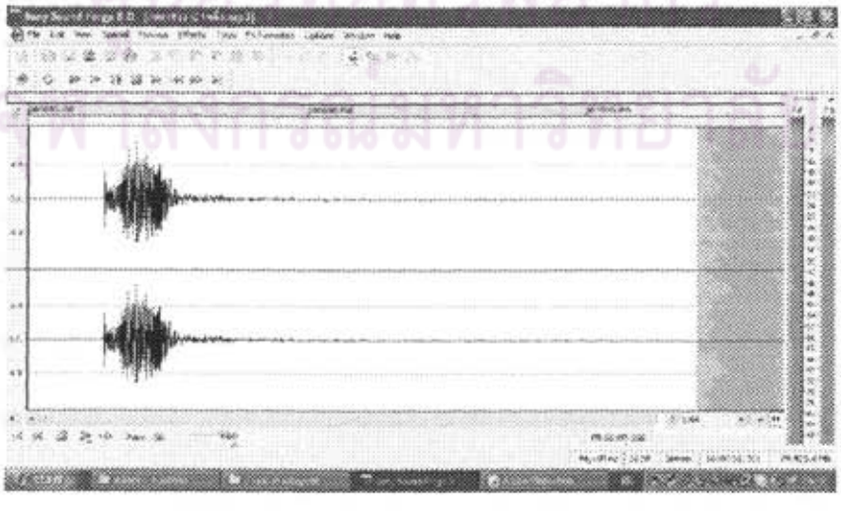

กลองยาวหมายเลข ๕

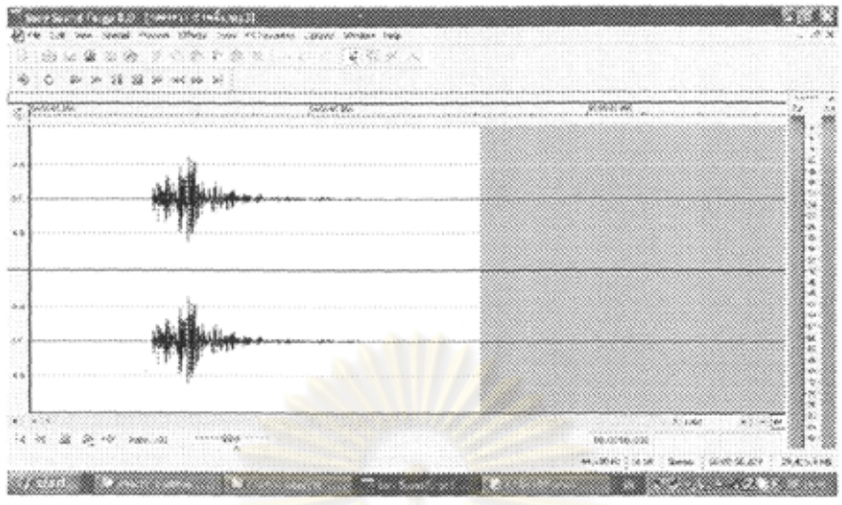

กลองยาวหมายเลข ๖

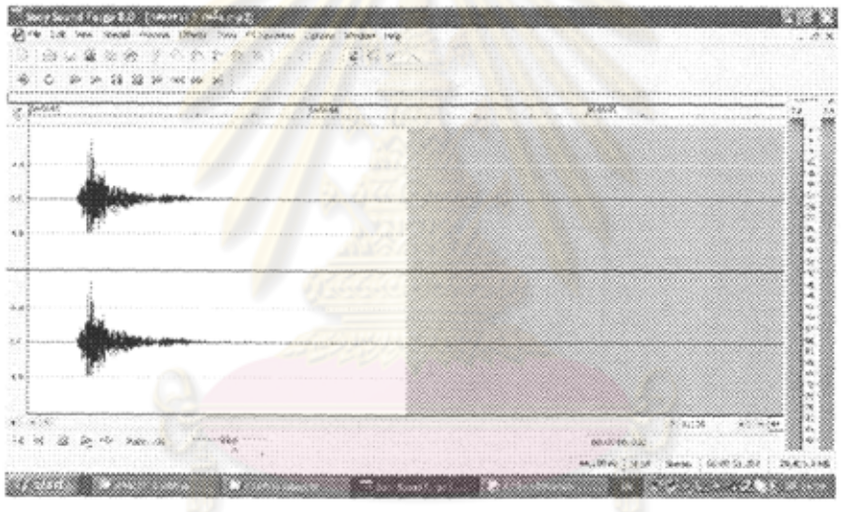

กลองยาวหมายเลข ๗

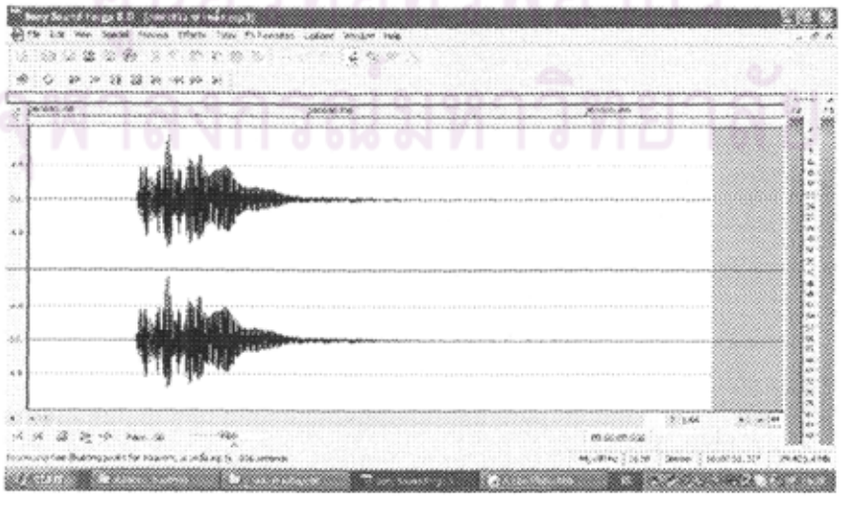

๓) เสียงบ่อม

กลองยาวหมายเลข ๑

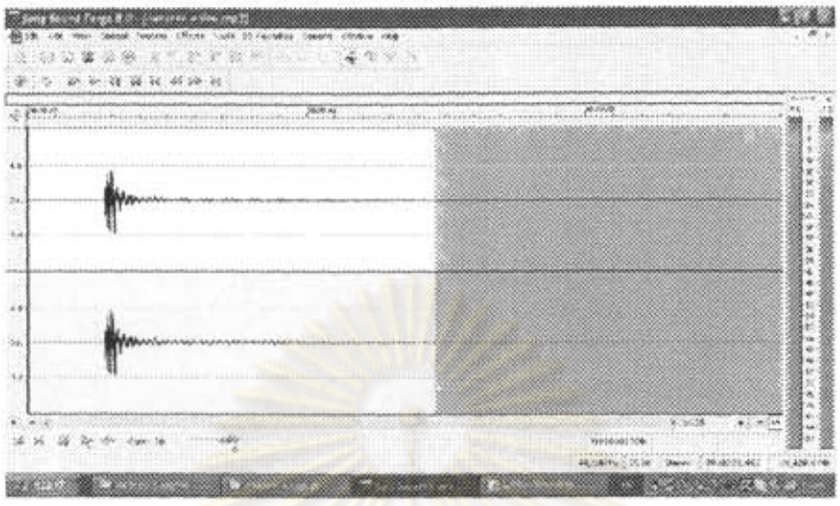

กลองยาวหมายเลข ๒

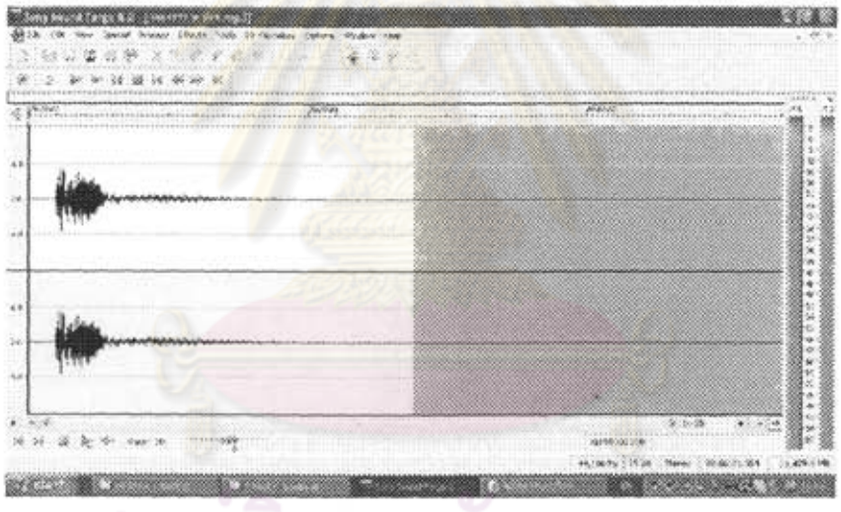

ศูนย์วิทยทรัพยากร

กลองยาวหมายเลข ๓

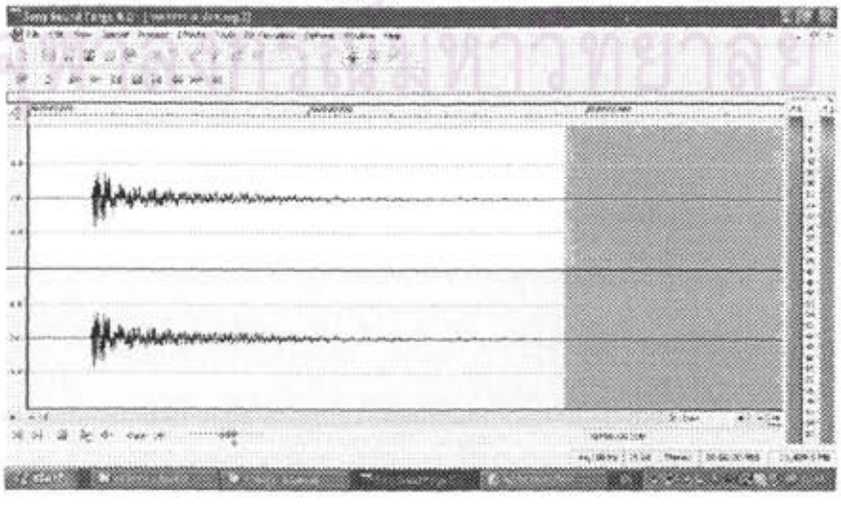

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองยาวหมายเลข ๔

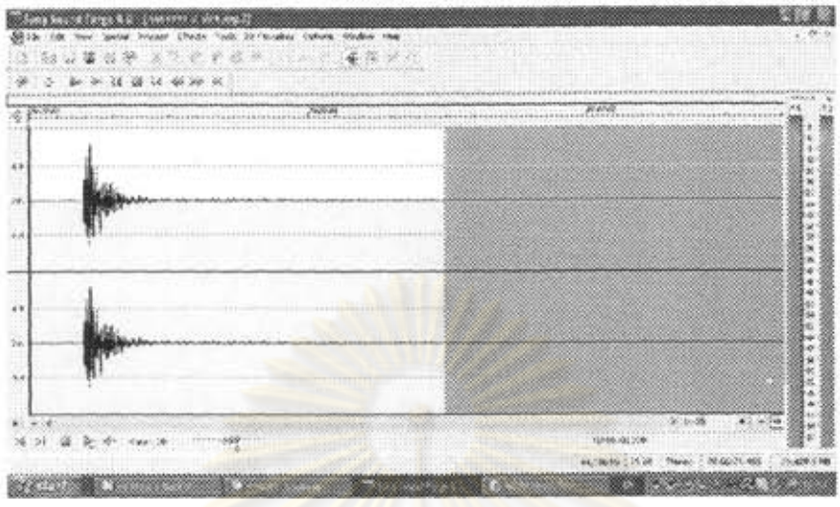

กลองยาวหมายเลข ๕

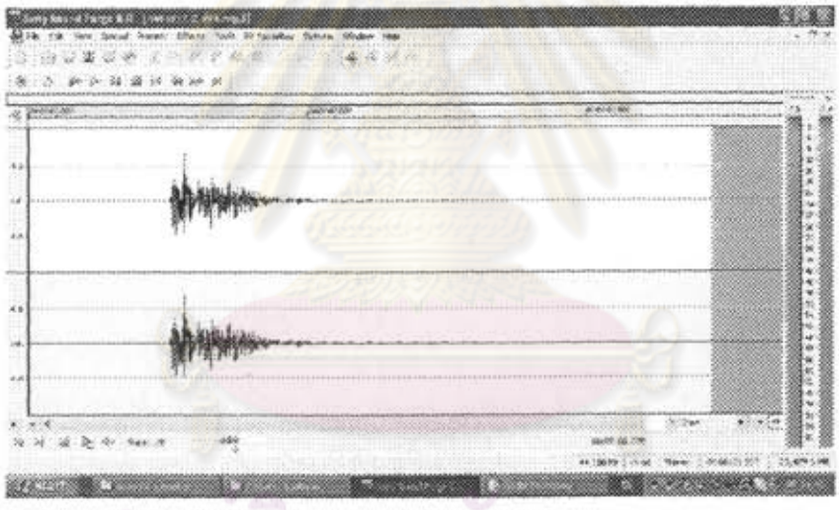

ศูนย์วิทยทรัพยากร

กลองยาวหมายเลข ๖

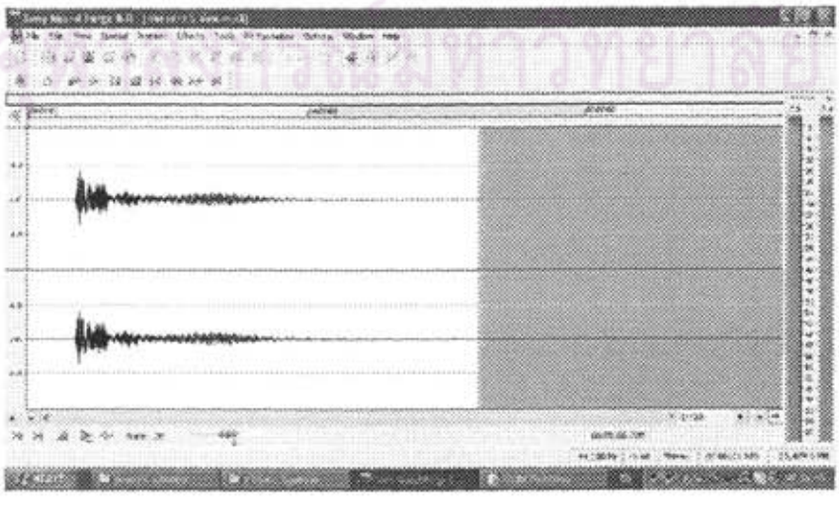

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองยาวหมายเลข ๗

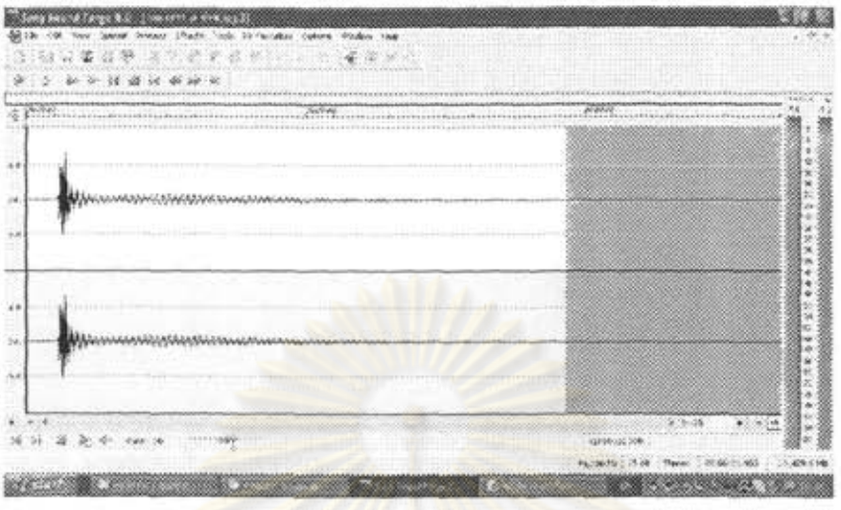

๔.๒ การประเมินคุณภาพเสียงเชิงคุณภาพ

การประเมินคุณภาพเสียงในเชิงคุณภาพเป็นการประเมินคุณค่าทางสุนทรีย์ในรูปแบบของการวิจารณ์ โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ ช่วยในการประเมินคุณภาพของเครื่องดนตรี ทั้งนี้ผู้วิจัยมีขั้นตอนการประเมินคุณภาพเสียงเชิงคุณภาพดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ติดหมายเลขลงบนเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น แต่ละชนิด เป็นสัญลักษณ์ในที่ใช้การอธิบาย เพื่อไม่ให้ผู้ประเมินทราบว่าเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น แต่ละชนิด ผลิตที่ไหน และผลิตโดยใคร

ขั้นตอนที่ ๒ อธิบายวัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพเสียงเชิงคุณภาพแก่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน

ขั้นตอนที่ ๓ ให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านบรรเลงเครื่องดนตรีตามที่ตนถนัดทีละชิ้น โดยไม่กำหนดเพลงหรือความยาว

ขั้นตอนที่ ๔ ให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านบรรเลงเครื่องดนตรีตามถนัดทีละชิ้นด้วยเพลงหรือหน้าทับพื้นฐานของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านบรรเลงเพลงเดียวกันหรือตีหน้าทับเหมือนกันตามแต่ละชนิดของเครื่องดนตรี

ขั้นตอนที่ ๕ ให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น

๔.๒.๑ การประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่ในเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในการบรรเลงกระจับปี่ ๒ ท่าน ทำการประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่ในเชิงคุณภาพ ดังนี้

- นางพลอย ราชประโคน
- อาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขกระจับปี่แต่ละตัวที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- กระจับปี่หมายเลข ๑ เป็นกระจับปี่ที่สร้างโดยนายศิลา บุญมี
- กระจับปี่หมายเลข ๒ เป็นกระจับปี่ที่สร้างโดยนายสุวัฒน์ อยู่แท้กูล

กำหนดให้เพลงพื้นฐานที่ใช้ในการทดลองดีดกระจับปี่ มีทำนองดังนี้

- - - ซ	- ฟ - ร	- ด - ร	- ฟ - ซ	- ซ ซ ซ	- ซ - ซ	- ด - ร	- ฟ - ซ
- ล - ซ	- ฟ - ม	- ร - ม	- ด - ร	- - - -	- - - ซ	- ร ร ร	- ร - ร
- ซ - ฟ	- ด - ร	- ด - ร	- ฟ - ซ	- ซ ซ ซ	- ซ - ซ	- ด - ร	- ฟ - ซ
- ล - ซ	- ฟ - ม	- ร - ม	- ด - ร	- ร ร ร	- ร - ซฺ	- ร ร ร	- ร - ร
- ม - ร	- ซ - ด	- - - ด	- ร - ม	- ม ม ม	- ม - ม	- ร - ม	- ร - ด
- ซฺ - ลฺ	- ร - ด	- ร - ม	- ทฺ - ด	- - - -	- - - ด	- ด ด ด	- ด - ด
- ม - ร	- ซ - ด	- - - ด	- ร - ม	- ม ม ม	- ม - ม	- ร - ม	- ร - ด
- ซฺ - ลฺ	- ร - ด	- ร - ม	- ทฺ - ด	- - - -	- - - ด	- ด ด ด	- ด - ด

จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพเสียงของกระจับปี่แต่ละตัว ดังจะกล่าวไว้ในลำดับต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) นางพลอย ราชประโคน

ภาพนางพลอย ราชประโคน ประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่

นางพลอย ราชประโคนเป็นผู้เชี่ยวชาญในการบรรเลงจเปยหรือกระจับปี่เขมร ปัจจุบันมีอายุ ๘๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๐๗ หมู่ ๑ ตำบลป่าชัน อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มเรียนดนตรีกับบิดาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ เครื่องดนตรีชิ้นแรกคือ กลอง จากนั้นจึงหัดร้องเพลง และเริ่มเล่นกระจับปี่ ขออู้ จะเข้ ขลุ่ย และปี่อ้อ แต่เครื่องดนตรีที่ถนัดและมีชื่อเสียงมากที่สุด คือ กระจับปี่ ซึ่งจากการทดลองดีดกระจับปี่หมายเลข ๑ และหมายเลข ๒ นางพลอยได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

<u>กระจับปี่หมายเลข ๑</u> เสียงค่อนข้างเบา จะต้องเปลี่ยนสายเป็นสายเหล็กจะทำให้เสียงกังวานยิ่งขึ้น เนื่องจากสายไหมมีความกังวานน้อยเกินไป

<u>กระจับปี่หมายเลข ๒</u> เสียงก้องกังวานกำลังดี เพราะเสียงกระจับปี่ที่ดีต้องไม่สั้น และไม่กังวานยาวมากจนเกินไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล

ภาพอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล ประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประวัติของอาจารย์สุวัฒน์ไว้แล้วในเรื่องของการสร้างกระจับปี่ ซึ่งจากการทดลองดีดกระจับปี่หมายเลข ๑ และหมายเลข ๒ อาจารย์สุวัฒน์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กระจับปี่หมายเลข ๑ ช่องนมห่างเกินไป ทำให้เสียงเพี้ยน

กระจับปี่หมายเลข ๒ คุณภาพเสียงค่อนข้างดี

จากการประเมินคุณภาพเสียงกระจับปี่โดยผู้เชี่ยวชาญการดีดกระจับปี่ ๒ ท่านสามารถสรุปได้ว่า กระจับปี่หมายเลข ๑ มีเสียงค่อนข้างเบาและเสียงเพี้ยน ควรต้องแก้ไขวัสดุที่ขึ้นสายโดยเปลี่ยนจากสายไหมมาเป็นสายโลหะ และควรปรับความห่างระหว่างขั้น (นม) ให้ดียิ่งขึ้น ส่วนกระจับปี่หมายเลข ๒ นั้นมีความก้องกังวาน และมีคุณภาพเสียงค่อนข้างดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔.๒.๒ การประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึมในเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในการตีกลองกันตรึม ๖ ท่าน ทำการประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึมในเชิงคุณภาพ ดังนี้

- นายสงบ ยืนตะโคน
- นายลบ ประรุนรัมย์
- นางคำเรียบ สุทันรัมย์
- นายบุญถึง ปานะโปย

- นายพูน สามสี
- นางพา ชมเมือง

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขกลองกันตรึมแต่ละใบที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- กลองกันตรึมหมายเลข ๑ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนางพา ชมเมือง
- กลองกันตรึมหมายเลข ๒ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนางพา ชมเมือง
- กลองกันตรึมหมายเลข ๓ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายพูน สามสี
- กลองกันตรึมหมายเลข ๔ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายพูน สามสี
- กลองกันตรึมหมายเลข ๕ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยอาจารย์สุวัฒน์ อยู่แท้กูล
- กลองกันตรึมหมายเลข ๖ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายก่วง เกตุพงษ์
- กลองกันตรึมหมายเลข ๗ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายเหียบ สมพรสิริ
- กลองกันตรึมหมายเลข ๘ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยนายศิลา บุญมี
- กลองกันตรึมหมายเลข ๙ เป็นกลองกันตรึมที่สร้างโดยอาจารย์เกรียงศักดิ์ ปะรุณรัมย์

กำหนดใช้หน้าทับพื้นฐานที่ใช้ในการทดลองกลองกันตรึม ซึ่งมีหน้าทับดังนี้

- โจ๊ะ - -	กันติง - เทิ่ง

จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพเสียงกลองกันตรึมแต่ละใบ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เลือกวิจารณ์กลองกันตรึมเฉพาะใบที่ชอบและใบที่อยากให้แก้ไขเท่านั้น ดังจะกล่าวไว้ในลำดับต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) นายสงบ ยืนตะโคน

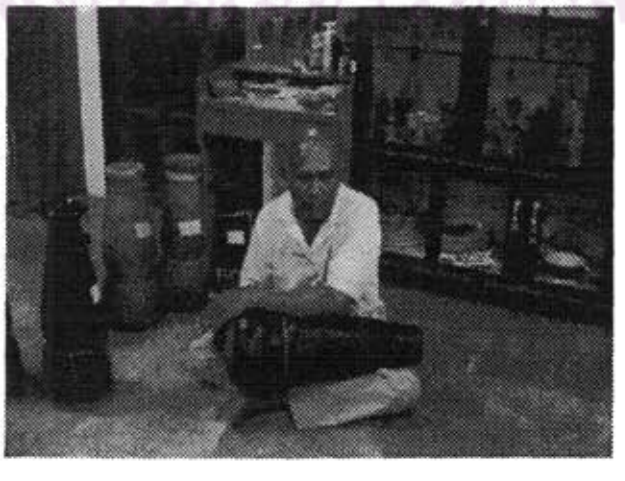

ภาพนายสงบ ยืนตะโคน ประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึม

นายสงบ ยืนประโคน เกิดวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๕ ปัจจุบันมีอายุ ๕๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕๔/๑ หมู่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีอาชีพเลี้ยงวัวและเป็นผู้ช่วยหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีวงกันตรึมชื่อ "ศรีธนญชัย" นายสงบเริ่มหัดตีกลองกันตรึมกับครูบุญถึง ปานะโปยเมื่ออายุ ๑๕ ปี ปัจจุบันนายสงบมีลูกศิษย์ ที่รับถ่ายทอดการตีกลองกันตรึมมากกว่า ๑๕ คน โดยจากการทดลองตีกลองกันตรึมแต่ละใบนายสงบได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองกันตรึมหมายเลข ๑ เสียงค่อนข้างเบา
กลองกันตรึมหมายเลข ๒ เสียงเบา
กลองกันตรึมหมายเลข ๓ เสียงหนักแน่นดี
กลองกันตรึมหมายเลข ๔ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๕ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๖ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๗ เสียงใช้ได้
กลองกันตรึมหมายเลข ๘ เสียงหนักแน่นดี
กลองกันตรึมหมายเลข ๙ ไม่วิจารณ์
ทั้งนี้นายสงบได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่ากลองกันตรึมที่ดี ควรมีเสียงที่หนักแน่น

๒) นายลบ ประรุนรัมย์

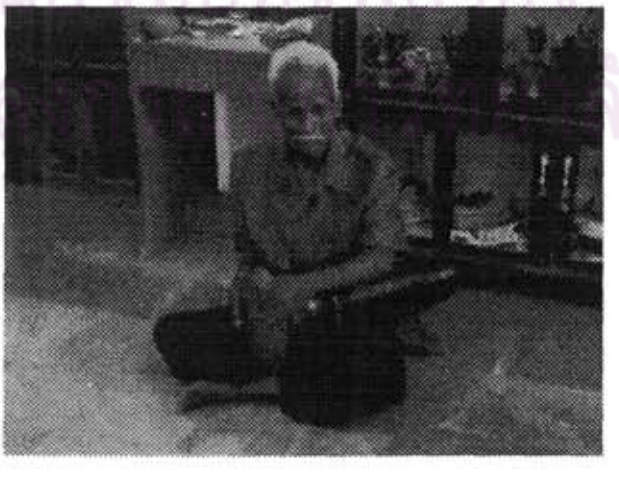

ภาพนายลบ ประรุนรัมย์ ประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึม

นายลบ ประรุนรัมย์ ปัจจุบันมีอายุ ๗๑ ปี อยู่ ณ บ้านตะโกราย ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ตอนเป็นหนุ่มมีอาชีพทำนาและเลี้ยงควาย แต่ปัจจุบันเล่นกลองกันตรึมเป็นอาชีพในวงมโหรีประจำหมู่บ้าน นายลบเริ่มหัดตีกลองกันตรึมกับน้าชื่อนัด ปักษารัมย์ เมื่อตอนอายุ ๑๕ ปี จากการทดลองตีกลองกันตรึม แต่ละใบนายลบได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองกันตรึมหมายเลข ๑ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๒ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๓ ชอบเพราะเสียงนุ่ม
กลองกันตรึมหมายเลข ๔ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๕ ชอบเพราะเสียงนุ่ม
กลองกันตรึมหมายเลข ๖ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๗ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๘ ชอบเพราะเสียงนุ่ม
กลองกันตรึมหมายเลข ๙ ไม่วิจารณ์

๓) นางคำเรียบ สุทันรัมย์

ภาพนางคำเรียบ สุทันรัมย์ ประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึม

นางคำเรียบ สุทันรัมย์ เกิดวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ ปัจจุบันมีอายุ ๗๕ ปี อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๑๐๗ หมู่ ๑ ตำบลป่าชัน อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีอาชีพเป็นนักดนตรีในวงมโหรีเขมร นางคำเรียบเรียนกลองกันตรึมจากบิดามาตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ ครอบครัวของนาง

คำเรียบมีบรรพบุรุษอยู่ในประเทศเขมร บิดาของนางคำเรียบ คือ นายเมา สมุทิราช มีอาชีพเป็นนักดนตรีวงมโหรีเขมร ลิเกเขมร และละครเขมร จึงหัดดนตรีให้ลูก ๆ ทุกคนและมีวงดนตรีเขมรเป็นของตนเอง จากการทดลองตีกลองกันตรึมแต่ละใบนางคำเรียบได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองกันตรึมหมายเลข ๑ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๒ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๓ ชอบเพราะเสียงใหญ่ กังวาน
กลองกันตรึมหมายเลข ๔ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๕ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๖ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๗ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๘ ไม่วิจารณ์
กลองกันตรึมหมายเลข ๙ ชอบเพราะเบาแรง เวลาตีไม่เจ็บมือ

๔) นายบุญถึง ปานะโปย

ภาพนายบุญถึง ปานะโปย ประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึม

นายบุญถึง ปานะโปย ปัจจุบันมีอายุ ๖๓ ปี อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๑๓๐/๓ หมู่ ๘ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบอาชีพเป็นเจ้าของวงกันตรึมคณะบุญถึงบ้านโคกตาด้วง อำเภอประโคนชัย ซึ่งก่อตั้งมานานกว่า ๒๐ ปีแล้ว จากการทดลองตีกลองกันตรึม แต่ละใบนายบุญถึงได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองกระจับปี่หมายเลข ๑ พอใช้ได้เสียงโจ๊ะดังดี และเป็นกลองที่เหมาะสำหรับเชิญแม่มดเพราะมีความเชื่อเรื่องหนังของตะกวดที่ใช้ขึงหน้ากลองว่าเมื่อตีแล้วแม่มดจะเข้าทรงได้ง่าย

กลองกันตรึมหมายเลข ๒ ไม่วิจารณ์

กลองกันตรึมหมายเลข ๓ ชอบเพราะเสียงดังดี โดยเฉพาะเสียงเทิ่ง

กลองกันตรึมหมายเลข ๔ ใช้ได้

กลองกันตรึมหมายเลข ๕ ไม่วิจารณ์

กลองกันตรึมหมายเลข ๖ ไม่วิจารณ์

กลองกันตรึมหมายเลข ๗ เสียงดีใกล้เคียงกับกลองกันตรึมหมายเลข ๓

กลองกันตรึมหมายเลข ๘ ไม่วิจารณ์

กลองกันตรึมหมายเลข ๙ ชอบเพราะเบาแรง เวลาตีไม่เจ็บมือ

๕) นายพูน สามสี

ภาพนายพูน สามสี ประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึม

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประวัติของนายพูน สามสี ไว้แล้วในเรื่องของการสร้างกลองกันตรึม ซึ่งจากการทดลองตีกลองกันตรึมแต่ละใบนายพูนได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองกันตรึมหมายเลข ๑ เสียงดีที่สุด แต่ดูแลรักษายากเพราะทำด้วยดินเผา ถ้าตกหรือหล่นจะแตกได้ง่าย

กลองกันตรึมหมายเลข ๒ เสียงดี แต่หนังกลองหย่อนไปหน่อย

กลองกันตรึมหมายเลข ๓ เสียงดี เหมาะสำหรับตีเป็นกลองตัวผู้เพราะเสียงแหลม

กลองกันตรึมหมายเลข ๔ เสียงดี เหมาะสำหรับตีเป็นกลองตัวเมียเพราะเสียงทุ้ม

กลองกันตรึมหมายเลข ๕ เสียงดี แต่หนังกลองหย่อนไปหน่อย

กลองกันตรึมหมายเลข ๖ ไม่ใช่กลองกันตรึมเป็นกลองโทน แต่เสียงสามารถใช้เป็นกลองกันตรึมได้

กลองกันตรึมหมายเลข ๗ เสียงสั้นไปหน่อย

กลองกันตรึมหมายเลข ๘ กลองร้าว รูปทรงไม่สวย แต่เสียงค่อนข้างดี

กลองกันตรึมหมายเลข ๙ ไม่ใช่กลองกันตรึมเป็นกลองโทนแต่พอใช้เป็นกลองกันตรึมได้

๖) นางพา ชมเมือง

ภาพนางพา ชมเมือง ประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึม

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประวัติของนางพา ชมเมืองไว้แล้วในเรื่องของการสร้างกลองกันตรึม ซึ่งจากการทดลองตีกลองกันตรึมแต่ละใบนางพาได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองกันตรึมหมายเลข ๑ หนังกลองหย่อนเกินไป

กลองกันตรึมหมายเลข ๒ หนังกลองหย่อน เสียงทุ้มเกินไป

กลองกันตรึมหมายเลข ๓ เสียงดี สามารถใช้เล่นผีฟ้าได้ แต่สู้กลองดินเผาไม่ได้

กลองกันตรึมหมายเลข ๔ เสียงดี สามารถใช้เล่นผีฟ้าได้ แต่สู้กลองดินเผาไม่ได้

กลองกันตรึมหมายเลข ๕ เสียงดี สามารถใช้เล่นผีฟ้าได้ แต่สู้กลองดินเผาไม่ได้

กลองกันตรึมหมายเลข ๖ ไม่ใช่กลองกันตรึมแต่เป็นกลองโทน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองกันตรึมหมายเลข ๗ ใช้ได้

กลองกันตรึมหมายเลข ๘ ใช้ได้

กลองกันตรึมหมายเลข ๙ ชอบเพราะเบาแรง เวลาตีไม่เจ็บมือ

จากการประเมินคุณภาพเสียงกลองกันตรึมโดยผู้เชี่ยวชาญการตีกลองกันตรึม ๖ ท่าน พบว่า ผลการประเมินนั้นค่อนข้างแตกต่างกันมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านที่มาจากแต่ละพื้นที่ของภาคอีสานใต้ ต่างก็มีความชอบ ความถนัด ค่านิยม และความเชื่อเกี่ยวกับการเล่นกลองกันตรึมแตกต่างกัน เช่น บางท่านชอบกลองที่เสียงนุ่ม บางท่านชอบกลองที่เสียงดัง บางท่านชอบกลองที่ใช้แรงน้อย หรือบางท่านชอบกลองที่ทำด้วยหนังตะกวดเพราะเชื่อว่าจะทำให้เข้าทรงแม่มดเร็วยิ่งขึ้น

๔.๒.๓ การประเมินคุณภาพเสียงจะเข้ในเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในการบรรเลงจะเข้ ๕ ท่าน ทำการประเมินคุณภาพเสียงจะเข้ในเชิงคุณภาพ ดังนี้

- ผศ.ขำคม พรประสิทธิ์
- อาจารย์ณรงค์ เขียนทองกุล
- อาจารย์สมบูรณ์ บุญวงษ์
- อาจารย์ระวีวรรณ ทับทิมศรี
- ผศ.ปกรณ์ รอดช้างเผือน

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขจะเข้แต่ละตัวที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- จะเข้หมายเลข ๑ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยนายสมพร นวมระวี
- จะเข้หมายเลข ๒ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยนายสมชัย ชำพาลี
- จะเข้หมายเลข ๓ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ
- จะเข้หมายเลข ๔ เป็นจะเข้ที่สร้างโดยนายวาทิต ไทรวิมาน

กำหนดให้เพลงลาวดวงเดือน ท่อน ๑ เป็นเพลงพื้นฐานที่ใช้ในการทดลองดีดจะเข้ซึ่งมีทำนองหลัก ดังนี้

เที่ยวแรก

----	----	-ดรม	-ข-ดำ	----	----	ขลดำล	ขม-ข
----	----	-มขม	ขลดำล	--ดำล	-ข-ม	รมขม	รด-ร
----	----	ขลขดำ	-ร-มำ	-ขำ--	-ดำ-ร	-มำขำร	มำรดำล
----	-ดำ-ม	----	-ข-ล	--ดำล	ขมขล	ขลดำล	-ขขข

เที่ยวกลับ

----	----	-ดรม	-ข-ดำ	----	----	ขลดำล	ขม-ข
----	----	-มขม	ขลดำล	--ดำล	-ข-ม	รมขม	รด-ร
----	----	ขลขดำ	-ร-มำ	-ขำ--	-ดำ-ร	-มำขำร	มำรดำล
----	-ดำ-ม	----	-ข-ล	--ดำล	ขมขล	-ดำรมำ	-ร-ดำ

จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพเสียงของจะเข้แต่ละตัว ดังจะกล่าวไว้ในลำดับต่อไป

๑) ผศ.ขำคม พรประสิทธิ์

ภาพผศ.ขำคม พรประสิทธิ์ ประเมินคุณภาพเสียงจะเข้

ผศ.ขำคม พรประสิทธิ์ เกิดวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๒ ปัจจุบันอายุ ๓๗ ปี ผศ.ขำคมจบการศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป วิชาเอกจะเข้ หลังจากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิชาเอกเครื่องสายไทย (จะเข้) ปัจจุบันรับราชการตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายการเงิน และอาจารย์ประจำภาควิชา

ดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งจากการทดลองดีดจะเข้ทั้ง ๔ ตัว ผศ.ขำคมได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

จะเข้หมายเลข ๑ ด้านรูปร่างมีความเห็นว่าติดนมจะเข้ห่างจากสายมาก โดยเฉพาะช่วงนมด้านเสียงสูง ทำให้เวลาดีดไม่สบายมือเท่าที่ควร (หรือที่เรียกว่าจะเข้หนัก) เวลาดีดต้องใช้แรงกดสายมาก ด้านคุณภาพของเสียงอยู่ในระดับดีพอใช้

จะเข้หมายเลข ๒ ด้านรูปร่างมีความเห็นว่าติดนมไม่ได้ระดับกัน (ไม่ลดหลั่นกันเท่าที่ควร) ด้านคุณภาพของเสียง ผลจากการติดนมที่ไม่ได้ระดับทำให้เสียงไม่ดีเท่าที่ควร มีเสียงเพี้ยน เสียงไม่แกร่ง และเสียงเบาเกินไป

จะเข้หมายเลข ๓ ด้านรูปทรงมีเห็นว่าการผลิตทำได้ประณีตและสวยงามดี การติดนมมีความห่างของสายและนมได้ระดับดี ไม่ห่าง และไม่สูงเกินไป เวลาดีดจึงทำให้ไม่หนักมือ ใช้แรงในการกดสายไม่มาก เสียงมีความก้องกังวาน แจ่มใสดีมาก และสามารถใช้บรรเลงร่วมกับวงเครื่องสายปี่ชวาได้โดยไม่ถูกเสียงปี่ชวาและเสียงกลองแขกดังกลบ

จะเข้หมายเลข ๔ ด้านรูปทรงมีความเห็นว่าการสร้างนมยังไม่ประณีตเท่าที่ควร ด้านคุณภาพเสียงโดยทั่วไปดีพอใช้ ดีดได้สบายมือ ไม่หนักมือมากนัก แต่ก็ยังไม่เบามากจนเป็นที่พอใจ ที่น่าสังเกตคือสายลวดมีเสียงดังกังวานเป็นพิเศษ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒) อาจารย์ณรงค์ เขียนทองกุล

ภาพอาจารย์ณรงค์ เขียนทองกุล ประเมินคุณภาพเสียงจะเข้

อาจารย์ณรงค์ เขียนทองกุล เกิดวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๒ ปัจจุบันอายุ ๔๗ ปี อาจารย์ณรงค์ได้เรียนจะเข้กับครูจะเข้ที่มีชื่อเสียงหลายท่าน อาทิ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง นางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก) ครูทองดี สุจริตกุล ครูแอบ ยุวนวนิช ครูสุธาร บัวทั่ง ปัจจุบันอาจารย์ณรงค์ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสาขาวิชาดนตรีไทย ภาควิชาศิลปะนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งจากการทดลองดีดจะเข้ทั้ง ๔ ตัว อาจารย์ณรงค์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

<u>จะเข้หมายเลข ๑</u>	การผลิตยังไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร ด้านคุณภาพเสียงค่อนข้างสมบูรณ์ เสียงดังกังวาน สามารถใช้บรรเลงได้ทั้งเพลงเดี่ยว และบรรเลงรวมวง
<u>จะเข้หมายเลข ๒</u>	การติดนมติดได้ไม่เรียบร้อย ไม่ได้ระดับกัน เวลาดีดเสียงแบนน้ำหนักเบา มีเสียงเพี้ยน
<u>จะเข้หมายเลข ๓</u>	การผลิตทำได้ดี งานเรียบร้อย ประณีตสวยงาม ด้านคุณภาพเสียง เสียงซ่า แต่แกร่ง ลักษณะของเสียง สั้น เล็กแหลม และแคบกว่าหมายเลข ๑ สามารถใช้บรรเลงรวมวงได้ดี
<u>จะเข้หมายเลข ๔</u>	การติดนมไม่ได้ระดับกัน ด้านคุณภาพของเสียงถ้าจะให้เสียงดีควรเปลี่ยนสายให้เส้นใหญ่ขึ้น และปรับนมให้ได้ระดับกัน เพราะการติดนมไม่ได้ระดับกันจะทำให้เสียงเพี้ยน

๓) อาจารย์สมบูรณ์ บุญวงษ์

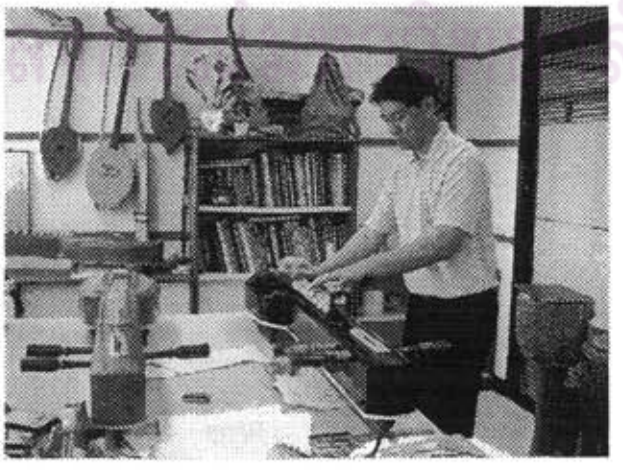

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพอาจารย์สมบูรณ์ บุญวงษ์ ประเมินคุณภาพเสียงจะเข้

อาจารย์สมบูรณ์ บุญวงษ์ เกิดวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๕ ปัจจุบันอายุ ๓๔ ปี อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๙๑/๑๗ หมู่บ้านกานต์มณี ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี อาจารย์สมบูรณ์เริ่มเรียนจะเข้จากอาจารย์วราพร สุจริตกุล (หลานสาวครูทองดี สุจริตกุล) ต่อมาได้เรียนกับครูที่มีฝีมือหลายท่าน อาทิ ครูทองดี สุจริตกุล ครูเกสร แก้วแดง อาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ ครูจารุ บาลี และอาจารย์ระวีวรรณ ทับทิมศรี

อาจารย์สมบูรณ์จบการศึกษาประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (ดุริยางค์ไทย) จากวิทยาลัยนาฏศิลป นครศรีธรรมราช จบการศึกษาปริญญาศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ดุริยางค์ไทย) จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กรุงเทพมหานคร และจบการศึกษาปริญญาศิลปกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต (ดุริยางค์ไทย) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งครูชำนาญการ (ดุริยางค์ไทย) หมวดวิชาเครื่องสายไทย ภาควิชาดุริยางค์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป กรุงเทพฯ โดยจากการทดลองดีดจะเข้ทั้ง ๔ ตัว อาจารย์สมบูรณ์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

<u>จะเข้หมายเลข ๑</u> การติดนมค่อนข้างสูง สาบนมต่ำจากสายมากทำให้เวลาดีดค่อนข้างหนักมือ โดยเฉพาะเวลาดีดเสียงสูงจะหนักมาก สายจะเข้ใหญ่เกินไป ถ้าเปลี่ยนสายให้เล็กลงอีกนิดจะทำให้เสียงสดใสขึ้นและสายที่ควั่นไว้ไม่พอดีไม่กลม ทำให้การสั่นสะเทือนของเสียงไม่ดีพอ

<u>จะเข้หมายเลข ๒</u> นมกับสายมีระยะห่างที่ค่อนข้างดีทำให้เวลาดีดสบายมือ แต่การติดนมไม่ได้ระดับจึงทำให้เสียงค่อนข้างเพี้ยน เสียงจึงยังไม่ดีเท่าที่ควร

<u>จะเข้หมายเลข ๓</u> การติดนมไม่ได้ระดับ เวลาดีดเกือบจะหนัก เสียงดีเนื้อเสียงกว้าง โต และยาว เหมาะกับการบรรเลงในวงเครื่องสายปี่ชวา

<u>จะเข้หมายเลข ๔</u> คุณภาพใกล้เคียงกับจะเข้หมายเลข ๓ การติดนมใช้ได้แต่ไม่ดีนัก เวลาดีดค่อนข้างสบายมือ ด้านคุณภาพเสียงดี โทนเสียงคล้ายเสียงผู้หญิง เสียงเล็กแหลม เหมาะกับการบรรเลงในวงมโหรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔) อาจารย์ระวีวรรณ ทับทิมศรี

ภาพอาจารย์ระวีวรรณ ทับทิมศรี ประเมินคุณภาพเสียงจะเข้

อาจารย์ระวีวรรณ ทับทิมศรี เกิดวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๓ อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๖๓๘ เชิงสะพานเนาวจำเนียร ถนนเพชรเกษม ตำบลวัดท่าพระ อำเภอบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร การศึกษาทางด้านดนตรี ครูคนแรกคือ ขุนวิลาศจรรยา ต่อมานายจำนงค์ บุณยรัตพันธ์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองราชเลขา ฯ ได้พาไปฝากตัวให้เรียนจะเข้กับครูแสวง และเรียนขับร้องกับครูนิภา อภัยวงศ์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษสอนดนตรีและขับร้องในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งนี้จากการทดลองดีดจะเข้ทั้ง ๔ ตัว อาจารย์ระวีวรรณได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

<u>จะเข้หมายเลข ๑</u> เสียงค่อนข้างกว้าง และหนัก มีเสียงเพี้ยน เช่น เสียงโดสูงสายเอก เสียงต่ำไปนิด คุณภาพเสียง โดยรวมค่อนข้างดี เสียงดังกังวานลึก

<u>จะเข้หมายเลข ๒</u> การวางนมทำได้ลงตัว ทำให้เวลาดีดค่อนข้างสบายมือ การใช้นิ้ว การวางนิ้วถนัดกำลังดี ดีดสบาย แต่ยังมีเสียงเพี้ยนไม่ตรงและเสียงยังทึบไปนิด

<u>จะเข้หมายเลข ๓</u> การผลิตทำได้ดี วางนมได้ระดับ จะเข้ตัวนี้เบามือดีดได้สบายกว่าตัวอื่น ๆ คุณภาพเสียงค่อนข้างจะดีมาก เสียงก้องแหลม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และมีความกังวานใส สายลวดดังก้องกังวานดี แต่สายทุ้มเบาไปหน่อย

จะเข้หมายเลข ๔ การวางนมเตี้ยและกว้างเกินไป ทำให้เวลาดีดค่อนข้างหนักมือ การวางนมกว้างเช่นนี้ทำให้นิ้วเวลาดีดไม่ค่อยถนัด และมีเสียงทึบ ลักษณะของเสียงเวลาดีดค่อนข้างสั้น ไม่กังวานและอับ แต่ดีตรงที่เสียงไม่ค่อยเพี้ยน

๕) ผศ.ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

ภาพผศ.ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ประเมินคุณภาพเสียงจะเข้

ผศ.ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เกิดวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี ผศ.ปกรณ์เรียนจะเข้กับครูทองดี สุจริตกุล นางสนิทบรรเลงการ (ครูละเมียด จิตตเสวิน) และเรียนซอด้วงกับหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูรยชีวิน) ขณะที่เรียนอยู่โรงเรียนนาฏศิลป กรุงเทพฯ จนสำเร็จการศึกษา แล้วศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีที่คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จนสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ จึงสอบเข้าบรรจุเป็นข้าราชการประจำวิทยาลัยนาฏศิลป เป็นเวลา ๑๑ ปี ต่อมาได้เข้ารับราชการที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พร้อมกับเรียนต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนสำเร็จการศึกษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาดุริยางคศิลป์ และอาจารย์ประจำภาควิชา ดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งนี้จากการทดลองดีดจะเข้ทั้ง ๔ ตัว ผศ.ปกรณ์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

จะเข้หมายเลข ๑ การเคลือบทำได้เงาดี ด้านคุณภาพเสียง เสียงกังวานหนัก แต่ช่วงเสียงสูงหนักมือนับตั้งแต่นมที่ ๖ ไปจนถึงนมที่ ๑๑ เวลากดนิ้วจะมีเสียงติดนิ้วมาด้วย เสียงจ้าดี แต่ยังมีเสียงเพี้ยน

จะเข้หมายเลข ๒ การวางนมได้ระดับดี ทำให้เวลาดีดไม่หนักมือมาก ด้านคุณภาพเสียง เนื้อเสียงกำลังดี แต่ยังใสกังวานสู้หมายเลข ๓ ไม่ได้ และยังมีเสียงเพี้ยนนิดหน่อย

จะเข้หมายเลข ๓ การผลิตค่อนข้างประณีตงดงาม ไม้ที่ใช้ทำจะเข้มีตำหนิน้อย การวางนมลดหลั่นได้ระดับดี เวลาดีดค่อนข้างสบายมือ ไม่หนักมือ ทำให้สามารถทำกลเม็ดต่าง ๆ ของจะเข้ได้ง่าย โดยเฉพาะในการบรรเลงเพลงขั้นสูงหรือเพลงเดี่ยว ด้านคุณภาพเสียง มีเสียงใส และกังวานดี เสียงไม่เพี้ยน

จะเข้หมายเลข ๔ ตัวจะเข้ไม่ขึ้นเงาเมื่อเทียบกับจะเข้หมายเลขอื่น ลายไม้ไม่สวย ไม้มีตามากเกินไป และตัวจะเข้มีน้ำหนักมากเกินไป ด้านคุณภาพเสียง เสียงเหมือนคนจมูกบี้ เสียงอับทึบ เสียงเล็กและเบามาก และเพี้ยนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจะเข้ทั้ง ๔ ตัว แต่สายลวดเสียงกังวานดี จะเข้ตัวนี้ถ้านำไปบรรเลงในวงจะถูกเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ กลบเสียงหมด

จากการประเมินคุณภาพเสียงจะเข้โดยผู้เชี่ยวชาญการดีดจะเข้ ๕ ท่านพบว่า ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมีความชอบและน้ำหนักมือที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ผลการวิจารณ์จะเข้แต่ละตัวแตกต่างกันออกไป เช่น ผศ.ขำคม พรประสิทธิ์ชอบจะเข้หมายเลข ๓ มากที่สุดเพราะดีดสบาย เสียงกังวานใส และฝีมือประณีต อาจารย์ณรงค์ เขียนทองกุล ชอบจะเข้หมายเลข ๑ เพราะเสียงดังกังวาน อาจารย์สมบูรณ์ บุญวงศ์ชอบจะเข้หมายเลข ๔ เพราะดีดสบายและเสียงเล็กเหมาะสำหรับบรรเลงในวงมโหรี เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔.๒.๔ การประเมินคุณภาพเสียงกลองยาวในเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในการตีกลองยาว ๕ ท่าน ทำการประเมินคุณภาพเสียงกลองยาวในเชิงคุณภาพ ดังนี้

- อาจารย์เกษม ทองอร่าม
- อาจารย์ธีรวุฒิ กลิ่นด้วง

- อาจารย์สมาน น้อยนิตย์
- อาจารย์สองเมือง พันธุรัตน์
- อาจารย์บุญช่วย แสงอนันต์

ผู้วิจัยกำหนดหมายเลขกลองยาวแต่ละใบที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเสียง ดังนี้

- กลองยาวหมายเลข ๑ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายเล็ก ระวิโรจน์
- กลองยาวหมายเลข ๒ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสม คงแก้ว
- กลองยาวหมายเลข ๓ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสมพร นวมระวี
- กลองยาวหมายเลข ๔ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสิน อารักษ์ประชาดี
- กลองยาวหมายเลข ๕ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนางลออง เกตุแจ่ม
- กลองยาวหมายเลข ๖ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสม คงแก้ว
- กลองยาวหมายเลข ๗ เป็นกลองยาวที่สร้างโดยนายสุวรรณ์ โพธิปิ่น

กำหนดใช้แม่มือพม่าเดินทัพเป็นแม่มือพื้นฐานที่ใช้ในการทดลองตีกลองยาว ซึ่งมีจังหวะหน้าทับดังนี้

- - - -	- เพลิ่ง - บ่อม	- - - บ่อม	- - - บ่อม

จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพเสียงของกลองยาวแต่ละใบ ดังจะกล่าวไว้ในลำดับต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) อาจารย์เกษม ทองอร่าม

อาจารย์เกษม ทองอร่าม เกิดวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๙๗ ปัจจุบันอายุ ๕๒ ปี จบการศึกษาประกาศนียบัตรชั้นสูงจากโรงเรียนนาฏศิลป กรมศิลปากร ต่อมาได้ศึกษาระดับปริญญาตรีในคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จนจบการศึกษาจึงเข้ารับราชการครูในวิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร ปัจจุบันเป็นครูชำนาญการในสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร

อาจารย์เกษมเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตีกลองยาว เป็นผู้ที่ประดิษฐ์มือกลองยาวไว้จำนวนมาก และฝึกซ้อมนักเรียนในการแสดงกลองยาวของวิทยาลัยนาฏศิลป์อยู่เสมอ อีกทั้งเป็นหัวหน้าวงกลองยาวคณะเอกทนต์ ซึ่งเคยได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันกลองยาวชิงถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖ ทั้งนี้จากการทดลองตีกลองยาวแต่ละใบอาจารย์เกษมได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองยาวหมายเลข ๑ เสียงใช้ได้ เสียงค่อนข้างดีทั้งเสียงเปิ้งและเสียงบ่อม เสียงคราวดี

กลองยาวหมายเลข ๒ น้ำหนักเบา เหมาะสำหรับเด็กและผู้หญิง เสียงค่อนข้างเบา แต่ยังถือว่าใช้ได้

กลองยาวหมายเลข ๓ หนังหน้ากลองอาบน้ำยา จึงทำให้หนังหน้ากลองตาย ต้องเปลี่ยนหนังหน้ากลองใหม่ จึงจะสามารถใช้ตีได้

กลองยาวหมายเลข ๔ เป็นกลองหน้า ๑๑ นิ้ว คุณภาพเสียงดี เวลาตีเสียงบ่อม เสียงคราวและดังกังวานดีมาก

กลองยาวหมายเลข ๕ หนังหน้ากลองอาบน้ำยา หน้ากลองตาย ไม่สามารถใช้ตีได้ ควรต้องเปลี่ยนหนังหน้ากลองใหม่จึงจะสามารถใช้ได้

กลองยาวหมายเลข ๖ คุณภาพเสียง เวลาตีเสียงบ่อมใช้ได้ แต่ไม่ดีมากนัก

กลองยาวหมายเลข ๗ กลองใบนี้หน้ากว้าง ๙ นิ้ว เนื่องจากกลองยาวใบนี้เป็นกลองหน้าแคบจึงทำให้เวลาตีเสียงเพลิ่งค่อนข้างดีและสดใส แต่เวลาเสียงบ่อมจะไม่ดังกังวาน เสียงบ่อมจึงไม่ดีเท่าที่ควร

๒) อาจารย์ธีรวุฒิ กลิ่นด้วง

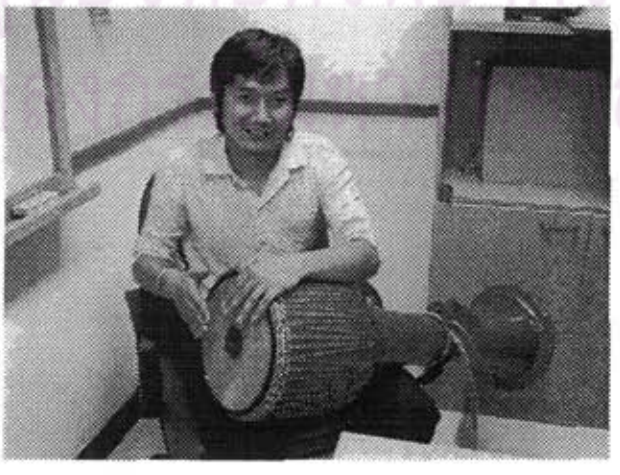

ภาพอาจารย์ธีรวุฒิ กลิ่นด้วง ประเมินคุณภาพเสียงกลองยาว

อาจารย์ธีรวุฒิ กลิ่นด้วง เกิดวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๒๔ ปัจจุบันอายุ ๒๔ ปี อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๑๐/๑ หมู่ ๙ ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นอาจารย์สอนดนตรีไทยที่โรงเรียนชลราษฎรบำรุง ๒ จังหวัดชลบุรี

อาจารย์ธีรวุฒิเริ่มหัดตีกลองยาวตั้งแต่สมัยยังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนเขาทอง จังหวัดนครสวรรค์ และได้ร่วมเข้าประกวดวงกลองยาวได้รางวัลชนะเลิศการประกวดกลองยาวพื้นบ้านระดับประถมศึกษา เมื่อปีพ.ศ.๒๕๓๕ จึงเล่นกลองยาวตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา โดยฝึกกับนักดนตรีกลองยาวพื้นบ้านของตำบลเขาทอง จนกระทั่งเป็นอาจารย์อยู่ที่โรงเรียนชลราษฎรอำรุง ๒ จึงฝึกซ้อมวงกลองยาวของโรงเรียนและส่งประกวดได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดแข่งขันวงกลองยาวนักเรียนพื้นบ้านภาคกลางเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๘ ทั้งนี้จากการทดลองตีกลองยาวแต่ละใบอาจารย์ธีรวุฒิได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองยาวหมายเลข ๑	กลองใบนี้เวลาตีเสียงเพลิ่ง เสียงดังกังวานชัดเจนดี
กลองยาวหมายเลข ๒	กลองใบนี้เสียงป๊ะชัดเจน เพราะหนังหน้ากลองค่อนข้างบาง
กลองยาวหมายเลข ๓	กลองใบนี้เวลาตีเสียงออกชัดเจนทั้งเสียงป๊ะและเสียงเพลิ่ง
กลองยาวหมายเลข ๔	เมื่อเปรียบเทียบกับกลองหมายเลข ๓ หนังจะบางกว่า และให้เสียงบ่อมค่อนข้างดัง
กลองยาวหมายเลข ๕	กลองใบนี้หน้ากลองหย่อน จึงทำให้เสียงที่ตีออกมา ยังไม่ดีเท่าที่ควร
กลองยาวหมายเลข ๖	ลักษณะของกลองคล้ายกลองหมายเลข ๒ หนังหน้ากลองค่อนข้างบาง เวลาตีเสียงป๊ะดังชัดเจน แต่เสียงบ่อมไม่ดี เสียงไม่ออก
กลองยาวหมายเลข ๗	หน้ากลองเล็ก รูปทรงของกลองสวยงาม ความกว้างของหน้ากลองกับฐานกลองมีความกว้างเท่ากัน กลองใบนี้ให้เสียงเพลิ่งชัดเจน แต่เสียงบ่อมไม่ดังกังวานเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นกลองหน้าแคบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓) อาจารย์สมาน น้อยนิตย์

ภาพอาจารย์สมาน น้อยนิตย์ ประเมินคุณภาพเสียงกลองยาว

อาจารย์สมาน น้อยนิตย์ เกิดเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ปัจจุบันอายุ ๖๐ ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดลพบุรี อาจารย์สมานจบการศึกษานาฏศิลปชั้นสูง จากโรงเรียนนาฏศิลป กรมศิลปากร และจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล กรมศิลปากร ปัจจุบันรับราชการอยู่ที่สถาบันพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร

เมื่อยังเด็กอาจารย์สมานติดตามบิดาตีเครื่องประกอบจังหวะในงานต่าง ๆ ในจังหวัดอ่างทองและจังหวัดใกล้เคียง โดยอยู่ในวงปี่พาทย์ของครูเจริญ นักดนตรี ต่อมาครูพริ้ง ดนตรีรส ไปพบจึงแนะนำให้มาเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป โดยรับเป็นผู้อุปการะดูแล อาจารย์สมานจึงมีโอกาสได้เรียนดนตรีกับครูและศิลปินที่มีความสามารถหลายท่าน อาทิ ครูหลวงบำรุงจิตรเจริญ ครูประสิทธิ์ ถาวร ครูสอน วงฆ้อง ครูโม ปลื้มปรีชา ครูพริ้ง ดนตรีรส ครูมนตรี ตราโมท เป็นต้น ทั้งนี้จากการทดลองตีกลองยาวแต่ละใบ อาจารย์สมานได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองยาวหมายเลข ๑ รูปร่างคล้ายกลองยาวอีสาน รูปทรงของกลองไม่สวยงาม ขาดความประณีตในการผลิต หากลงรักจะทำให้กลองดูสวยขึ้น การสาวกลองไม่ค่อยลงตัวและสาวยากมาก เสียงกลองค่อนข้างสูง กลองใบนี้เป็นกลองเสียงสูง ควรอยู่ในกลองกลุ่มหน้าเพราะเสียงเปิ๋งเพราะกว่าเสียงบ่อม

กลองยาวหมายเลข ๒ เชือกที่ใช้สาวกลองมีขนาดเล็กไป ทำให้หน้ากลองหย่อนเร็ว เสียงเทิ่งดังสดใสดี แต่เสียงบ่อมไม่ออก

กลองยาวหมายเลข ๓ หุ่นของกลองสวยงามดี แต่การสาวกลองยังหย่อนเกินไป เสียงเปิ้งดังกังวานดี แต่เสียงบ่อมยังต่ำเกินไป

กลองยาวหมายเลข ๔ การขึ้นหน้ากลองยังไม่ถึง และหย่อนเกินไป อีกทั้งเชือกที่นำมาใช้สาวกลองมีขนาดเล็กไม่สมกับขนาดของกลอง เสียงที่ตีออกมา จึงยังไม่ดีเท่าที่ควร

กลองยาวหมายเลข ๕ หนังหน้ากลองมีความหนาสมส่วน การขึ้นเชือกจัดได้เป็นกลุ่มเป็นระเบียบดี จึงทำให้สามารถรักษาความตึงของหน้ากลองได้ดี เนื่องจากองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างทำได้ลงตัว เสียงที่ตีออกมาจึงได้ส่วน และดี กลองใบนี้เหมาะสำหรับใช้ทำเป็นกลองยืน เพราะมีเสียงหนักแน่น

กลองยาวหมายเลข ๖ หนังหน้ากลองมีความหนาบางพอดีทำให้เวลาตีค่อนข้างตีสบาย ใช้น้ำหนักเบา เสียงบ่อมดังกังวานและสดใสดี เหมาะสำหรับใช้ตีอัดเสียง แต่เสียงเทิ่งยังไม่ถึง ยังไม่ดีเท่าที่ควร

กลองยาวหมายเลข ๗ การขึ้นสายทำได้เรียบร้อย หนังหน้ากลองขูดเรียบและสวยงาม การลงรักกลาง และขอบถือว่าสมบูรณ์ กลองใบนี้มีขนาดเล็กเหมาะสำหรับตีเสียงสูง เสียงค่อนข้างดี เมื่อติดข้าวลงบนหน้ากลองแล้ว เวลาตีเสียงออกทั้งเสียงบ่อม และเสียงเปิ้ง

๔) อาจารย์สองเมือง พันธุรัตน์

ภาพอาจารย์สองเมือง พันธุรัตน์ ประเมินคุณภาพเสียงกลองยาว

อาจารย์สองเมือง พันธุรัตน์ เกิดวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๒ อายุ ๓๗ ปี อยู่ ณ บ้านเลขที่ ๓๓/๑ หมู่ ๕ ตำบลแสวงหา อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง แม้นายสองเมืองจะเกิดในหมู่บ้านนักดนตรี ซึ่งอยู่ในตำบลศรีบัวทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง แต่ไม่มีใครในครอบครัวเป็นนักดนตรีเลย อาจารย์สองเมืองจึงเป็นคนแรกในครอบครัวที่เรียนดนตรี เครื่องดนตรีชิ้นแรกคือฆ้องวงใหญ่ ต่อมาเรียนเครื่องหนังจากครูมงคล อาจมังกร (ลูกศิษย์ครูเขียน ศุขสายชล) และเรียนฆ้องมอญ จากนายดิเรก วัฒนกูล (ลูกศิษย์ครูบุญยง เกตุคง)

อาจารย์สองเมืองเริ่มหัดตีกลองยาวตั้งแต่อายุ ๑๖ ปี และเริ่มตีกลองยาวเป็นอาชีพ ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นนักดนตรีอาชีพ เป็นเจ้าของวงปี่พาทย์และคณะกลองยาวในจังหวัดอ่างทอง อีกทั้งเป็นอาจารย์พิเศษสอนดนตรีไทยในโรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์ และโรงเรียนอื่น ๆ อีกหลายแห่งในจังหวัดอ่างทอง ทั้งนี้จากการทดลองตีกลองยาวแต่ละใบอาจารย์สองเมืองได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

กลองยาวหมายเลข ๑ ด้านในเป็นทรงก้นหวด เหมาะสำหรับเป็นกลองขัด ด้านคุณภาพเสียง มีเสียงดังหนักแน่นดี

กลองยาวหมายเลข ๒ ด้านในมีก้นขันเบาตีไม่เอามือ แต่เสียงพอใช้ได้

กลองยาวหมายเลข ๓ หนังหน้ากลองเป็นหนังฟอก เวลาตีจะไม่ค่อยสั้นสะเทือน ความมันของหนังหน้ากลองไม่มี เหมาะเป็นกลองยืน แต่เสียงพอใช้ได้

กลองยาวหมายเลข ๔ รูปทรงเป็นกลองแบบโบราณ เหมาะสำหรับเป็นกลองยืน ด้านในมีก้นขัน หนังน่าจะทำจากหนังม้า สังเกตจากรูขุมขนที่หนัง เสียงค่อนข้างดี ใช้ได้

กลองยาวหมายเลข ๕ เสียงดีพอใช้ แต่หน้ากลองหย่อน

กลองยาวหมายเลข ๖ เหมาะสำหรับเป็นกลองสอด แต่ไม่ดีเท่าที่ควรเพราะเสียงดังคำรามซึ่งปกติเกิดกับกลองที่มีหน้า ๑๑ นิ้ว เป็นต้นไป

กลองยาวหมายเลข ๗ เสียงหนักแน่นดี เหมาะสำหรับใช้เป็นกลองสอด

๕) อาจารย์บุญช่วย แสงอนันต์

ภาพอาจารย์บุญช่วย แสงอนันต์ ประเมินคุณภาพเสียงกลองยาว

อาจารย์บุญช่วย แสงอนันต์ เกิดวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ อายุ ๖๑ ปี เริ่มเรียนดนตรีที่วิทยาลัยนาฏศิลป กรมศิลปากร เมื่ออายุ ๑๐ ขวบ โดยครูหลวงบำรุงจิตเจริญสอนให้หัดตีฆ้องเพลงโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น ขณะนั้นครูประสิทธิ์ ถาวร ได้ทำการฝึกซ้อมวงปี่พาทย์อยู่ และขาดคนเครื่องหนังพอดี จึงให้หัดตีเครื่องหนังกับครูถี่ ปี่เพราะ และได้เรียนเพิ่มเติมกับครูโมลี้ ปรีชา อีกชั้นหนึ่ง ต่อมาได้เข้ารับราชการที่กองการสังคีต กรมศิลปากร และได้เรียนการตีสองหน้า ตะโพนไทย กลองแขก เพิ่มเติมจากครูโชติ ดุริยะประณีต ครูพริ้ง กาญจนผลิน ครูต้น ศุภกาญจน์ ครูจรัญ ตันมีสุข และครูสมพงษ์ โรหิตาจล จนมีความชำนาญทางด้านเครื่องหนัง ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นดุริยางคศิลปิน ๘ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร นอกจากนั้นยังเป็นอาจารย์พิเศษในสถาบันต่าง ๆ อาทิ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร เป็นต้น ทั้งนี้จากการทดลองตีกลองยาวแต่ละใบอาจารย์บุญช่วยได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลองยาวหมายเลข ๑	ให้เสียงเปิ้งดีชัดเจน แต่เสียงบ่อมไม่กังวานสดใส
กลองยาวหมายเลข ๒	เสียงบ่อมดีที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลองทั้งหมด เสียงเพลิ่งยังสู้กลองยาวหมายเลข ๗ ไม่ได้
กลองยาวหมายเลข ๓	เสียงพอใช้ได้
กลองยาวหมายเลข ๔	กลองหย่อนไปนิด ทั้งเสียงบ่อม และเสียงเปิ้ง อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เวลาตีเสียงที่ได้จะมีเสียงจากต่ำไปหาสูง
กลองยาวหมายเลข ๕	หนังหน้ากลองจะหย่อนเร็ว เนื่องจากใช้ในล่อนเป็นตัวสาวหน้ากลอง และมีเสียงบ่อมสูงกว่าเสียงเปิ้ง

กลองยาวหมายเลข ๖ เวลาตีเสียงจะคลุ้ง ปนกันระหว่างเสียงเปิ้งกับเสียงบ่อม แต่ให้เสียงบ่อมดี กระแสของเสียงค่อนข้างดี ให้เสียงคราวยาว

กลองยาวหมายเลข ๗ เสียงกังวานดี เสียงเปิ้งดังชัดเจนดี แต่เสียงบ่อมยังด้อย

จากการประเมินคุณภาพเสียงกลองยาวโดยผู้เชี่ยวชาญการตีกลองยาว ๕ ท่านพบว่า กลองยาวที่มีขนาดต่างกันจะให้คุณภาพเสียงต่างกัน เช่น กลองที่มีหน้าแคบจะมีคุณภาพเสียงเปิ้งและเสียงเพลิ่งค่อนข้างดี กลองที่มีหน้าใหญ่จะให้เสียงบ่อมค่อนข้างดี และพบว่ากลองที่มีหน้าบางจะให้เสียงปะค่อนข้างดีกว่ากลองที่มีหนังหน้ากลองที่หนา นอกจากนั้นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ผลการประเมินกลองยาวแต่ละใบแตกต่างกันนั้น เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากความชอบ ความถนัด และค่านิยมส่วนตัวของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านด้วย เช่น ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความสำคัญกับเสียงบ่อมก็มักจะชอบกลองที่มีเสียงบ่อมดี ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความสำคัญกับเสียงเปิ้งก็มักจะชอบกลองยาวที่มีเสียงเปิ้งที่ดังและชัดเจน เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๕
บทสรุป

จากการศึกษาวัฒนธรรมการผลิตเครื่องดนตรีซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวไทยภาคกลางทั้ง ๒๐ จังหวัด และการผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวไทยซึ่งอาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ทั้ง ๖ จังหวัด ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญโดยสังเขปได้ดังนี้

กระจับปี่ เป็นเครื่องดนตรีที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และเคยเป็นแพร่หลายในดินแดนสุวรรณภูมิอย่างมาก มาระยะหลังกระจับปี่ได้เสื่อมความนิยมลง แต่ยังคงหลงเหลือร่องรอยการเล่นกระจับปี่อยู่บ้างในพื้นที่จังหวัดทางอีสานใต้ ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ซึ่งจากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกระจับปี่พบว่าวัสดุสำคัญที่ใช้ในการทำกระจับปี่นั้นได้แก่ ไม้ และสาย ซึ่งไม้ขนุนถือว่าเป็นไม้ที่นิยมนำมาทำเป็นกระจับปี่มากที่สุด ส่วนสายกระจับปี่นั้นมีทั้งสายไหม และสายลวดซึ่งให้คุณภาพเสียงที่แตกต่างกัน สำหรับกรรมวิธีการสร้างกระจับปี่นั้นมีทั้งวิธีการทำแบบชาวบ้านซึ่งเรียบง่ายไม่ซับซ้อน และวิธีที่ใช้เครื่องไม้เครื่องมือที่ทันสมัย จากกระบวนการสร้างกระจับปี่ได้ส่งผลถึงรูปทรงภายนอกและคุณภาพเสียงของกระจับปี่ โดยจากการประเมินคุณภาพเสียงของกระจับปี่พบว่ารูปทรงสัดส่วนและวัสดุ ได้แก่ สาย นั้นมีผลต่อคุณภาพเสียงของกระจับปี่

กลองกันตรึม เป็นกลองที่เป็นที่นิยมอย่างมากในหมู่ชาวอีสานใต้ สามารถพบเห็นได้ในวงกันตรึมซึ่งบรรเลงในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานมงคล งานอวมงคล และการเข้าทรงแม่มด จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างกลองกันตรึมจากช่างทำกันตรึมในพื้นที่จังหวัดอีสานใต้พบว่าวัสดุที่สำคัญในการสร้างกลองกันตรึมคือ ไม้หรือดินที่ใช้ในขึ้นรูปกลองและหนังที่ใช้ขึ้นหน้ากลอง และพบว่าวัสดุที่ใช้ในการสร้างกลองกันตรึมนั้นนอกจากจะส่งผลต่อคุณภาพเสียงแล้วยังมีคุณค่าทางความรู้สึกหรือความเชื่อของชาวอีสานใต้ด้วย ดังเช่นที่ผู้วิจัยพบว่าชาวอีสานใต้มีความเชื่อว่ากลองที่ใช้ในการทรงแม่มดนั้นควรเป็นกลองปั้นขึ้นจากดินและขึ้นหน้ากลองด้วยหนังตะกวด จะทำให้แม่มดเข้าเร็วขึ้นและเป็นการป้องกันผีฟ้าไม่ให้มารบกวนในพิธี สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือและกรรมวิธีในการผลิตนั้นพบว่าช่างส่วนใหญ่ยังคงใช้เครื่องไม้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น สิ่ว ค้อน ขวาน ฯลฯ และมีกรรมวิธีการสร้างแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน จากการประเมินคุณภาพเสียงของกลองกันตรึมพบว่า ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันค่อนข้าง

มาก ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าจะเกิดจาก รสนิยม ความชอบ ความถนัด และความเชื่อเกี่ยวกับการเล่นกลองกันตรึมที่แตกต่างกัน

จะเข้ เป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีผู้นำจะเข้มาร่วมบรรเลงในวงมโหรีเมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปัจจุบันสามารถพบเห็นจะเข้ได้ในวงมโหรีและวงเครื่องสายทุกชนิด ทั้งนี้จากการศึกษาถึงวิธีการสร้างจะเข้จากช่างในภาคกลาง พบว่า จะเข้ส่วนใหญ่มีมาตรฐานในการผลิตใกล้เคียงกันทั้งในเรื่องของขนาดสัดส่วนและวัสดุที่ใช้ กล่าวคือ ตัวจะเข้ส่วนใหญ่ทำจากไม้ขนุน นมทำจากไม้โมก สาบนมทำจากไม้ไผ่ และนิยมใช้แผ่นทองเหลืองทำโต๊ะจะเข้ ทว่ามีบางท่านได้ทดลองนำแผ่นสแตนเลสมาใช้ทำโต๊ะจะเข้แทนแผ่นทองเหลืองเพื่อช่วยให้จะเข้มีเสียงกังวานยิ่งขึ้น สำหรับเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างจะเข้ส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่ที่ทันสมัย เนื่องจากจะเข้ที่ผลิตในภาคกลางมักผลิตจากโรงงานทำเครื่องดนตรีที่มีเครื่องไม้เครื่องมือครบครัน จะมีก็เพียงอาจารย์ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณเท่านั้นที่ยังคงขุดจะเข้และทำส่วนประกอบต่าง ๆ ด้วยเครื่องไม้เครื่องมือขนาดเล็กซึ่งต้องใช้ฝีมือและระยะเวลาค่อนข้างมาก โดยจากการประเมินคุณภาพเสียงของจะเข้พบว่าผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมีความชอบและน้ำหนักมือที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพเสียงของจะเข้แต่ละตัวไว้ต่าง ๆ กัน

กลองยาว เป็นเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มชาวไทยภาคกลางซึ่งเป็นการละเล่นที่ความสนุกสนานรื่นเริงในงานมงคลต่าง ๆ ทั้งนี้จากการศึกษาวิธีการสร้างกลองยาวในพื้นที่ภาคกลางพบว่า ช่างทำกลองยาวส่วนใหญ่มีวิธีการเลือกใช้วัสดุและกรรมวิธีการทำที่คล้ายคลึงกัน จะต่างกันก็เพียงรายละเอียดของรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท่านเท่านั้น สำหรับเครื่องไม้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างนั้นส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่ที่ทันสมัย นอกจากนั้นยังพบว่าพื้นที่ที่มีช่างทำกลองมากที่สุดคือ บ้านปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โดยจากการประเมินคุณภาพเสียงกลองยาวพบว่ากลองยาวที่มีขนาดต่างกันจะให้คุณภาพเสียงต่างกัน เช่น กลองที่มีหน้าแคบจะมีคุณภาพเสียงเปิ๋งและเสียงเพลิ่งค่อนข้างดี กลองที่มีหน้าใหญ่จะให้เสียงบ่อมค่อนข้างดี และพบว่ากลองที่มีหน้าบาง จะให้เสียงปิ๊ะค่อนข้างดีกว่ากลองที่มีหนังหน้ากลองที่หนา นอกจากนั้นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ผลการประเมินกลองยาวแต่ละใบแตกต่างกันนั้นเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากความชอบ ความถนัดและค่านิยมส่วนตัวของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านด้วย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีนั้นค่อนข้างมีข้อจำกัด โดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภทกลองพบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงหลายด้าน ได้แก่ อุณหภูมิ ความชื้น และระยะเวลาการใช้งาน ดังนั้นการประเมินคุณภาพกลองจึงเป็นเรื่องที่สมควรจะได้รับการวิจัยซ้ำ โดยหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ

๑) ควรวางแผนงานวิจัยให้ครอบคลุมระยะเวลาที่กลองมีสภาพที่อยู่ตัวแล้ว เนื่องจากการนำกลองที่ทำเสร็จใหม่ ๆ นั้นไม่สามารถตัดสินได้ว่ากลองนั้นมีคุณภาพดีหรือไม่ หากแต่ต้องอาศัยระยะเวลาอย่างน้อย ๑ ปีเพื่อให้ไม้และหนังอยู่ตัวเสียก่อน

๒) ควรทำการประเมินกลองในช่วงฤดูที่ความชื้นสัมพัทธ์ต่ำในฤดูร้อนหรือฤดูหนาว หลีกเลี่ยงการประเมินคุณภาพกลองในหน้าฝน เนื่องจากหน้ากลองจะหย่อนในสภาพอากาศที่มีความชื้นสูง

๓) ควรให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านประเมินคุณภาพเสียงเครื่องดนตรีในช่วงเวลาเดียวกัน เพื่อลดปัจจัยความเบี่ยงเบนในเรื่องอุณหภูมิ เนื่องจากอุณหภูมิร้อนเย็นนั้นส่งผลโดยตรงกับความตึงหย่อนของหน้ากลอง

๔) หลีกเลี่ยงการเคลื่อนย้ายกลอง ซึ่งจะทำหน้ากลองหย่อน และควรทำการสาวหน้ากลองก่อนทำการประเมินให้มีความตึงใกล้เคียงกันทุกครั้ง เพราะกลองที่หย่อนอาจเป็นเหตุทำให้ผู้เชี่ยวชาญสับสนไม่สามารถตัดสินได้ว่ากลองใบนั้นเสียงไม่ดีเพราะกลองไม่ดีหรือเพราะหน้าหย่อน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมฉลองพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดอ่างทอง จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒. คุรุสภาลาดพร้าว: กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๐. คุรุสภาลาดพร้าว: กรุงเทพฯ, ๒๕๔๑.

คุรุสภา. กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑. พระนคร: คุรุสภา, ๒๕๐๕.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว.. ลักษณะไทย. โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิช : กรุงเทพฯ, ๒๕๔๑.

เจริญชัย ชนไพโรจน์. ดนตรีพื้นบ้านอีสาน. ใน ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๔, หน้า ๑๐๕-๑๑๑. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี : นครราชสีมา, ๒๕๔๐.

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. กระจับปี่. วารสารถนนดนตรี ๒ (มิถุนายน ๒๕๓๑): หน้า ๕๕-๘๐.

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. วัฒนธรรมอินเดียในดนตรีไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ใน ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๓, หน้า ๖๐-๘๒. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๕.

ณรงค์ สมิทธิธรรม. ดนตรีพื้นบ้านคนเมืองเหนือ. จิตวัฒนการพิมพ์ : ลำปาง, ๒๕๔๕.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. อธิบายเรื่องเครื่องมโหรีปี่พาทย์. กรุงเทพฯ: โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๑.

ธนิต อยู่โพธิ์. เครื่องดนตรีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.

ปกรณ์ รอดช้างเผือน. เครื่องดนตรีไทยและวงดนตรีไทย. ใน หนังสือดุริยางคศิลป์ไทย, หน้า๕๕-๕๖. สถาบันไทยศึกษา : กรุงเทพฯ, ๒๕๔๖.

ปถมา เอี่ยมสอาด. กระจับปี่: การศึกษาด้านวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางดนตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา แขนงวัฒนธรรมดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๓๙.

พรรณราย คำโสภา. กันตรึมกับเพลงประกอบการแสดงพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์. วิจัยปริญญาบัณฑิต, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์. ๒๕๔๐.

พิมพ์ใจ ศิริสาคร. วงกันตรึมของชาวอีสานใต้. วิจัยปริญญาบัณฑิต, ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๘.

ภูมิจิต เรืองเดช. กันตรึม เพลงพื้นบ้านอีสานใต้. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สหวิทยาลัยอีสานใต้-บุรีรัมย์: บุรีรัมย์, ๒๕๒๙.

มนตรี ตราโมท. โสมส่องแสง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๒๗.

มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัณฑ์. ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพฯ: ไทยเขษม, ๒๕๒๓.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๕. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: กรุงเทพฯ, ๒๕๓๗.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ ๒๖. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๘.

ยุทธพงษ์ อัญบุตร. กรรมวิธีในการทำกลองของบ้านปากน้ำ. วิจัยปริญญาบัณฑิต, ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์. นนทบุรี: สหมิตรพริ้นติ้ง, ๒๕๔๕.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางเล่มที่ ๑. สยามเพรสแมเนจเม้นท์ : กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด. บทบาทวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ดกับการอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์ เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรี และการแสดงพื้นบ้านอีสาน ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด : ร้อยเอ็ด, ๒๕๔๗.

สงบ บุญคล้อย, กันตรึม, ดนตรี. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสานฉบับต้นฉบับ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, หน้า ๑๑-๒๐. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง: กรุงเทพฯ, ๒๕๓๙.

สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา. ความรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ประเภทกลองยาว. ใน โครงการอบรมสัมมนาการพัฒนาศักยภาพดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ประเภทกลองยาว ระหว่างวันที่ ๒๕-๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๙ ณ โรงแรมสองพันบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี, หน้า ๑-๓. ม.ป.ป.,๒๕๔๙.

อุดม อรุณรัตน์. ดุริยางคดนตรีจากพุทธศาสนา. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๙.

สัมภาษณ์

ก่วง เกตุพงษ์. สระแก้ว. สัมภาษณ์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๙.

เกษม ทองอร่าม. สัมภาษณ์, ๒ กันยายน ๒๕๔๙.

เกรียงศักดิ์ ปะรุณรัมย์. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๙.

ขำคม พรประสิทธิ์. สัมภาษณ์, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๔๙.

คำเรียบ สุทันรัมย์. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙.

ณรงค์ เขียนทองกุล. สัมภาษณ์, ๓ กันยายน ๒๕๔๙.

ธีรวุฒิ กลิ่นด้วง. สัมภาษณ์, ๒ กันยายน ๒๕๔๙.

บุญช่วย แสงอนันต์. สัมภาษณ์, ๑๑ กันยายน ๒๕๔๙.

ปกรณ์ รอดช้างเผือน. สัมภาษณ์, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๙.

บุญถึง ปานะโปย. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙.

พลอย ราชประโคน. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๙.

พา ชมเมือง. ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๔๙.

พา ชมเมือง. ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๔๙.

พูน สามสี. สุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๙.

พูน สามสี. สุรินทร์. สัมภาษณ์, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๔๙.

ระวีวรรณ ทับทิมศรี. สัมภาษณ์, ๘ กันยายน ๒๕๔๙.

ลบ ประรุนรัมย์. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙.

ลออง เกตุแจ่ม. อ่างทอง. สัมภาษณ์, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๙.

เล็ก ระวิโรจน์. ฉะเชิงเทรา. สัมภาษณ์, ๒๙ มีนาคม ๒๕๔๙.

วาทิต ไทรวิมาน. สมุทรปราการ. สัมภาษณ์, ๒ สิงหาคม ๒๕๔๙.

ศิลา บุญมี. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๙.

ศิลา บุญมี. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๙.

ศิวศิษฏ์ นิลสุวรรณ. สิงห์บุรี. สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๙.

สงบ ยืนตะโคน. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙.

สม คงแก้ว. ราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๙.

สมบูรณ์ บุญวงษ์. สัมภาษณ์,๗ กันยายน ๒๕๔๙.

สมพร นวมระวี. พระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๙.

สมชัย ชำพาลี. กาญจนบุรี. สัมภาษณ์, ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๙.

สมาน น้อยนิตย์. สัมภาษณ์, ๓ กันยายน ๒๕๔๙.

สองเมือง พันธุรัตน์. อ่างทอง. สัมภาษณ์, ๘ กันยายน ๒๕๔๙.

สิน อารักษ์ประชาดี. ปทุมธานี. สัมภาษณ์, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๙.

สุวรรณ์ โพธิปิ่น. อ่างทอง. สัมภาษณ์, ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๙.

สุวัฒน์ อยู่แท้กูล. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๙.

สุวัฒน์ อยู่แท้กูล. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๙.

เหียบ สมพรสิริ. บุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๙.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย